
JUHÁSZ ÁGNES

POLGÁRI JOG I.

Igazságügyi igazgatási
alapszakos hallgatók részére

Miskolc
2026

Juhász Ágnes

POLGÁRI JOG I.

Igazságügyi igazgatási alapszakos
hallgatók számára a Polgári jog 1.
tantárgyhoz

TANKÖNYV

**Miskolci Egyetem
Állam- és Jogtudományi Kar
Miskolc
2026**

Juhász Ágnes
egyetemi docens
Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar
Civilisztikai Tudományok Intézete

Az egyes fejezeteket követő ellenőrző kérdések összeállításában és a tankönyv technikai szerkesztésében közreműködött:

dr. Fráter-Bihari Petra, PhD hallgató
dr. Kiss Brenda, PhD hallgató
Kalocsai Édua Mária, V. évfolyamos joghallgató
Jenei Zoltán, V. évfolyamos joghallgató

Polgári jog I.
Igazságügyi igazgatási alapszakos hallgatók számára a Polgári
jog 1. tantárgyhoz
tankönyv

ISBN (pdf)
978-963-358-354-8

Kiadó: Miskolci Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar
3515 Miskolc-Egyetemváros
Felelős kiadó: Prof. Dr. Csák Csilla, dékán

Miskolc, 2026

© Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar
© Juhász Ágnes
Minden jog fenntartva.

Tartalomjegyzék

ELŐSZÓ	6
RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE	8
I. A POLGÁRI JOG ÁLTALÁNOS TANAI	10
1.1. A polgári jog rendszere	10
1.2. A polgári jog alapelvei	12
1.3. A polgári jogi norma szerkezete és fajtái	17
1.4. A polgári jogviszony fogalma és jellemzői. A polgári jogviszony szerkezete	23
1.5. A polgári jogviszony elemei	25
1.5.1. A polgári jogviszony alanyai	25
1.5.2. A polgári jogviszony tárgya	27
1.5.3. A polgári jogviszony tartalma	28
1.6. A jogi tények fogalma és rendszere	33
1.6.1. Emberi magatartások	33
1.6.2. Emberi és társadalmi körülmények	40
1.6.3. Közhatalmi aktusok	42
1.6.4. Az embertől független, külső körülmények	42
II. SZEMÉLYEK JOGA	46
2.1. Az ember mint jogalany	46
2.1.1. A jogképesség	46
2.1.2. A cselekvőképesség	49
2.1.3. A támogatott döntéshozatal és az előzetes jognyilatkozat	61
2.2. A jogi személyek általános szabályai	67
2.2.1. A jogi személy fogalma és kritériumai. A jogi személyek csoportosítása.	67
2.2.2. A jogi személy létesítésének szabályai	68
2.2.3. A jogi személy szervezete és képviselője	70
2.2.4. A jogi személyek megszűnése	73
2.3. Egyes jogi személyek	77
2.3.1. Az egyesület fogalma, létrejötte, szervezete, működése és megszűnése	77
2.3.2. Az alapítvány fogalma, létrehozása, szervezete, működése és megszűnése	79
2.3.3. Az állam részvétele a polgári jogi jogviszonyokban	81
2.4. A személyiségi jogok védelme	83
2.4.1. A személyiségi jogok védelmének általános szabályai	83

2.4.2. A közéleti szereplő személyiségi jogának védelme	85
2.4.3. Egyes személyhez fűződő jogok	86
2.4.4. A személyiségi jogok megsértésének szankciórendszere	91
III. DOLOGI JOG	93
3.1. A dologi jog főbb jellemzői, rendszere és alapelvei	94
3.2. Birtoktan	96
3.2.1. A birtok fogalma és fajai	96
3.2.2. A birtok megszerzése és megszűnése. A birtokátruházás	96
3.2.3. Birtokvédelem	97
3.2.4. Birtoklás jogalap nélkül	99
3.3. A tulajdonjogviszony	101
3.3.1. A tulajdonjogviszony elemei	101
3.3.2. A tulajdonjog védelme	106
3.3.3. A tulajdonjog korlátai	107
3.4. A tulajdonjog megszerzése és megszűnése	113
3.5. A közös tulajdon	128
3.5.1. A közös tulajdon fogalma és keletkezése	128
3.5.2. A tulajdonostársak jogviszonyai	128
3.5.3. A tulajdonközösség megszűnése és megszüntetése	130
3.5.4. A társasháztulajdon	132
3.6. A korlátolt dologi jogok	134
3.6.1. A korlátolt dologi jogok fogalma és fajai	134
3.6.2. A haszonélvezet és a használat	134
3.6.3. A közérdekű használat	138
3.6.4. Az építményi jog	138
3.6.5. A telki szolgálat	140
3.6.6. A zálogjog	142
IV. ÖRÖKLÉSI JOG	147
4.1. Az öröklés mint jogutódlás. Az öröklési jog alapfogalmai	147
4.2. A kiesési okok rendszere	149
4.3. A végintézkedésen alapuló öröklés	153
4.3.1. A végrendelet fogalma és fajai	153
4.3.2. A végrendelet érvénytelenségének és hatálytalanságának okai és jogkövetkezményei	157
4.3.3. A kötelesrész és a kitagadás	162
4.3.4. A végintézkedések további formái: az öröklési szerződés és a halál esetére szóló ajándékozás	166

4.4. A törvényes öröklés rendje	169
4.4.1. A leszármazók törvényes öröklése	170
4.4.2. A házastárs törvényes öröklése	171
4.4.3. Felmenők és oldalági rokonok öröklése	173
4.4.4. Az ági öröklés	174
4.4.5. Az örökbefogadással kapcsolatos öröklési jogi szabályok	176
4.4.6. Az állam és az önkormányzat mint törvényes örökös	177
4.5. A hagyatéki tartozások és kielégítésük rendje. Felelősség a hagyatéki tartozásokért	179
FELHASZNÁLT IRODALOM	182

ELŐSZÓ

A „Polgári jog 1.” című tankönyv a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kara igazságügyi igazgatási alapszakos képzésében résztvevő hallgatói számára készült a Polgári jog 1. tantárgyhoz. A tankönyv – a tantárgyi tematikához igazodóan – a polgári jog témakörén belül a személyek jogát, a jogi személyekre vonatkozó rendelkezéseket, a dologi jogot és az öröklési jogot öleli fel.

A Polgári jog 1. tantárgy tematikája a jogászképzésen oktató Polgári jog I. és Polgári jog II. tantárgyakhoz igazodik, tekintettel arra, hogy az igazságügyi igazgatási alapszakos hallgatók jogászképzésben való részvételük esetén kérhetik korábbi tanulmányaik beszámítását. A jelen tankönyvben összefoglalt tananyag azonban a jogászképzésben résztvevő hallgatók számára oktató ismeretekhez képest szűkebb, minthogy abban a szellemi alkotások joga nem szerepel, illetve a jogi személyek körében mindössze a jogi személyekre vonatkozó általános szabályok, valamint az egyesületre és az alapítványra vonatkozó speciális rendelkezések ismertetésére kerül sor.

A tankönyv alapjául elsődlegesen Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kara Polgári Jogi Tanszékének oktatói által megalkotott egyetemi tankönyvek szolgálnak, amelyet a kortárs magánjogtudomány jelen tankönyvben feldolgozott témakörök szempontjából releváns tudományos közlemények egészítenek ki.

A jelen tankönyv felépítése a korábbi években használt jegyzetekhez és tankönyvekhez képest több szempontból is eltérő. Az egyes fejezetek végén ellenőrző kérdések szerepelnek, amelyek segítik a hallgatókat a már elsajátított tananyagrészek ellenőrzésében. Másrészt, a polgári jog rendszerének alapfogalmai a szövegben kiemelt betűtípussal szerepelnek, ezzel is ráirányítva a hallgatók figyelmét ezen fogalmak, kifejezések jelentőségére.

Miskolc, 2026. augusztus 23.

Dr. Juhász Ágnes
szerző

RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE

Alaptörvény	Magyarország Alaptörvénye
Áttv.	az egyes jogi személyek átalakulásáról, egyesüléséről, szétválásáról szóló 2013. évi CLXXVI. törvény
Ávt.	az állatok védelméről és kíméletéről szóló 1998. évi XXVIII. törvény
Bét.	a bejegyzett élettársi kapcsolatáról, az ezzel összefüggő, valamint az élettársi viszony igazolásának megkönnyítéséhez szükséges egyes törvények módosításáról szóló 2009. évi XXIX. törvény
Bnp.tv.	egyes bírósági nemperes eljárásokról szóló 2017. évi CXVIII. törvény
Civil.vhr.	a civil szervezetek bírósági nyilvántartásáról és az ezzel összefüggő eljárási szabályokról szóló 2011. évi CLXXXI. törvény
Ctv.	a cégnyilvánosságról, a bírósági cégeljárásról és a végelszámolásról szóló 2006. évi V. törvény
Cstv.	a csődeljárásról és a felszámolási eljárásról szóló 1991. évi XLIX. törvény
Dáptv.	a digitális államról és a digitális szolgáltatások nyújtásának egyes szabályairól szóló 2023. évi CIII. törvény
Gnytv.	az előzetes jognyilatkozatok nyilvántartásáról szóló 2013. évi CLXXV. törvény
Hetv.	a hagyatéki eljárásról szóló 2010. évi XXXVIII. törvény
Info.tv.	az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról szóló 2011. évi CXII. törvény
Inytv.	az ingatlan-nyilvántartásról szóló 1997. évi CXLI. törvény
Jat.	a jogalkotásról szóló 2010. évi CXXX. törvény
Kjtv.	a közjegyzőkről szóló 1991. évi XLI. törvény
Kstv.	a kisajátításról szóló 2007. évi CXXIII. törvény
Nvtv.	a nemzeti vagyonról szóló 2011. évi CXCVI. törvény
Pp.	a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény
Ptk.	2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről

Smtv.	a sajtószabadságról és a médiatartalmak alapvető szabályairól szóló 2010. évi CIV. törvény
Szjt.	a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény
Tám.tv.	a támogatott döntéshozatalról szóló 2013. évi CLV. törvény
Tht.	a társasházakról szóló 2003. évi CXXXIII. törvény
Tktv.	a szomszédjogok és a tulajdonjog korlátainak különös szabályairól szóló 2013. évi CLXXIV. törvény
Üztv.	az üzleti titok védelméről szóló 2018. évi LIV. törvény
Vatv.	a vagyonkezelő alapítványokról szóló 2019. évi XIII. törvény
Vtv.	az állami vagyonról szóló 2007. évi CVI. törvény

I. A POLGÁRI JOG ÁLTALÁNOS TANAI

1.1. A polgári jog rendszere

A **polgári jog** a jogalanyiséggal felruházott személyek vagyoni és személyi viszonyait szabályozó, a magánjog részét képező jogág, a magánjog „anyajoga”. A polgári jogviszonyok jellemzően horizontális jellegűek, ahol a jogalanyok egymással mellérendelt viszonyban állnak, kapcsolatukat alapvetően az egyenjogúság jellemzi.

A polgári jog bázisát a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (Ptk.) képezi, amely a polgári jogi jogviszonyokat – a mellérendeltség és egyenjogúság elve szerint – átfogó jelleggel, **KÓDEX**ként szabályozza.

A polgári jog rendszerének meghatározása többféleképpen lehetséges, annak függvényében, hogy mely szempont képezi a rendszerezés alapját.

a) A polgári jog **törvényi rendszere** a Ptk. szerinti szabályozásnak megfelelő rendszerezést jelent. A Ptk. egyes részeinek (ún. könyvek) szerkezeti felépítését követve a polgári jog törvényi rendszere a következőképpen vázolható:

- bevezető rendelkezések (I. könyv),
- az ember mint jogalany (II. könyv)
- jogi személyek (III. könyv),
- családjog (IV. könyv),
- dologi jog (V. könyv),
- kötelmi jog (VI. könyv),
- öröklési jog (VII. könyv),
- záró rendelkezések (VIII. könyv).

b) A **tudományos rendszer** a polgári jogra mint tudományterületre tekint, amely ennek megfelelően valamivel tágabb, mint a Ptk. szabályozása által lefedett terület: abba beletartoznak a polgári jog általános tanai (pl. polgári jogi jogviszony fogalma, jellemzői, szerkezete, a polgári jogi norma, stb.), a személyek jogának Ptk.-ban szabályozott részei (ember mint jogalany, jogi személyek általános és különös szabályai, személyiségvédelem) kiegészülnek „az alkotó emberhez” kötődő viszonyokat szabályozó területtel, a szellemi alkotások jogával (benne a szerzői joggal és az iparjogvédelmi rendelkezésekkel.)

c) A polgári jog területének harmadik lehetséges rendszerezése a **didaktikai (tantárgyi) felosztást** jelenti, ahol a polgári jog az adott képzési struktúrának megfelelően tagolódik. Ez utóbbi rendszerezés alapvetően szubjektív jellegű, a magyar jogászképzésben résztvevő egyetemi karok szerint eltér. Az eltérés jelentkezik sorrendiségben (pl. van olyan képzés, ahol az öröklési jog a személyek jogával párhuzamosan kerül oktatásra) vagy az oktatott tananyag mélységében, terjedelmében is (pl. a kötelmi jogban oktatott alapvető szerződési jogi ismeretek a kereskedelmi jog tantárgy keretében kerülnek részletesebben ismertetésre).

A Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Karán igazságügyi igazgatási alapszakos képzésben résztvevő hallgatók számára a polgári jog oktatása három féléven keresztül, a következő rendszerben történik: a Polgári jog 1. tantárgy a polgári jog általános tanait, a személyek jogát, a dologi jogot és az öröklési jogot öleli fel, míg a Polgári jog 2. tantárgy a kötelmi jog általános szabályait, valamint a szerződések általános szabályait és az egyes kiválasztott szerződéstípusokra vonatkozó sajátos rendelkezéseket fedi le. A Polgári jog 3. tantárgy keretében a családjog anyagát ismerik meg a hallgatók és ezzel párhuzamosan – külön tantárgy (Ingatlannyilvántartási jog) keretében – betekintést kapnak az ingatlanok nyilvántartásával, az ingatlan-nyilvántartás mint közhiteles nyilvántartás működésével kapcsolatos szabályanyagba is.

1.2. A polgári jog alapelvei

A polgári jog általános tanainak egyik legalapvetőbb – és egyben legfontosabb témakörét – az **ALAPELVEK** képezik. A polgári jogi alapelvek általános, a polgári jog egészére ható iránymutató eszmék, amelyek a polgári joggal hivatásszerűen foglalkozó elméleti és gyakorlati szakemberek, jogalkalmazók számára, valamint a jogviszonyokban résztvevő jogalanyok számára egyaránt kijelölik mindazokat az alapvető irányokat, amelyek mentén a polgári jogok gyakorlása lehetséges.¹

Azon túl, hogy a polgári jog általános alapelvei a polgári jog egésze számára általános iránymutatást jelentenek, sajátos funkcióval is bírhatnak, így – a jogbiztonság megvalósulása érdekében – szolgálhatják az egyes jogszabályi rendelkezések egységes értelmezését (*értelmezési funkció*) vagy elláthatják az életviszonyok folytonos változása és sokfélesége miatt szükségszerűen felmerülő joghézagok pótlását (*hézagpótló funkció*). Az alapelvek funkció szerinti csoportosításán túl ismert egy másodlagos, az operatív és deklaratív alapelvek közötti különbségtétel is. Ebből a szempontból az operatív alapelvek szerepe érdemel kiemelés, minthogy ezek az alapelvek a gyakorlatban sok esetben önmagukban is alkalmasak arra, hogy jogviták eldöntésének alapjául szolgáljanak.

A polgári jog általános alapelveinek egy része törvényi szinten, a Ptk.-ban nevesítve is rögzítést nyer, míg más alapelvek az alkotmányjogi szabályanyagban gyökereznek és fejtik ki hatásukat a polgári jogra.

A Ptk. bevezető rendelkezései körében négy (a későbbiekben részletesen is ismertetésre kerülő) alapelvet nevesít, amelyek a következők:

- a) értelmezési alapelv,
- b) jóhiszeműség és tisztesség elve,
- c) elvárható magatartás elve,
- d) joggal való visszaélés tilalma.

a) A Ptk. *értelmezési alapelve*² a magánjogi normák értelmezésének viszonyítási pontjait határozza meg.³ Az alapelv két szinten nyer megfogalmazást: rögzíti egyrészt a Ptk. és a magyar

¹ BÍRÓ György – LENKOVICS Barnabás: Általános tanok, Novotni Alapítvány, Miskolc, 2017, 45. o.

² Ptk. 1:2. §

³ BENKE József: *Bevezetés a magyar magánjog általános elveibe*, HVG-ORAC, Budapest, 2019, 6.4.1. pont

alkotmányos rend közötti viszonyt, kimondva, hogy a kódex rendelkezéseit Magyarország alkotmányos rendjével, vagyis a 2011. évi Alaptörvény által megállapított keretrendszerrel összhangban kell értelmezni. Az értelmezési alapelv második szintjét a Ptk. és a polgári jogviszonyokra vonatkozó további jogszabályok közötti összhang megteremtése képezi. A rendelkezés értelmében a polgári jogviszonyokra vonatkozó jogszabályokat a Ptk. rendelkezéseivel összhangban kell értelmezni.

Az értelmezési alapelv azon túl, hogy hatást gyakorol a jogalkalmazásra, közvetett módon a polgári jogi viszonyokat szabályozó normák megalkotására is kihat: a jogalkotó ugyanis a jogalkotás során köteles figyelemmel lenni a Ptk.-ra és annak alapelveire.⁴

b) A Ptk. 1:3. § (1) bekezdése kimondja, hogy a polgári jogviszony alanyai a jogaik gyakorlása és a kötelezettségeik teljesítése során a *jóhiszeműség és tisztesség* követelményének megfelelően kötelesek eljárni. A Ptk. idézett szakasza egy alapvetően objektív jellegű mércét állít fel, amelynek középpontjában a tisztességes ember szokásai, magatartása, viselkedése áll. Ez az a viszonyítási pont, amelyhez képest megítélhető, hogy egy adott személy magatartása megfelel-e a jóhiszeműség és tisztesség követelményeinek.

A jogszabály értelmében ugyanakkor a jóhiszeműség és tisztesség követelményével ellentétesnek minősül az a helyzet is, amikor valamely személy joggyakorlása szemben áll olyan korábbi magatartásával, amelyben a másik fél okkal bízhatott (*venire contra factum proprium*).⁵

A jóhiszeműség és tisztesség Ptk. által rögzített követelménye nem egyszerű polgári jogi alapelv, hanem a többi alapelv közül kiemelkedve *első az egyenlők között*.⁶

c) A Ptk. 1:4. § (1) bekezdése szerint – ha a törvény eltérő követelményt nem támaszt –, polgári jogi viszonyokban úgy kell eljárni, *ahogy az az adott helyzetben általában elvárható*. Az *elvárható magatartás* mércéje a b) pontban említett jóhiszeműség és tisztesség követelményéhez hasonló módon objektív jellegű: a jogalkotó nem az adott embertől („tőle”) elvárható és ezáltal szubjektív magatartást tekintí kiindulópontnak és nem is általánosságban, valamennyi jogalany

⁴ BENKE 6.4.1. pont

⁵ Ptk. 1:3. § (2) bekezdés

⁶ LESZKOVEN László: *Becsülettel, emberséggel... A jóhiszeműség és tisztesség elve és annak "elágazásai" a kötelemszerű magatartás körében*, In: Gazdaság és Jog, 2022/9-10. sz., 5-10. o., 5. o.

lehetséges cselekvéséből indul ki, hanem a jogalanyok egy adott körét veszi alapul, amelynek magatartását egy adott helyzetre vetítve vizsgálja.

Zlinszky János szerint „az elvárhatóság fogalmának előnye, hogy a bírónak jogot ad esetenként a társadalmi helyzet, a társadalmi elvárás mérlegelésére, sőt ezt kötelezettségévé teszi: csak adott körülmények ismeretében dönthető el, mi várható el valójában tárgyi, személyi körülményeket figyelembe véve.”⁷

Az elvárható magatartás elve elválaszthatatlan a **FELRÓHATÓSÁGTÓL**, amely nem más, mint az elvárhatóság hiánya, amikor valamely jogalany nem tanúsítja az adott helyzetben általában elvárható magatartást. A Ptk. 1:4. § (2) bekezdése kimondja, hogy felróható magatartására előnyök szerzése végett senki nem hivatkozhat. A másik fél felróható magatartására azonban hivatkozhat az is, aki maga felróhatóan járt el.⁸

Az elvárható magatartás mércéje a polgári jogban több helyen is alkalmazást nyer (pl. személyiségi jogok megsértése esetén, kártérítési jogban, stb.)

d) A *joggal való visszaélés* a Ptk. által tilalomként megfogalmazott polgári jogi alapelv. A Ptk. általánosságban rögzíti, hogy a törvény tiltja a joggal való visszaélést.⁹

Amint arra a Ptk. indokolása rámutat, a Ptk. alapvetően az alanyi jogok gyakorlását biztosítja. Az alanyi jogok azonban csak célzottan, a jogszabály által meghatározott keretek között, rendeltetésüknek megfelelően gyakorolhatók (*rendeltetésszerű joggyakorlás*). Abban az esetben, ha egy adott jogalany ezeket a határokat túllépve gyakorolja jogait, magatartása bár látszólag jogszerű, valójában már visszaélésszerű lehet, amely ezáltal a Ptk.-ban rögzített joggal való visszaélés tilalmába ütközhet. Az adott jognak az adott helyzetben való gyakorlása ellentétben áll a jognak mint általános rendező szabályrendszernek a céljával ellentétben és egyúttal jelentős sérelmet szenvednek egy másik érintett fél törvényes érdekei.¹⁰

⁷ ZLINSZKY János: *Elvárhatóság a magánjogban*, In: Polgári Jogi Kodifikáció, 2003/4. sz., 27-29. o., 28. o.

⁸ Ptk. 1:4. § (3) bekezdés

⁹ Ptk. 1:5. § (1) bekezdés

¹⁰ TERCSÁK Tamás: *A joggal való visszaélés*, HVG-ORAC, Budapest, 2018, 182. o. A joggal való visszaélés témaköréhez lásd még: SÁRÁNDI Imre: *Visszaélés a joggal*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1965, valamint EÖRSI Gyula: *Joggal való visszaélés-rendeltetésszerű joggyakorlás*, In: Állam- és Jogtudomány, 1963/3 sz., 287-318. o.

A visszaélésszerű magatartások számtalan formát ölthetnek, hiszen az alanyi jogok köre is meglehetősen tág. Erre tekintettel a Ptk. nem határozza meg a visszaélésszerűnek minősülő magatartások körét, nem csoportosít, nem tipizál.¹¹ A tilalomba ütköző lehetséges magatartások köréből ugyanakkor a jogalkotó kiemeli azt a helyzetet, amikor *a joggal való visszaélés jogszabály által megkívánt nyilatkozat megtagadásában áll*, és ez a magatartás nyomós közérdeket vagy különös méltánylást érdemlő magánérdeket sért. A Ptk. kimondja, hogy ilyenkor a nyilatkozatot a bíróság ítéletével pótolhatja, feltéve, hogy az érdeksérelem más módon nem hárítható el.¹²

A Ptk. joggal való visszaélést rögzítő rendelkezéséhez kapcsolódóan az ítélkezési gyakorlat számos esetkört alakított, amely bizonyos mértékben korlátok közé szorítja az alapelveként érvényesülő tilalom alkalmazhatóságát. Hosszú ideje elfogadott tétel például, hogy a megtagadott jognyilatkozat bírósági pótlására nem kerülhet sor olyan esetben, ha az adott nyilatkozat szerződéses jogviszonyhoz kapcsolódik. Kizárt továbbá a joggal való visszaélés lehetősége a családjogi vonatkozású nyilatkozatok (pl. házasság, apai elismerő nyilatkozat, családi jogállást érintő nyilatkozatok) esetén.

A Ptk. által meghatározott polgári jogi alapelvek rövid ismertetését követően említést érdemel, hogy a Ptk. bevezető rendelkezései körében, a törvény hatályának meghatározásakor a jogalkotó rögzíti a *mellérendeltség és egyenjogúság* elvét¹³, amely bár a Ptk. indokolása szerint nem tekinthető kifejezett alapelvnek, jellegét tekintve azonban mégis „alapelvi kicsengése van”, amely „elvi tételként sugárzik át a kódex valamennyi szabályán.”¹⁴ A jogtudományban ez a tétel – *Lenkovics Barnabás és Bíró György* nyomán – az *autonóm mozgástér*

¹¹ Hivatkozott munkájában Tercsák a joggal való visszaélés számos esetcsoportját vázolja fel, így például a kizárólag károsító (zaklató, ártó stb.) szándékkal történő joggyakorlást, vagy – kifejezett károsító szándék nélkül is – ide sorolhatók a minden felismerhető saját érdek nélkül való és az illegitim célból történő joggyakorlás esetei. L. TERCSÁK, 235. o.

Benke szerint a joggal való visszaélés tipikus esetcsoportjaiként említi a közös tulajdon megszüntetését és a társasház belső viszonyait, a közös szülői felügyeleti jog gyakorlását, az albérleti viszonyokat, a ráépítést, valamint a személyiségi jogi jogsértéssel és közérdekű adatigényléssel összefüggő eseteket. L. BENKE 6.4.5. pont

¹² Ptk. 1:5. § (2) bekezdés

¹³ Ptk. 1:1. §

¹⁴ LESZKOVEN László: *A polgári jog alapelvei*, In: Barzó Tímea – Papp, Tekla (szerk.): *Civilisztika I.: Általános tanok – Személyek joga – Szellemi alkotások joga*, Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2018, 23-46. o., 24. o.

elveként határozható meg.¹⁵ Ennek értelmében a jogalkotó a polgári jogi jogalanyok számára **ALANYI JOG**okat, vagyis közvetlenül a törvényből folyó és mások által nem korlátozható jogokat biztosít, amelyek gyakorlásának, érvényesíthetőségének határait jelöli ki az említett elv.

A Ptk.-ban külön nem nyer rögzítést, azonban polgári jogi alapelvnek tekintendő az *ésszerűség*, az *igazságosság* és a *jogbiztonság* követelménye.¹⁶

Az általános polgári jogi alapelvek mellett feltétlenül említést érdemelnek további olyan alapelvek is, amelyek nem a polgári jog egészét hatják át, hanem annak pusztán egy-egy részterületén (pl. dologi jog, családjog, szerződési jog, stb.) érvényesülnek. Ezek részletes ismertetésére ehelyütt nem kerül sor, hanem azokra az adott tananyagrészt tárgyalásakor térünk rá.

Ellenőrző kérdések

1. Mivel foglalkozik a polgári jog? Melyek a polgári jog részterületei?
2. Mit jelentenek az alapelvek és mi a céljuk, funkciójuk?
3. Melyek a polgári jog alapelvei?
4. Mit jelent a *venire contra factum proprium* elve?
5. Határozza meg a felróhatóság fogalmát!
6. Mit jelent a joggal való visszaélés?

¹⁵ LESZKOVEN uo.

¹⁶ Részletesen lásd: LESZKOVEN, 28-31. o.

1.3. A polgári jogi norma szerkezete és fajtái

A polgári jogot más jogágakhoz hasonlóan jogszabályok összessége alkotja (polgári jogi jogszabályok), amelyek jogi normákból állnak. (A jogi normák szerkezetüket tekintve paragrafusokból, vagyis szakaszokból (§), ezen belül pedig bekezdésekből épülnek fel. Az egyes bekezdéseket mondatok alkotják.) A *polgári jogi norma* tehát a jogi norma egyik típusa, amely a polgári jogi viszonyokat szabályozza.

A jogi norma kapcsán különbséget szokás tenni *alaki jogforrás* és anyagi jogforrás között. Előbbi a jog megismerési forrása: maga a jogszabály, amelyet a jogalkotói hatáskörrel felruházott közhatalmi szervek alkottak meg és hirdettek ki nyilvánosan.¹⁷ Az *anyagi jogforrás* kifejezés a jogszabály megalkotására hatáskörrel rendelkező közhatalmi szervet jelöli.

A polgári jog alaki jogforrásai (a teljesség igénye nélkül) a következők:

a) *Magyarország Alaptörvénye*, amely számos polgári jogi jellegű alapjogot (pl. tulajdonhoz való jog, öröklés joga, stb.) deklarál. Maga a Ptk. is rögzíti az értelmezési alapelvnél¹⁸, hogy a Ptk. rendelkezéseit Magyarország alkotmányos rendjével összhangban kell értelmezni);

b) A polgári jogi kódex, a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (Ptk.) a polgári jogi szabályozás bázisa, „anyajoga”.

c) A Ptk. hatálybalépésével összefüggő, átmeneti és felhatalmazó rendelkezéseket tartalmazó 2013. évi CLXXVII. törvény (a továbbiakban: Ptk.)

d) Számos további, kifejezetten polgári jogi törvény is létezik (pl. a csődeljárásról és a felszámolási eljárásról szóló 1991. évi XLIX. törvény [Cstv.], a cégnyilvánosságról, a bírósági cégeljárásról és a végelszámolásról szóló 2006. évi V. törvény [Ctv.], a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény [Szt.], az ingatlan-nyilvántartásról szóló 1997. évi CXLI. törvény [Inytv.], a társasházakról szóló 2003. évi CXXXIII. törvény [Tht.], a szomszédjogok és a tulajdonjog korlátainak különös szabályairól szóló 2013. évi CLXXIV. törvény), amelyek rendelkezései – a Ptk. 1:2. § (2) bekezdésében rögzített értelmezési alapelvnek megfelelően – a Ptk.-val összhangban értelmezendők.

A polgári jogi jogviszonyokra vonatkozó részletszabályokat alacsonyabb szintű jogszabályok, így *kormányrendeletek* is

¹⁷ BARZÓ Tímea – BÍRÓ György – JUHÁSZ Ágnes – LENKOVICS Barnabás – PUSZTAHELYI Réka: *Általános tanok és személyek joga*, Novotni Alapítvány, Miskolc, 2014 (a továbbiakban BARZÓ et al.), 86. o.

¹⁸ Ptk. 1:2. § (1) bekezdés

tartalmazhatnak. (Pl. 45/2014. (II. 26.) Korm. rendelet a fogyasztó és a vállalkozás közötti szerződések részletes szabályairól, 17/2015. (II. 16.) Korm. rendelet a jegyző hatáskörébe tartozó birtokvédelmi eljárásról)

A polgári jog alaki – vagyis jogszabályi formában megjelenő – jogforrásai mellett említést érdemel, hogy a polgári jognak vannak olyan további, jogforrásnak nem minősülő forrásai (*kvázi jogforrások*)¹⁹ is, amelyek bár normatív jelleggel nem bírnak, mégis hatással vannak a polgári jog alakulására. Itt szükséges megemlíteni a Kúria, a magyar bírósági rendszer legfőbb szervének jogfejlesztő és jogegységesítő tevékenységét, amelynek során a Kúria elvi jelentőségű határozatokat és döntéseket, valamint jogegységi határozatokat hoz. 2020 óta Magyarországon ún. *korlátozott precedensrendszer* érvényesül, amelynek értelmében az egységes ítélkezési gyakorlatot a Kúria egyes közzétett, precedens értékkel bíró döntései által biztosítja, mely határozatoktól az eltérés csak megfelelő indokolással lehetséges.²⁰

A kvázi jogforrások körében említést érdemelnek továbbá az Alkotmánybíróság határozatai, amelyek közvetett módon fejtik ki hatásukat, amennyiben az azokban megfogalmazott jogelvek meghatározzák a magánjogi rendelkezések alkotmányos értelmét és tartalmát (pl. szerződési szabadság).

A polgári jogi norma – más jogágak normáihoz hasonló módon – több elemből épül fel, ezek a következők: tényállás, rendelkezés, jogkövetkezmény.²¹ Lényeges rögzíteni, hogy egy adott jogi normán belül nem feltétlenül szerepel mindhárom szerkezeti elem, nem minden jogi norma teljes.

a) A *tényállás (feltétel, hipotézis)* azon, rendszerint elvont módon meghatározott életviszonyok, azokból kiemelt elemek, jelenségek, tények, körülmények összességét fogalmazza meg, amelyek megvalósulása esetére a jogszabály meghatározott emberi magatartás

¹⁹ BARZÓ Tímea: *Jogszabálytan*, In: Barzó Tímea – Papp, Tekla (szerk.): *Civilisztika I.: Általános tanok – Személyek joga – Szellemi alkotások joga*, Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2018, 47-67. o., 51. o.

²⁰ A korlátozott precedensrendszer bevezetéséről és annak fogadtatásáról lásd részletesen: NAGY Adrienn – TÓTH Csaba: *Új irányok a joggyakorlat egységességének biztosításában: a korlátozott precedensrendszer bevezetése Magyarországon*, In: *Publicationes Universitatis Miskolcensis, Sectio Juridica et Politica*, Tomus XLII/1 (2024), 110-120. o.

²¹ ASZTALOS László: *A polgári jogi szankció*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1966 (a továbbiakban ASZTALOS [1966]), 41. o.

tanúsítását írja elő.²² A tényállás absztraktul és a különös síkján általánosan megfogalmazott társadalmi viszony.²³

Maga a tényállás is több elemből állhat össze, ezek az ún. *tényálláselemek*, amelyek elvontan, általánosan és objektív módon jelennek meg.²⁴ Annak függvényében, hogy a rendelkezés alkalmazásához a tényálláselemeknek *egyidejűleg* vagy *egymást követően* kell megvalósulnia, beszélhetünk *szimultán* és *szukcesszív* tényállásról.

Annak érdekében, hogy a jogalkalmazás során egyes tényálláselemek bizonyítása könnyebb legyen vagy a bizonyítás egyáltalán ne legyen szükséges, a jogalkotó különböző jogtechnikai eszközöket alkalmaz, amelyekkel a történeti tényállás egy tényállási elemét határozza meg.

Egyes esetekben a jogalkotó például a **VÉLELEM** (*praesumptio*) eszközét alkalmazza, amelynek segítségével egy adott valószínű tényállást a minősítés során valósnak tekint. Attól függően, hogy a jogalkotó a valószínűnek tekintett ténnyel szemben ad-e lehetőséget ellenbizonyításra, beszélhetünk *megdönthető vélelemről* (*praesumptio iuris*) és *megdönthetetlen vélelemről* (*praesumptio iuris et de iure*). (Van helye például ellenbizonyításnak a fogamzás vélelme²⁵ vagy a holtnak nyilvánított személy elhunyt voltának vélelmezése²⁶ esetén, míg például a 14. életévét be nem töltött kiskorú cselekvőképtelenségét kimondó rendelkezéssel²⁷ szemben nincs lehetőség ellenbizonyításra.)

A vélelem mellett alkalmazott másik jogtechnikai eszköz a **FIKCIÓ** (jogképzelem), amikor a jogalkotó egy adott jogkövetkezmény alkalmazhatósága érdekében valamely tudottan valótlan tényt valósként fogad el. (A normaszövegben ezt a jogalkotó többnyire a „mintha” szó használatával jelzi.)²⁸

b) A rendelkezés (*diszpozíció*) a polgári jogi norma második része, amely csak abban az esetben nyerhet alkalmazást, ha a tényállás

²² VILÁGHY Miklós – EÖRSI Gyula: *A magyar polgári jog*, Tankönyvkiadó, Budapest 1962., I. kötet, 71. o.; ASZTALOS László: *Polgári jogi alaptan (A polgári jog elméletéhez)*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1987 (a továbbiakban ASZTALOS [1987]), 87. o.

²³ VILÁGHY – EÖRSI, 72. o.

²⁴ ASZTALOS [1966], 42. o.

²⁵ Ptk. 2:2. § (2) bekezdés

²⁶ Ptk. 2:5. § (2) bekezdés

²⁷ Ptk. 2:11. §

²⁸ A vélelem és a fikció témaköréhez lásd: VARGA Csaba: *Vélelem és fikció mint a jogtechnika eszközei*, In: *Állam- és Jogtudomány*, 1995/3-4. sz., 271-301. o.

valamennyi eleme megvalósult. A rendelkezés „szabja meg azt a kötelező magatartást, amelyet a tényállás vagy feltétel megvalósulása esetére a jogszabály meghatároz.”²⁹ Vagyis a jogi norma ezen része azt a magatartást írja körül, amelyet a jogalanyoknak – a tényálláselemek hiánytalan megvalósulása esetén – tanúsítaniuk kell. (Az előírt magatartás jellegét tekintve lehet pozitív (pl. adásra (*dare*) vagy tevésségre (*facere*) irányul) vagy negatív, nemleges (pl. tűrésre, tartózkodásra (*non facere*) kötelező).

Attól függően, hogy a jogi norma rendelkező része enged-e eltérést a jogalany számára az előírt magatartástól való eltérésre, különbséget tehetünk *eltérést nem engedő (kógens)*, *eltérést engedő (diszpozitív)* és eltérést csak részben, bizonyos alany számára vagy bizonyos irányban engedő (*klaudikálóan kógens*) rendelkezés között. (A diszpozitív jelleget jelzi például „a felek eltérő megállapodásának hiányában” vagy „ha e törvény az eltérést nem tiltja” fordulat alkalmazása, amely a szerződési jogi rendelkezések körében gyakori. A kógencia fennállására jellemzően „a felek eltérően nem rendelkezhetnek”, vagy „a felek ettől eltérő megállapodása semmis” (vagy más hasonló) kifejezések utalnak. Klaudikáló kógenciával gyakran találkozhatunk a fogyasztó és vállalkozás közötti jogviszonyra vonatkozó normák körében, ahol a rendelkezéstől való eltérés lehetősége a fogyasztó számára áll fenn.)

c) A polgári jogi norma harmadik része a *jogkövetkezmény*, amely a tényálláselemek teljes megvalósulása és a rendelkezésben előírt magatartás tanúsítása, vagy az előírás megsértése esetén alkalmazható. Előbbi esetben *joghatásról* beszélünk (pl. a tulajdonátruházás minden elemének megvalósulása esetén a tulajdon a jogelőről átszáll a jogutódra), míg utóbbi esetben *szankció (joghátrány)* alkalmazására kerül sor. A szankciók körén belül különbséget tehetünk objektív és szubjektív szankciók között. Az elhatárolás alapját az adja, hogy a negatívként értékelt magatartás ténye megalapozza-e önmagában a joghátrány bekövetkezését, vagyis teljes mértékben független-e a magatartást tanúsító személy szubjektív tudatállapotától (*felróhatóságtól független, objektív jellegű szankció*) vagy a joghátrány alkalmazásához szükség van az említett tudatállapot vizsgálatára (szubjektív szankciók).

A szankciók különösen nagy jelentőséggel bírnak például a személyiségvédelem körében, ahol objektív és szubjektív szankciók alkalmazására egyaránt lehetőség van. (Ezeket részletesen a személyiségvédelem témakörén belül tárgyaljuk.) A

²⁹ VILÁGHY – EÖRSI, 72. o.

jogkövetkezmények széles skáláját határozzák továbbá meg a Ptk. szerződési jogi szabályai a szerződés érvénytelensége körében.

A polgári jogi normák különböző szempontok alapján típusokba sorolhatók. Különbség tehető például *önálló* és *nem önálló* norma között. Az önálló jogi norma önmagában is alkalmazható, minthogy az szerkezetét tekintve teljes, abban mindhárom fentebb bemutatott tényálláselem megtalálható. A nem önálló jogi norma ezzel szemben mindig csak valamely más jogi normával együtt nyerhet alkalmazást.

A nem önálló jogi norma jellegét tekintve lehet *megszorító* vagy *kiterjesztő* jellegű. Vannak továbbá olyan nem önálló jogi normák, amelyek kizárólag csak rendelkezést tartalmaznak (*fogalom-meghatározó normák*). Ilyen normákat találunk például a Ptk. VIII. könyvében, az értelmező rendelkezések között (pl. hozzátartozó és közeli hozzátartozó, fogyasztó, vállalkozás, stb. meghatározása).

A generálklauzula (keretjogszabály) ezzel szemben pusztán egy általános jellegű keretet határoz meg, amelyet más jogszabályi rendelkezések vagy a bírói gyakorlat tölt meg tartalommal.³⁰

A nem önálló normák körébe sorolható továbbá az *utaló (hivatkozó) szabály*, amely egy adott tényállásra egy másik jogi norma alkalmazását rendeli. (A Ptk. 6:202. § (3) bekezdése a jogok átruházására például az engedményezésre vonatkozó szabályokat rendeli megfelelően alkalmazni.)

A jogi normák egymáshoz való viszonyában szükséges megemlíteni a főszabályt, a kivételt és alkivételt. Amíg a főszabály egy viszonylag szélesebb tényállásra állapít meg rendelkezést, addig a kivétel ebből kiemel egy sajátos esetkört, egy szűkebb tényállást, amely bár alapvetően a főszabály alá tartozna, azonban arra mégis a főszabálytól eltérő rendelkezést állapít meg. Előfordul olyan helyzet is, amikor a jogalkotó a kivételi esetkör alapján is kivételt tesz, és ún. alkivételt állít fel. Ekkor az alkivétel jogi sorsa a főszabályéval megegyezik, vagy további kivételként értelmezhető.

A polgári jogszabályok vonatkozásában szükséges kitérni az érvényesség, hatályosság és a jogszabály tényleges érvényesülésének kérdésére.

Érvényes jogszabályról abban az esetben beszélhetünk, ha azt az arra külön jogszabály (a jogalkotásról szóló 2010. évi CXXX. törvény, a továbbiakban Jat.) alapján arra feljogosított szerv (anyagforrás)

³⁰ Ehhez részletesen lásd: SZALMA József: *A generálklauzulák és a joghézag az európai és a magyar magánjogban*, In: Jogelméleti Szemle, 2020/2. sz.

megfelelő formában (alaki jogforrás) kibocsátotta és az kihirdetésre került.

A jogszabály abban az esetben *hatályos*, ha az érvényes jogszabály alkalmazásának feltételei fennállnak. A jogszabály érvényessége (amely tartalmilag magában foglalja a norma alkotmányos szabályoknak való megfelelését is), megelőzi a jogszabály hatályosságát: a hatály kérdése csak érvényes jogszabály esetében értelmezhető.

Az *időbeli hatály* azt jelöli ki, hogy a jogszabály mikortól (hatályba lépés) és meddig alkalmazható. A Ptk. 2014. március 15. napján lépett hatályba.³¹

A *területi hatály* azt mutatja, hogy egy adott jogszabályt mely konkrét földrajzi területen lehet alkalmazni. A Ptk. például Magyarország egész területén alkalmazandó.

A jogszabály *személyi hatálya* kijelöli azon jogalanyok körét, akikre az adott rendelkezéseket alkalmazni kell. (A Ptk. egyes rendelkezései általánosságban, valamennyi jogalanyra alkalmazandók, ezt a normaszöveg az „aki” névmás használatával jelöli.³²

A *jogszabály érvényesülése* a jogszabály tényleges alkalmazását jelenti. Lényeges, hogy csak olyan jogszabály tényleges alkalmazására kerülhet sor, amely érvényes és hatályos is.

Ellenőrző kérdések

1. Melyek a polgári jogi norma szerkezeti elemei?
2. Melyek a jogi norma fajtái?
3. Mikor érvényes egy jogszabály?
4. Mit jelent a jogszabály hatálya?
5. Mit jelent, ha egy rendelkezés kógens / diszpozitív / klauzikálisan kógens?
6. A következők közül melyek az alaki jogforrások: Országgyűlés, törvény, kormányrendelet, miniszter, települési önkormányzat, Alaptörvény, Ptk., miniszteri rendelet, önkormányzati rendelet, Kormány?
7. Mit jelent a vélelem? Milyen típusai vannak?
8. Mi a fikció?

³¹ Vö.: Ptk. 8:4. §

³² Pl. „Aki jogalap nélkül van a dolog birtokában (...).” (Ptk. 5:9. § (1) bekezdés), „Aki másnak jogellenesen kárt okoz (...).” (Ptk. 6:519)

1.4. A polgári jogviszony fogalma és jellemzői. A polgári jogviszony szerkezete

A polgári jogviszony a jogviszony mint jogilag szabályozott társadalmi viszony egyik fajtája, olyan jogviszony, amelyet a polgári jogi normák szabályoznak. A polgári jogviszony minden esetben személyek (emberek vagy ember által létrehozott szervezetek) között jön létre. A polgári jogi jogviszonyban a felek egyenjogúak és egymáshoz képest mellérendelt pozícióban helyezkednek el. Lényeges, hogy a jogviszonyban az egymástól egyébként elkülönült, egyaránt autonóm felek jellemzően szabad akaratukból kapcsolódnak össze és egymással szemben kiegyensúlyozott mértékű jogosultságok illetik meg, illetőleg kötelezettségek terhelik őket (kölcönösség).

A polgári jog jogviszonyok között különbség tehető aszerint, hogy az adott jogviszony *személyi vagy vagyoni* jellegű. Személyi jellegűek például azok a jogviszonyok, amelyek a jogalanyiséggel kapcsolatosak (pl. jogképesség, cselekvőképesség), de ide sorolhatók a személyiségvédelmi jogviszonyok, valamint a családjogi viszonyok is. A dologi jog, a kötelmi jog és az öröklési jog területén megjelenő jogviszonyok jellemzően vagyoni jellegűek.

Szerkezetük alapján különbséget szokás tenni *abszolút szerkezetű* és *relatív szerkezetű* jogviszonyok között. Előbbi esetben csak a jogosult személye ismert (pl. név szerint meghatározott) és vele szemben mindenki más („kívülállók”) kötelezett. Ide sorolhatók a személyi és dologi jogi jogviszonyok. (A névjog jogosultja vagy a tulajdonos személye például név szerint meghatározható.) Relatív szerkezetű jogviszonyok esetén a jogosult és a kötelezett személye egyaránt ismert. A relatív szerkezetű jogviszonyok fő területe a kötelmi jog. Az abszolút és relatív szerkezetű jogviszonyok között van egyfajta „átjárás”: az abszolút szerkezetű jogviszony ugyanis relativizálódik (relatív szerkezetű jogviszonnyá alakul át) akkor, amikor valaki megsérti egy abszolút szerkezetű jogviszony jogosultjának (pl. tulajdonos) abszolút jogát.

Ellenőrző kérdések

1. Mi a jogviszony? Mi a polgári jogi jogviszony?
2. Melyek a polgári jogi jogviszony jellemzői?
3. Mi a különbség az abszolút és relatív jogviszonyok között?
4. Kik a polgári jogviszony alanyai?
5. Mit jelent az együttesesség?
6. Mit jelent az egyetemlegesség?

7. Mi a jogviszony tárgya?
8. Mi a jogviszony tartalma?
9. Mit jelent az alanyi jog és az igény?
10. Mit jelent a hatalmasság vagy alakító jog kifejezés?

1.5. A polgári jogviszony elemei

A polgári jogviszony vonatkozásában három elem, a jogviszony alanyának, tárgyának és tartalmának vizsgálata szükséges. A polgári jogi tananyagban a későbbiekben (pl. tulajdonjogviszony, kötelmi jogviszony, stb.) is ezt a fajta elemzési módszert használjuk majd.

1.5.1. A polgári jogviszony alanyai

A polgári jogi jogviszony alanyai azok a személyek, akik között a polgári jogviszony létrejön, és akik az adott jogviszonyon belül jogok és kötelezettségek alanyai lehetnek. A polgári jogviszony alanyai lehetnek *természetes személyek* (ember), a természetes személy(ek) által létrehozott szervezetek (*jogi személyek*) és a *jogi személyiséggel nem rendelkező egyéb jogalanyok*, amelyek a különböző jogviszonyokban korlátozott jogosultságokkal vehetnek részt (pl. társasház).

A polgári jogviszonyokban, annak különböző pozícióiban (pl. tulajdonosi pozícióban vagy a kötelmi jogviszony jogosulti vagy kötelezetti pozíciójában) több jogalany is megjelenhet. Ezt nevezzük *többalanyúságnak*. A többalanyúság fennállhat egy adott „időpillanatban” (*egyidejű többalanyúság*) vagy a jogalanyok a jogviszonyban egymást követően is megjelenhetnek (*egymást követő többalanyúság*).

A) Az egyidejű többalanyúság előállhat mind a jogosulti, mind a kötelezetti oldalon. Az ilyen többalanyúsági helyzetek középpontjában minden esetben a szolgáltatás oszthatósága áll: *osztható a szolgáltatás*, ha önállóan használható részekre bontható, kivéve, ha a megosztás a jogosult lényeges jogi érdekét sértené.³³ Az egyidejű többalanyúság esetei a következők lehetnek:

a) osztott kötelmi helyzetek

Osztott kötelezettség esetén többen tartoznak egy osztható szolgáltatással, és a jogosult minden kötelezettől a ráeső részt követelheti. Kétség esetén a kötelezettek egyenlő mértékű szolgáltatás teljesítésére kötelesek.³⁴ *Osztott jogosultság* esetén egy osztható szolgáltatást többen követelhetnek és minden jogosult az őt megillető részt követelheti. Kétség esetén a jogosultak egyenlő mértékű szolgáltatás követelésére jogosultak.³⁵

³³ Ptk. 6:28. § (2) bekezdés

³⁴ Ptk. 6:28. § (1) bekezdés

³⁵ Ptk. 6:31. §

b) együttség

Az együttség a *jogosulti* oldalon fennálló egyidejű többalanyúsági helyzet, amikor többen jogosultak egy *nem osztható szolgáltatást* követelni. A Ptk. értelmében ilyenkor a kötelezett valamennyiük kezéhez köteles teljesíteni.³⁶ A „valamennyiük kezéhez” fordulat arra utal, hogy a kötelezett a teljesítés cselekményét a jogosultak egyidejű jelenlétében köteles véghez vinni.

c) egyetemlegesség

Kötelezetti oldalon akkor áll fenn egyetemlegesség, amikor *többen tartoznak egy nem osztható szolgáltatással*. Ilyen esetben a teljesítés bármelyik kötelezettől követelhető, vagyis mindegyik kötelezett az egész szolgáltatással tartozik a jogosult felé és bármelyikük teljesítése esetén a teljesített rész erejéig a jogosulttal szemben a többiek kötelezettsége is megszűnik. Egyetemleges kötelezettség fennállhat azonban abban az esetben is, amikor több kötelezett egy osztható szolgáltatással tartozik a jogosult felé úgy, hogy a jogosult bármelyik kötelezettől követelheti a teljesítést. Ez utóbbi esetben tehát bár a szolgáltatás alapvetően osztható, azonban maguk a felek állapotodnak meg abban, hogy a helyzetet egyetemlegességgként kezelik és ennek megfelelően a jogosult a kötelezetti egyetemlegességre vonatkozó szabály szerint követelheti a teljesítést.³⁷

Jogosulti egyetemlegesség esetén a követelés több jogosultat úgy illet meg, hogy mindegyik az egész szolgáltatást követelheti. A kötelezettet ilyenkor egyszeri szolgáltatás terheli. A kötelezett bármelyik jogosult felé teljesít, a kötelezettség minden jogosulttal szemben megszűnik.³⁸

B) Egymást követő többalanyúság esetén a jogalanyok időben egymást követően jelennek meg a jogviszonyban. Ekkor tehát bár egy adott időpillanatban látszólag csak egy-egy jogalany áll, a jogviszonyt lineárisan, folyamatában tekintve azonban mégis több alanyról beszélhetünk: egy adott időponttól kezdve az adott (jogosulti vagy kötelezetti) pozícióban szereplő jogalanyt (*jogelőd*) egy másik jogalany (*jogutód*) váltja fel. Ezt a helyzetet nevezzük *jogutódlásnak*. A jogutódlás – „terjedelmét tekintve” – lehet *egyetemes jogutódlás* (*universalis successio*), ahol a jogelőd jogainak és kötelezettségeinek

³⁶ Ptk. 6:32. §

³⁷ Ptk. 6:29. § (1)-(2) bekezdés

³⁸ Ptk. 6:33. § (1) bekezdés

összessége átszáll a jogutódra.³⁹ *Különös jogutódlás (singularis successio)* esetén a jogutód csak meghatározott jog(ok) vagy kötelezettség(ek) vonatkozásában lép a jogelő helyébe.

A jogutódlás történhet jogügylet alapján (pl. a jogosulti pozícióban engedményezés, a kötelezetti pozícióban tartozásátvállalás, vagy bármely kötelmi pozícióban szerződésátvállalás), de jogszabály erejénél fogva (*ipso iure*) is beállhat (pl. öröklés esetén az örökhagyó halálának pillanatában⁴⁰, törvényi engedmény (*cessio legis*) esetén⁴¹, tartozásátszállásnál⁴² vagy amikor egy adott személy szerződésből származó jogainak és kötelezettségeinek összessége jogszabály rendelkezése alapján száll át egy másik személyre.⁴³)

1.5.2. A polgári jogviszony tárgya

A polgári jogviszony második vizsgálandó eleme a jogviszony tárgya, amely lehet közvetlen vagy közvetett tárgy. A *közvetlen tárgy* minden esetben valamely emberi magatartást jelent, amelyet az adott jogviszony keretében az adott jogalanynak tanúsítania kell. A magatartás lehet pozitív jellegű, amely irányulhat adásra (*dare*), tevésre (*facere*) vagy megnyilvánulhat a jogalany rendelkezésre állásában (*praestare*). A jogalany által tanúsítandó magatartás lehet ugyanakkor nemleges is: ekkor a jogalany valamely magatartás tűrésére vagy valamely magatartástól való tartózkodásra, távol maradásra (*non facere*) köteles.

A polgári jogviszony *közvetett tárgya* minden esetben a **DOLOG**, amelyre a közvetlen tárgy, vagyis az emberi magatartás irányul. A dolog kifejezés a polgári jogon belül a dologi jogi terület alapfogalma: *birtokba vehető testi tárgy*, amely tulajdonjog tárgya lehet.⁴⁴ Bár a dologként való minősítés feltétele a birtokba vehetőség, a polgári jog elismer ún. *rendhagyó dolgokat* is (pl. dolog módjára hasznosítható természeti erő), amelyekre a jogalkotó kiterjeszti a dologra vonatkozó szabályok alkalmazását. Hasonlóképpen, a jogalkotó a pénzre

³⁹ A Ptk. 7:1. § alapján például az ember halálával hagyatéka mint egész száll az örökösre.

⁴⁰ Ptk. 7:1. §

⁴¹ Ptk. 6:201. §

⁴² Ptk. 6:207. §

⁴³ Ptk. 6:211. §

⁴⁴ Ptk. 5:14. § (1) bekezdés

(bankjegyek és pénzürmék) és az értékpapírra vonatkozóan kimondja a dologra vonatkozó rendelkezések megfelelő alkalmazását.⁴⁵

A polgári jog az állatokat nem tekinti dolognak. A Ptk. 5:14. § (3) bekezdése kimondja ugyanakkor, hogy a dologra vonatkozó szabályokat az állatokra is alkalmazni, a természetüknek megfelelő eltéréseket megállapító törvényi rendelkezések figyelembevételével.

A jogviszonyok tárgyát képezhetik továbbá a vagyoni értékkel bíró, forgalomképes jogok és követelések is.

A dolgok számtalan szempont alapján (pl. oszthatóság, forgalomképesség, természeti tulajdonság, stb.) osztályozhatók. A csoportosítási lehetőségeket részletesen a dologi jogi szabályanyag körében tekintjük át.

1.5.3. A polgári jogviszony tartalma

A polgári jogviszony tartalmát a jogviszony alanyait megillető jogok (alanyi jogok) és kötelezettségek összessége alkotja.

Az **ALANYI JOG** az ember vagy ember alkotta szervezet jogilag elismert lehetséges magatartása. Amennyiben az alanyi jogot valamilyen sérelem éri, az igény állapotába kerül. Az **IGÉNY** tehát nem más, mint az alanyi jog azon létszaka, amikor az alanyi jog bírói úton, állami eszközökkel kikényszeríthető állapotba kerül.⁴⁶ A kikényszeríthetőség az állami eszközök, így a bírósági igazságszolgáltatás és végrehajtás lehetőségét jelenti.

Vannak olyan helyzetek, amikor bár az alanyi jog fennáll, azonban az állami kényszereszközök útján mégsem kényszeríthető ki. Egyes esetekben az adott alanyi jog már a létrejöttének időpontjában, vagyis kezdettől fogva nélküli az állami úton való kikényszerítés lehetőségét. Ezek az ún. **IGÉNY NÉLKÜLI HELYZETEK** (*naturalis obligatio*), ahol a jogosult alanyi jogának fennállására tekintettel az önkéntes teljesítés lehetősége adott (és erre tekintettel a már teljesített szolgáltatás nem követelhető vissza), azonban magát a teljesítést bírói úton kikényszeríteni nem lehet. Bírói úton nem lehet érvényesíteni például a játékból vagy fogadásból eredő követelést (kivéve, ha a játékot vagy fogadást hatósági engedély alapján bonyolítják le), a kifejezetten játék vagy fogadás céljára ígért vagy adott kölcsönből

⁴⁵ Ptk. 5:14. § (2) bekezdés

⁴⁶ BARZÓ Tímea: *A polgári jogi jogviszony*, In: Barzó Tímea – Papp Tekla (szerk.): *Civilisztika I.: Általános tanok – Személyek joga – Szellemi alkotások joga*, Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2018, 69-84. o., 79. o.

eredő követelést, valamint azokat a követeléseket sem, amelyek bírósági úton való érvényesítését törvény kifejezetten kizárja.⁴⁷

A naturalis obligatio esetei mellett szintén igény nélküli helyzetről beszélünk akkor, amikor *a követelés bár eredetileg bírói úton érvényesíthető volt, azonban egy külső tényező, az időmúlás következményeként – kifogás hatására – elvesztette igény jellegét (ELÉVÜLÉS)*. Az elévülés az idő múlásának a jogosult mulasztásából beálló, a már esedékessé vált követelést érintő olyan hatása, amelynek folytán a követelésnek a kötelezettel szembeni érvényesíthetősége rendszerint megszűnik, a kötelezett elévülési kifogásától mint feltételtől függően.⁴⁸ A kifogás útján történő érvényesülés azt jelenti, hogy az elévülésre jogot alapító személynek az elévülésre kifejezetten hivatkoznia kell, az elévülés tényét a bíróság (vagy eljáró más hatóság) hivatalból (*ex officio*) nem veheti figyelembe.⁴⁹

Lényeges, hogy *az elévülés magát az alanyi jogot nem szünteti meg*, pusztán az alanyi jog állami kényszereszközökkel való érvényesítését zárja ki. (Az elévüléshez képest jogvesztés esetén maga az alanyi jog is megszűnik. A két jogintézmény közötti különbség részletesen a jogi tények rendszerénél, a külső körülményeknél, az időmúlás joghatásainál kerül ismertetésre.)

Az elévülés intézménye lényegében egy *megdönthetetlen vélelem*: az idő múlásával a jogalkotó arra következtet, hogy a jogosultnak az igényhez (az igény érvényesítéséhez) fűződő jogi érdeke csökkent, számára közömbössé vált már egyáltalán nem áll fenn. Noha az elévülés következtében az igényét érvényesíthetősége elvesz, az önkéntes teljesítés lehetősége – a naturalis obligationál leírtakkal azonos módon – továbbra is adott és azt a jogosult elfogadhatja.

A Ptk. az elévülési idő kapcsán rögzíti, hogy *a követelések – ha a törvény eltérően nem rendelkezik –, öt év alatt évülnek el*. Az elévülési idő kezdete a követelés esedékessé válása.⁵⁰ A kötelmi jogi igények általános elévülhetőségével szemben a Ptk. eltérő rendelkezést tartalmaz például a tulajdonjog esetén és kimondja, hogy *a tulajdoni*

⁴⁷ Ptk. 6:121. §

⁴⁸ PUSZTAHELYI Réka: *A magánjogi elévülés*, Novotni Alapítvány, Miskolc, 2015, 92. o.

⁴⁹ Ptk. 6:23. § (4) bekezdés

⁵⁰ Ptk. 6:22. § (1)-(2) bekezdés

*igények nem évülnek el.*⁵¹ Hasonlóképpen rendelkezik a Ptk. az öröklési jogi igényekre vonatkozóan.⁵²

A fentebb rögzített, főszabályként ötéves elévülési időhöz képest a Ptk. több helyen is rendelkezik rövidebb, ezáltal az általános szabály alóli kivételként kezelendő elévülési időről. A jogosult kellékszavatossági igénye például a teljesítés időpontjától számított *egy év alatt* évül el.⁵³ A fuvarozási szerződés alapján támasztható igények és a szállítmányozási szerződésből fakadó igények esetében a jogalkotó – a szándékosan vagy súlyos gondatlansággal okozott károk kivételével – szintén *egyéves elévülési időt* határoz meg.⁵⁴ míg a veszélyes üzemi felelősségből eredő és a vadászható állat által okozott kárhoz kapcsolódó kártérítési követelések *három év alatt* évülnek el.⁵⁵

Az általános, ötéves elévülési időnél hosszabb elévülési idővel találkozunk ugyanakkor például a bűncselekménnyel okozott károk esetén, ahol a kártérítési követelés öt éven túl sem évül el mindaddig, amíg a bűncselekmény büntethetősége el nem évül.⁵⁶

A fenti esetekben az ötéves elévülési időtől való – pozitív vagy negatív irányba történő – eltérésre a Ptk. rendelkezése ad lehetőséget. Az elévülési idő megváltoztatására a kötelmi jogban azonban a feleknek is lehetősége van. Lényeges, hogy az elévülési idő megváltoztatására irányuló megállapodás alakisághoz kötött: azt írásba kell foglalni.⁵⁷ A feleknek ugyanakkor arra már nincs lehetőségük, hogy a közöttük fennálló jogviszonyban adott követeléshez kapcsolódóan az elévülés kizárásáról állapodjanak meg. Az ilyen megállapodás a Ptk. értelmében semmis.⁵⁸

Az elévülés kapcsán szükséges kitérni az elévülés megszakadására és nyugvására. Az *elévülés megszakadása* esetén bizonyos, ún. *elévülést megszakító okok* hatására az elévülési idő

⁵¹ Ptk. 5:35. §

⁵² Ptk. 7:2. § Vö.: PUSZTAHELYI Réka: *Gondolatok az elévülés alá nem tartozó igényekről*, In: Publicationes Universitatis Miskolcensis Sectio Juridica et Politica, Tomus XXX/2. (2012), 555–568. o.

⁵³ Ptk. 6:163. § (1) bekezdés

⁵⁴ Ptk. 6:270. § és Ptk. 6:306. §

⁵⁵ Ptk. 6:538. § és 6:563. § (3) bekezdés

⁵⁶ Ptk. 6:533. § (1) bekezdés

⁵⁷ Ptk. 6:22. § (3) bekezdés

⁵⁸ Ptk. 6:22. § (4) bekezdés. Vö.: PUSZTAHELYI Réka: *Az elévülési szabályok megváltoztathatósága: a magánautonómia határai*, In: Állam- és Jogtudomány, 2024/1. sz., 38-61. o.

megszakad és az elévülés újból kezdődik.⁵⁹ Az elévülést megszakító okok Ptk.-beli felsorolása taxatív, vagyis kimerítő jellegű.

A Ptk. szerint megszakítja az elévülést

- a) a tartozásnak a kötelezett részéről történő elismerése;
- b) a kötelelem megegyezéssel történő módosítása és az egyezség;
- c) a követelés kötelezettel szembeni bírósági eljárásban történő érvényesítése, ha a bíróság az eljárást befejező jogerős érdemi határozatot hozott; vagy
- d) a követelés csődeljárásban történő bejelentése.⁶⁰

Az *elévülés nyugvását eredményezi*, ha a jogosult a követelést menthető okból nem tudja érvényesíteni. Ilyenkor az elévülés – a menthető ok fennállásának ideje alatt – nyugszik, azonban a menthető ok megszűnésétől számítva sajátos módon folytatódik: a követelés az akadály megszűnésétől számított egyéves – egyéves vagy ennél rövidebb elévülési idő esetén három hónapos – határidőn belül akkor is érvényesíthető, ha az elévülési idő már eltelt, vagy abból egy évnél – egyéves vagy ennél rövidebb elévülési idő esetén három hónapnál – kevesebb van hátra.⁶¹

A jogviszony tartalma kapcsán említést érdemel a **VÁROMÁNY**, amely legtágabb értelemben olyan jövőbeli jogszerzést lehetővé tevő függő jogi helyzet, amelyben a jogszerzés feltételeinek egy része teljesül, míg további feltételei a jövőben vagy bekövetkeznek, vagy sem. A váromány tehát egyfajta hiányos tényállás, ahol a tényálláselemek kiegészüléséig nem áll be a célzott joghatás. Váromány esetében tehát az alanyi jog még nem áll fenn, azonban abban a jövőbeli jogszerzés reménye ölt testet a leendő jogosult (várományos) számára.

A jogosultságok mellett a polgári jogviszony tartalmát képezik a *kötelezettségek* is, amelyek a tárgyi jog által előírt, a jogalanyok által követendő és tanúsítandó magatartásokat írják le. Kötelezettség jelenik meg például az abszolút szerkezetű tulajdonjogviszonynál a jogosult oldalán arra vonatkozóan, hogy viselje a dolgában bekövetkezett mindazon károkat, amelyek megtérítésére más nem kötelezhető (*casus nocet domino* – Ptk. 5:22. §). A kötelmi jogviszonyoknál megjelenő kötelezettségek sokfélék lehetnek: vannak a jogviszony szempontjából domináns jellegű kötelezettségek (főkötelezettségek) és vannak

⁵⁹ Ptk. 6:25. § (2) bekezdés

⁶⁰ Ptk. 6:25. § (1) bekezdés

⁶¹ Ptk. 6:24. § (1)-(2) bekezdés

mellékkötelezettségek, amelyek a főkötelezettséghez kapcsolódnak, azt kísérik (pl. szerződést megerősítő mellékkötelezettségek: foglaló, kötbér, jogvesztés kikötése). A kötelmi jogviszonyok alapvető jellemzője a kölcsönösség, erre tekintettel a jogviszony alanyait megillető jogok mellett a kötelezettségek is kölcsönösek. A sajátos kötelmi viszonyok, a kárkötelmek körében elsődleges kötelezettségként jelenik meg a károkozó kártérítési kötelezettsége⁶², amely mellett a jogalkotó a kár megelőzésének, elhárításának és enyhítésének kötelezettségét írja elő a károsult számára.⁶³

A polgári jogi jogviszony tartalmának vizsgálatakor feltétlenül említést érdemel az **ALAKÍTÓ JOG** (más néven **HATALMASSÁG**) kategóriája, amely olyan rendhagyó helyzeteket takar, ahol a jogviszony valamelyik alanya *egyoldalú nyilatkozatával* alakítja a jogviszony tartalmát: jogosultságot vagy kötelezettséget állapít meg, módosít vagy szüntet meg. Az alakító jogok egy része *egyoldalú jogosultságok* formájában jelenik meg (pl. elállás, felmondás, elvitel, stb.), melyek mellett ismertek a *kifogások (ellenjogok)* is, amelyek valamely jogot szüntetnek meg (pl. beszámítási kifogás) vagy az igényérvényesítést zárják ki (pl. elévülési kifogás).

Ellenőrző kérdések

1. Mi a polgári jogi jogviszony?
2. Melyek a polgári jogi jogviszony jellemzői?
3. Mi a különbség az abszolút és relatív szerkezetű jogviszonyok között?
4. Kik lehetnek a polgári jogviszony alanyai?
5. Mit jelent az együttemlegesség?
6. Mit jelent az egyetemlegesség?
7. Mi a jogviszony tárgya?
8. Mit jelent az alanyi jog és az igény?
9. Mit jelent a hatalmasság vagy alakító jog kifejezés?

⁶² Ptk. 6:519. §

⁶³ Ptk. 6:525. § (1) bekezdés

1.6. A jogi tények fogalma és rendszere

A **JOGI TÉNYEK** azon emberi, társadalmi és természeti jelenségek, tények és körülmények, amelyek egy adott jogviszonyban jogi értékelést nyernek, vagyis jogviszony keletkeztetnek, módosítanak vagy szüntetnek meg.⁶⁴

A jogi tények fogalma és rendszere alapvetően a magánjogtudomány által kidolgozott kérdéskör, ennek megfelelően a Ptk. erre vonatkozóan konkrét rendelkezést nem tartalmaz. Érdeemes azonban megjegyezni, hogy a jogi tények körén belül a jogviszonyt keletkeztető tények egy típusa mégis megjelenik a Ptk. rendelkezései körében, amikor a jogalkotó a kötelmi jogi könyv elején felsorolja azokat a leggyakoribb tényállásokat, amelyekből kötelelem jöhet létre.⁶⁵

A jogi tények csoportosítása különböző szempontok alapján lehetséges. Amennyiben az adott *jogi tény által kifejtett hatást* vizsgáljuk, különbséget tehetünk a) jogviszonyt keletkeztető, b) jogviszonyt módosító és c) jogviszonyt megszüntető jogi tények között.

Abban az esetben, ha a jogi tényeket *lényegi jellemzőik alapján* kívánjuk osztályozni, négy fő csoportot alakíthatunk ki a következők szerint: a) emberi magatartások, b) emberi és társadalmi körülmények, c) közhatalmi aktusok, d) külső körülmények.

A következőkben a jogi tények rendszerét ez utóbbi szempontok alapján és a fentebb vázolt csoportosításnak megfelelően mutatjuk be részletesen.

1.6.1. Emberi magatartások

A jogi tények rendszerében a legfontosabb csoportot az *emberi magatartások* jelentik, amelyeken belül – a magatartás jellegétől függően – további alcsoportok alakíthatók ki a következők szerint:

- a) jogos magatartások
- b) jogilag nem védett magatartások
- c) jogellenes magatartások

⁶⁴ LÁBADY Tamás: *A magyar magánjog (polgári jog) általános része*, Dialóg Campus Kiadó, Budapest – Pécs, 2010, 297. o.

⁶⁵ Ptk. 6:2. §

a) Jogos magatartások

A jogos (jogszerű, megengedett és védett) magatartások körében a jognyilatkozatok (jogügyletek) és más, nem jogügyleti megengedett cselekmények köré igényel vizsgálatot.

aa) A **JOGNYILATKOZATOK** a leggyakoribb és legnagyobb jelentőséggel bíró jogi tények. A jognyilatkozat joghatás kiváltására irányuló akaratnyilatkozat.⁶⁶

A jogügyletnek minden esetben elemét képezi az *akarat* (mint az ügylet belső oldala), valamint a *nyilatkozat*, vagyis az akarat külső kifejeződése, amellyel a fél akaratát láthatóvá teszi a kívül világ számára. A jogügylet harmadik szükségképpen eleme – az akarat és a nyilatkozat mellett – a *jogi hatás*, amelynek elérésére az ügylet irányul. A jognyilatkozat megtételével elérni kívánt joghatás – a fentebb említetteknek megfelelően – lehet valamely jogviszony keletkeztetése (pl. Ptk. 6:2. § szerinti kötelemkeletkeztető tények), módosítása vagy éppen megszüntetése (pl. felmondás).

A jognyilatkozatok lehetnek **EGYOLDALÚ JOGNYILATKOZATOK** vagy **SZERZŐDÉSEK**, vagyis a felek kölcsönös és egybehangzó akaratát kifejező két- vagy többoldalú jognyilatkozatok.⁶⁷ Ez utóbbiak lényegi elemét képezi a felek akarategysége (konszenzus), amelynek hiányában a szerződés létre sem jön.

A Ptk. a jogügyleti akarat külső kifejezését (jognyilatkozat alakja) háromféleképpen fogadja el: a jognyilatkozat megtehető *szóban, írásban vagy ráutaló magatartással*.⁶⁸ Szóbeli nyilatkozat esetében a nyilatkozattevő akaratát élőszóban fogalmazza meg (pl. ingó adásvétele esetén az eladási szándék szóbeli megfogalmazása vagy szóbeli végrendelet tétele). Abban az esetben, ha a fél jognyilatkozatát ráutaló magatartás útján fejezi ki (ez például tömegügyletek esetén jellemző), a jognyilatkozat megtételének maga a ráutaló magatartás tanúsítása minősül, azzal, hogy a hallgatás (vagy valamilyen magatartástól tartózkodás) csak a felek kifejezett rendelkezése alapján minősül jognyilatkozatnak.⁶⁹

Írásbeli nyilatkozat esetén a nyilatkozó fél akaratát írásba foglaltan teszi meg, valamilyen okirati formában. Amennyiben jogszabály vagy a felek megállapodása a nyilatkozatra írásbeli alakot rendel, a

⁶⁶ Ptk. 6:4. § (1) bekezdés

⁶⁷ Ptk. 6:58. §

⁶⁸ Ptk. 6:4. § (2) bekezdés

⁶⁹ Ptk. 6:4. § (3)-(4) bekezdés

jognyilatkozat érvényességének feltétele, hogy annak legalább a lényeges tartalmát írásba foglalják.⁷⁰

Az okirat lehet:

- egyszerű okirat: amely írásba foglaltan tartalmazza a felek akaratát,

- **TELJES BIZONYÍTÓ EREJŰ MAGÁNOKIRAT** (ún. minősített magánokirat): amely az ellenkező bizonyításáig teljes bizonyító erővel bizonyítja, hogy az okirat aláírója az abban foglalt nyilatkozatot megtette, illetve elfogadta vagy magára kötelezőnek ismerte el.

A Pp. (a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény) 325. § (1) bekezdése szerint ilyennek minősül, ha

- a nyilatkozatot kiállító fél az okiratot saját kezűleg írta és aláírta,
- *két tanú igazolja*, hogy az okirat aláírója a részben vagy egészben nem általa írt okiratot előttük írta alá, vagy aláírását előttük saját kezű aláírásának ismerte el,
- az okirat aláírójának aláírását vagy kézjegyét az okiraton *bíró vagy közjegyző hitelesíti*,
- az okiratot a jogi személy képviselőjére jogosult személy a rá vonatkozó szabályok szerint megfelelően aláírja,
- *ügyvéd* vagy kamarai jogtanácsos az általa készített okirat szabályszerű *ellenjegyzésével bizonyítja*, hogy az okirat aláírója a más által írt okiratot előtte írta alá vagy aláírását előtte saját kezű aláírásának ismerte el,
- az elektronikus okiraton az aláíró a minősített vagy minősített tanúsítványon alapuló *fokozott biztonságú elektronikus aláírását vagy bélyegzőjét helyezte el*, és – amennyiben jogszabály úgy rendelkezik – azon *időbélyegzőt* helyez el,
- olyan, törvényben vagy kormányrendeletben meghatározott szolgáltatás, vagy zárt rendszerben alkalmazott, tanúsított bizalmi szolgáltatás keretében jött létre, ahol a szolgáltató az okiratot a kiállító azonosításán keresztül a kiállító személyéhez rendeli és a személyhez rendelést a kiállító saját kezű aláírására egyértelműen visszavezethető adattal együtt vagy az alapján hitelesen igazolja; továbbá a szolgáltató az egyértelmű személyhez rendelésről kiállított igazolást elektronikus dokumentumba kapcsol, elválaszthatatlan záradékba foglalja és azt az okirattal együtt *legalább minősített tanúsítványon*

⁷⁰ Ptk. 6:7. § (1) bekezdés

alapuló fokozott biztonságú elektronikus bélyegzővel és minősített időbélyegzővel látja el,

- törvény eltérő rendelkezése hiányában a kiállító szóbeli nyilatkozatát a Dáptv.⁷¹ szerinti elektronikus ügyintézkést biztosító szerv vagy a szolgáltatás használatára jogosult egyéb szerv a Kormány rendeletében meghatározottak szerint *mesterséges intelligenciával támogatott szolgáltatás szerint írásbeli formátumba alakította, az írásbeli formátumba alakított nyilatkozat tervezetét a kiállító jóváhagyta, és a dokumentum a Kormány rendeletében meghatározottak szerint hitelesítve lett,*
- a dokumentumot a Dáptv. szerinti digitális szolgáltatás nyújtása során a *digitális állampolgárság szolgáltató hitelesítette.*

● **KÖZOKIRAT:** olyan papír alapú vagy elektronikus okirat, amelyet bíróság, közjegyző vagy más hatóság, illetve közigazgatási szerv ügykörén belül, a jogszabályi rendelkezéseknek megfelelő módon állított ki, és amely teljes bizonyító erővel bizonyítja a) hogy a kiállító a benne foglalt intézkedést megtette vagy határozatot a benne foglalt tartalommal meghozta, b) a közokirattal tanúsított adatok és tények valóságát, c) a közokiratban foglalt nyilatkozat megtételét, annak idejét és módját.⁷²

Az *elektronikus közokirat* teljes bizonyító erővel bizonyítja a közokirat aláírása pillanatában a kiállító személynek a Dáptv. szerinti szerepkörét, ha a szerepkört a szerepkör-tanúsító szolgáltató szerepkör-tanúsítványban igazolta.⁷³

A nyilatkozat megtételének a módja hatással van a jognyilatkozat hatályosulására is. A hatályosulást befolyásolja továbbá az, hogy a nyilatkozatot tevő fél a nyilatkozatot valamely meghatározott személyhez (címezett) intézi (*címezett jognyilatkozat*) vagy sem (*nem címezett jognyilatkozat*). A nem címezett jognyilatkozat (pl. végrendelet, díjkitűzés, stb.) már annak megtételével létrejön és a megtétellel azonnal hatályossá is válik.⁷⁴ A címezett jognyilatkozatok viszont csak abban az esetben hatályosulnak, ha a címezett a nyilatkozat tartalmáról tudomást szerez. Ezt figyelembe véve a Ptk. úgy rendelkezik, hogy a *jelenlevők között tett jognyilatkozat*, vagyis amely során a jognyilatkozat tartalmáról a címezett annak megtételével egyidejűleg tudomást szerez,

⁷¹ A digitális államról és a digitális szolgáltatások nyújtásának egyes szabályairól szóló 2023. évi CIII. törvény

⁷² Pp. 323. § (1) és (3) bekezdés

⁷³ Pp. 323. § (3a) bekezdés

⁷⁴ Ptk. 6:5. § (4) bekezdés

nyomban hatályossá válik.⁷⁵ (Ezzel szemben, a *távollevők között tett jognyilatkozat* a címzetthez való megérkezéssel válik csak hatályossá.⁷⁶ Ráutaló magatartás útján tett jognyilatkozat esetében a nyilatkozat hatályosulása a címzett általi tudomásszerzéssel áll be.⁷⁷

Érdemes megemlíteni, hogy a címzett és nem címzett jognyilatkozatok közötti megkülönböztetés nemcsak a jognyilatkozat hatályosulása, hanem a *jognyilatkozat értelmezése* szempontjából is lényeges. A Ptk. értelmében címzett jognyilatkozat esetén a *nyilatkozati elv* érvényesül: a címzett jognyilatkozatot vita esetén úgy kell értelmezni, ahogyan azt a *címzettnek* a nyilatkozó feltehető akaratára és az eset körülményeire tekintettel a szavak általánosan elfogadott jelentése szerint *értenie kellett*.⁷⁸ Ezzel ellentétben, a nem címzett jognyilatkozatot vita esetén úgy kell értelmezni, ahogyan azt a nyilatkozó feltehető akaratára és az eset körülményeire tekintettel a szavak általánosan elfogadott jelentése szerint érteni kell.⁷⁹ Ez utóbbi esetben tehát az *akarati elv* érvényesül.

A jognyilatkozatokkal kapcsolatosan szükséges megemlíteni a **KÉPVISELET** jogintézményét, amely a jognyilatkozat megtételében vagy elfogadásában való helyettesítést jelenti. Ha a Ptk. eltérően nem rendelkezik, más személy útján (képviselő) is lehet jognyilatkozatot tenni. Lényeges, hogy a képviselő által megtett jognyilatkozat közvetlenül a képviseltet jogosítja és kötelezi.⁸⁰

Tekintettel arra, hogy a jognyilatkozatok megtétele és a képviselet témaköre elsődlegesen a kötelmi jog körébe tartozó kérdés (ezeket maga a Ptk. is itt szabályozza), a képviseleti szabályok részletes ismertetésére a jelen egyetemi tankönyv kötelmi jogi fejezetében kerül majd sor.

ab) Az emberi magatartások, azon belül a jogos magatartások körén belül a jogügyletek melletti másik csoportok a nem jogügyleti jellegű megengedett cselekmények köre. Ezek lehetnek *egyszerű jogcselekmények* (másodlagos jognyilatkozatok), így például akaratkijelentések, tudatkijelentések vagy érzésnyilatkozatok (pl. a megbocsátás, amely az öröklési jogban különösen releváns). Lehetnek továbbá ún. *magatartás-eredmények* (reálaktusok), ahol a

⁷⁵ Ptk. 6:5. § (1) bekezdés

⁷⁶ Ptk. 6:5. § (2) bekezdés

⁷⁷ Ptk. 6:5. § (3) bekezdés

⁷⁸ Ptk. 6:8. § (1) bekezdés

⁷⁹ Ptk. 6:8. § (2) bekezdés

⁸⁰ Ptk. 6:11. § (1)-(2) bekezdés

jogcselekmény nem nyilatkozási formában ölt testet (pl. a találás, amely a dologi jogi szabályok szerint – meghatározott feltételek fennállása mellett – a tulajdonjog megszerzését is eredményezheti.)

b) Jogilag nem védett magatartások

A jogilag nem védett magatartások amolyan köztes kategóriát képeznek a jogos és jogellenes magatartások között: az idesorolható magatartások jogilag nem védettek, azonban nem is jogellenesek. Ebbe a körbe tartozik az utaló magatartás, valamint a korábban már részletesebben ismertetett igény nélküli helyzetek, így például a naturalis obligatio⁸¹ és a későbbiekben még részletesen is tárgyalandó elévült követelések.

Az **UTALÓ MAGATARTÁS** egy olyan, jogilag nem tiltott szándékos magatartás, amely egy – a magatartást tanúsító személyen kívüli – más jóhiszemű személyt alapos okkal olyan magatartásra indított, amelyből őt önhibáján kívül károsodás éri.⁸² Az utaló magatartás tényállási elemei a következőképpen foglalhatók össze:

- a „biztató magatartást” tanúsító fél magatartásának **szándékossága** és **„hitelessége”** (hihetősége), vagyis a magatartás legyen alkalmas arra, hogy a másik fél azt komolyan vehesse (tudomásulvétel) és erre tekintettel cselekedjen, tanúsítson egy bizonyos magatartást. A magatartást tanúsító félnek tudatában kell lennie magatartása lehetséges következményeinek, ideértve a másik félben keltett várakozásokat is, és azokat kívánja, vagy azokba legalábbis belenyugszik.⁸³

- az utaló magatartás **„címzettjének”** (majdani károsult) **jóhiszeműsége** és **önhibájának hiánya**: a Ptk. egyértelműen meghatározza az utóbb károsodást elszenvedő fél szubjektív tudatállapotát és a tényálláshoz kapcsolódó lehetséges jogkövetkezmény (kár megtérítése) alkalmazását ahhoz köti, hogy a károsodás bekövetkezésében a fél oldalán önhiba ne álljon fenn (pl. a címzett ne mulassza el a megfelelő körültekintést az utaló magatartást tanúsító fél magatartásának értékelésekor, értelmezésekor);

- a címzett által tanúsított, utóbb számára károsodást okozó magatartás és a másik fél szándékos magatartása között **okozati összefüggés** van: a címzett magatartás tanúsítására a másik fél

⁸¹ Ptk. 6:121. §

⁸² Ptk. 6:587. §

⁸³ VIGH Edina: Az utaló magatartás szubszidiaritása és jogalkalmazási kérdései, In: Magyar Jog, 2019/4. sz., 247-255. o., 249. o.

magatartása alapján, arra tekintettel, arra adott válaszreakcióként kerül sor;

- *károsodás* („biztatási kár”) beállta: a károsult oldalán – a személyi és/vagy vagyoni viszonyaiban – hátrány áll be, amely következménye az utaló magatartásnak és arra tekintettel tanúsított károsulti magatartásnak.⁸⁴

Az utaló magatartás valamennyi tényállási elemének megvalósulása esetén a Ptk. úgy rendelkezik, hogy az utaló magatartást tanúsító felet a bíróság a károsult oldalán bekövetkezett kár teljes vagy részleges megtérítésére kötelezheti. A Ptk. szóhasználata („kötelezheti”) világosan mutatja, hogy a bíróság számára az utaló magatartást tanúsító fél kártérítésre-kötelezése pusztán lehetőség, nem kötelezettség. Továbbá, még abban az esetben biztos, hogy a károsult által elszenvedett károsodás megtérítésre kerül, ha a bíróság a kár megtérítésére való kötelezés mellett dönt, hiszen a Ptk. értelmében a bíróság úgy is dönthet, hogy az utaló magatartást tanúsító felet csak a kár részben történő megtérítésére kötelezi.

Az utaló magatartás kapcsán érdemes megemlíteni, hogy az a magyar polgári jogban nem önálló kárfelelősségi alakzat, hanem méltányossági kártelepítési szabály⁸⁵, amely a *kontraktuális*, vagyis szerződésszegéssel okozott károkért való felelősséghez és a *deliktuális* (szerződésen kívül okozott károkért való) felelősséghez képest *szubszidiárius* jellegű törvényi tényállás, amelynek alkalmazására csak kivételesen kerülhet sor. (A kérdéssel részletesebben foglalkozunk majd a jelen egyetemi tankönyv kárkötelmekkel foglalkozó részében.)

c) Jogellenes magatartások

A jogi tények rendszerén belüli első főcsoport, az emberi magatartások körének utolsó nagyobb alcsoportját a jogellenes magatartások adják. Az ide tartozó magatartások a jogos magatartások egyfajta ellenpólusaként foghatók fel: minden esetben valamely jogszabályi rendelkezést sértenek. Arra tekintettel, hogy a magatartás a tételes jog valamely szabályába ütközik vagy annak tanúsítására egy adott jogviszonyban, a jogviszonyban álló másik féllel szemben (tehát adott személyek közötti relációban) kerül sor, beszélhetünk *abszolút* és *relatív jogellenességről*.

⁸⁴ Vö.: ASZTALOS [1966], 94-95. o.

⁸⁵ VÍGH, 255. o.

Különbséget tehetünk továbbá *objektív és szubjektív jogellenesség* között. Előbbi esetben a jogsértő magatartás jogellenesnek minősítése független a magatartást tanúsító személy akaratától és tudatától, a szubjektív tényezők (felróhatóság, vétkesség, szándékosság, gondatlanság) nem bírnak relevanciával. Ilyenkor a jogsértés pusztán tényének bizonyítása megalapozza a magatartás jogellenes voltát. Ezzel szemben, szubjektív jogellenesség esetében, ezzel szemben, a magatartás jogellenes voltának megállapításához a magatartás felróhatósága szükséges.⁸⁶

1.6.2. Emberi és társadalmi körülmények

A jogi tények rendszerén belüli második csoport, az emberi és társadalmi körülmények köre az ember személyében vagy az őt körülvevő társadalmi-gazdasági valóságban rejlő olyan tényeket, körülményeket és állapotokat jelenti, amelyek *az emberi magatartások közegét adják*.⁸⁷ Szemben az emberi magatartásokkal, az ide sorolható körülmények kevésbé foglalhatók egységes rendszerbe, hiszen azok rendkívül sokfélék lehetnek: az emberi adottságokon túl felölelik az ember tudati, akaratát – és kivételes jelleggel érzelmi – állapotát is.

A szakirodalom jellemzően különbséget tesz az ember *objektív és szubjektív* körülmények, adottságok között.

Az objektív jellegű adottságok csoportjába sorolhatók mindazok az adottságok, amelyekre nézve az ember nem tud hatást gyakorolni, így például az ember születése és halála, amelyek a polgári jogban a jogalanyiség, a jogok és kötelezettségek megszerzése szempontjából – amint az a személyek joga körében majd részletesen is kifejtést nyer –, különösen lényegesek. Objektív jellegű adottságnak tekinthető továbbá a nem és az életkor is, amelyek például a cselekvőképességi szabályok (pl. cselekvőképesség kategorizálása életkor alapján) és a családjogi rendelkezések (pl. házasságkötési korhatár, örökbefogadás életkori határai, anyaság vélelme, stb.) alkalmazása során bírnak relevanciával.

Érdemes megjegyezni, hogy a magánjogtudomány által hagyományos objektívnek tekintett, fentebb említett kategóriák objektív jellege napjainkban már csak bizonyos fenntartások mellett fogadható el, hiszen az akaratlagos magatartások (pl. terhességmegszakítás, öngyilkosság, eutanázia, nemi átalakító műtétek) változtathatnak az eredendően (objektív) adottságként kezelt emberi körülményeken.

⁸⁶ ASZTALOS [1987] 172. o.

⁸⁷ BÍRÓ – LENKOVICS 144. o.

A szubjektív jellegű adottságok körében említhetők a tudati állapotok, így a személy **JÓHISZEMŰSÉGE** vagy **ROSSZHISZEMŰSÉGE**. *Jóhiszemű az, aki nem tud és kellő körültekintés mellett sem kellene tudnia a látszattal ellentétes jogi helyzetről. Rosszhiszemű ezzel szemben az, aki a látszattal ellentétes valóságról tud, vagy arról kellő gondosság, körültekintés mellett tudnia kellene.*

A különböző tudatállapotok mellett a szubjektív adottságok körébe tartozik az akarat állapota is, így például a felróhatóság (elvárhatóság hiánya), a vétkenesség (szándékosság és gondatlanság).

Az emberi – objektív és szubjektív – adottságok mellett a jogi tények ezen csoportjában helyezhetők el a társadalmi körülmények, így például az adott személy személyi vagy vagyoni helyzete.

A személyi helyzet jog általi értékelésére lehet példa, hogy a korábbi házasság fennállása, vagyis az adott személy „házas” státusza kizárja, hogy a személy újabb házasságot létesítsen.⁸⁸ Az örökhagyó halálakor az életközösség fennállása ugyanakkor feltétele például annak, hogy a túlélő házastárs örökölhessen az örökhagyó után.⁸⁹ A polgári jogi szabályanyagban sok esetben nyer értékelést a hozzátartozói vagy közeli hozzátartozói kapcsolat mint személyes viszony, így például a fedezetelvonó szerződésnél⁹⁰ a jog vélelmezi az ügylet ingyenességét és a rosszhiszeműséget is, amennyiben a fél a fedezetelvonó szerződést hozzátartozójával köti. A személyi jellegű helyzet értékelése jelenik meg továbbá például a jogi személyek szabályanyagán belül a vezető tisztségviselő összeférhetetlenségére vonatkozó rendelkezések körében.⁹¹ Más esetekben a jog a jogalany sajátos „személyi minőségét” (pl. fogyasztó) értékeli. (Pl. tisztességtelen általános szerződési feltétel fogyasztó és vállalkozás közötti szerződésben, fogyasztói adásvétel szabályai, stb.)

A vagyoni helyzet jog általi értékelésére szolgálhat példaként a Ptk. az uzsorás szerződésre vonatkozó tényállása, ahol a normaszövegben megjelenik a „másik fél helyzetének kihasználásával” fordulat⁹², míg – további feltételek egyidejű fennállása esetén – „a felek vagyoni viszonyai” általi indokolt esetben, méltányossági alapon teszi lehetővé a Ptk. a vétőképtelen károkozó kártérítésre való kötelezését.⁹³

⁸⁸ Ptk. 4:13. § (1) bekezdés

⁸⁹ Ptk. 7:62. § (1) bekezdés

⁹⁰ Ptk. 6:120. §

⁹¹ Ptk. 3:115. §

⁹² Ptk. 6:97. §

⁹³ Ptk. 6:545. §

1.6.3. Közhatalmi aktusok

A közhatalmi aktus a jogalkotás és jogalkalmazás különböző megnyilvánulásainak átfogó megnevezése, amelyek mint jogi tények a magánjogi viszonyokban értékelést nyerhetnek, és a jogviszonyra hatást gyakorolhatnak, adott esetben azt létrehozhatják, módosíthatják vagy megszüntethetik.

A jogi tények jelen csoportjába sorolható közhatalmi aktusok meglehetősen sokszínűek: ide tartoznak a jogalkotás körében kibocsátott aktusok (jogszabályok) és a jogalkalmazók (pl. bíróságok, közigazgatási hatóságok, közjegyzők, önkormányzatok, stb.) által meghozott határozatok.

A közhatalmi aktusok körén belül különbséget tehetünk **KONSTITUTÍV HATÁLYÚ** és **DEKLARATÍV HATÁLYÚ** aktusok között. A konstitutív hatályú aktusok esetében a közhatalmi aktus alakítólag hat a jogviszonyra: azt létrehozza, módosítja vagy megszünteti. Ilyen például a gazdasági társaság cégjegyzékbe való bejegyzése⁹⁴ vagy az ingatlan tulajdonjogának átruházása esetén a tulajdonos személyében beálló változás ingatlan-nyilvántartásba való bejegyzése.⁹⁵ A deklaratív hatályú jogi aktusok – a konstitutív hatályú aktusokkal szemben – közvetlenül nem gyakorolnak hatást a jogviszonyra, hanem tényeket állapítanak meg (pl. tulajdonos kiskorúságának feltüntetése az ingatlan-nyilvántartásban, házasság anyakönyvi bejegyzése, stb.). A közhatalmi aktusok csoportjának jogi tényként való értékelését az indokolja, hogy az ilyen aktusok a tények rögzítése által a már létező jogviszonyokhoz mégis valamilyen joghatást kapcsolnak.

1.6.4. Az embertől független, külső körülmények

A jogi tények rendszerének negyedik csoportját a külső körülmények képezik. Lényeges, hogy ezek a körülmények az embertől teljes mértékben függetlenek, arra az ember hatást gyakorolni nem képes, miközben az ide tartozó körülmények hol kisebb, hol nagyobb mértékben kihat(hat)nak a már fennálló jogviszonyok alakulására.

A jogviszonyokra ható külső körülményekként értékelendők a *természeti jelenségek* és a nagyobb horderejű, például globális jellegű *társadalmi jelenségek*. Az emberi erővel elháríthatatlan természeti jelenségek (természeti csapások) a jogviszonyokban mint „elháríthatatlan külső ok” (*vis maior*) jelennek meg. Ezeket a

⁹⁴ Ptk. 3:100. §

⁹⁵ Ptk. 5:38. § (2) bekezdés

körülményeket a polgári jog jellemzően a felelősség alóli mentesülést megalapozó körülményként kezeli.⁹⁶

A természeti jelenségek mellett a jogviszonyokat alkalmanként a társadalmi események is alakíthatják: a nagyobb, akár globális jellegű gazdasági válságok és az azok nyomán kialakuló nagyfokú infláció, a politikai válságok (zavargások, háborús helyzet, stb.) vagy – amint arra a közelmúlt eseményei rámutattak – a világméreteket öltő járványok (pl. Covid-19) közvetlenül is hatást gyakorolnak a fennálló jogviszonyokra, amelyet a polgári jog például a szerződés bírósági módosítására alapul szolgáló körülményként⁹⁷ vagy a szerződés lehetetlenülése körében⁹⁸ tud értékelni.

A külső körülmények körén belül kiemelt figyelmet érdemel az *idő folyása*, amely amellett, hogy az ember által nem uralható, kivétel nélkül, minden egyes jogviszonyra hatást gyakorol, a jogviszonyokban minden esetben valamilyen *változást eredményez*.

Az idő múlásával például a kiskorú betölti a 18. életévét, amellyel nagykorúvá – és gondnokság alá helyezés hiányában – cselekvőképesé válik. Az eltűnt személyt a bíróság kérelemre holtak nyilvánítja, ha eltűnésétől öt év eltelt anélkül, hogy életben létére utaló bármilyen adat ismert volna.⁹⁹ Ötévi házassági életközösség után közös vagyonná válik az a különvagyonhoz tartozó vagyontárgy, amely a mindennapi közös életvitelt szolgáló, szokásos mértékű berendezési és felszerelési tárgy helyébe lép.¹⁰⁰ Az öröklési jogban, a kötelesrész alapjának megállapításánál a Ptk. úgy rendelkezik, hogy nem tartozik a kötelesrész alapjához az örökhagyó által a halálát megelőző tíz évnél régebben bárkinek juttatott ingyenes adomány értéke.¹⁰¹ A dologi jogban az idő múlása jogszerzésre vezethet: elbirtoklás jogcímén megszerzi az ingatlan tulajdonát, aki az ingatlant tizenöt éven át sajátjaként szakadatlanul birtokolja¹⁰², míg a telki szolgáltatást elbirtoklással akkor szerzi meg az ingatlan birtokosa, ha a másik ingatlan használata ellen annak birtokosa tizenöt éven át nem tiltakozik.¹⁰³

⁹⁶ A Ptk. 6:535. § (1) bekezdés szerint például a veszélyes üzem üzemeltetője mentesül a felelősség alól, ha bizonyítja, hogy a kárt olyan *elháríthatatlan ok* idézte elő, amely a fokozott veszéllyel járó tevékenység körén *kívül* esik.

⁹⁷ Ptk. 6:192. §

⁹⁸ Ptk. 6:248. §

⁹⁹ Ptk. 2:5. § (1) bekezdés

¹⁰⁰ Ptk. 4:38. § (3) bekezdés

¹⁰¹ Ptk. 7:81. § (1) bekezdés, a) pontja

¹⁰² Ptk. 5:44. § (1) bekezdés

¹⁰³ Ptk. 5:161. § (3) bekezdés

Az időtényező különösen nagy jelentőséggel bír a kötelmi jogviszonyok esetében, így különösen a szerződések teljesítésénél, ahol a polgári jog a Ptk. szerint meghatározott teljesítési határidő¹⁰⁴ elmulasztását a szerződés megszegéseként értékeli és ahhoz például – pénztartozás teljesítése esetén – a késedelmi kamat megfizetésének kötelezettségét¹⁰⁵ kapcsolja.

A határidők számítására vonatkozó rendelkezéseket a Ptk. VIII. könyve tartalmazza a záró rendelkezések között. A 8:3. § kimondja, hogy

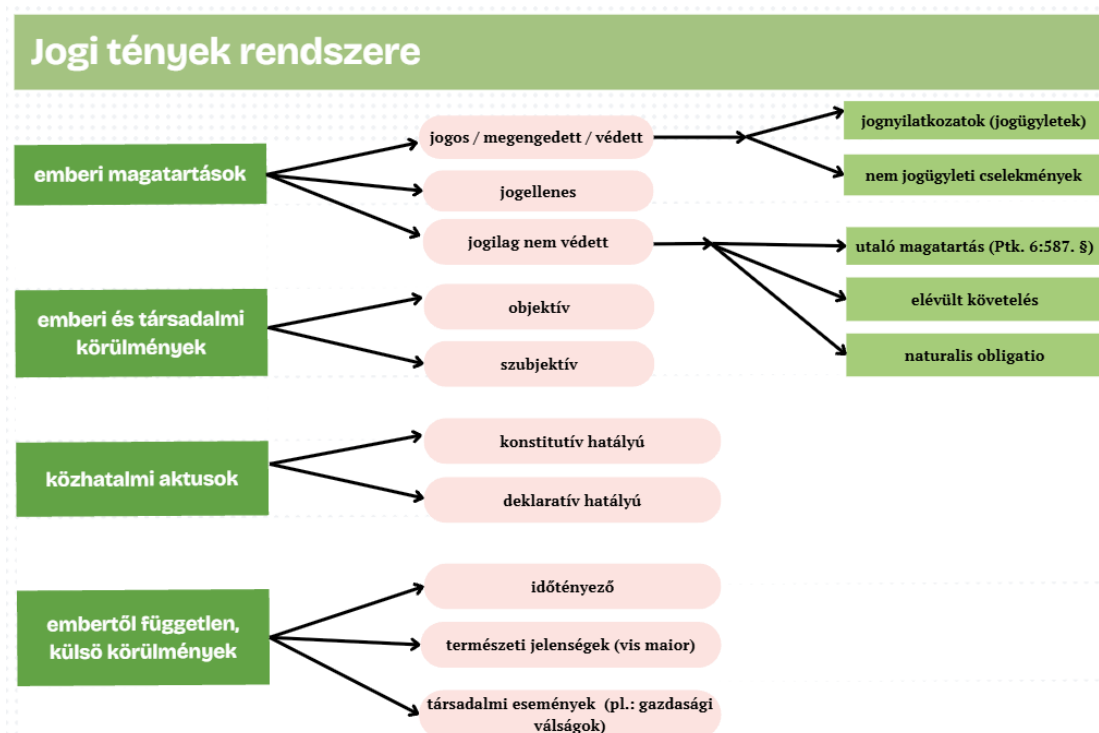
- a jognyilatkozat megtételére vagy egyéb magatartás tanúsítására napokban megállapított határidőbe a kezdőnapot nem kell beleszámítani;
- a hetekben, hónapokban vagy években megállapított határidő azon a napon jár le, amely elnevezésénél vagy számánál fogva megfelel a kezdő napnak. (Ha ilyen nap az utolsó hónapban nincs, a határidő a hónap utolsó napján jár le);
- ha a határidő utolsó napja munkaszüneti nap, a határidő a következő munkanapon jár le;
- a határozott naphoz kötött jogszerzés a nap kezdetén következik be.

Az idő múlása kapcsán említést érdemel annak alanyi jogokra kifejtett hatása. Ezt figyelembe véve különbséget kell tenni elévülési és jogvesztő jellegű határidő között. Előbbi esetben a jogszabályban meghatározott idő eltelte (elévülési idő) magát az alanyi jogot nem érinti, csupán az adott alanyi jog bírói úton való kikényszeríthetőségének lehetőségétől zárja el a jogosultat. Jogvesztő határidő esetében a meghatározott határidő elteltével maga az alanyi jog is megszűnik. Lényeges, hogy a polgári jogi határidő eltelte csak abban az esetben jár jogvesztéssel, ha ezt jogszabály kifejezetten így rendeli. Amennyiben pedig a határidő nem jogvesztő, úgy arra az elévülés szabályait kell alkalmazni.¹⁰⁶

¹⁰⁴ Vö.: Ptk. 6:35. §

¹⁰⁵ Ptk. 6:48. §

¹⁰⁶ Ptk. 6:21. §

Ellenőrző kérdések

1. Határozza meg a jogi tény fogalmát!
2. Vázolja fel a jogi tények rendszerét!
3. Mi a jognyilatkozat?
4. Milyen módon tehető meg a jognyilatkozat?
5. Mikor hatályosul a jognyilatkozat?
6. Mi a képviselet?
7. Mi a különbség a deklaratív és a konstitutív hatályú aktus között?
Hozzon mindkettőre egy-egy példát!
8. Mit jelent az elévülés?
9. Mennyi az általános elévülési idő?
10. Mit jelent az elévülés nyugvása?
11. Sorolja fel az elévülést megszakító okokat! Milyen hatással jár az elévülési idő megszakadása?
12. Mi a különbség az elévülési jellegű és jogvesztő határidő között?
13. Mit jelentenek az alábbi fogalmak: határnap, teljesítési időszak, véghatáridő?

II. SZEMÉLYEK JOGA

A személyek joga a polgári jogi jogviszonyokban megjelenő alanyokra vonatkozó szabályokat öleli fel. A polgári jogi jogviszonyokban – ahogyan korábban rögzítést nyert –, *jogalanyként* természetes személyek (ember), jogi személyek vagy jogi személyiséggel nem rendelkező egyéb jogalanyok jelenhetnek meg.

Lényeges, hogy nem minden jogalany lehet minden fajta jogviszony alanya: vannak jogviszonyok, amelyeknek jellegénél fogva csak ember lehet alanya. (Erre látunk példát a személyiségvédelem vagy a családjog körében.) A jogi személyek jogalanyiséga ebből a szempontból nézve szűkebb: jogképessége minden olyan jogra és kötelezettségre kiterjed, amely jellegénél fogva nem csupán az emberhez fűződhet.¹⁰⁷

A jogi személyiséggel nem rendelkező egyéb jogalanyok (pl. társasház) – ahogyan megnevezésük is jelzi –, nem rendelkeznek jogképességgel. Ennek ellenére, vannak olyan jogviszonyok, ahol mégis jogalanynak tekintendők, ún. korlátozott jogképességgel rendelkeznek. A társasházakról szóló 2003. évi CXXXIII. törvény (Tht.) 3. § (1) bekezdése kimondja, hogy a társasház tulajdonostársainak közössége (közösség) az általa viselt közös név alatt az épület fenntartása és a közös tulajdonnal kapcsolatos ügyek intézése során jogokat szerezhet és kötelezettségeket vállalhat, önállóan perelhet és perelhető, gyakorolja a közös tulajdonnal kapcsolatos tulajdonosi jogokat, viseli a közös tulajdon terheit.

A következőkben, a fenti rövid bevezetőt követően, a természetes személyre és jogi személyekre vonatkozó polgári jogi szabályokat, majd a személyiségvédelem szabályanyagát tekintjük át.

2.1. Az ember mint jogalany

Az ember mint jogalany polgári jogviszonyban való megjelenésekor két fő képesség, a jogképesség és a cselekvőképesség ismertetése szükséges.

2.1.1. A jogképesség

A **JOGKÉPESSÉG** az embernek, az államnak és a jogi személynek az a képessége, hogy polgári jogviszonyok alanya, azaz polgári jogok és

¹⁰⁷ Ptk. 3:1. § (2) bekezdés

kötelezettségek birtokosa lehet. A Ptk. kimondja, hogy minden ember jogképes, jogai és kötelezettségei lehetnek.¹⁰⁸

A jogképeség a következő jellemzőkkel írható le:

- általános, mivel – az Alaptörvény XV. cikkének (1) bekezdésével összhangban – minden embert kivétel nélkül megillet, tekintet nélkül bármilyen emberi jellemzőre, tulajdonságra (pl. nem, faj, bőrszín, stb.);
- egyenlő, mivel minden embert ugyanolyan mértékben (terjedelemben) illet meg: a jogképeségnek nincsenek kategóriái, fokozatai;
- feltétlen: a jogképeség megszerzése nem függ semmilyen feltételtől, tulajdonságtól vagy magatartástól;
- nem korlátozható: a Ptk. kimondja, hogy a jogképeséget korlátozó jognyilatkozat – legyen szó egyoldalú nyilatkozatról, akár szerződésről – semmis.¹⁰⁹

A jogképeség az embert – ha élve születik –, fogamzásának időpontjától illeti meg. A fogamzástól az ember élve születéséig (méhmagzat) a jogképeség vonatkozásában *függő jogi helyzet* áll fenn (lásd korábban). A fogamzás időpontjára nézve a polgári jog megdönthető vélelmet állít fel és kimondja, hogy a fogamzás időpontjának a születéstől visszafelé számított háromszázadik napot kell tekinteni, lehetőség van azonban – orvosszakértő útján – annak bizonyítására, a fogamzás ennél korábbi vagy későbbi időpontban történt. A születés napja a határidőbe beleszámít.¹¹⁰

Amíg tehát az élő ember jogképesége általános, egyenlő és feltétlen, addig a *méhmagzat jogképesége* élve születéséig általános, egyenlő és *feltételes*.¹¹¹

Az ember jogképesége a halállal szűnik meg¹¹², vagyis a halál az ember jogképeségét megszüntető jogi tény. A halál meghatározása – különös tekintettel a halál beálltának időpontjára – orvosi szakkérdés,

¹⁰⁸ Ptk. 2:1. § (1) bekezdés

¹⁰⁹ Ptk. 2:1. § (1)-(2) bekezdés

¹¹⁰ Ptk. 2:2. § (1)-(2) bekezdés

¹¹¹ BARZÓ Tímea: *Fogalmi alapvetés, az ember jogképesége*, In: Barzó Tímea – Papp Tekla (szerk.): *Civilisztika I.: Általános tanok – Személyek joga – Szellemi alkotások joga*, Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2018, 105-117. o., 109. o.
A méhmagzat feltételes jogalanyiségének kivezetését – és a jogképeség fogantatás időpontjától való számítását – javasolja Pomeisl András. L. POMEISL András: *A méhmagzat jogállása a Ptk.-ban – Jobbító szándékú kritika*, In: *Iustuum, Aequum, Salutare*, 2025/1. sz., 85-120. o., 115-116. o.

¹¹² Ptk. 2:4. §

amelynek tényét, helyét, idejét (évét, hónapját, napját) közokirat igazolja és a halotti anyakönyv tartalmazza.¹¹³

A halállal azonos hatású, vagyis a jogképesség megszűnését eredményező jogi tény a holtnak nyilvánítás és a halál tényének bírói megállapítása.

HOLTNAK NYILVÁNÍTÁSra akkor van lehetőség, ha valaki eltűnt és az eltűnésétől öt év eltelt anélkül, hogy életben létére utaló bármilyen adat ismert volna.¹¹⁴ Ilyen esetben az eltűnt személyt a bíróság kérelemre holtnak nyilvánítja (végzést hoz) és a holtnak nyilvánított személyt az ellenkező bizonyításig halottnak kell tekinteni (megdönthető vélelem), és ennek megfelelően beállnak a természetes személy halálához kapcsolódó jogkövetkezmények (pl. öröklés, házasság megszűnése, stb.)

A kérelem benyújtására az eltűnt személy közeli hozzátartozója, az ügyész, a gyámhatóság és a jogosult, akinek jogi érdekét az eltűnt személy holtnak nyilvánítása érinti.¹¹⁵ A **KÖZELI HOZZÁTARTOZÓ** a hozzátartozók egy szűkebb csoportját jelenti. Közeli hozzátartozónak minősül a házastárs, az *egyeneságbeli rokon*, az örökbefogadott, a mostoha- és a nevelt gyermek, az örökbefogadó-, a mostoha- és a nevelőszülő és a testvér.

Holtnak nyilvánítás esetén a bíróság a halál időpontját a körülmények mérlegelése alapján határozza meg. Amennyiben ez nem vezet eredményre, úgy a halál időpontjának a személy eltűnését követő hónap tizenötödik napját kell tekinteni.¹¹⁶

Előfordulhatnak azonban helyzetek, amikor a holtnak nyilvánítást követően valamilyen új információ merül fel, valamilyen változás áll be a holtnak nyilvánítás alapjául vett körülményekben. A változás jellegétől függően szükségessé válhat a holtnak nyilvánító határozat módosítása vagy hatályon kívül helyezése, a következők szerint:

a) ha a változás az eltűnés időpontját érinti és bebizonyosodik, hogy a személy a holtnak nyilvánítási eljárás során alapul vett időpontnál korábban vagy később tűnt el, azonban a holtnak nyilvánítás törvényi feltételei (öt év eltelté és ez idő alatt bármilyen életjel teljes hiánya) egyébként fennállnak, *a bíróság a holtnak nyilvánító határozatot módosítja* és a jogkövetkezmények a módosított határozatnak megfelelően alakulnak;

¹¹³ HAVASI Bálint: *Halál és eltűnés*, In: Közjegyzők közlönye, 2011/6. sz., 61-63. o.

¹¹⁴ Ptk. 2:5. § (1) bekezdés

¹¹⁵ Ptk. 2:5. §

¹¹⁶ Ptk. 2:6. § (1)-(2) bekezdés

b) ha a változás az eltűnés időpontját érinti és bebizonyosodik, hogy a személy a holtak nyilvánítási eljárás során alapul vett időpontnál később tűnt el, és ezért a holtak nyilvánítás feltételei (a Ptk. által megkívánt időtartam) nem állnak fenn, *a bíróság a holtak nyilvánító határozatot hatályon kívül helyezi*, és az annak alapján beállott jogkövetkezmények semmisek.

c) ha a holtak nyilvánított személy előkerül, a holtak nyilvánító határozat hatálytalan és az annak alapján beállott jogkövetkezmények semmisek. A fenti szabály alóli kivétel, hogy amennyiben a holtak nyilvánított személy volt házastársa a holtak nyilvánítást követően újabb házasságot kötött, a házasságot akkor is megszűntnek kell tekinteni, ha a holtak nyilvánító bírósági határozat hatálya az újabb házasságkötést követően megdől.¹¹⁷ Feltétel ez esetben, hogy az újabb házasság megkötésekor mindkét házasuló jóhiszemű volt: egyikük sem tudta, hogy a halál nem következett be.

A HALÁL TÉNYÉNEK BÍRÓSÁGI MEGÁLLAPÍTÁSA iránti eljárás célja, hogy megállapítsa a meghalt személy halálának közokirattal nem igazolható tényét. A halál ténye ugyanis holttest hiányában orvosi halottvizsgálati igazolvánnyal nem igazolható, azonban a halál ténye, helye és ideje viszont megállapítható (pl. lavina, robbanás, stb.) Az eljárás lefolytatását követően meghozott bírói végzése pótolja a hiányzó orvosi halottvizsgálati igazolványt és így – a bíróság határozata alapján – megtörténhet a haláleset anyakönyvezése.

A holtak nyilvánítás és a halál tényének bírósági megállapítása egyaránt bírósági nemperes eljárás¹¹⁸, amelyek közötti hasonlóságokat és különbségeket az alábbi táblázat tartalmazza.

holtak nyilvánítás	halál tényének bírósági megállapítása
eltűnt személy	bizonyíthatóan meghalt személy
a halál ténye vélelmezett (megdönthető vélelem)	a halál ténye biztos, ennek közhitelű igazolására kerül sor
nincs holttest	nincs holttest
a halál ténye és helye nem állapítható meg	a halál ténye, helye és ideje megállapítható

¹¹⁷ Ptk. 4:20. § (2) bekezdés

¹¹⁸ Az eljárások részletes szabályait a bírósági polgári nemperes eljárásokban alkalmazandó szabályokról, valamint egyes bírósági nemperes eljárásokról szóló 2017. évi CXVIII. törvény (Bnp.tv.) tartalmazza.

2.1.2. A cselekvőképesség

Ahogy a jelen fejezet bevezetésében rögzítést nyert, a természetes személy polgári jogi jogviszonyban való részvétele kapcsán két képesség, a jogképesség és a cselekvőképesség ismertetése indokolt.

A **CSELEKVŐKÉPESSÉG** az embernek – és csakis az embernek – az a képessége, amelynél fogva saját akaratelhatározásával, saját nevében jogokat szerezhet és kötelezettségeket vállalhat. A jogképesség és cselekvőképesség egyaránt a természetes személy jogalanyiságát írja le, amíg azonban a jogképesség a jogalanyiség passzív oldalát jelenti („jogalannyá válás” – a jogképes személy jogok és kötelezettségek alanya lehet), addig a cselekvőképesség – ahogyan annak megnevezése is jelzi –, arra utal, hogy a polgári jogi jogosultságok megszerzésében és kötelezettségek vállalásában az ember aktív magatartásával maga is közreműködik.

A cselekvőképesség – a jogképességhez hasonlóan – sem egyoldalú jognyilatkozattal, sem szerződéssel nem korlátozható. Az ilyen jognyilatkozat a Ptk. értelmében semmis.¹¹⁹ Amíg azonban a jogképesség mindenkit feltétel nélkül, azonos mértékben megillet, addig a cselekvőképesség esetén a jog a cselekvőképesség alapjául szolgáló másik képesség, az ún. **BELÁTÁSI KÉPESSÉG** alapján – kategóriákat, „cselekvőképességi fokozatokat” alakított ki. A belátási képesség az embernek az a képessége, hogy tudata képes átfogni cselekvésének következményeit, képes előre felmérni magatartásának következményeit és ehhez igazítja magatartását.

2.1.2.1. A cselekvőképesség kategóriái

A belátási képességet mind az életkor, mind pedig a személy mentális állapota befolyásolja. Ennek megfelelően a cselekvőképesség kategóriái (fokozatai), vagyis a (teljes) cselekvőképesség, korlátozott cselekvőképesség és cselekvőképtelenség, a fenti két szempont mentén határozhatók meg.

a) a (teljesen) cselekvőképes személyek és nyilatkozataik

A Ptk. értelmében *minden ember cselekvőképes*, akinek cselekvőképességét a Ptk. vagy a bíróság gondnokság alá helyezést

¹¹⁹ Ptk. 2:8. § (3) bekezdés

elrendelő ítélete nem korlátozza. Aki cselekvőképes, maga köthet szerződést vagy tehet más jognyilatkozatot.¹²⁰

b) a korlátozottan cselekvőképes személyek és nyilatkozataik

Az ember korlátozott cselekvőképességének hátterében az életkor miatti csekélyebb belátási képesség vagy a mentális zavar folytán kialakult, csökkent mértékű belátási képesség áll.

Életkor alapján korlátozottan cselekvőképes az a kiskorú (vagyis 18. életévét be nem töltött) személy, aki a tizennegyedik életévét betöltötte és nem cselekvőképtelen.¹²¹ Lényeges, hogy bár a személyek nagykorúsága a 18. életév betöltésével áll be, a jogszabály értelmében a 16. életévét már betöltött kiskorú – a gyámhatóság előzetes engedélyével – házasságot köthet, amely „nagykorúsító hatással jár”: a kiskorú a házasságkötéssel nagykorúvá válik.¹²²

Nagykorú személyek esetén a cselekvőképesség korlátozása lehet részleges, ami a kizárólag az egyén életkörülményeihez igazodó ügycsoportokban való korlátozást jelenti, illetve teljes, amelyre kivételesen, akkor kerülhet sor, ha az ügycsoportokban való korlátozás nem alkalmas a szükséges jogvédelem biztosítására.¹²³

Korlátozottan cselekvőképes (a Ptk. terminológiáját használva *cselekvőképességében részlegesen korlátozott*) az a nagykorú személy, akit a bíróság *cselekvőképességet részlegesen korlátozó gondnokság* alá helyezett. A gondnokság alá helyezésre – az arra jogosult személyek (az érintett nagykorú együtt élő házastársa, élettársa, egyeneságbeli rokona, testvére, a kiskorú törvényes képviselője, a gyámhatóság és az ügyész) kérelmére akkor kerülhet sor, ha

- nagykorú személy ügyei viteléhez szükséges belátási képessége – mentális zavara következtében – *tartósan* vagy *időszakonként visszatérően nagymértékben csökkent*, és
- emiatt – egyéni körülményeire, valamint családi és társadalmi kapcsolataira tekintettel – meghatározott ügycsoportban *gondnokság alá helyezése indokolt*.¹²⁴

¹²⁰ Ptk. 2:8. § (1)-(2) bekezdés

¹²¹ Ptk. 2:11. §

¹²² Ptk. 2:10. § (1) bekezdés

¹²³ KÖRÖS András: *A cselekvőképességet korlátozó gondnokság alá helyezés új szabályrendszere a Kúria gyakorlatában*, In: Családi Jog, 2019/4. sz., 47-55. o., 47. o.

¹²⁴ Ptk. 2:19. § (1)-(2) bekezdés

A cselekvőképesség részleges korlátozása esetén a bíróságnak meg kell határoznia azokat a személyi, illetve vagyoni jellegű ügycsoportokat, amelyekben a cselekvőképességet korlátozza. Fontos ugyanakkor, hogy a jog a lehető legkisebb mértékben kíván csak beavatkozni a természetes személyek személyi jellegű jogviszonyaiba, így a Ptk. kimondja, hogy a cselekvőképesség még részlegesen sem korlátozható abban az esetben, ha az érintett személy jogainak védelme a cselekvőképességet nem érintő más módon (pl. a későbbiekben részletesen ismertetésre kerülő támogatott döntéshozatal útján) biztosítható.

A korlátozottan cselekvőképes személyek jognyilatkozatainál több csoport is kialakítható.

1) Az első csoportba azok a jognyilatkozatok tartoznak, amelyek érvényességéhez a **TÖRVÉNYES KÉPVISELŐ** (szülő, gyám, gondnok) hozzájárulása szükséges. A korlátozottan cselekvőképes kiskorú jognyilatkozatának érvényességéhez – Ptk. eltérő rendelkezése hiányában – törvényes képviselőjének (szülőjének vagy gyámjának) hozzájárulása szükséges¹²⁵, míg a cselekvőképességében részlegesen korlátozott személynek a bíróság ítéletében meghatározott ügycsoportokra vonatkozó jognyilatkozatának érvényességéhez gondnokának hozzájárulása szükséges.¹²⁶

Minden más, a bíróságon által korlátozott ügycsoporton kívüli területen a nagykorú önállóan tehet érvényesen jognyilatkozatot.¹²⁷ Cselekvőképessé válásuk esetén a korlátozottan cselekvőképes személyek (a kiskorú és a részlegesen gondnokság alá helyezett nagykorú is) maguk dönthetnek függő jognyilatkozatainak érvényességéről.

¹²⁵ Ptk. 2:12. § (1) bekezdés

¹²⁶ Ptk. 2:20. § (1) bekezdés

¹²⁷ Ptk. 2:19. § (5) bekezdés

2) A jognyilatkozatok második csoportjába azok a jognyilatkozatok tartoznak, amelyeket a korlátozottan cselekvőképes személy *önállóan, a törvényes képviselő közreműködése nélkül* megtehet. Ezek a következők:

korlátozottan cselekvőképes kiskorúak (Ptk. 2:12. § (2) bekezdés)	cselekvőképességükben részlegesen korlátozott nagykorúak (Ptk. 2:20. § (3) bekezdés)
a) tehetnek olyan személyes jellegű jognyilatkozatot, amelyre jogszabály feljogosítja (pl. végrendekezés (közvégrendelet formájában), házassági nyilatkozat, személyiségi jogok érvényesítése, stb.)	
b) megköthetik a mindennapi élet szokásos szükségleteinek fedezése körébe tartozó kisebb jelentőségű szerződéseket	
c) rendelkezhetnek <i>munkával szerzett jövedelmükkel</i> , annak erejéig kötelezettséget vállalhatnak	c) rendelkezhet <i>jövedelmük bíróság által meghatározott hányadával</i> ; annak erejéig kötelezettséget vállalhatnak
d) köthetnek olyan szerződéseket, amelyekkel kizárólag előnyt szereznek (pl. ajándékozási szerződés)	
e) a szokásos mértékben ajándékozhatnak.	

3) A törvényes képviselő hozzájárulásával érvényes és önállóan megtehető jognyilatkozatok két fenti csoportján kívül vannak olyan *jognyilatkozatok is, amelyeket a korlátozottan cselekvőképes személy helyett a törvényes képviselő tesz* meg. A Ptk. szerint a törvényes képviselő a korlátozottan cselekvőképes kiskorú nevében maga is tehet jognyilatkozatot, kivéve azokat, amelyeknél jogszabály a korlátozottan cselekvőképes kiskorú saját nyilatkozatát kívánja meg (lásd fentebb), vagy amelyek a korlátozottan cselekvőképes személy munkával szerzett jövedelmére vonatkoznak. A törvényes képviselő a kiskorú személyét és vagyonát érintő jognyilatkozat megtételekor köteles figyelembe venni a korlátozottan cselekvőképes kiskorú véleményét.¹²⁸

Cselekvőképességében részlegesen korlátozott nagykorú személy esetében a gondnok az egyébként hozzájárulását igénylő ügyekben csak abban az esetben járhat el önállóan, ha a gondnokolt személy érdekeinek védelme, károsodástól való megóvása azonnali intézkedést igényel. A gondnok ilyenkor az érintett személy helyett jognyilatkozatot

¹²⁸ Ptk. 2:12. § (4) bekezdés

tehet, azonban az érintett személyt és a gyámhatóságot köteles erről késedelem nélkül tájékoztatni.¹²⁹

4) A korlátozottan cselekvőképes személyek esetén létezik a jognyilatkozatoknak egy olyan negyedik csoportja, amelyek érvényességéhez a *jogszabály* a törvényes képviselő hozzájárulásán felül a *gyámhatóság jóváhagyását is megkívánja*, vagy amelyek még a gyámhatóság jóváhagyásával sem lesznek érvényesek.

- A törvényes képviselő a gyámhatóság engedélyével jogosult a korlátozottan cselekvőképes kiskorúnak ígért vagy adott ingyenes juttatás visszautasítására. Amennyiben a gyámhatóság a törvényes képviselő visszautasító nyilatkozatát nem hagyja jóvá, úgy a határozat a törvényes képviselő elfogadó nyilatkozatát pótolja.¹³⁰ Ezen túlmenően, a gyámhatóság jóváhagyása szükséges a törvényes képviselő nyilatkozatának érvényességéhez akkor, ha a nyilatkozat tárgya

- a kiskorút megillető tartásról történő lemondás,
- a kiskorút öröklési jogviszony alapján megillető jogra vagy őt terhelő kötelezettség, és a külön is visszautasítható vagyontárgyak öröklésének visszautasítása;
- a kiskorú nem tehermentes ingatlanszerzése, ingatlan tulajdonjogának átruházása vagy megterhelése;
- a kiskorú gyámhatóságnak átadott vagyonáról való rendelkezés; vagy
- a kiskorú jogszabályban meghatározott összeget meghaladó értékű vagyontárgyáról való rendelkezés.¹³¹

Semmis ugyanakkor a kiskorú törvényes képviselőjének olyan jognyilatkozata, amellyel a kiskorú vagyona terhére

- ajándékozik,
- idegen kötelezettségért megfelelő ellenérték nélkül kötelezettséget vállal, vagy
- amellyel jogokról ellenérték nélkül lemond.¹³²

- A cselekvőképességében részlegesen korlátozott személy és gondnoka jognyilatkozatának, továbbá a cselekvőképtelen nagykorú gondnoka jognyilatkozatának érvényességéhez a gyámhatóság

¹²⁹ Ptk. 2:20. § (4) bekezdés

¹³⁰ Ptk. 2:12. § (3) bekezdés

¹³¹ Ptk. 2:15. § (1) bekezdés

¹³² Ptk. 6:16. §

jóváhagyása szükséges, ha a jognyilatkozat a cselekvőképességében részlegesen korlátozott vagy cselekvőképtelen nagykorú

- tartására;
- öröklési jogviszony alapján őt megillető jogára vagy terhelő kötelezettségére;
- nem tehermentes ingatlanszerzésére, ingatlana tulajdonjogának átruházására vagy bármely módon történő megterhelésére;
- gyámhatóságnak átadott vagyonára; vagy
- a gondnokot kirendelő határozatban megállapított összeget meghaladó értékű vagyontárgyára vonatkozik.¹³³

c) a cselekvőképtelen személyek és nyilatkozataik

A természetes személy cselekvőképtelensége – a korlátozott cselekvőképességhez hasonlóan – az életkorra vagy a mentális zavar folytán kialakult belátási képesség-hiányra tekintettel állapítható meg.

Életkor alapján cselekvőképtelen az a kiskorú, aki a tizennegyedik életévét nem töltötte be.¹³⁴

Nagykorú személyek esetén *cselekvőképességében teljesen korlátozott* az, akit a bíróság *cselekvőképességet teljesen korlátozó gondnokság* alá helyezett. A gondnokság alá helyezésre – az arra jogosult személyek (az érintett nagykorú együtt élő házastársa, élettársa, egyeneságbeli rokona, testvére, a kiskorú törvényes képviselője, a gyámhatóság és az ügyész) kérelmére akkor kerülhet sor, ha

- nagykorú személy ügyei viteléhez szükséges belátási képessége – mentális zavara következtében – *tartósan, teljeskörűen hiányzik*, és
- emiatt – egyéni körülményeire, valamint családi és társadalmi kapcsolataira tekintettel – meghatározott ügycsoportban *gondnokság alá helyezése indokolt*.¹³⁵

Ebben az esetben is igaz, hogy a jog a természetes személy személyi jellegű viszonyaiba való lehető legcsekélyebb beavatkozásra törekszik, így a nagykorú személy cselekvőképességének bíróság általi teljes korlátozására csak abban az esetben van lehetőség, ha az érintett személy jogainak védelme a cselekvőképességet nem érintő

¹³³ Ptk. 2:23. § (1) bekezdés

¹³⁴ Ptk. 2:13. §

¹³⁵ Ptk. 2:21. § (1)-(2) bekezdés

módon vagy a cselekvőképesség részleges korlátozásával nem biztosítható.¹³⁶

A cselekvőképtelen személy (kiskorú és cselekvőképességet teljesen korlátozó gondnokság hatálya alatt álló nagykorú) jognyilatkozata egyaránt semmis, nevükben törvényes képviselőjük (szülő, gyám, gondnok) jár el.¹³⁷

A Ptk. ugyanakkor a cselekvőképtelen személy érdekeinek védelme érdekében kimondja, hogy a törvényes képviselő

- a kiskorú személyét és vagyonát érintő jognyilatkozata megtétele során az ítélőképessége birtokában lévő cselekvőképtelen kiskorú véleményét – korának és érettségének megfelelően – köteles figyelembe venni, míg

- a véleménynyilvánításra képes cselekvőképtelen nagykorú kívánságát az őt érintő jognyilatkozata megtétele előtt köteles meghallgatni és lehetőség szerint figyelembe venni.¹³⁸

A fenti főszabály alóli kivételként állapítja meg és tekinti érvényesnek („mégsem semmis”) a jogalkotó a *cselekvőképtelen személyek által kötött és teljesített, olyan cselekvő jelentőségű szerződéseket, amelyeknek megkötése a mindennapi életben tömegesen fordul elő, és különösebb megfontolást nem igényel.*¹³⁹ Ilyen jellegű ügyletnek tekinthető például a buszjegy megvásárlása vagy cselekvőképtelen kiskorú vásárlása az iskolaboltban.

A Ptk. a cselekvőképtelen kiskorú esetén is a gyámhatóság jóváhagyásához köti a törvényes képviselő által tett jognyilatkozatok egy részét. Ezek az esetkörök megegyeznek a korábban, a korlátozottan cselekvőképes kiskorúak jognyilatkozatai körében, a 4) csoportban felsorolt esetkörökkel.¹⁴⁰

Hasonlóképpen, a cselekvőképességben – gondnokság alá helyezés folytán – teljesen korlátozott személy helyett a gondnoka által tett jognyilatkozatok gyámhatósági jóváhagyással érvényes esetkörei is megegyeznek a korábban ismertetett esetekkel.¹⁴¹ Nincs szükség viszont a gyámhatóság jóváhagyására, ha a jognyilatkozat érvényességét bírósági vagy közjegyzői eljárásban elbírálták.¹⁴²

¹³⁶ Ptk. 2:21. § (3) bekezdés

¹³⁷ Ptk. 2:14. § (1) bekezdés és Ptk. 2:22. § (1) bekezdés

¹³⁸ Ptk. 2:14. § (3) bekezdés és 2:22. § (3) bekezdés

¹³⁹ Ptk. 6:14. § (2) és Ptk. 6:22. § (2) bekezdés

¹⁴⁰ Ptk. 2:15. § (1) bekezdés

¹⁴¹ Ptk. 2:23. § (1) bekezdés

¹⁴² Ptk. 2:23. § (5) bekezdés

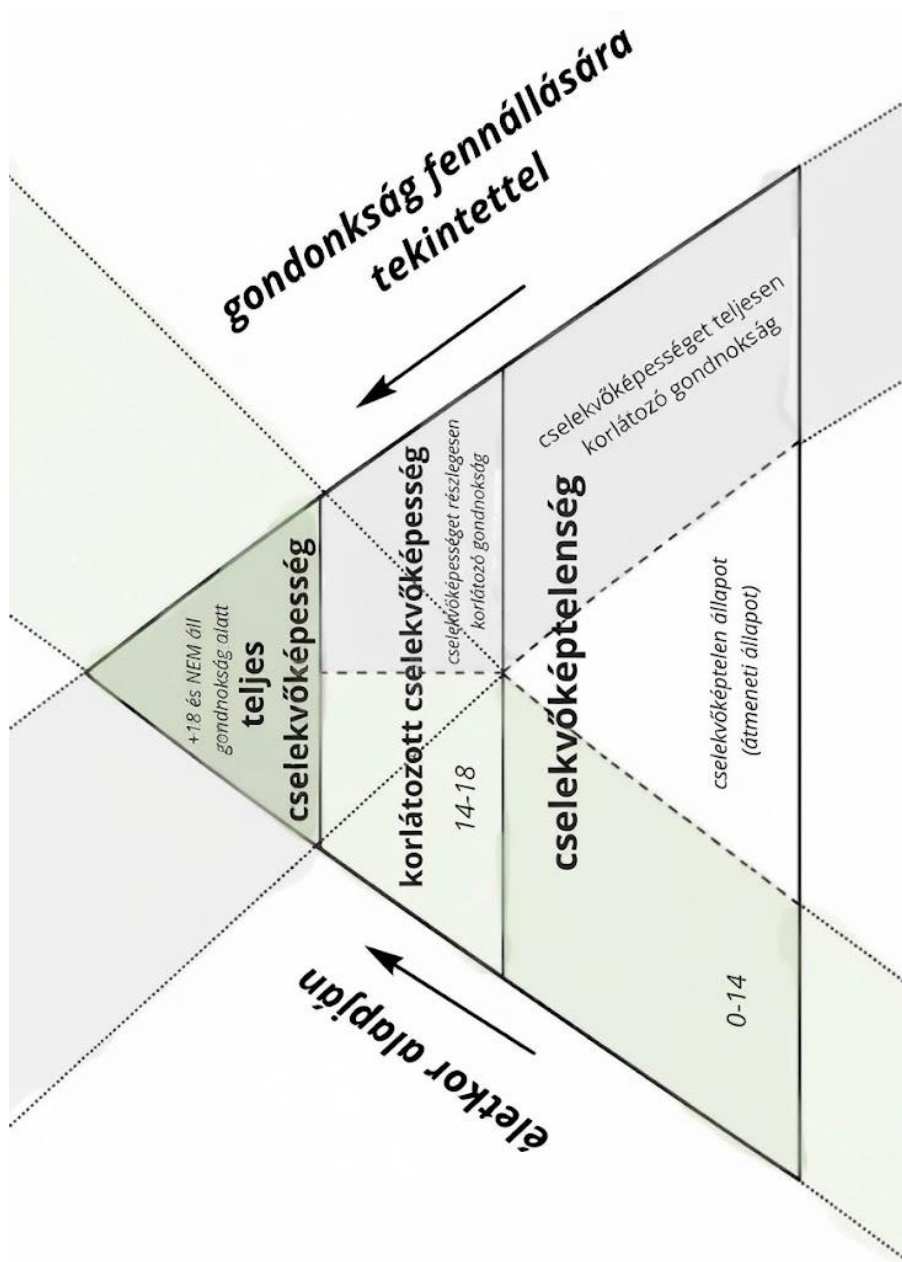
2.1.2.2. A cselekvőképtelen állapot

A természetes személy cselekvőképtelensége kapcsán mindenképpen szükséges kitérni egy sajátos helyzetre, amikor a nagykorú személy alapvetően cselekvőképes vagy legalábbis nem áll gondnokság alatt, azonban – átmenetileg vagy tartósan – olyan állapotba kerül, amikor *belátási képessége teljes mértékben hiányzik (cselekvőképtelen állapot)*. Az effajta állapot előállta különböző okokra (pl. valamilyen állandó betegség (Alzheimer-kór, demencia, stb), alkoholos befolyásoltság, kábítószer-fogyasztás miatti bódult állapot, altatás utáni állapot, stb.) vezethető vissza.

A Ptk. értelmében az ilyen állapotban lévő személy által tett jognyilatkozat semmis.¹⁴³ Érvényesnek tekinti azonban a jog a jognyilatkozatot, ha annak tartalmából és megtételének körülményeiből arra lehet következtetni, hogy a jognyilatkozat megtétele a fél cselekvőképessége esetén is indokolt lett volna. Ez utóbbi szabály alól kivételt képeznek ugyanakkor a végintézkedések, amelyekhez azok cselekvőképtelen állapotban történő megtételekor a jogalkotó minden esetben a semmisség jogkövetkezményét rendeli alkalmazni.¹⁴⁴

¹⁴³ Ptk. 2:9. § (1) bekezdés

¹⁴⁴ Ptk. 2:9. § (2) bekezdés

2.1.2.3. A jognyilatkozatok relatív semmissége

A magyar polgári jogban a szerződések érvénytelensége körében a semmisség abszolút kategóriaként jelenik meg: a törvény erejénél fogva áll be és arra főszabályként bárki, határidő nélkül hivatkozhat. (Erről a későbbiekben, a kötelmi jogi anyagrészen belül szólunk majd.) Sajátos esetként jelenik meg a **RELATÍV SEMMISSÉG** esetköre, amikor a semmisségre csak az egyik szerződő fél érdekében lehet hivatkozni. A korlátozottan cselekvőképes és cselekvőképtelen kiskorú, valamint a cselekvőképességet részlegesen vagy teljesen korlátozó gondnokság hatálya alatt álló személyek jognyilatkozatai kapcsán a Ptk. rögzíti, hogy a korlátozott cselekvőképességre vagy cselekvőképtelenségre csak annak az érdekében lehet hivatkozni, akinek személyében ez a körülmény fennállt.¹⁴⁵

2.1.2.4. A gondnokság alá helyezés szabályai

A gondnokság alá helyezés alapvető szabályait a Ptk. tartalmazza. A gondnokság alá helyezési eljárás kérelemre indul, azt a bíróságtól a nagykorú személlyel együtt élő házastárs, élettárs, egyenesági rokon, testvér, a kiskorú törvényes képviselője, a gyámhatóság és az ügyész kérheti.¹⁴⁶

A gondnok személyét a gondnokság alá helyezett személy részére a gyámhatóság rendeli ki. A gondnok személye kapcsán a Ptk. feltételként szabja, hogy az csak cselekvőképes személy lehet, aki a gondnoki tisztséget vállalja. A Ptk. kimondja továbbá, hogy nem lehet gondnokul rendelni azt a személyt, akit a gondnokság alá helyezett személy előzetes jognyilatkozatában kizárt a gondnokul jelölhető személyek közül vagy akinek személye ellen egyéb módon kifejezetten tiltakozik, továbbá azt sem, akinek gondnokul rendelése a gondnokság alá helyezett személy érdekeivel ellentétes.¹⁴⁷

Gondnokul – amennyiben ez az érdekeivel kifejezetten nem ellentétes –, a gondnokság alá helyezett személy által az előzetes jognyilatkozatában megjelölt vagy a gondnok kirendelése iránti eljárásban az érintett által megnevezett személyt kell kirendelni. Ha ez nem lehetséges, akkor elsősorban a gondnokság alá helyezett személlyel együtt élő házastársat, élettársat kell gondnokul kirendelni, ha pedig az érintettnek nincs ilyen hozzátartozója, vagy a házastárs, az élettárs kirendelése veszélyeztetné a gondnokság alá helyezett

¹⁴⁵ Ptk. 2:17. § és 2:24. §

¹⁴⁶ Ptk. 2:28. § (1) bekezdés

¹⁴⁷ Ptk. 2:31. § (1)-(2) bekezdés

személy érdekeit, a gyámhatóság gondnokul olyan személyt rendel ki, aki a gondnokság ellátására az összes körülmény figyelembevételével alkalmas. További részletszabály, hogy a gondnok rendelésénél az arra alkalmas személyek közül előnyben kell részesíteni a szülőket vagy az általuk a haláluk esetére közokiratban vagy végrendeletben megnevezett személyt, ilyenek hiányában pedig azokat a hozzátartozókat, akik szükség esetén a személyes gondoskodást is el tudják látni.¹⁴⁸

Amennyiben a fenti szabályok alapján gondnok nem rendelhető ki, a gondnokság alá helyezett személy számára *hivatásos gondnokot* kell rendelni. Hivatásos gondnok az a büntetlen előéletű személy lehet, aki a hivatásos gondnokra vonatkozó képesítési előírásoknak megfelel, így legalább középfokú iskolai végzettséggel rendelkezik és a külön jogszabály szerinti képzésen eredményesen részt vesz.¹⁴⁹

Hivatásos gondnokul mentális zavarban szenvedő személyekkel foglalkozó jogi személy (pl. civil szervezet) is kirendelhető. Ekkor a jogi személy köteles megjelölni azt a személyt, aki a gondnoki teendőket személyében ellátja. A kijelölt személynek meg kell felelnie a hivatásos gondnokra vonatkozó képesítési előírásoknak.¹⁵⁰

A Ptk. előírja, hogy a nagykorú személy gondnokság alá helyezését meghatározott időközönként felül kell vizsgálni. A felülvizsgálat időpontjáról a bíróságnak kell ítéletében rendelkeznie. A kötelező felülvizsgálat időpontja a cselekvőképességet részlegesen és teljesen korlátozó gondnokság esetén eltér. Amíg ugyanis a cselekvőképesség részleges korlátozása esetén a felülvizsgálat időpontja nem lehet későbbi, mint az ítélet jogerőre emelkedésétől számított öt év, addig a cselekvőképesség teljes korlátozása esetén ez az időpont tíz év. A felülvizsgálati eljárást a gyámhatóságnak hivatalból kell megindítania.¹⁵¹

A gondnokolt, a gondnokolt együtt élő házastársa, élettársa, egyenesági rokona, testvére, a gondnok, a gyámhatóság vagy az ügyész kérheti a bíróságtól a gondnokság alá helyezés megszüntetését vagy módosítását. A bíróság megszünteti a cselekvőképességet érintő gondnokságot, amennyiben a gondnokság elrendelésének oka már nem áll fenn. Módosítási kérelem esetén a bíróság a gondnokság

¹⁴⁸ Ptk. 2:31. § (3)-(4) bekezdés

¹⁴⁹ A hivatásos gondnokra vonatkozó részletszabályokat a hivatásos gondnoki feladatot ellátó személyek képesítési előírásairól szóló 25/2003. (V. 13.) ESZCSM rendelet tartalmazza.

¹⁵⁰ Ptk. 2:31. § (5) bekezdés

¹⁵¹ Ptk. 2:29. § (1) bekezdés

jellegét megváltoztathatja (a cselekvőképességet részlegesen korlátozó gondnokságot cselekvőképességet teljesen korlátozó gondnokságra változtatja vagy fordítva), vagy cselekvőképességet részlegesen korlátozó gondnokság esetén a gondnokolt által önállóan nem gyakorolható ügycsoportokat módosítja, azokat szűkíti vagy bővíti.¹⁵²

2.1.2.5. A kiskorú cselekvőképességének korlátozása

A cselekvőképesség gondnokság általi korlátozására főszabályként csak nagykorú személyek esetén kerülhet sor, amelynek eredményeként a gondnok mint törvényes képviselő jár el a belátási képességgel csökkent mértékben vagy azzal egyáltalán nem rendelkező személy mellett, helyett. Kiskorúak esetén – függetlenül attól, hogy a kiskorú korlátozottan cselekvőképes vagy cselekvőképtelen –, törvényes képviselőként a szülő, szülő vagy a szülő törvényes képviseleti jogosultságának hiányában pedig gyám jár el.

2.1.3. A támogatott döntéshozatal és az előzetes jognyilatkozat

A hatályos magyar polgári jogi szabályozásban két olyan jogintézmény is megtalálható, amely alkalmas lehet a gondnokság alá helyezés elkerülésére, illetve annak elkerülhetetlensége esetén az érintett akaratának minél teljesebb figyelembevételére.¹⁵³ Ez két jogintézmény a támogatott döntéshozatal és az előzetes jognyilatkozat.

2.1.3.1. A támogatott döntéshozatal

A támogatott döntéshozatal a hatályos Ptk. által bevezetett jogintézmény¹⁵⁴, amely a belátási képesség kisebb mértékű csökkenése miatt segítségre szoruló nagykorú személyek számára egyéni körülményeikhez igazodó segítséget jelent egyes ügyeik intézésében, döntéseik meghozatalában úgy, hogy a támogató kirendelése egyébként a támogatott személy cselekvőképességét – és ennek megfelelően jognyilatkozat-tételi képességét – nem érinti.¹⁵⁵

A támogatott döntéshozatalra vonatkozó alapvető rendelkezéseket a Ptk., míg a részletszabályokat külön jogszabály, a *támogatott*

¹⁵² Ptk. 2:30. § (1)-(2) bekezdés)

¹⁵³ KÖRÖS 47. o.

¹⁵⁴ Vö.: BERECKZI Ildikó: *Gondnokság és más támogatási formák*, In: Magyar Jog, 2016/12. sz., 708-715. o.

¹⁵⁵ Ptk. 2:38. § (1) és (3) bekezdés

döntéshozatalról szóló 2013. évi CLV. törvény (a továbbiakban Tám.tv.) tartalmazza.

A **TÁMOGATÓ** a támogatott személy kérelmére vagy a bíróság megkeresése alapján a gyámhatóság által a támogatott személlyel egyetértésben, a támogatott személy segítésére kirendelt személy.¹⁵⁶ A támogatott személy tehát cselekvőképességgel továbbra is rendelkezik, jognyilatkozatait önállóan teheti meg.

A támogató kirendeléséről a gyámhatóság dönt, a támogatásra szoruló személy kérelmére vagy a bíróság megkeresésére. A Ptk. ugyanis a bíróság számára is lehetővé teszi, hogy a gondnokság alá helyezési perben a támogatott döntéshozatal elrendelése érdekében intézkedjen, ha a perben lefolytatott bizonyítás alapján úgy ítéli meg, hogy az érintett személy az ügyei intézésében belátási képességének kisebb mértékű csökkenése miatt segítségre szorul, azonban a cselekvőképesség korlátozására egyetlen ügycsoportban sincs szükség. Ekkor a bíróság a gondnokság alá helyezés iránti keresetet elutasítja és a támogatót a bíróság határozata alapján ilyenkor is a gyámhatóság jelöli ki.¹⁵⁷ A gyámhatóság a támogató kirendeléséről a támogató és a támogatott személy személyes meghallgatását követően dönt.¹⁵⁸

Támogatónak a támogatott személy által a gyámhatóság előtt személyesen megjelölt, legfeljebb két olyan személy jelölhető ki, aki nem áll a Tám.tv. által meghatározott kizáró okok hatálya alatt és vállalja a támogatói feladatok ellátását.¹⁵⁹

A Tám.tv. 2. § (3) bekezdése szerint nem rendelhető ki támogatónak az a személy, aki

a) akinek a személye ellen a támogatott személy tiltakozik vagy – kifejezett tiltakozás hiányában is – az a személy, akinek kirendelése a támogatott személy érdekeivel ellentétes,

b) aki cselekvőképességet érintő gondnokság hatálya alatt áll, vagy

c) aki maga is támogatott személy.

Lényeges tehát, hogy a támogató kirendelésének minden esetben a támogatott személlyel egyetértésben kell megtörténnie és a támogatónak teljes belátási képességgel kell rendelkeznie. A támogatónak kirendelni kívánt személy belátási képességének pusztán

¹⁵⁶ Tám.tv. 1. §, 4. pont

¹⁵⁷ Ptk. 2:38. § (2) bekezdés

¹⁵⁸ Tám.tv. 3. § (2) bekezdés

¹⁵⁹ Tám.tv. 2. § (2) bekezdés

kisebb fokú csökkenése és számára támogató kirendelése kizárja azt, hogy ő maga támogató lehessen.

A támogató kirendelésére – a cselekvőképességet részlegesen korlátozó gondnokság esetében a gondnok kirendeléséhez hasonlóan – általános jelleggel vagy egyes ügycsoportok tekintetében kerülhet sor. Nem lehet azonban támogatót kirendelni arra az ügycsoportra, amely tekintetében az érintett személy cselekvőképességet érintő gondnokság alatt áll.

A támogató kirendelése határozatlan időre szól, azonban a gyámhatóság a támogató kirendelését ötévenként felülvizsgálja¹⁶⁰ és a jogszabály által meghatározott esetekben rendkívüli felülvizsgálatnak is helye lehet. A gyámhatóság – a felülvizsgálat eredményétől függően – továbbra is fenntarthatja a támogató kirendelését, illetve felmentheti a támogatót és új támogatót rendelhet vagy megszüntetheti a támogatott döntéshozatalt.¹⁶¹ A gyámhatóság döntéséhez minden esetben szükséges a támogatott személy egyetértése.

A gyakorlatban előfordulhat, hogy nincs olyan, a támogatott személy által megjelölt személy (pl. hozzátartozó, barát), akit a gyámhatóság támogatóul rendelhetne ki. Ilyenkor – amennyiben azzal a támogatott személy egyetért –, hivatásos támogató kirendelésére kerülhet sor.

A **HIVATÁSOS TÁMOGATÓ** az a cselekvőképes, büntetlen előéletű személy lehet, aki a hivatásos támogatókra vonatkozó képesítési előírásoknak megfelel és vele szemben nem állnak fenn a támogatóra is vonatkozó kizáró okok, azaz nem áll cselekvőképességet érintő gondnokság hatálya alatt és ő maga nem támogatott személy. Hivatásos támogatóul a hivatásos támogatói feladatokat ellátó, a Kormány által kijelölt szervvel kormányzati szolgálati jogviszonyban vagy munkavégzésre irányuló egyéb jogviszonyban foglalkoztatott személy, a hivatásos gondnoki feladatokat ellátó személyt vagy mentális zavarban szenvedő személyekkel foglalkozó jogi személy rendelhető ki.¹⁶²

A hivatásos támogató által támogatható személyek köre a jogszabály által korlátozott: egy hivatásos támogató egyidejűleg legfeljebb 30 támogatott személy érdekében járhat el.

¹⁶⁰ Tám.tv. 5. § (1) bekezdés

¹⁶¹ Tám.tv. 5. § (3) bekezdés

¹⁶² Tám.tv. 7. § (3) bekezdés

2.1.3.2. Az előzetes jognyilatkozat tétele

Nagykorú cselekvőképes személy cselekvőképességének jövőbeli részleges vagy teljes korlátozása esetére közokiratban, ügyvéd által ellenjegyzett magánokiratban vagy gyámhatóság előtt személyesen *előzetes jognyilatkozatot* tehet.¹⁶³

Az előzetes jognyilatkozat megtételének feltételei tehát a következők:

- a nyilatkozatot tevő személy nagykorúsága,
- a nyilatkozatot tevő személy cselekvőképessége,
- megfelelő alakiság megléte vagy gyámhatóság előtti személyes nyilatkozattétel.

Tartalmát tekintve az előzetes jognyilatkozat többféle lehet. A nyilatkozatban a nyilatkozat tevője megnevezheti egyrészt azt a személyt (vagy személyeket), akiket gondnokául rendelni javasol. Másrészt, egy vagy több személyt kizárhat a gondnokok köréből és meghatározhatja azt is, hogy egyes személyes és vagyoni ügyeiben a gondnok hogyan járjon el.

A Ptk. előírja, hogy az előzetes jognyilatkozatot be kell jegyezni az előzetes jognyilatkozatok nyilvántartásába. Az előzetes jognyilatkozatok nyilvántartása a gondnokoltak és az *előzetes jognyilatkozatok nyilvántartásáról szóló 2013. évi CLXXV. törvény* (Gnytv.) szerinti adatokat és adatváltozásokat tartalmazó, országosan egységes elektronikus nyilvántartás, amelynek vezetéséért az Országos Bírósági Hivatal elnöke felel. Az előzetes jognyilatkozatok nyilvántartására vonatkozó szabályokról a már említett Gnytv. mellett a gondnokoltak és az előzetes jognyilatkozatok nyilvántartása részletes szabályainak megállapításáról szóló 16/2014. (III. 13.) KIM rendelet rendelkezik részletesen.

Az előzetes jognyilatkozatot a *nyilatkozattevő személy kérelmére, a lakóhelye szerint illetékes járásbíróság* jegyzi be a nyilvántartásba. Lényeges, hogy a nyilvántartásba való bejegyzés elmaradása az előzetes jognyilatkozat érvényességét nem érinti.¹⁶⁴ A bejegyzés tehát deklaratív hatállyal bír, az előzetes jognyilatkozatok nyilvántartásában szereplő adatok kezelésének célja az előzetes jognyilatkozat megtételének igazolása nyilatkozattevő személy jogainak védelme érdekében.

¹⁶³ Ptk. 2:39. § (1) bekezdés

¹⁶⁴ Ptk. 2:39. § (3) bekezdés

A Ptk. lehetőséget ad az előzetes jognyilatkozat módosítására és visszavonására is. Ilyen esetekben a módosításra és a visszavonásra az előzetes jognyilatkozat megtételének szabályait kell megfelelően alkalmazni.¹⁶⁵ Az előzetes jognyilatkozat visszavonása esetén törölni kell a nyilvántartásból.

Ellenőrző kérdések

1. Mit jelent a jogképesség? Mi a jogképesség kezdete és vége?
2. Melyek a jogképesség jellemzői?
3. Jogképes-e a méhmagzat? Miért lehet ennek jelentősége?
4. Mit jelent a függő jogi helyzet és a váromány kifejezés?
5. Mit jelent a holtnak nyilvánítás? Melyek a feltételei és a jogkövetkezményei? Megdönthető-e a holtnak nyilvánítás vélelme?
6. Milyen jogkövetkezménnyel jár, ha a holtnak nyilvánított személy később előkerül?
7. Mit jelent a halál tényének bírói megállapítása? Melyek a feltételei? Kik az előterjesztésre jogosultak?
8. Sorolja fel, hogy a Ptk. szerint mely személyek tartoznak a hozzátartozók, illetve a közeli hozzátartozók körébe!
9. Mit a cselekvőképesség?
10. Mit értünk belátási képesség alatt?
11. Csoportosítsa a természetes személyeket cselekvőképességük alapján!
12. Kit helyez a bíróság cselekvőképességet részlegesen korlátozó gondnokság alá?
13. Kit helyez a bíróság cselekvőképességet teljesen korlátozó gondnokság alá?
14. Milyen jognyilatkozatokat tehetnek meg önállóan a cselekvőképtelen személyek?
15. Milyen jognyilatkozatokat tehetnek meg önállóan a korlátozottan cselekvőképes személyek?
16. Mit jelent a házasság nagykorúsító hatása?
17. Mit jelent a cselekvőképtelen állapot?
18. Mit jelent a jognyilatkozatok relatív semmisségének szabálya?
19. Mit jelent a támogatott döntéshozatal intézménye? Érinti-e a cselekvőképességét?
20. Ki lehet támogató?

¹⁶⁵ Ptk. 2:39. § (4) bekezdés

21. Ki nem lehet támogató?
22. Ki lehet hivatásos támogató?
23. Mit jelent az előzetes jognyilatkozat? Ki tehet ilyen nyilatkozatot?
24. Milyen tartalommal tehető meg az előzetes jognyilatkozat?
25. Milyen formában tehető meg az előzetes jognyilatkozat?
26. Az előzetes jognyilatkozat létrejöttéhez szükséges-e a nyilatkozat nyilvántartásba vétele? Miért?

2.2. A jogi személyek általános szabályai

Ahogy korábban, a polgári jogi jogviszony vizsgálatakor rögzítést nyert, a jogviszony alanyaiként a természetes személyek mellett megjelenhetnek a jogi személyek és a jogi személyiséggel nem rendelkező egyéb jogalanyok is.

A jogi személyekre vonatkozó szabályokat a Ptk. III. könyve tartalmazza.¹⁶⁶ A könyv első részében a jogi személyek általános szabályai (a jogi személy jogképessége, létesítése, szervezete, képvisellete, megszűnése) kerülnek rögzítésre. Ezt követik (a második részben) az egyesületre vonatkozó szabályok. A III. könyv harmadik része a gazdasági társaságokra vonatkozó – a 2013. évi Ptk. elfogadását megelőzően még külön jogszabályban szabályozott – rendelkezéseket foglalja össze, amelyen belül az egyes gazdasági társaságokra, így a betéti társaságra (bt.), közkereseti társaságra (kkt.), korlátolt felelősségű társaságra (kft.) és részvénytársaságra (rt.) vonatkozó speciális rendelkezések a gazdasági társaságok közös szabályait követően kaptak helyet. A III. könyv negyedik része a szövetkezetre, ötödik része az egyesülésre, hatodik része pedig az alapítványra vonatkozó rendelkezéseket tartalmazza. A III. könyv hetedik része rendelkezik röviden az állam polgári jogviszonyokban való részvételéről.

A jogi személyek szabályozásának bázisát a Ptk. adja, amelyen kívül azonban további, külön jogszabályok is tartalmazzak az egyes jogi személyekre vonatkozó rendelkezéseket. (Pl. 1989. évi XXXIII. törvény a pártok működéséről és gazdálkodásáról)

A Polgári jog 1. tantárgy keretében a következőkben a jogi személyek általános szabályait tekintjük át, majd az egyesületre és az alapítványra vonatkozó rendelkezések ismertetésére kerül sor.

2.2.1. A jogi személy fogalma és kritériumai. A jogi személyek csoportosítása.

A **JOGI SZEMÉLY** egy mesterséges, a jog által megalkotott konstrukció, amelynek megteremtése által a jog bizonyos személyegyesüléseket jogalanyként ismer annak érdekében, hogy azok a vagyoni forgalomban önállóan részt vehessenek. A Ptk. rögzíti, hogy a jogi személy jogképes, jogai és kötelezettségei lehetnek.¹⁶⁷

¹⁶⁶ Vö.: SÁRKÖZY Tamás: *Az új Ptk. egyesületekre és alapítványokra vonatkozó rendelkezéseiről*, In: *Gazdaság és Jog*, 2013/2. sz., 12-15. o.

¹⁶⁷ Ptk. 3:1. § (1) bekezdés

Jogképessége abszolút, mivel alanyai lehetnek minden olyan jogviszonynak, amely jellegénél fogva nem csak az emberhez fűződhet.¹⁶⁸

A jogi személy a következő fogalmi ismérvekkel írható le:¹⁶⁹

a) A jogi személynek *társadalmilag elismert célja* van, minden olyan tevékenységet folytathat, amelyet jogszabály nem tilt vagy nem korlátoz.¹⁷⁰ A Ptk. értelmében effajta korlátozó rendelkezés például, amikor rögzítést nyer, hogy egyesület és alapítvány gazdasági tevékenység folytatására nem alapítható.¹⁷¹

b) A társadalmilag elismert cél megvalósításához szükséges és arra alkalmas szervezettel és képvisellel rendelkezik.

c) Rendelkezik a társadalmilag elismert cél megvalósításához szükséges, a tagjától, illetve alapítójától elkülönült vagyonnal és ehhez mérten önálló anyagi helytállási kötelezettsége van.

d) Tevékenységét saját név alatt és székhelyén folytatja.

e) Az állam vagy az állam által feljogosított szervezet a jogalanyt jogi személyként nyilvántartásba veszi.

A jogi személyek különböző szempontok alapján csoportokba sorolhatók.¹⁷² Megkülönböztethetünk közjogi jogi személyeket (pl. költségvetési szervek, önkormányzat) és magánjogi jogi személyeket (pl. alapítvány). Előbbieket jogszabály vagy hatósági határozat hozza létre és jellemzően közfeladatokat látnak el, míg utóbbiak magánjogi ügylet alapján (pl. társasági szerződés) jönnek létre. Vannak továbbá Ptk.-ban szabályozott és a Ptk.-ban nem szabályozott jogi személyek, amelyek esetében a vonatkozó rendelkezéseket külön törvények tartalmazzák (pl. pártok, egyházak).

A magánjogi jogi személyek lehetnek *civil szervezetek* (pl. egyesület, alapítvány) és lehetnek gazdasági jellegűek (pl. gazdasági társaságok, szövetkezet). Különbség tehető továbbá az alapján, hogy az adott jogi személy tevékenysége *non-profit* jellegű-e (jövedelemszerzésre nem törekszik) vagy a szervezet célja kifejezetten a jövedelemszerzés (profitorientált vagy for profit jogi személyek, pl. gazdasági társaságok).

¹⁶⁸ Ptk. 3:1. § (2) bekezdés

¹⁶⁹ PAPP Tekla: *Vázlatos áttekintés a jogi személyről az új Polgári Törvénykönyv apropóján*, In: Pro Publico Bono, 2014/2. sz., 150-159. o., 150. o.

¹⁷⁰ Ptk. 3:8. §

¹⁷¹ Ptk. 3:63. § (2) bekezdés, 3:379. § (1) bekezdés

¹⁷² PAPP, 158. o.

2.2.2. A jogi személy létesítésének szabályai

Magyarország Alaptörvénye szerint mindenkinek joga van szervezeteket létrehozni, és joga van szervezetekhez csatlakozni.¹⁷³ Az Alaptörvényben rögzített jogosultság magában foglalja a jogi személyek létesítésének szabadságát is, amely azonban nem korlátlan: a Ptk. kimondja, hogy jogi személy csak a törvényben meghatározott típusban (*típuskényszer*), a *törvény által nem tiltott tevékenység* folytatására és cél elérése érdekében alapítható és működtethető.¹⁷⁴

A jogi személy létesítése egy két lépésből álló folyamat, amelynek első szakasza a létesítő okirat aláírásától a nyilvántartásba vételig tart, második szakasza pedig a jogerős nyilvántartásba vételtől veszi kezdetét. A két szakaszban magánjogi és közjogi szabályok egyaránt érvényesülnek.¹⁷⁵

A jogi személy létesítésének első lépése a jogi személy létrehozására irányuló akarat kifejezése, amely a külvilág számára a Ptk. által **LÉTESÍTŐ OKIRAT**nak nevezett dokumentumban jelenik meg. A létesítő okiratban – a jogi személy létesítésére irányuló akarat kifejezésén túl – *kötelező jelleggel* meg kell határozni

- a) a jogi személy nevét,
- b) a jogi személy székhelyét,
- c) a jogi személy célját vagy fő tevékenységét,
- d) a jogi személyt létesítő személy vagy személyek nevét, valamint azok lakóhelyét vagy székhelyét,
- e) a jogi személy részére teljesítendő vagyoni hozzájárulásokat, azok értékét, valamint a vagyon rendelkezésre bocsátásának módját és idejét, és
- f) a jogi személy első vezető tisztségviselőjét.¹⁷⁶

A létesítő okirat megnevezése jogi személyenként eltérő, így a gazdasági társaságok közül a bt., a kkt. és a kft. esetén társasági szerződésről, az alapítványnál alapító okiratról, míg az egyesületnél és az rt.-nél alapszabályról beszélünk.

A létesítés második lépése a jogi személy állam általi elismerése, a bíróság általi nyilvántartásba-vétel útján. *A jogi személy a jogi személy típusnak megfelelő létesítő okiratán alapuló bírósági*

¹⁷³ Alaptörvény, VII. cikk (2) bekezdés

¹⁷⁴ Ptk. 3:1. § (4) bekezdés

¹⁷⁵ NOCHTA Tibor: *A jogi személy létesítésének magánjogi és közjogi feltételeiről*, In: Gazdaság és Jog, 2017/10. sz., 3-6. o., 4. o.

¹⁷⁶ Ptk. 3:5. §

*nyilvántartásba vétellel jön létre.*¹⁷⁷ A bejegyzés tehát konstitutív hatályú jogi aktus.

A jogi személyek nyilvántartása *közhiteles*: vélelmezni kell, hogy az abban nyilvántartott adatok (jogok, tények, adatok) fennállnak és valóságok.¹⁷⁸ A nyilvántartás nyilvános, abba bárki betekinthez, a nyilvántartott adatról feljegyzést készíthet, valamint hiteles másolatot vagy kivonatot kérhet.¹⁷⁹ Senki sem hivatkozhat arra, hogy nyilvántartott adatról nem tudott.

A gazdasági társaságokat a törvényszék mint cégbíróság veszi nyilvántartásba (cégnyilvántartás), míg az alapítványokat és egyesületeket a törvényszék a civil szervezetek nyilvántartásába jegyzi be. Előbbi eljárást *a cégnyilvánosságról, a bírósági cégeljárásról és a végelszámolásról szóló 2006. évi V. törvény (Ctv.)* szabályozza, míg utóbbira vonatkozó rendelkezéseket *a civil szervezetek bírósági nyilvántartásáról és az ezzel összefüggő eljárási szabályokról szóló 2011. évi CLXXXI. törvény (Cnyt.)* tartalmazza.

2.2.3. A jogi személy szervezete és képvisellete

A jogi személy egyik ismérve, hogy a társadalmilag elismert cél megvalósításához szükséges és arra alkalmas állandó szervezettel és képvisellel rendelkezik. A Ptk. a jogi személyek közös szabályai között valamennyi jogi személy szervezetére vonatkozó általános szabályokat rögzít. Minden jogi személyen belül elkülöníthető három fő szervezeti egység, ezek a *döntéshozó szerv*, az *ügyvezető szerv* és a *belső ellenőrző szerv*. Lényeges, hogy amíg a döntéshozó és ügyvezető szerv létrehozása minden jogi személy esetében kötelező, addig a belső ellenőrzés szervének létrehozására csak bizonyos, a Ptk.-ban meghatározott feltételek esetén kötelezi a jogalkotó a jogi személyt.

a) döntéshozó szerv

A jogi személy tagjai vagy alapítói az őket megillető döntési jogköröket a tagok összességéből vagy a tagok által maguk közül választott küldöttekből álló testületben, vagy az alapítói jogokat gyakorló személyek összességéből álló testületben gyakorolják.¹⁸⁰ A

¹⁷⁷ Ptk. 3:4. § (4) bekezdés

¹⁷⁸ Ptk. 3:12. § (2) bekezdés

¹⁷⁹ Ptk. 3:13. § (3) bekezdés

¹⁸⁰ Ptk. 3:16. § (1) bekezdés

tagok vagy az alapítók határozataikat a döntéshozó szerv ülésén, szavazással hozzák meg.¹⁸¹

A döntéshozó szerv a jogi személy legfőbb szerve, amely meghozza a jogi személlyel kapcsolatos legfontosabb, stratégiai jellegű döntéseket (pl. a jogi személy átalakulása, megszűnése, stb.). A döntéshozó szervet megillető konkrét döntési jogköröket a Ptk. az egyes jogi személyekre vonatkozó rendelkezések körében szabályozza részletesen.

A döntéshozó szerv a megnevezése jogi személyenként változik. Egyesület, szövetkezet és rt. esetén a döntéshozó szervet közgyűlésnek nevezzük, míg kkt. és bt. esetén tagok gyűléséről, kft. esetében pedig taggyűlésről beszélünk. Az alapítvány esetén a döntéshozó szerv az alapító vagy az alapítók gyűlése.

b) ügyvezető szerv

Az ügyvezetés a jogi személy irányításával kapcsolatos, a tagok vagy alapítók hatáskörébe nem tartozó döntések meghozatalát jelenti, amelyet egy vagy több **VEZETŐ TISZTSÉGVISELŐ**, vagy a vezető tisztségviselőkből álló testület jogosult ellátni.¹⁸² A vezető tisztségviselő egyesület egyszemélyi vezetésekor az elnök, testületi ügyvezetés esetén az elnökség. Kkt., bt. és kft. esetén a vezető tisztségviselőt ügyvezetőnek, rt. esetén pedig igazgatóságnak nevezzük. (Zártkörűen működő rt. esetén a vezető tisztségviselő egyszemélyi vezetésnél vezérigazgató, testületi vezetésnél igazgatóság, nyilvánosan működő rt. esetén pedig az igazgatótanács.) Az alapítvány ügyvezető szerve testület esetén a kuratórium, egyszemélyes ügyvezetés esetén pedig a kurátor.

A jogi személy első vezető tisztségviselőit a jogi személy létesítő okiratában kell megjelölni, a jogi személy létrejöttét követően pedig a vezető tisztségviselőket a jogi személy tagjai (tagság nélküli jogi személyek esetén a jogi személy alapítói) választják meg, nevezik ki vagy hívják vissza. Maga a vezető tisztségviselői megbízás a tisztségnek a kijelölt, megválasztott vagy kinevezett személy által történő elfogadásával jön létre.¹⁸³

Vezető tisztségviselő az a nagykorú személy lehet, akinek cselekvőképességét a tevékenysége ellátásához szükséges körben

¹⁸¹ Ptk. 3:19. § (1) bekezdés

¹⁸² Ptk. 3:21. § (1) bekezdés

¹⁸³ Ptk. 3:21. § (3) bekezdés

nem korlátozták. Amennyiben a vezető tisztségviselő jogi személy, úgy a jogi személy köteles kijelölni azt a természetes személyt, aki nevében a vezető tisztségviselői feladatokat ellátja.¹⁸⁴ A fenti, pozitív feltételek mellett a Ptk. kizáró okokat is rögzít, melyek fennállása esetén az adott személy nem lehet a jogi személy vezető tisztségviselője (pl. akit jogerős szabadságvesztés büntetésre ítélték, akit valamely foglalkozástól jogerős bírói ítélettel eltiltottak, vagy akit eltiltottak a vezető tisztségviselői tevékenységtől.)

A vezető tisztségviselő ügyvezetési feladatait személyesen, a jogi személy érdekének megfelelően köteles ellátni.¹⁸⁵

A vezető tisztségviselő az ügyvezetési tevékenysége során a jogi személynek okozott károkért a szerződésszegéssel okozott kárért való felelősség szabályai szerint felel a jogi személlyel szemben.¹⁸⁶

c) belső ellenőrző szerv

Ahogy fentebb már rögzítettük, a belső ellenőrző szerv létrehozása – a döntéshozó és ügyvezető szerv létrehozásával szemben – a jogi személy számára alapvetően nem kötelező, erre a jogalkotó csak meghatározott, a Ptk.-ban rögzített feltételek teljesülése esetén kötelezi a jogi személyt.

A jogi személy *tulajdonosi ellenőrzését* a **FELÜGYELŐBIZOTTSÁG** látja el, amely a tagok vagy az alapítók a létesítő okiratban meghatározott, három tagból álló testületi szerv. A felügyelőbizottság feladata ügyvezető szerv ellenőrzése a jogi személy érdekeinek megóvása céljából.¹⁸⁷

A felügyelőbizottság tagja az a nagykorú személy lehet, akinek cselekvőképességét a tevékenysége ellátásához szükséges körben nem korlátozták. Amennyiben a felügyelőbizottsági tagja jogi személy, úgy a jogi személy köteles kijelölni azt a természetes személyt, aki a felügyelőbizottsági tagi feladatokat a nevében ellátja.¹⁸⁸ Nem lehet azonban a felügyelőbizottság tagja az, akivel szemben a vezető tisztségviselőkre vonatkozó (a fentiekben ismertetett) valamely kizáró ok áll fenn, továbbá aki vagy akinek a hozzátartozója a jogi személy vezető tisztségviselője.

¹⁸⁴ Ptk. 3:22. § (1)-(2) bekezdés

¹⁸⁵ Ptk. 3:21. § (2) bekezdés és 3:22. § (3) bekezdés

¹⁸⁶ Ptk. 3:24. § (1) bekezdés

¹⁸⁷ Ptk. 3:26. § (1) bekezdés

¹⁸⁸ Ptk. 3:26. § (2) bekezdés

A vezető tisztségviselőhöz hasonlóan az első felügyelőbizottság tagjait is a létesítő okiratban kell megnevezni.

A felügyelőbizottság tagjai a felügyelőbizottság munkájában személyesen kötelesek részt venni. A felügyelőbizottság tagjai a jogi személy ügyvezetésétől függetlenek, tevékenységük során nem utasíthatók.¹⁸⁹

A felügyelőbizottság a jogi személy irataiba, számviteli nyilvántartásaiba, könyveibe betekinthez, a vezető tisztségviselőktől és a jogi személy munkavállalóitól felvilágosítást kérhet, a jogi személy fizetési számláját, pénztárát, értékpapír- és áruállományát, valamint szerződéseit megvizsgálhatja és szakértővel megvizsgáltathatja.¹⁹⁰

Az a)-c) pontban meghatározott szervek mellett a jogi személyek kapcsán szükséges megemlíteni a *könyvvizsgáló* személyét, aki a felügyelőbizottsághoz hasonlóan szintén ellenőrző funkciót tölt be, a jogi személy törvényes működésének egyik letéteményese. Amíg azonban a felügyelőbizottság a belső, tulajdonosi ellenőrzés szerveként jelenik meg, addig a könyvvizsgáló a jogi személy pénzügyi és gazdasági működését kívülről, külső szervként ellenőrzi.

Minthogy a jogi személy mint polgári jogi jogalany fikció, amely a fizikai valóságban nem létezik, akaratának önálló képviselőre sem képes, így szükséges egy természetes személy (vagy személyek), akik a jogi személy képviselőtét ellátják. A jogi személy képviselőtét *törvényes képviselő*ként a vezető tisztségviselő látja el, aki képviselői jogát önállóan gyakorolja.¹⁹¹ Adott esetben más személyek is jogosultak lehetnek a jogi személy képviselőtére (szervezeti képviselő).¹⁹²

2.2.4. A jogi személyek megszűnése

A jogi személy megszűnésére vezető okok két csoportba sorolhatók: jogutódlással történő megszűnés esetén a megszűnő jogi személy jogai és kötelezettségei átszállnak egy másik jogi személyre (származtatott alapítás). Jogutód nélküli megszűnés esetén ezzel szemben nincs olyan jogi személy, akire a jogok és kötelezettségek átszállhatnak.

¹⁸⁹ Ptk. 3:26. § (3) bekezdés

¹⁹⁰ Ptk. 3:27. § (2) bekezdés

¹⁹¹ Ptk. 3:29. § (1)-(2) bekezdés

¹⁹² TÖRÖK Tamás: *A jogi személy törvényes és szervezeti képviselője*, In: Gazdaság és Jog, 2019/5. sz., 11-17. o.

a) A jogi személy jogutódlással történő megszűnésének esetei

aa) *Átalakulás* esetén a jogi személy más típusú jogi személlyé alakul át úgy, hogy az átalakuló jogi személy megszűnik, jogai és kötelezettségei az átalakulással keletkező jogi személyre mint általános jogutódra szállnak át.¹⁹³ A Ptk. rögzít olyan eseteket¹⁹⁴, amikor a jogi személy átalakulására nincs lehetőség, így például akkor, amikor a jogi személy jogutód nélküli megszűnése iránti eljárás vagy csődeljárás alatt áll. Az átalakulás továbbá korlátozott az egyesület és az alapítvány esetén, amennyiben azok más jogi személlyé nem alakulhatnak át.¹⁹⁵

ab) Egyesülés esetében a jogi személy más jogi személyekkel összeolvad vagy más jogi személybe beolvad. *Összeolvadás*nál az összeolvadó jogi személyek megszűnnek és – általános jogutódlás mellett – új jogi személy jön létre. *Beolvadás*nál a beolvadó jogi személy megszűnik és általános jogutódja az egyesülésben résztvevő másik jogi személy lesz.¹⁹⁶ Korlátozás, hogy egyesület csak egyesülettel, alapítvány pedig csak alapítvánnyal egyesülhet.¹⁹⁷

ac) A jogi személy különválás vagy kiválás útján több jogi személlyé szétválhat. *Különválás* esetén a jogi személy megszűnik, és vagyona a különválással létrejövő több jogi személyre mint jogutódra száll át. *Kiválás* esetén a jogi személy fennmarad, és vagyonának egy része a kiválással létrejövő jogi személyre mint jogutódra száll át.¹⁹⁸ A szétválás mint jogutódlással történő megszűnés egyesület és alapítvány esetén korlátozott: egyesület csak egyesületekre, alapítvány pedig csak alapítványokra válhat szét.¹⁹⁹

A jogi személyek jogutód nélküli megszűnésére vonatkozó alapvető szabályokat a Ptk. tartalmazza, amelyhez képest külön jogszabály, *az egyes jogi személyek átalakulásáról, egyesüléséről, szétválásáról szóló 2013. évi CLXXVI. törvény (Áttv.)* egyes jogi személyekre vonatkozóan további részletszabályokat állapít meg.

b) A jogi személy jogutód nélküli megszűnésének esetei

A jogi személy jogutód nélkül megszűnik, ha

¹⁹³ Ptk. 3:39. § (1) bekezdés

¹⁹⁴ Ptk. 3:40. §

¹⁹⁵ Ptk. 3:83. § és 3:402. § (1) bekezdés

¹⁹⁶ Ptk. 3:44. § (1) bekezdés

¹⁹⁷ Ptk. 3:83. § és 3:402. § (1) bekezdés

¹⁹⁸ Ptk. 3:45. § (1) bekezdés

¹⁹⁹ Ptk. 3:83. § és 3:402. § (1) bekezdés

- határozott időre jött létre és a meghatározott időtartam eltelt,
- megszűnése meghatározott feltétel bekövetkezéséhez kötött és a feltétel bekövetkezett;
- a tagok vagy alapítók legalább háromnegyedes szótöbbséggel kimondják megszűnését; vagy
- az arra jogosult szerv megszünteti.²⁰⁰

A jogi személy jogutód nélküli megszűnésének minden esetben feltétele, hogy a jogi személy vagyoni viszonyainak lezárására irányuló megfelelő eljárás lefolytatását követően a bíróság a jogi személyt a nyilvántartásból törölje. Hasonlóan tehát a jogi személy nyilvántartásba vételéhez, a nyilvántartásból való törlés is konstitutív hatályú közhatalmi aktus.

A jogi személy jogutód nélküli megszűnésekor alapvető a jogi személy vagyoni helyzetének vizsgálata. A megszűnő jogi személy vagyona ugyanis elsődlegesen a vele szemben fennálló hitelezői követelések kielégítésére szolgál, az ezt követően esetlegesen fennmaradó vagyon pedig a megszűnő jogi személy tagjait illeti meg. A jogi személy megszűnéséhez szükséges, a vagyoni viszonyok rendezésére irányuló eljárás különböző lehet annak függvényében, hogy a megszűnő jogi személy vagyona fedezi-e a fennálló, még ki nem elégített tartozásait (fizetőképess) vagy sem (fizetőképtelen).

Fizetőképess a jogi személy, amennyiben vagyona meghaladja a vele szemben fennálló követeléseket. Ilyen esetben a jogi személlyel szemben *végelszámolás* lefolytatásának van helye. Az eljárás megkezdésétől kezdve a jogi személy nevét a „v.a.” („végrehajtás alatt”) toldattal köteles használni.

A végelszámolás során a jogutód nélkül megszűnő, nem fizetőképtelen jogi személy vagyoni viszonyait úgy rendezi, hogy kielégíti a hitelezők igényeit, majd az ezt követően fennmaradó vagyont felosztja a tagok között.²⁰¹

A jogi személy fizetőképtelen, amennyiben vagyonának összege meghaladja a vele szemben fennálló követelések összértékét. Ilyen esetben a jogi személy jogutód nélküli megszűnésére *felszámolási eljárás* lefolytatását követően kerül sor. Az eljárás megindulásától kezdve a jogi személy nevét a „f.a.” („felszámolás alatt”) toldattal köteles használni.²⁰²

²⁰⁰ Ptk. 3:48. § (1) bekezdés

²⁰¹ A végelszámolásra vonatkozó szabályokat nem a Ptk., hanem a korábban már hivatkozott Ctv. tartalmazza.

²⁰² A vonatkozó szabályokat a csődeljárásról és felszámolási eljárásról szóló 1991. évi XLIX. törvény Cstv.) tartalmazza.

A felszámolási eljárás célja, hogy a fizetéseképtelen adós jogutód nélküli megszűntetése során a hitelezők a törvényben meghatározott módon kielégítést nyerjenek.²⁰³ A felszámolási eljárástól szükséges elhatárolni a *csődeljárást*, amelynek célja a jogi személy vagyoni helyzetének rendezése, stabilizálása, helyreállítása (reorganizáció), ennek megfelelően az főszabályként nem vezet a jogi személy jogutód nélküli megszűnésére. A jogi személy az eljárás megkezdésétől kezdve nevét a „cs.a.” („csődeljárás alatt”) toldattal köteles használni.

A jogutód nélkül megszűnt jogi személynek a hitelezők kielégítése után fennmaradt vagyona a jogi személy tagjait, tagság nélküli jogi személy esetén pedig az alapítói jogok gyakorlóit illeti meg olyan arányban, amilyen arányban ők vagy jogelődjük a jogi személy javára vagyoni hozzájárulást teljesítettek. További fontos szabály, hogy a jogutód nélkül megszűnt jogi személy tagjai és alapítója a felosztott vagyonból való részesedésük mértékéig kötelesek helytállni a megszűnt jogi személy ki nem elégített tartozásaiért.²⁰⁴

Ellenőrző kérdések

1. Határozza meg a jogi személy fogalmát és ismertesse annak kritériumait!
2. Ismertesse a jogi személy létrejöttének folyamatát!
Melyek a jogi személy létesítő okiratának Ptk. szerinti kötelező tartalmi elemei?
3. Mit jelent a típuskényszer?
4. Hogyan épül fel a jogi személy szervezete? Mely szervek létrehozása kötelező?
5. Ki lehet vezető tisztségviselő?
6. Melyek a jogi személy jogutódlással történő megszűnésének esetei?
7. Melyek a jogi személy jogutód nélkül történő megszűnésének esetei?

²⁰³ Cstv. 1. § (3) bekezdés

²⁰⁴ Ptk. 3:48. § (2)-(3) bekezdés

2.3. Egyes jogi személyek

A jogi személyek általános szabályainak áttekintését követően indokolt az egyes jogi személytípusok sajátosságainak vizsgálata. A Ptk. több jogi személyt nevesít, amelyek lehetnek profitorientált vagy nonprofit jellegűek. Előbbi körbe sorolhatók a gazdasági társaságok (pl. részvénytársaság, korlátolt felelősségű társaság), míg utóbbiak közé tartozik az egyesület és az alapítvány. A következőkben ez utóbbi két jogi személy szabályainak részletes bemutatására kerül sor.

2.3.1. Az egyesület fogalma, létrejötte, szervezete, működése és megszűnése

Az egyesület az egyesülési jog mint alkotmányos alapjog alapján létrehozott szervezet, a Ptk.-ban szabályozott jogi személy, amely a Civil tv. alapján *civil szervezetnek* minősül.²⁰⁵ Ennek megfelelően az egyesületre a Ptk. jogi személyekre vonatkozó általános szabályanyaga és az egyesületre vonatkozó külön rendelkezések mellett a Civiltv. és annak végrehajtási rendeletének²⁰⁶ szabályait is alkalmazni kell.

A Ptk. meghatározása szerint az **EGYESÜLET** a tagok közös, *tartós*, alapszabályban meghatározott céljának *folyamatos* megvalósítására létesített, *nyilvántartott tagsággal* rendelkező jogi személy.²⁰⁷ Az egyesület célja kapcsán rögzíteni szükséges, hogy az gazdasági tevékenység folytatására nem alapítható, azonban az egyesület jogosult a célja megvalósításával közvetlenül összefüggő gazdasági tevékenység végzésére.²⁰⁸ Az egyesület *nonprofit* szervezet, ennek megfelelően vagyonát csak céljának megfelelően használhatja és azt nem oszthatja fel tagjai között, a tagok részére nyereséget nem juttathat.²⁰⁹ Az egyesület sajátos típusaira (pl. párt, szakszervezet, stb.) vonatkozóan külön törvények is megállapítanak rendelkezéseket.

Az egyesület létrejöttéhez *legalább tíz* – akár természetes, akár jogi – *személynek* az egyesület létrehozására irányuló *egybehangzó*

²⁰⁵ Civil tv. 2. § 6. pont. Ehhez lásd: KAPRINAY Zsófia: *A civil szervezet mint új fogalmi kategória és annak lehetséges megközelítései*, In: Miskolci jogi Szemle, 2015/1. sz., 94-111. o.

²⁰⁶ A civil szervezetek bírósági nyilvántartásáról és az ezzel összefüggő eljárási szabályokról szóló 2011. évi CLXXXI. törvény (Civilvhr.)

²⁰⁷ Ptk. 3:63. § (1) bekezdés

²⁰⁸ Ptk. 3:63. § (2)-(3) bekezdés

²⁰⁹ Ptk. 3:63. § (4) bekezdés

akarátának kifejezése és az egyesület nyilvántartásba való bejegyzése szükséges. Az egyesület létesítő okiratát *alapszabálynak* nevezzük.

Az egyesületi tagság az alapításkor az egyesület nyilvántartásba vételével jön létre. (Az egyesülethez az alapítást követően csatlakozó tag tagsági jogviszonya a *belépési kérelemnek* a közgyűlés általi elfogadásával keletkezik.)

Az egyesület tagja jogosult részt venni az egyesület tevékenységében, választhat és választható. Az egyesület tagjait a jogok és kötelezettségek egyenlő mértékben illetik meg és terhelik. Tagsági jogait a tag főszabályként személyesen gyakorolhatja, az alapszabály azonban lehetővé teheti a tagsági jogok képviselő útján történő gyakorlását is. Lényeges, hogy a tagsági jogok forgalomképtelenek és nem örökölhetők. A tag az egyesület részére nem köteles vagyoni hozzájárulást teljesíteni, az egyesület tartozásaiért pedig saját vagyonával nem felel. Köteles ugyanakkor az alapszabályban meghatározott kötelezettségek (pl. tagdíjfizetés) teljesítésére.²¹⁰

Az egyesület a jogi személyekre vonatkozó általános szabályok által meghatározott szervezettel rendelkezik. Döntéshozó szerve a közgyűlés, amelyen a tag jogosult részt venni, annak során szavazati jogát gyakorolhatja, felszólalhat, kérdéseket tehet fel, javaslatokat és észrevételeket fogalmazhat meg. A közgyűlés évente legalább egy alkalommal köteles ülésezni. Az ülés nem nyilvános. A közgyűlés hatáskörébe tartozik az alapszabály módosítása.²¹¹

Az egyesület ügyvezetését – munkaviszony vagy megbízási jogviszony keretében – az *ügyvezető* vagy az *elnökség* látja el. Az elnökség három tagból álló testületi szerv, amely határozatait a jelenlévők egyszerű szótöbbségével hozza. Az ügyvezető vagy az elnökség tagjai vezető tisztségviselőnek minősülnek.²¹² Az ügyvezetés feladatkörébe tartozik többek között az egyesület napi ügyeinek vitele, a tagság nyilvántartása, döntéshozatal az ügyvezetés hatáskörébe tartozó ügyekben, a beszámolók, valamint az éves költségvetés elkészítése és annak a közgyűlés elé terjesztése, az egyesületi vagyon kezelése.²¹³

Az egyesület az egyesületi szervek, valamint a jogszabályok, az alapszabály és az egyesületi határozatok végrehajtásának,

²¹⁰ Ptk. 3:65. § (1)-(5) bekezdés

²¹¹ Ptk. 3:71. § (1)-(3) bekezdés

²¹² Ptk. 3:78. §

²¹³ Ptk. 3:80. §

betartásának ellenőrzése érdekében felügyelőbizottságot hozhat létre. A felügyelőbizottság létrehozása kötelező abban az esetben, ha az egyesület tagjainak több, mint a fele nem természetes személy, vagy a tagság létszáma a száz főt meghaladja.²¹⁴

Az egyesület – más jogi személyekhez hasonlóan – jogutódlással vagy jogutódlás nélkül szűnhet meg. A Ptk. kimondja, hogy az egyesület más jogi személlyé nem alakulhat át, csak egyesülettel egyesülhet és csak egyesületekre válhat szét.²¹⁵ A jogutód nélküli megszűnés általános, valamennyi jogi személyre vonatkozó esetein túl az egyesület akkor is megszűnik, ha megvalósította célját vagy céljának megvalósítása lehetetlenné vált, és új célt nem határoztak meg, továbbá akkor is, ha az egyesület tagjainak száma hat hónapon keresztül nem éri el a tíz főt.²¹⁶

2.3.2. Az alapítvány fogalma, létrehozása, szervezete, működése és megszűnése

Az **ALAPÍTVÁNY** az alapító által az alapító okiratban meghatározott tartós cél *folyamatos* megvalósítására létrehozott jogi személy. Az alapítvány – az egyesülethez hasonlóan – civil szervezet, ennek megfelelően arra a Ptk. mellett a Civil tv. és a Civilvhr. rendelkezései is irányadók.²¹⁷

Alapítványt létesíthet egy vagy több személy. Utóbbi esetben az alapítói jogokat az alapítók *együttesen* gyakorolják.²¹⁸ Az alapítvány létesítő okirata az *alapító okirat*, amelyben az alapító meghatározza az alapítványnak juttatott vagyont és az alapítvány szervezetét.²¹⁹ Alapítvány írásbeli végrendelet vagy öröklési szerződés útján is létesíthető. Ekkor az alapító okirat tartalmi elemeit a végintézkedésnek kell tartalmaznia.²²⁰

²¹⁴ Ptk. 3:82. § (1)-(2) bekezdés

²¹⁵ Ptk. 3:83. §

²¹⁶ Ptk. 3:84. §

²¹⁷ Az alapítvány speciális típusát képezi a vagyonkezelő alapítvány, amely – a szemben a hagyományos alapítvány nonprofit jellegével – az alapító által rendelkezésére bocsátott vagyon kezelését végzi. Vö.: 2019. évi XIII. törvény a vagyonkezelő alapítványokról (Vatv.), 2. § (1) bekezdés.

Ehhez lásd: MICZÁN Péter: *A magáncélú alapítványról*, In: Gazdaság és Jog, 2018/6. sz., 14-20. o.; SÁNDOR István: *Az alapítvány és a vagyonkezelés aktuális kérdései*, In: Magyar Jog, 2025/12. sz., 807-812. o.

²¹⁸ Ptk. 3:380. §

²¹⁹ Ptk. 3:378. §

²²⁰ Ptk. 3:388. § (1) bekezdés

A jogi személy létesítő okiratának általános kötelező tartalmi elemein kívül az alapítvány alapító okiratában meg kell határozni

- az alapítvány határozott vagy határozatlan időre történő létesítését, határozott időre történő létesítésnél a határozott időtartamot,
- az alapítványi vagyon kezelésének és felhasználásának szabályait,
- a kuratóriumi tagság keletkezésére és megszűnésére vonatkozó szabályokat, a kuratóriumi tagság határozott vagy határozatlan időre szóló voltát, határozott idejű kuratóriumi tagság esetén a határozott időtartamot, továbbá a kuratórium tagjaira vonatkozó kizáró és összeférhetetlenségi szabályokat, és
- a kuratóriumi tagsági díjazás megállapításának szabályait.²²¹

Az alapítvány az alapító vagy alapítók együttes kérelmére a székhelye szerint illetékes polgári törvényszék által vezetett nyilvántartásba vétellel, polgári nemperes eljárás keretében jön létre. Az alapítvány nyilvántartásba vétele konstitutív hatályú jogi aktus. Alapítvány gazdasági tevékenység folytatására nem alapítható, azonban az alapítvány jogosult az alapítványi cél megvalósításával közvetlenül összefüggő gazdasági tevékenység végzésére.²²²

Az alapító köteles az alapítványi cél megvalósításához szükséges, az alapító okiratban vállalt vagyoni juttatást teljesíteni úgy, hogy legalább az alapítvány működésének megkezdéséhez szükséges vagyont a nyilvántartásba-vételi kérelem benyújtásáig, a teljes juttatott vagyont pedig legkésőbb az alapítvány nyilvántartásba vételétől számított egy éven belül kell átruháznia az alapítványra.²²³

Az alapítvány vagyonát céljának megfelelően, az alapító okiratban meghatározott módon kell kezelni és felhasználni. Az alapítvány vagyona terhére az alapítvány céljának megvalósításával összefüggésben annak a személynek juttatható vagyoni szolgáltatás, akit az alapító okirat vagy – az alapító okirat rendelkezése hiányában – az erre jogosult alapítványi szerv kedvezményezettként megjelöl.²²⁴

Az alapító okiratban az alapító köteles dönteni kuratórium felállításáról. Az alapítvány szervei közül tehát csak az ügyvezető szerv, a **KURATÓRIUM** megalakítása kötelező. Egyéb alapítványi szervek (pl. felügyelőbizottság) létrehozásáról az alapító szabadon dönthet. A

²²¹ Ptk. 3:391. § (1) bekezdés

²²² Ptk. 3:379. § (1)-(2) bekezdés

²²³ Ptk. 3:382. § (1)-(3) bekezdés

²²⁴ Ptk. 3:385. §

kuratórium testületi szerv, amely három természetes személyből áll, akik közül legalább kettőnek állandó belföldi lakóhellyel kell rendelkeznie. Korlátozó szabály, hogy az alapítvány kedvezményezettje és annak közeli hozzátartozója nem lehet a kuratórium tagja, továbbá az alapító és közeli hozzátartozói nem lehetnek többségben a kuratóriumban.²²⁵ A kuratórium tagjai az alapítvány vezető tisztségviselői. Az alapítónak lehetősége van arra is, hogy az ügyvezetési feladatokra egyetlen személyt (kurátor) nevezzen ki.

Az alapítvány megszűnhet jogutódlással vagy jogutód nélkül. Az alapítvány az alapítványt nem szüntetheti meg.

Az alapítvány más jogi személlyé nem alakulhat át, csak alapítvánnyal egyesülhet és csak alapítványokra válhat szét.²²⁶ Az alapítvány megszűnik továbbá, ha

- az alapítvány a célját megvalósította, és az alapító új célt nem határozott meg,
- az alapítvány céljának megvalósítása lehetetlenné vált, és a cél módosítására vagy más alapítvánnyal való egyesülésre nincs mód, vagy
- az alapítvány a célja megvalósítása érdekében három éve nem folytat tevékenységet.²²⁷

2.3.3. Az állam részvétele a polgári jogi jogviszonyokban

A Magyar Állam, mint tulajdonos gazdálkodik a tulajdonában álló vagyonnal, ennek során szerződéseket köt és ezáltal polgári jogviszonyok alanyává válik.²²⁸

A Ptk. kimondja, hogy az állam a polgári jogi jogviszonyokban jogi személyként vesz részt. Jogalanyisága ekkor elválik a közhatalmi funkciók gyakorlásától, más jogalanyokkal egyenrangú, nem illetik meg többletjogok.

Az államot a polgári jogviszonyokban az állami vagyon felügyeletéért felelős miniszter (a kézirat lezárásának időpontjában a pénzügyminiszter) képviseli.²²⁹

²²⁵ Ptk. 3:397. § (1)-(3) bekezdés

²²⁶ Ptk. 3:402. § (1)-(2) bekezdés

²²⁷ Ptk. 3:403. § (1)-(2) bekezdés

²²⁸ Az állami vagyonba tartozó vagyontárgyak körét és az állami vagyonnal való gazdálkodás szabályait az állami vagyonról szóló 2007. évi CVI. törvény (Vtv.) tartalmazza.

²²⁹ Ptk. 3:405. § (1)-(2) bekezdés

Ellenőrző kérdések

1. Mi az egyesület?
2. Milyen cél megvalósítására hozható létre egyesület?
3. Alapítható-e egyesület gazdasági tevékenység folytatására?
4. Legalább hány személy szükséges egy egyesület alapításához?
5. Mi az egyesület létesítő okiratának elnevezése?
6. Hogyan válhat valaki az alapítást követően az egyesület tagjává?
7. Mikor jön létre az egyesület?
8. Milyen jogok illetik meg az egyesület tagját?
9. Mi az egyesület döntéshozó szerve?
10. Mi történik, ha az egyesület tagsága hat hónapon át nem éri el a tíz főt?
11. Mit nevezünk alapítványnak?
12. Mi az alapítvány létesítő okiratának neve?
13. Mi a kuratórium? Hány tagból áll?
14. Mi történik, ha az alapítvány célját megvalósította és az alapító nem határoz meg új célt?
15. Megilletik-e az államot többletjogok a polgári jogviszonyokban?
16. Ki képviseli az államot a polgári jogi jogviszonyokban?

2.4. A személyiségi jogok védelme

2.4.1. A személyiségi jogok védelmének általános szabályai

A személyiségvédelem szabályait a Ptk. második, személyekre vonatkozó könyvének harmadik része tartalmazza. A személyiségvédelmi rendelkezések a természetes személyekre és a jogi személyekre egyaránt vonatkoznak azzal, hogy a jogi személy személyhez fűződő jogaira a személyiségi jogokra vonatkozó szabályokat nem lehet alkalmazni, ha a védelem jellegénél fogva csak az embert illetheti meg.²³⁰ Terminológiai szempontból a Ptk. különbséget tesz az embert és a jogi személyeket megillető jogok megnevezése között: természetes személyek esetén a Ptk. a személyiségi jog, míg jogi személyek esetén a személyhez fűződő jog kifejezést használja.²³¹

A Ptk. a személyiségi jogokat általánosságban védi: a személyiségvédelmi *generálklauzula* által védelemben részesíti a személyiségi jogok minden formáját, a külön nem nevesített személyiségi jogokat is. A személyiségi jogok védelme *abszolút szerkezetű jogviszony* keretében valósul meg. A személyiségi jogok személyhez tapadnak, azokat átruházni, azokról lemondani vagy azokat korlátozni nem lehet.

A Ptk. kimondja, hogy mindenkinek joga van ahhoz, hogy törvény és mások jogainak korlátai között *személyiségét*, így különösen a magán- és családi élet, az otthon, a másokkal való – bármilyen módon, illetve eszközzel történő – kapcsolattartás és a jóhírnév tiszteletben tartásához való jogát szabadon érvényesíthesse, és hogy abban őt senki ne gátolja.²³² A Ptk. az általános személyiségi jogokat összekapcsolja az *emberi méltóság* védelmével és – az Alaptörvénynek az emberi méltóság sérthetetlenségét és minden embert megillető jellegét kimondó II. cikkével összhangban – kimondja, hogy az emberi méltóságot és az abból fakadó személyiségi jogokat mindenki köteles tiszteletben tartani.²³³ Az emberi méltóság a

²³⁰ Ptk. 3:1. § (3) bekezdés

²³¹ Vö.: GÖRÖG Márta: *A jogi személy személyi értéke*, In: Jogtudományi Közlöny, 2011/11. sz., 569-574. o., 570. o. Ehhez lásd még: LÉNÁRDNÉ dr. Maletics Borbála: *A természetes személy tag személyiségi jogai és a gazdasági társaság személyhez fűződő jogai közötti összefüggésekről*, In: Gazdaság és Jog, 2023/5-6. sz., 22-28. o.

²³² Ptk. 2:42. § (1) bekezdés

²³³ Ptk. 2:42. § (2) bekezdés

személyiségi jogok anyajogának tekintendő.²³⁴ A személy méltóságán az az önértékelés értendő, amelynek megfelelő magatartást a személy elvárhat környezetétől.²³⁵

A Ptk. a személyiségi jogok általános védelme mellett kimondja, hogy nem sért személyiségi jogot az a magatartás, amelyhez az érintett hozzájárult.²³⁶

A személyiségvédelmi generálklauzula mellett a személyiségi jogok egy része a Ptk. által nevesített módon, példálózó (nem taxatív) felsorolás formájában nyer rögzítést. A törvény értelmében a személyiségi jogok sérelmét jelenti különösen

- az élet, a testi épség és az egészség megsértése,
- személyes szabadság, a magánélet, a magánlakás megsértése,
- a személy hátrányos megkülönböztetése,
- a becsület és a jóhírnév megsértése,
- a magántitokhoz és a személyes adatok védelméhez való jog megsértése,
- a névviseléshez való jog megsértése, valamint
- a képmáshoz és a hangfelvételhez való jog megsértése.²³⁷

A személyiségi jogok védelmével kapcsolatban mindenképpen rögzítést érdemel, hogy azok érvényesítésére – néhány kivételtől eltekintve – csak személyesen van lehetőség. Ez azt jelenti, hogy személyiségi jogai védelmében a korlátozottan cselekvőképes kiskorú és a cselekvőképességében részlegesen korlátozott személy is önállóan léphet fel. Cselekvőképtelen személy személyiségi jogainak védelmében a törvényes képviselő léphet fel.²³⁸

A személyiségi jogok személyes érvényesítése alól kivételt képez az ún. gyűlöletbeszéd esetköre. A gyűlöletbeszéd kifejezés általában azokat a megnyilvánulásokat jelöli, amelyek a demokratikus politikai rendszer alapjai ellen irányulnak, rasszista, etnikai vagy nemzetiségi-nemzeti felsőbbbséget hirdetnek, illetve e megfontolásokból gyűlöletet keltenek.²³⁹ Ekkor – az általános személyiségi jogi igényérvényesítési

²³⁴ SCHULTZ Márton: *Gondolatok a személyiségi jogok generálklauzulájáról és az emberi méltóságról*, In: Magyar Jog, 2016/12. sz., 685-697. o., 688. o.

²³⁵ PETRIK Ferenc: *A személyiségi jogok az új Polgári Törvénykönyvben*, In: Magyar Jog, 2004/5. sz., 257-271. o., 264-265. o.

²³⁶ Ptk. 2:42. § (3) bekezdés

²³⁷ Ptk. 2:43. §

²³⁸ Ptk. 2:54. § (1)-(2) bekezdés

²³⁹ GÁRDOS-OROSZ Fruzsina: *Az új polgári jogi gyűlöletbeszéd-szabályozásról*, In: Fundamentum, 2013/4. sz., 21-37. o., 34. o.

szabálytól eltérően – a közösség bármely tagja jogosult a személyisége lényeges vonásának minősülő, a magyar nemzethez, illetve valamely nemzeti, etnikai, faji vagy vallási közösséghez tartozásával összefüggésben a közösséget nagy nyilvánosság előtt súlyosan sértő vagy kifejezőmódjában indokolatlanul bántó jogsérelem esetén személyiségi jogát érvényesíteni.²⁴⁰ Az igényérvényesítésre a jogsértés megtörténtétől számított harmincnapos jogvesztő határidőn belül van lehetőség.

2.4.2. A közéleti szereplő személyiségi jogának védelme

A Ptk. külön szakaszban szabályozza a *közéleti szereplő* személyiségi jogainak védelmét. Közéleti szereplő esetén ugyanis a személyiségi jog védelme az átlagosnál alacsonyabb szintű, tekintettel az adott személy társadalmi szerepvállalására. A Ptk. kimondja, hogy a közügyek szabad vitatását biztosító alapjogok (pl. véleménynyilvánítás szabadsága) gyakorlása a közéleti szereplő személyiségi jogainak védelmét szükséges és arányos mértékben, az emberi méltóság sérelme nélkül korlátozhatja. Ez a korlátozás azonban soha nem vezethet arra, hogy a közéleti szereplő magán- és családi élete vagy otthona sérelmet szenvedjen.²⁴¹

A közéleti szereplő polgári jogi fogalma a Ptk. által nem meghatározott, a magánjogtudomány képviselői a kifejezést különbözőképpen definiálják, a közjogi jogszabályok pedig eltérő kifejezéseket (pl. közszerelő, kiemelt közszerelő) használnak. Tattay Levente szerint közszerelőnek minősülnek azok a természetes és jogi személyek, akik tevékenységükkel vagy nyilvános fellépésükkel befolyásolják a szűkebben vagy tágabban értelmezett társadalom életét, helyi vagy országos viszonyok alakulását, továbbá azok, akik közéleti kérdésekben érintettként szerepelnek.²⁴²

A bírói gyakorlat alapján az tekinthető közéleti szereplőnek, aki nyilvánosan a közszerelés igényével lép fel.

²⁴⁰ Ptk. 2:54. § (5) bekezdés

²⁴¹ Ptk. 2:44. § (1) bekezdés

²⁴² TATTAY Levente: *A közszerelők magánjogi személyiségvédelme*, In: Magyar Jog, 2006/4. sz., 228-236. o., 230. o.

A témához kapcsolódóan lásd még: HALÁSZ Csenge: *Pillanatkép a közéleti szereplők személyiségi jogvédelméről*, In: Publicationes Universitatis Miskolcensis, Sectio Juridica et Politica, Tomus XXXIX/1 (2021), 64-78. o.

2.4.3. Egyes személyhez fűződő jogok

A Ptk. az általa védett személyiségi jogok felsorolásában nevesíti az élet, a testi épség és az egészség védelmét, valamint a személyes szabadság, a magánélet és a magánlakás sérthetetlenségét. Ennek ellenére az említett személyiségi jogok vonatkozásában tételes jogi rendelkezéseket nem tartalmaz a kódex.

a) Élethez, testi épséghez és egészséghez való jog

Az ember *élethez való joga* a legfontosabb alapjog, amelyről lemondani nem lehet, és amely a legmagasabb jogi védelemben részesül. Az Alaptörvény XX. cikk (1) bekezdése kimondja, hogy mindenkinek joga van a *testi és lelki egészséghez*. Az élet, a testi (és lelki) épség, valamint az egészség védelme a bírói gyakorlatban jellemzően a testi sérüléssel járó balesetek, valamint a bűncselekmények (pl. emberölés, testi sértés esetei, stb.) vonatkozásában jelenik meg. Az élet, a testi épség és az egészség védelme esetén különösen nagy jelentősége van a sértett beleegyezésének (pl. orvosi beavatkozáshoz való hozzájárulás, veszélyes sportágak űzése, jogos védelmi helyzet, stb.), amely kizárja a személyiségi jogot sértő magatartás jogellenességét.

b) Személyes szabadsághoz, magánélethez és magánlakás sérthetetlenségéhez való jog

Az Alaptörvény IV. cikke kimondja, hogy mindenkinek joga van a *szabadsághoz* és senkit nem lehet szabadságától másként, mint törvényben meghatározott okokból és törvényben meghatározott eljárás alapján megfosztani. Az Alaptörvény által deklarált alapjog magában foglalja a testi szabadságot (pl. tartózkodási hely megválasztása) és a szellemi szabadságot (pl. lelkiismereti és vallásszabadság, politikai meggyőződés, stb.) A törvény védelemben részesíti a magánlakás sérthetetlenségét is. A magánlakás lehet bármilyen helyiség (vagy helyiségcsoport), amelyet a magánszemély életvitel-szerűen használ. A magánlakással azonos módon élvez jogi védelmet a jogi személy céljára szolgáló helyiség is.

c) A hátrányos megkülönböztetés tilalma

Az Alaptörvény XV. cikke kimondja, hogy a törvény előtt mindenki egyenlő, Magyarország az alapvető jogokat mindenkinek minden megkülönböztetés, nevezetesen faj, szín, nem, fogyatékoság, nyelv, vallás, politikai vagy más vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, vagyoni, születési vagy egyéb helyzet szerinti

különbségtétel nélkül biztosítja. A hátrányos megkülönböztetés tilalma tehát az alapvető alkotmányos jog polgári jogi oldalaként fogható fel.

d) A becsület és a jóhírnév védelme

A becsület és a jóhírnév két egymással szoros kapcsolatban álló, ugyanakkor eltérő jelentésű, a Ptk. által nevesített és védelemben részesített személyiségi jog.²⁴³

A *becsület* az adott személyről a társadalomban kialakult megítélést, értékítéletet jelenti.²⁴⁴ A Ptk. szerint a becsület megsértését jelenti különösen a más személy társadalmi megítélésének hátrányos befolyásolására alkalmas, kifejezőmódjában indokolatlanul bántó *véleménynyilvánítás*.²⁴⁵

A *jóhírnév* ezzel szemben az adott természetes személy, jogi személy (jogalany) közösségi, társadalmi, közéleti, gazdasági ismertségét, elismerését, megbecsülését jelenti. A Ptk. rögzíti, hogy a jóhírnév megsértését jelenti különösen, ha valaki más személyre vonatkozó és e személyt sértő, *valótlan tényt állít* vagy *híresztel*, vagy *valós tényt hamis színben tüntet fel*.²⁴⁶

Rögzítést érdemel, hogy amíg a becsületsértés kizárólag természetes személy esetén értelmezhető, addig a jóhírnév megsértése esetén természetes és jogi személy is érvényesíthet igényt.

e) A magántitok védelme

A titok magában foglal minden olyan tény, információ vagy adat, amelynek titokban tartásához az adott személynek érdeke fűződik, és amelynek nyilvánosságra jutása sérti a személy érdekét. A magántitok védelme kiterjed különösen a *levéltitok* és *hivatásbeli titok* oltalmára.²⁴⁷

Levélnak minősül a közlést tartalmazó zárt küldemény. (A levél kifejezés a polgári jogban tágan értelmezendő, ennek megfelelően levélnak minősül a csomag, valamint – a technológiai fejlődésre tekintettel – az újabb megoldások (pl. e-mail, sms, csevegőprogram) útján eljuttatott közlések is.)

²⁴³ A becsület és a jóhírnév elhatárolásához lásd: KOLTAY András: Az "általános személyiségi jog" nyomában - kísérlet a méltóság, becsület, jóhírnév fogalmi elhatárolására, In: Magyar Jog, 2017/10. sz., 602-612. o., 606-608. o.

²⁴⁴ PETRIK, 264. o.

²⁴⁵ Ptk. 2:45. § (1) bekezdés

²⁴⁶ Ptk. 2:45. § (2) bekezdés. Vö.: BLUTMAN László: *Tényközlések kontra vélemények: az elhatárolás problémái*, In: Magyar Jog, 2023/5. sz., 283-293. o.

²⁴⁷ Ptk. 2:46. § (1) bekezdés

A hivatásbeli titok egy adott hivatáshoz, foglalkozáshoz kötődik (pl. ügyvédi titok, közjegyzői titok, orvosi titok, hitéleti titok, banktitok, stb.).

A Ptk. meghatározza azt is, hogy milyen magatartás formájában valósulhat meg a magántitok megsértése. A Ptk. értelmében a magántitok megsértését jelenti *különösen* annak jogosulatlan megszerzése és felhasználása, nyilvánosságra hozatala vagy illetéktelen személlyel való közlése.²⁴⁸

Korábban a Ptk. titokvédelmi rendelkezései kiterjedtek az *üzleti titokra*, a magántitok sajátos formájára is. Ennek szabályait 2018 óta – az uniós rendelkezéseknek²⁴⁹ való megfelelést szolgálva – külön jogszabály, az *üzleti titok védelméről szóló 2018. évi LIV. törvény* (a továbbiakban Üztv.) tartalmazza.²⁵⁰

f) A személyes adatok védelme

Az Alaptörvény VI. cikke kimondja, hogy mindenkinek joga van személyes adatai védelméhez, valamint a közérdekű adatok megismeréséhez és terjesztéséhez. A személyes adat a magánszféra része, az adatvédelem pedig a személyiség, a magánszféra védelmének eszköze. Az egyik legfontosabb személyiségi jog a személyes adatok védelmének joga, amelynek alanya csak természetes személy lehet.

A személyes adatokról való döntés joga az ún. *információs önrendelkezési jogban* ölt testet: az érintett szabadon döntheti el, hogy személyes adatait nyilvánosságra hozza-e, illetve azok kezeléséhez hozzájárul-e vagy sem.

A személyes adat fogalmát nem a Ptk., hanem az *információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról szóló 2011. évi CXII. törvény* (a továbbiakban Infotv.) határozza meg. Az Infotv. szerint *személyes adat* az érintettre (természetes személy) vonatkozó bármely információ.²⁵¹

A személyes adatok körén belül önálló kategóriát képeznek a *különleges adatok*, vagyis a faji vagy etnikai származásra, politikai véleményre, vallási vagy világnézeti meggyőződésre vagy

²⁴⁸ Ptk. 2:46. § (2) bekezdés

²⁴⁹ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016/943 irányelve (2016. június 8.) a nem nyilvános know-how és üzleti információk (üzleti titkok) jogosulatlan megszerzésével, hasznosításával és felfedésével szembeni védelemről, HL L 157., 2016.6.15, 1-18. o.

²⁵⁰ A titokvédelmi szabályok átfogó ismertetését lásd: SZÖKE Gergely László: *Gondolatok a hazai titokvédelmi szabályozás rendszeréről*, In: JURA, 2018/2. sz., 241-257. o.

²⁵¹ Infotv. 3. § 2. pont

szakszervezeti tagságra utaló személyes adatok, valamint a genetikai adatok, a természetes személyek egyedi azonosítását célzó biometrikus adatok, az egészségügyi adatok és a természetes személyek szexuális életére vagy szexuális irányultságára vonatkozó személyes adatok.²⁵²

A személyes adatok kezelésének jogalapját és annak általános feltételeit az Infotv. részletesen szabályozza. A különleges adatok ugyanakkor fokozott védelemben részesülnek, tekintettel arra, hogy ezek a magánszféra legbelsőbb rétegét képezik. A fokozott védelem érdekében az Infotv. előírja, hogy a különleges adatok kezeléséhez törvényi felhatalmazás vagy az érintett írásbeli hozzájárulása szükséges.²⁵³

g) A képmáshoz és hangfelvételhez való jog

Az ember személyisége védelmének részét képezi az embert ábrázoló képmás és hangfelvétel jogi védelme is.

A képmás és a hangfelvétel az ember külső megjelenésének valamilyen – tárgyi eszközzel – való rögzítése, ábrázolása. A képmás lehet rajz, karikatúra, vázlat, festmény, grafika, szobor, fénykép, film vagy videofelvétel, televíziós bemutatás, egyéb modern képi megformálás vagy bármilyen más digitális ábrázolás. A hangfelvétel bármilyen hangrögzítő és továbbító eszköz (pl. hanglemez, hangkazetta, mágnesszalag, CD, televízió és rádiófelvétel, filmfelvétel).

A Ptk. kimondja, hogy a képmás vagy hangfelvétel elkészítéséhez és felhasználásához az érintett személy – kifejezett és határozott – hozzájárulása szükséges.^{254 255}

Ennek megfelelően a képmást és a hangfelvételt sérti, ha

- valaki az érintett hozzájárulása nélkül készít kép- vagy hangfelvételt,

²⁵² Infotv. 3. § 3. pont

²⁵³ Infotv. 5. § (2) bekezdés

²⁵⁴ Ptk. 2:48. § (1) bekezdés

²⁵⁵ Az utóbbi időben komoly problémákat vet fel a gyermekekről készült képek szülők által a közösségi médiafelületeken történő megosztása, az ún. sharenting és annak magánjogi, személyiségi jogi szempontú megítélése.

Ehhez lásd: HALÁSZ Csenge: *A sharenting személyiségi jogi kérdései*, In: In Medias Res, 2025/1. sz., 166-175. o.; KRISTON Edit: *Sharenting – Gondolatok a magyar szabályozásról*, In: Glavanits Judit – Szabó Tamás (szerk.): *Kiszolgáltató csoportok a digitális világban: A digitalizáció jogalkotói és jogalkalmazói kihívásai*, Universitas-Győr Nonprofit Kft., Győr, 2024, 69-78. o.

- valaki az érintett hozzájárulásával (tehát jogszerűen) készült felvételt rendeltetésellenes módon használja fel vagy hozza nyilvánosságra,
- az ábrázolás módja jogsértő,
- valaki a jogszerűen készített felvételt jogosulatlan módon változtatja meg.

A felvétel készítéséhez és az elkészített felvétel felhasználásához nincs szükség az érintett hozzájárulására, amennyiben a felvétel tömegfelvétel vagy a nyilvános közéleti szereplésről készült.²⁵⁶

h) Névviseléshez való jog

A névviseléshez való jog a természetes személyeket és a jogi személyeket egyaránt megillető személyiségi jog, a saját nevének viseléséhez minden személyt kizárólagos jog illet meg.

Irodalmi, művészeti, tudományos vagy közéleti szerepléssel járó tevékenységet felvett névvel is lehet folytatni, ha ez nem jár mások lényeges jogi érdekének sérelmével. Amennyiben az irodalmi, művészeti, tudományos vagy közéleti szerepléssel járó tevékenységet folytató személy neve összetéveszthető a már korábban is hasonló tevékenységet folytató személy nevével, az érintett személy kérelmére a név – e tevékenység gyakorlása során – megkülönböztető toldással vagy elhagyással használható.²⁵⁷

A jogi személyek névviselésére vonatkozó szabályokat a Ptk. a harmadik könyvben, a jogi személyek általános szabályainak körében rögzíti. Követelmény, hogy a jogi személy nevének olyan mértékben kell különböznie a korábban nyilvántartásba vett más jogi személy elnevezésétől, hogy azzal ne legyen összetéveszthető (*név kizárólagosság*). A jogi személy neve nem kelthet a valósággal ellentétes látszatot (*névvalódiság*).²⁵⁸

i) A kegyeleti jog

Ahogy a jogképesség szabályainak ismertetése körében rögzítést nyert, a jogképesség a halállal megszűnik és a személyt a továbbiakban semmilyen jog nem illeti meg és semmilyen kötelezettség nem terheli, ennek megfelelően az elhunyt embernek személyiségi jogai sem lehetnek. Ennek ellenére, az elhunyt személyiségi értékei

²⁵⁶ Ptk. 2:48. § (2) bekezdés

²⁵⁷ Ptk. 2:49. § (1)-(2) bekezdés

²⁵⁸ Ptk. 3:6. § (1)-(2) bekezdés

tovább élnek, amelyeket a polgári jog a kegyeleti jog törvényi rögzítésével részesít védelemben.²⁵⁹

A meghalt ember emlékének megsértése miatt a hozzátartozó vagy az a személy fordulhat bírósághoz, akit az elhunyt végrendeleti juttatásban részesített.²⁶⁰

2.4.4. A személyiségi jogok megsértésének szankciórendszere

A Ptk. a személyiségi jogok megsértése esetén alkalmazható jogkövetkezmények komplex rendszerét rögzíti, különbséget téve *objektív* (vagyis felróhatóságtól független) és *szubjektív* szankciók között. Előbbi esetben a jogsértés ténye önmagában megalapozza a szankció alkalmazhatóságát. Szubjektív szankció esetében a jogsértő személy magatartásának felróhatósága hiányában a jogkövetkezmény nem alkalmazható.

A Ptk. szerint a személyiségi jog megsértésének felróhatóságtól független szankciói a következők:

- a jogsértés megtörténtének bírósági megállapítása,
- a jogsértő kötelezése a jogsértés abbahagyására és eltiltása a további jogsértéstől,
- a jogsértő megfelelő elégtétel-adásra kötelezése, azzal, hogy ennek biztosítson saját költségén megfelelő nyilvánosságot,
- a jogsértő kötelezése a sérelmes helyzet megszüntetésére,
- a jogsértő kötelezése a jogsértést megelőző állapot helyreállítására és a jogsértéssel előállított dolog megsemmisítésére vagy jogsértő mivoltától való megfosztására,
- a jogsértő vagy jogutódja kötelezése a jogsértéssel elért vagyoni előny átengedésére a sérelmet szenvedett személy számára a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint.²⁶¹

A személyiségi jogsértés szubjektív, felróhatóságtól függő és ennek megfelelően kimentést tűző jogkövetkezményeként a Ptk. a *sérelemdíjat* és a *kártérítést* nevesíti.

Sérelemdíjat a személyiségi jogában megsértett személy követelhet az őt ért nem vagyoni sérelemért, vagyis a sérelemdíj nem más, mint a személyiségi jogok megsértésének vagyoni elégtétellel

²⁵⁹ A kegyeleti jog átfogó feldolgozását lásd: SCHLOSSER Annamária: *Kegyeleti jog*, Wolters Kluwer, Budapest, 2026

²⁶⁰ Ptk. 2:50. § (1) bekezdés

²⁶¹ Ptk. 2:51. § (1) bekezdés

történő kompenzációja, egyfajta magánjogi „büntetés.”²⁶² Nem vagyoni sérelemként azonosíthatók az olyan károsodások, amelyek akár testi, akár lelki, vagy környezeti változás hatására következnek be (pl.: mozgáskorlátozottság, végtag elvesztése, depresszió, pszichés zavar, társadalmi-természeti környezet negatív megváltozása).

Lényeges, hogy a sérelemdíjra való jogosultsághoz a jogsértés tényén kívül további hátrány bekövetkeztének bizonyítása nem szükséges. A sérelemdíj mértékét a bíróság az eset körülményeire – különösen a jogsértés súlyára, ismétlődő jellegére, a felróhatóság mértékére, a jogsértésnek a sértettre és környezetére gyakorolt hatására – tekintettel, egy összegben határozza meg.²⁶³

Kártérítési felelősséggel tartozik a jogsértő, ha a jogosultat személyiségi jogainak megsértéséből eredendően kár érte.²⁶⁴ A személyiségi jogsértés esetén kártérítési igény érvényesítésére akkor van lehetőség, ha a személyhez fűződő jog megsértése vagyoni károsodáshoz vezet.

A személyiségi jog megsértésének Ptk.-beli jogkövetkezményein túl külön jogszabály, *a sajtószabadságról és a médiatartalmak alapvető szabályairól szóló 2010. évi CIV. törvény (Smtv.)* is rögzít sajátos, objektív jellegű szankciót. A *sajtó-helyreigazítás* a polgári jog különleges, a nyilvánosság előtt okozott jogséremlmek hatékony orvoslására képes személyiségvédelmi eszköze.

Ha valakiről bármely médiatartalomban (azaz médiaszolgáltatás során vagy sajtótermékben) valótlan tényt állítanak, híresztelnek vagy vele kapcsolatban való tényeket hamis színben tüntetnek fel, követelheti olyan helyreigazító közlemény közzétételét, amelyből kitűnik, hogy a közlés mely tényállításai valótlan, illetve megalapozatlan, mely tényeket tüntet fel hamis színben és ehhez képest melyek a való tények. A helyreigazító közleményt

- a) napilap, internetes sajtótermék és hírügynökség esetében az erre irányuló igény kézhezvételét követő öt napon belül, a közlemény sérelmezett részéhez hasonló módon és terjedelemben
- b) lekérhető médiaszolgáltatás esetében az erre irányuló igény kézhezvételét követő nyolc napon belül, a közlemény sérelmezett részéhez hasonló módon és terjedelemben,

²⁶² BÁRDOS Péter: *A sérelemdíj elméleti alapjai*, Kártérítési és Biztosítási Jog, 2024/4. SZ.

²⁶³ Ptk. 2:52. §

²⁶⁴ Ptk. 2:53. §

- c) más időszaki lap esetében az igény kézhezvételétől számított nyolc napot követően a legközelebbi számban a közlemény sérelmezett részéhez hasonló módon és terjedelemben,
- d) lineáris médiaszolgáltatás esetében pedig ugyancsak nyolc napon belül, a közlemény sérelmezett részéhez hasonló módon és azzal azonos napszakban kell közölni.²⁶⁵

Ellenőrző kérdések

1. Mit jelent az, hogy a személyiségi jogok védelme abszolút szerkezetű jogviszony keretében valósul meg? Hogyan keletkezhet ebből relatív szerkezetű jogviszony?
2. Hogyan szól a személyiségvédelem általános szabálya?
3. Melyek a Ptk.-ban nevesített személyiségi jogok?
4. Mi a különbség a becsület és a jóhírnév között? Ismertesse a jogsértést megvalósító magatartásokat!
5. Ismertesse röviden a Ptk. közéleti szereplőkre vonatkozó speciális személyiségvédelmi rendelkezéseit!
6. Milyen titokfajtákat határoz meg a Ptk.? Hozzon mindegyikre egy-egy példát!
7. Mi a különbség a személyiségvédelem objektív és szubjektív eszközei között?
8. Sorolja fel a személyiségvédelem objektív eszközeit!
9. Ismertesse a sérelemdíjra vonatkozó alapvető szabályokat!

²⁶⁵ Smtv. 12. § (1)-(2) bekezdés

III. DOLOGI JOG

3.1. A dologi jog főbb jellemzői, rendszere és alapelvei

A dologi jog – a kötelmi jog mellett – a polgári jogon belül a vagyoni jog részét képezi. A két részterületet egymással szoros kapcsolatban van: amíg a dologi jogi rendelkezések a polgári jog statikáját adják, addig a kötelmi jog képezi a polgári jog dinamikáját.

A dologi jog egyik legfőbb jellemzője, hogy *jogviszonyai abszolút szerkezetűek*, abban az adott dologi jogi jogosultság (pl. tulajdonjog) jogosultja ismert, vele szemben pedig mindenki más kötelezett, akinek a jogviszony keretében tanúsítandó magatartása negatív tartalmú, tartózkodásra köteles.

A dologi jogi rendelkezéseket a Ptk. V. Könyve tartalmazza, amelynek elején a birtoktan, azon belül a birtok(lás) és a birtokvédelem, valamint a jogalap nélküli birtoklás szabályai kapnak helyet. A dologi jogi szabályanyag második fő részét a tulajdonjog szabályai képezik, míg az V. könyv harmadik részében a korlátolt dologi jogokra vonatkozó rendelkezések találhatók. A Ptk. dologi jogi könyvének negyedik részében szerepelnek az ingatlan-nyilvántartásra vonatkozó alapvető szabályok. A jelen egyetemi tankönyvben a dologi jogi kérdések feldolgozásakor az előbb ismertetett rendszer szerint haladunk, azzal, hogy az ingatlan-nyilvántartásra vonatkozó szabályanyag bemutatására nem kerül sor, mivel az ide tartozó kérdésekkel a hallgatók egy külön tantárgy, az *Ingatlan-nyilvántartási jog* keretében foglalkoznak.²⁶⁶

Rögzítést érdemel, hogy a dologi jogi szabályanyag bázisát a Ptk. – fentebbi rendszerben megjelenő – rendelkezései képezik, amelyhez viszont több külön jogszabály is kapcsolódik. Az egyes kapcsolódó külön jogszabályi rendelkezések egy-egy adott dologi jogi kérdés kapcsán, a szükséges mélységben kerülnek majd ismertetésre.

Ahogy korábban, az általános tanok körében, a polgári jog alapelveinél rögzítést nyert, az általános, a polgári jog egészére kiható alapelvek mellett léteznek egyéb alapelvek is, amelyek kizárólag egy-egy polgári jogi részterületen érvényesülnek. Ez viszont nem jelenti azt, hogy az általános alapelvek nem nyernének alkalmazást. A dologi jog területén tehát a polgári jog általános alapelvei (pl. jóhiszeműség és tisztesség) és a dologi jogi alapelvek egyidejűleg érvényesülnek. Ez

²⁶⁶ L. PUSZTAHELYI Réka: *Új ingatlan nyilvántartási jog*, Miskolci Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar Miskolc, 2025

utóbbiak a magánjogtudomány által kidolgozott elvek, amelyek normatív szinten – a Ptk. normaszövegében – nem nyertek rögzítést.

A dologi jog alapelvei a következők:

- a) dologi jogok zártkörűségének elve – csak olyan dologi jogok létezhetnek, amelyeket a törvény elismer (pl. tulajdonjog, haszonélvezeti jog, stb.), a polgári jog alanyai nem alkothatnak új, saját dologi jogokat
- b) tartalmi kötöttség elve – a törvény nemcsak a dologi jogok (zárt) körét határozza meg, hanem azok tartalmát is, a jogalanyok azt nem alakíthatják szabadon
- c) abszolút hatály elve – a dologi jogosultságok harmadik személyekkel szembeni érvényesíthetőségét jelenti
- d) egyediség elve – a dologi jog minden esetben egy egyedileg meghatározott, a polgári jog által elismert dologra irányul
- e) nyilvánosság elve – az elv a dologi jogoknak a kívülág számára való felismerhetőségét biztosítja, amely megjelenhet a birtoklással (tényleges hatalom gyakorlása) vagy az adott dologi jogosultság bárki számára elérhető nyilvántartásban (pl. ingatlan-nyilvántartás) történő feltüntetésével.²⁶⁷

Ellenőrző kérdések

1. Mit értünk azon, hogy a dologi jog a polgári jog „statikáját” adja?
2. Mit jelent a dologi jogi jogviszonyok abszolút szerkezete?
3. Milyen részterületekre osztható fel a dologi jog?
4. Sorolja fel a dologi jog alapelveit!
5. Mit jelent a zártkörűség elve?
6. Mi jelent a tartalmi kötöttség elve?

²⁶⁷ Vö.: LESZKOVEN László: *A dologi jog alapkérdései*, In: Juhász Ágnes – Leszkoven László – Pusztahelyi Réka: *Dologi jog, Novotni Alapítvány*, Miskolc, 2017, 18-19. o.

3.2. Birtoktan

A Ptk. a dologi jog tárgyalását a birtoktannal – birtokviszonnyal – kezdi, ennek megfelelően a jelen tankönyvben is a Ptk. által meghatározott szerkezet szerint haladva mutatjuk be a dologi jog szabályanyagát.

3.2.1. A birtok fogalma és fajtái

A birtok a dolog feletti tényleges hatalmat jelenti. A Ptk. értelmében **BIRTOKOS** az, aki a dolgot sajátjaként vagy a dolog időleges birtokára jogosító jogviszony alapján hatalmában tartja.²⁶⁸ Birtokos tehát az, aki a dolog felett – akár közvetlenül, akár közvetve – hatalmat gyakorol. (Lenkovics) Ebből kiindulva birtokos lehet egyrészt az, aki a dolgot sajátjaként tartja hatalmában (saját birtok), továbbá az is, aki a dolgot a dolog időleges birtokára jogosító jogviszony (pl. bérleti szerződés) alapján tartja hatalmában (albirtok). Birtokosnak kell tekinteni továbbá azt is, akitől a tényleges hatalmat gyakorló a birtokát származtatja (főbirtokos).²⁶⁹

Összefoglalva, birtokosnak minősül egyrészt a tulajdonos, függetlenül attól, hogy ténylegesen van-e hatalma az adott dologon vagy sem. Másrészt, birtokos az is, aki a dolgot ténylegesen – valamely jogcímen vagy jogalap nélkül – hatalmában tartja vagy tartotta, azonban a dolog tőle időlegesen más személy hatalmába került. A birtokos tudatállapota alapján megkülönböztethetjük továbbá a jóhiszemű és a rosszhiszemű birtokost.

3.2.2. A birtok megszerzése és megszűnése. A birtokátruházás

Megszerzi a dolog birtokát, akinek a dolog tényleges hatalmába jut.²⁷⁰ Ez megtörténhet egyszerű reálaktus útján (birtokbavétel) vagy birtokügylettel, amikor a birtokszerzés a birtokos általi átadás és a birtokszerző általi birtokbavétel együttes aktusával valósul meg. Ez utóbbit *birtokátruházás*nak nevezzük.

A birtokátruházásnak többféle módja van. Megvalósulhat egyrészt a dolog feletti tényleges hatalomnak az erre irányuló megállapodás alapján való átengedésével (*traditio*).²⁷¹ Lehetséges az is, hogy a birtokot megszerző fél a dolgot albirtokosként (pl. bérliként)

²⁶⁸ Ptk. 5:1. § (1) bekezdés

²⁶⁹ Ptk. 5:1. § (2) bekezdés

²⁷⁰ Ptk. 5:2. §

²⁷¹ Ptk. 5:3. § (1) bekezdés

már birtokában tartja vagy éppen fordítva, a birtokot átruházó fél az átruházást követően a dolgot albirtokosként továbbra is birtokában tartja majd.

A birtokátruházás a birtokos dolog feletti tényleges hatalmának megszüntetésével is megvalósulhat, ha ebben a birtokos és a birtok megszerzője megállapodnak.²⁷² Olyan esetben pedig, ha a dolog valamely harmadik személy birtokában van, úgy a birtokátruházás a dolog kiadása iránti igénynek a birtokot szerző félre való átruházásával valósul meg, feltéve, hogy ebben a birtokos és a birtokot szerző fél megállapodnak.²⁷³

A Ptk. a birtok megszűnésének két esetét szabályozza: elveszti a dolog birtokát a birtokos, ha a dolog feletti tényleges hatalom gyakorlásával véglegesen felhagy, vagy ha a dolog birtokát más szerzi meg.²⁷⁴ Lényeges, hogy a dolog feletti hatalom gyakorlásának időleges akadályoztatása nem vezet a birtok elvesztésére.²⁷⁵

3.2.3. Birtokvédelem

A birtokvédelem iránti igény a birtokhoz fűződő jogkövetkezmény, amely a birtokos számára mindenkivel szemben érvényesíthető védelmet jelent.²⁷⁶ A jogalkotó abból indul ki, hogy a társadalmi rend és a jogbiztonság megköveteli a kialakult tényleges állapot védelmét, ennek megfelelően a birtokvédelem célja a ténylegesen fennálló birtokhelyzet megóvása a jogellenes zavarásokkal szemben.

A birtokost birtokvédelem illeti meg akkor, ha birtokától jogalap nélkül megfosztják vagy birtoklásában jogalap nélkül háborítják.²⁷⁷ Ezt nevezzük *tilos önhatalom*nak. A birtokvédelem ekkor a birtokost mindenkivel szemben megilleti, kivéve azt a személyt, akitől a birtokot tilos önhatalommal szerezte meg.²⁷⁸

A magyar polgári jogban a birtokvédelemnek három típusa van: (a) a jogos önhatalom, (b) a közigazgatási úton történő (*possessorius*) birtokvédelem, valamint (c) a birtokper (*petitorius birtokvédelem*).

²⁷² Ptk. 5:3. § (3) bekezdés

²⁷³ Ptk. 5:3. § (4) bekezdés

²⁷⁴ Ptk. 5:4. § (1) bekezdés

²⁷⁵ Ptk. 5:4. § (2) bekezdés

²⁷⁶ LESZKOVEN László: Birtoktan, In: Barzó Tímea – Papp Tekla (szerk.): *Civilisztika II. – Dologi jog. Felelősségtan*, Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2019, 29-49. o., 38. o.

²⁷⁷ Ptk. 5:5. § (1) bekezdés

²⁷⁸ Ptk. 5:5. § (3) bekezdés

(a) A birtok *jogos önhatalom útján* történő megvédésére akkor van lehetőség, ha a birtokos a birtokára irányuló tilos önhatalommal szemben lép fel. Lényeges, hogy a jogos önhatalom mértéke ugyanakkor nem korlátlan: a jogos önhatalom során tanúsított magatartásnak, használt eszközöknek arányban kell állnia a tilos önhatalommal, vagyis a jogos önhatalom nem lépheti túl a birtok megvédéséhez szükséges mértéket.²⁷⁹

A Ptk. a jogos önhatalom gyakorlására az elveszett birtok visszaszerzése érdekében is lehetőséget ad, de csak akkor, ha a más birtokvédelmi eszköz igénybevitelével járó idővesztés a birtokvédelmet meghaladja.²⁸⁰

(b) A **KÖZIGAZGATÁSI ÚTON TÖRTÉNŐ BIRTOKVÉDELEM** alapját a *tényleges birtokhelyzet* képezi. Ekkor a birtokos *egy éven belül* kérheti a jegyzőtől az eredeti birtokállapot helyreállítását vagy a zavarás megszüntetését.²⁸¹ A birtokvita eldöntése az illetékes jegyző hatáskörébe tartozik. Az eljárás során a jegyző vizsgálja egyrészt, hogy milyen volt az eredeti birtokállapot, másrészt pedig azt, hogy azt tilos önhatalommal megváltoztatták vagy megzavarták-e.

Amennyiben a jegyző megállapítja a birtokháborítás tényét, úgy határozatával elrendeli az eredeti birtokállapotot helyreállítását és a birtoksértőt eltiltja a birtoksértő magatartástól, kivéve, ha a jegyző a birtokláshoz való jog nyilvánvaló hiányát állapítja meg.²⁸²

A jegyző határozata ellen közigazgatási úton jogorvoslatnak helye nincs. Lehetőség van viszont arra, hogy a fél, aki a jegyző birtokvédelem kérdésében hozott határozatát sérelmesnek tartja, a határozat kézbesítésétől számított 15 napon belül bírósághoz forduljon és kérje a bíróságtól a másik féllel szemben indított perben a határozat megváltoztatását.²⁸³

A Ptk. rendelkezésein túlmenően a jegyző hatáskörébe tartozó birtokvédelmi eljárás részletes szabályait a 17/2015. (II. 16.) Korm. rendelet tartalmazza.

(c) Tilos önhatalom esetén a birtokos az eredeti birtokállapot helyreállítását vagy a zavarás megszüntetését kérheti a bíróságtól. Ezt nevezzük **BIRTOKPERNEK**. Ilyenkor a bíróság a *birtokláshoz való jogosultság alapján* hoz döntést,²⁸⁴ vagyis szemben a jegyzői

²⁷⁹ Ptk. 5:6. § (1) bekezdés

²⁸⁰ Ptk. 5:6. § (2) bekezdés

²⁸¹ Ptk. 5:8. § (1) bekezdés

²⁸² Ptk. 5:8. § (2) bekezdés

²⁸³ Ptk. 5:8. § (3) bekezdés

²⁸⁴ Ptk. 5:7. § (1)-(2) bekezdés

eljárással, ahol a döntés alapját a tényleges birtokhelyzet képezi, a birtokperben az erősebb jogcím dönt.

A Ptk. rögzíti a jogos birtok vélelmét, kimondva, hogy a békés birtoklásban megzavart fél jogosultságát vélelmezni kell.

A Ptk. értelmében a birtokper indulhat egyrészt a közigazgatási úton történő birtokvédelmi eljárás „elégtelensége” esetén, a jegyző határozatának megváltoztatására irányuló kereset alapján, vagy akár a közigazgatási szerv előzetes eljárása nélkül, közvetlenül a bírósághoz benyújtott keresettel, a zavarástól számított egy éven belül is.

3.2.4. Birtoklás jogalap nélkül

A jogalap nélküli birtoklás Ptk. szerinti tényállásának célja annak biztosítása, hogy a birtoklásra jogosult személy a dolog kiadása iránti igényét érvényesíthesse minden olyan esetben, amikor más személy a dolgot úgy tartja magánál, hogy arra jogcímmel nem rendelkezik.

Jogalap nélkül van a dolog birtokában (*jogalap nélküli birtokos*) az, aki a dolgot nem sajátjaként birtokolja (pl. nem tulajdonos), vagy a birtoklásra nincs – jogszabályon vagy szerződésen alapuló – jogcíme. A jogalap nélküli birtoklás következménye, hogy a jogalap nélküli birtokos *köteles a dolgot kiadni* a birtoklásra jogosult személynek.²⁸⁵ A jogalap nélküli birtokos azonban a dolog kiadását megtagadhatja (*visszatartás joga*) egészen addig, amíg a birtoklással kapcsolatosan őt megillető igényeket ki nem elégítik. A kiadás megtagadásának joga a jóhiszemű és a rosszhiszemű jogalap nélküli birtokost is megilleti, kivéve ez utóbbi a dolgot bűncselekménnyel vagy egyébként erőszakos vagy alattomos úton szerezte meg.²⁸⁶

A jogalap nélküli birtokos követelheti a dologra fordított szükséges költségei megtérítését és elviheti az általa létesített berendezési és felszerelési tárgyakat (*ius tollendī*), mely utóbbi jogát az állag sérelme nélkül köteles gyakorolni. A Ptk. a költségek megtérítése vonatkozásában eltérően rendelkezik a jogalap nélküli birtokos tudatállapotától függően. Amíg ugyanis a jóhiszemű jogalap nélküli birtokos a hasznokkal nem fedezett hasznos költségei megtérítését is követelheti, addig a jogalap nélküli birtokos rosszhiszeműsége esetén a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint (Ptk. 6:579-6:582. §) követelhet megtérítést.

²⁸⁵ Ptk. 5:9. § (1) bekezdés

²⁸⁶ Ptk. 5:9. § (2) bekezdés

Ellenőrző kérdések

1. Mit jelent a birtok a dologi jogban?
2. Melyek a birtok fajtái?
3. Mit nevezünk birtokátruházásnak?
4. Melyek a birtokvédelem eszközei?
5. Mi a tilos önhatalom?
6. Ki jogosult eljárni a közigazgatási úton történő birtokvédelmi eljárásban?
7. Milyen határidőn belül kérhető jegyzőtől birtokvédelem?
8. Mire alapozza döntését a jegyző a birtokvédelmi eljárásban?
9. Mi a birtokper?
10. Mi alapján dönt a bíróság a birtokperben?
11. Ki minősül jogalap nélküli birtokosnak?
12. Mi a jogkövetkezménye a jogalap nélküli birtoklásnak?

3.3. A tulajdonjogviszony

3.3.1. A tulajdonjogviszony elemei

A tulajdonjogviszony a dologi jog egyik legfontosabb jogviszonya, amely abszolút szerkezetű, vagyis a tulajdonossal szemben minden más személy köteles a tulajdonjog tiszteletben tartására. Más polgári jogi jogviszonyhoz hasonlóan a tulajdonjogviszony vizsgálándó elemeit képezi a jogviszony alanyi köre, tárgya és a jogviszony tartalma. A továbbiakban az egyes elemeket vizsgáljuk meg részletesen.

3.3.1.1. A tulajdonjogviszony alanyai

A tulajdonjogviszony alanya lehet bármely polgári jogi jogalany, amely polgári jogi jogképességgel rendelkezik, vagyis a tulajdonosi pozícióban természetes személy és jogi személy egyaránt szerepelhet.

A tulajdonos szempontjából különbség tehető magántulajdon és köztulajdon között. Ez utóbbi körben említést érdemel az állami tulajdon (ezen belül kincstári vagyon és vállalkozói vagyon) és az önkormányzati tulajdon (ezen belül törzsvagyon és üzleti vagyon), amely a nemzeti vagyon részét képezi. A nemzeti vagyonra vonatkozó részletszabályokat a *nemzeti vagyonról szóló 2011. évi CXCVI. törvény* (a továbbiakban *Nvtv.*), míg az állami vagyonra vonatkozó rendelkezéseket az *állami vagyonról szóló 2007. évi CVI. törvény* (a továbbiakban *Vtv.*) tartalmazza.

Az állami tulajdon kizárólagos tárgyainak körét a *Nvtv.* 4. §-a határozza meg. Ide tartoznak például a föld méhének kincsei természetes előfordulási helyükön, a felszín alatti vizek, az országos közutak és azok műtárgyai, a barlangok, az állami tulajdonban lévő nemzetközi kereskedelmi repülőterek, stb.

A rábízott állami vagyon felett az államot megillető tulajdonosi jogok és kötelezettségek összességét tulajdonosi joggyakorlóként – törvény vagy miniszteri rendelet eltérő rendelkezése hiányában – a Magyar Nemzeti Vagyonkezelő Zártkörűen Működő Részvénytársaság (MNV Zrt.) gyakorolja.²⁸⁷

A tulajdonosi pozícióban állhat egyetlen személy vagy egyidejűleg több személy is. Ez utóbbi helyzetet nevezzük *közös tulajdon*nak, mely témakörrel a későbbiekben, a jelen tankönyv 3.5. pontjában foglalkozunk részletesen.

²⁸⁷ Vtv. 3. § (1) bekezdés

3.3.1.2. A tulajdonjogviszony tárgya

A tulajdonjogviszony tárgyának vizsgálatakor különbséget tehetünk közvetlen és közvetett tárgy között. A közvetlen tárgy mint emberi magatartás a tulajdonos tulajdonjog gyakorlásával összefüggő magatartását jelenti, míg a tulajdonjogviszony közvetett tárgya a dolog, amelyre a tulajdonosi magatartás mint a tulajdonjogviszony közvetlen tárgya irányul.

A **DOLOG** a tulajdonjog tárgyának elvont kifejezése:²⁸⁸ birtokba vehető testi tárgy.²⁸⁹ A hatályos Ptk. a dologra vonatkozó szabályokat azonban kiterjeszti más „dologszerű” jogtárgyakra is, így a dologra vonatkozó szabályokat megfelelően alkalmazni kell a pénzre és az értékpapírokra, valamint a dolog módjára hasznosítható természeti erőkre (pl. napenergia, szélenergia) és az állatokra is, azzal, hogy ez utóbbi esetben tekintettel kell lenni a természetüknek megfelelő eltéréseket megállapító törvényi rendelkezésekre.^{290 291}

A magánjogtudományban a tulajdonjog közvetett tárgyaként megjelenő dolgok számtalan módon csoportosíthatók. Különbség tehető ingó és ingatlan között, helyettesíthető és helyettesíthetetlen, elhasználható és elhasználhatatlan, valamint osztható és oszthatatlan dolgok között. Lényeges megjegyezni, hogy a helyettesíthető és az elhasználható dolgok köre nem minden esetben esik egybe. Forgalmképességük alapján megkülönböztethetünk forgalmképes, korlátozottan forgalmképes és forgalmképtelen dolgokat. (Ez utóbbi kategóriába sorolhatók majd az állami tulajdon egyes elemei.)

A dolgok csoportosításakor különösen fontos szempont lehet a dolgok egymáshoz való kapcsolata. Ezt figyelembe véve tehetünk különbséget alkotórész és tartozék között, amelyek mint *mellékdolgok* kapcsolódnak valamely *fődologhoz*.

²⁸⁸ VILÁGHY– EÖRSI 169. o.

²⁸⁹ Ptk. 5:14. § (1) bekezdés

²⁹⁰ Ptk. 5:14. § (2)-(3) bekezdés. Vö.: 1998. évi XXVIII. törvény az állatok védelméről és kíméletéről (Ávt.), valamint LÉNÁRDNÉ Maletics Borbála – NOCHTA Tibor: *Az állatok magánjogi státusz helyzetéről*, In: Magyar Jog, 2022/5. sz., 313-316. o.

²⁹¹ Napjainkban a magánjogtudomány egyik kiemelt kérdéskörét képezi a digitális vagyontárgyak megítélése, tekintettel arra, hogy immateriális jellegük (birtokba nem vehetőségük) folytán nem vonhatók a dolog kategória alá. L. KÖHIDI Ákos: *A virtuális valóság pszeudoreáliáinak polgári jogi vizsgálata*, In: In Medias Res, 2022/2. sz., 55-66. o.; JUHÁSZ Ágnes: *Hagyományos magánjogi megoldások – 21. századi kihívások*, In: Tibor, János Karlovitz (szerk.) *What will our Future be Like? : 2 essays in German, 7 in English, 30 in Hungarian language* (Német, angol és magyar nyelvű esszék), Sozial und Wirtschafts Forschungsgruppe, Grosspeterdorf, 2023, 222-234. o.

A Ptk. szerint **ALKOTÓRÉS**Z mindaz, ami a dologgal olyképpen van tartósan egyesítve, hogy az elválasztással a dolog vagy elválasztott része elpusztulna, illetve az elválasztással értéke vagy használhatósága számottevően csökkenne.²⁹² A **TARTOZÉK** az alkotórészszel szemben egy lazább dologkapcsolatot jelent, tartozéknak tekintendő mindaz, amely nem minősül alkotórésznek, azonban a dolog rendeltetésszerű használatához vagy épségben tartásához rendszerint szükséges vagy azt elősegíti.²⁹³

Egy adott dolog alkotórészi vagy tartozéki minősítése a tulajdonjog terjedelme szempontjából lényeges. A tulajdonjog ugyanis az alkotórészre minden esetben kiterjed, a tartozékra azonban csak kétség esetén, vagyis vélelmezni kell a fődolog tulajdonosának tulajdonjoga fennállását a tartozékon is, amennyiben annak jogi sorsa nem állapítható meg.

A dologkapcsolatok körében említést érdemel a **NÖVEDÉK** mint sajátos alkotórész is, amely olyan dolgot jelent, amely utólag válik egy másik dolog (fődolog) részévé, vagyis az alkotórészi kapcsolat utólagosan jön létre. Természetes növedék például egy adott fa termése, míg mesterséges növedéknek tekinthető az adott földterületen emelt épület. Megemlíthető továbbá a **GYÜMÖLCS**, amely az ingó vagy ingatlan dologból származó, időszakonként visszatérő jelleggel keletkező új dolgot jelent, valamint a **DOLOGÖSSZESSÉG** (*universitas rerum*) jog által – gyakorlati, gazdasági és célszerűségi okokból – kialakított kategóriája, amely mint fogalmi egység (pl. könyvtár, nyáj, stb.) jelenik meg a dologi jogi forgalomban. A dologösszesség egymással alkotórészi kapcsolatban nem álló, hanem egymással csak funkcionális kapcsolatban levő (tehát fizikailag osztható szolgáltatásnak minősülő, a gazdasági forgalomban azonban egységet alkotó) dolgok összességét jelenti, amelyek nem alkotnak egy tulajdoni egységet, hanem akkor is önállóan tárgyai a tulajdonjognak, ha értékesítésük egyszerre történik.

Az alkotórész és növedék témaköréhez szorosan kapcsolódik a föld és épület tulajdonjogi helyzetével kapcsolatos polgári jogi szabályok ismertetése.

Az **INGATLAN** mint jogi fogalom a tulajdonjog egyik legfontosabb tárgya, mindazon dolgok gyűjtőneve, amelyek a földterületeket és az

²⁹² Ptk. 5:15. §. Az alkotórész megítélése kapcsán lásd: Kiss Tibor: *Funkcionális vagy fizikai kapcsolat – Az alkotórész fogalmának megközelítési irányai*, In: Magyar Jog, 2021/12. sz., 705-713. o.

²⁹³ Ptk. 5:16. §

építményeket jelölik.²⁹⁴ Legszűkebben a földfelszín körülhatárolt területét jelenti, amelynek tulajdonjoga kiterjed a föld feletti légi térre és a föld alatti földtestre is, egészen az ingatlan hasznosítási lehetőségeinek határáig. Az ingatlan tulajdonjoga nem terjed ugyanakkor ki a föld méhének kincseire és a természeti erőforrásokra,²⁹⁵ minthogy ez utóbbiak – az Nvtv. 4. §-a értelmében – az állami kizárólagos tulajdonába tartoznak.

Az ingatlan fogalmát a polgári jog ugyanakkor kiterjesztően értelmezi: ingatlannak minősül a föld és mindaz, amely azzal alkotórészi kapcsolatban áll. Az építmények (és azon belül az épületek) a föld alkotórészét képezik, amennyiben azok a földdel tartósan vannak egyesítve (pl. szilárd alappal ellátott építmények, nyílászárók, földben gyökerező növényzet, stb.). Ennek megfelelően minden a tartós egyesülést nélkülöző építmény és egyéb dolog (pl. alappal nem rendelkező kerti szerszámosház) legfeljebb a föld tartozékának tekinthető.

A Ptk. – az alkotórészre és tartozéokra vonatkozó, korábban már ismertetett szabályokkal összhangban – kimondja, hogy az épület tulajdonjoga főszabályként a föld tulajdonosát illeti meg. Ez az *aedificium solo cedit* elve.²⁹⁶

A jog azonban elismer az említett elv alóli kivételes esetköröket, amikor a föld és az épület tulajdonjoga elválik egymástól.

A föld tulajdonjoga nem terjed ki tehát az épületre, amennyiben

a) a föld tulajdonosa és az épület leendő tulajdonosa így állapodnak meg,

b) az épület építtetője az épület tulajdonjogát ráépítés jogcímén szerzi meg,

c) az ingatlan tulajdonosa a földet és a földön létesített épületet önálló ingatlanokként kéri bejegyezni az ingatlan-nyilvántartásba.²⁹⁷

A föld és épület elváló tulajdonjogának esetköréhez több lényeges jogkövetkezmény is kapcsolódik. Az épület mindenkori tulajdonosát ugyanis a földre nézve – az épület fennállásáig – földhasználati jog illeti meg, amely jelen esetben ipso iure, a jogszabály erejénél fogva keletkezik. A jog terjedelmével kapcsolatban megjegyzést érdemel,

²⁹⁴ FÖNYINÉ Kazareczki Andrea – TOLNAI Ildikó: *Ingatlanjog I.*, Wolters Kluwer, Budapest, 2019

²⁹⁵ Ptk. 5:17. § (1)-(2) bekezdés

²⁹⁶ Ptk. 5:18. § (1) bekezdés

²⁹⁷ Ptk. 5:18. § (2) bekezdés

hogy az az épület tulajdonosát csak az épület rendeltetésszerű használatához szükséges mértékben illeti meg.²⁹⁸

A föld és az épület tulajdonosait továbbá kölcsönösen, vagyis a földtulajdonost az épületre, az épület tulajdonosát a földre elővásárlási jog illeti meg.²⁹⁹

3.3.1.3. A tulajdonjogviszony tartalma

A tulajdonjogviszony tartalmát – más jogviszonyokhoz hasonlóan – a jogviszony alanyait, jelen esetben a tulajdonost megillető jogok és kötelezettségek összessége képezi.

A tulajdonjog Ptk. szerinti meghatározása szerint a tulajdonost tulajdonjogának tárgyán *teljes és kizárólagos* jogi hatalom illeti meg, mely hatalom azonban nem korlátlan: az a tulajdonost jogszabály és mások jogai által megszabott *korlátok között* illeti meg.³⁰⁰

A tulajdonost megillető jogosultságok – a jogi hatalom teljességére tekintettel – nem sorolhatók fel, azonban a leglényegesebb jogosultságokat maga a Ptk. nevesíti.

A tulajdonost megilleti a *birtoklás joga és a birtokvédelem*.³⁰¹ Jogosult továbbá a *dolgot használni* és a dolog *hasznait* (pl. gyümölcs, haszon) *szedni*.³⁰² A tulajdonost megilleti az a jog, hogy a dolog birtokát, használatát vagy hasznai szedésének jogát *másnak átengedje*, azt *biztosítéskul adja*, vagy más módon *megterhelje*, továbbá, hogy a tulajdonjogát másra *átruházza* vagy azzal *felhagyjon*. Ez a *rendelkezési jog*, amely a tulajdonjog legfontosabb részjogosítványának tekinthető.³⁰³ A tulajdonjog fenti részjogosítványait összefoglalóan *tulajdonjogi triáznak* nevezzük.

Lényeges, hogy bár rendelkezési jogából eredően a tulajdonost megilleti az a jogosultság, hogy tulajdonjogával felhagyjon, ez nem minden esetben érvényesül. A Ptk. kimondja ugyanis, hogy ingatlan tulajdonjogával felhagyni nem lehet.³⁰⁴ Másrészt, ahogyan korábban jeleztük, a dologra mint a tulajdonjog tárgyára vonatkozó szabályokat megfelelően – a természetüknek megfelelő eltéréseket megállapító törvényi rendelkezésekre figyelemmel – alkalmazni kell az állatokra is, *az állatok védelméről és kíméletéről szóló 1998. évi XXVIII. törvény* (a

²⁹⁸ Ptk. 5:145. § (1) bekezdés

²⁹⁹ Ptk. 5:20. §

³⁰⁰ Ptk. 5:13. § (1) bekezdés

³⁰¹ Ptk. 5:21. §

³⁰² Ptk. 5:22. §

³⁰³ Ptk. 5:30. § (1) bekezdés

³⁰⁴ Ptk. 5:30. § (2) bekezdés

továbbiakban Ávt.) 8. §-a pedig kimondja, hogy az ember környezetében tartott állat, valamint a veszélyes állat tulajdonjogával, tartásával felhagyni nem szabad.

Az előbbieken felsorolt jogosultságok mellett a tulajdonjog tartalmát képzik a tulajdonost mint a jogviszony alanyát terhelő kötelezettségek is. A dologgal járó terheket, így a dolog használata során felmerülő költségeket és a dolog fenntartásával járó terheket (pl. karbantartási költségek, közterhek, stb.) a tulajdonos köteles viselni. Hasonlóképpen, a tulajdonos viseli a dologban beállott mindazon kárt, amelynek megtérítésére senkit sem lehet kötelezni (*casus nocet domino*).³⁰⁵

3.3.2. A tulajdonjog védelme

A tulajdonjog a dologi jog központi intézménye, amely a tulajdonos számára a dolog feletti teljes és kizárólagos jogi hatalmat (*plena potestas*) biztosítja. A korábban részletesen is ismertetett tulajdonosi jogosultságok azonban csak abban az esetben érvényesülhetnek ténylegesen, ha a jogrend megfelelő eszközökkel védi a tulajdonost a jogellenes beavatkozásokkal szemben. A tulajdonjog védelme ezért a tulajdonjog tartalmának elengedhetetlen kiegészítője, amely biztosítja, hogy a tulajdonos jogait más személyek tiszteletben tartsák.

A tulajdonjog megsértésével tulajdoni igény keletkezik, amelynek elsődleges célja a jogsérelem elhárítása, kiküszöbölése. A tulajdoni igény vagyoni természetű igény (követelés), amely ennek folytán átruházható és örökölhető.³⁰⁶

A tulajdonjog védelmére a magyar polgári jog több jogi eszközt biztosít. Ezek célja, hogy a tulajdonos érvényesíthesse jogait, illetve megszüntethesse a tulajdonjogát sértő vagy veszélyeztető állapotokat.

A tulajdonvédelmi eszközök sorában elsőként a *jogos önhatalom* és a birtokvédelem egyéb eszközei említendők, hiszen a birtoklásra mint tulajdonjogi részjogosítványra tekintettel a birtokvédelem a tulajdonost is megilleti. Ennek megfelelően a tulajdonos a birtokvédelem szabályai szerint önhatalommal is kizárhat vagy elháríthat minden olyan jogellenes beavatkozást vagy behatást, amely tulajdonjogának gyakorlását akadályozza, korlátozza vagy lehetetlenné teszi.³⁰⁷

³⁰⁵ Ptk. 5:22. §

³⁰⁶ PUSZTAHELYI Réka: *A tulajdonjogviszony*, In: Barzó Tímea – Papp Tekla (szerk.): *Civilisztika II. – Dologi jog. Felelősségtan*, Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2019, 51-78. o. (a továbbiakban PUSZTAHELYI [2019]), 73. o.

³⁰⁷ Ptk. 5:36. § (4) bekezdés

A tulajdonos követelheti továbbá a tulajdonát érintő jogellenes beavatkozás vagy behatás megszüntetését és a dolog kiadását a jogalap nélküli birtokostól (*tulajdonjog kizárólagossága iránti kereset*).³⁰⁸

Amennyiben a tulajdonos nincs a dolog a birtokában, úgy a dolog kiadását követelheti attól, aki a dolgot a birtokában tartja (*tulajdoni per*) és a bíróságtól kérheti, hogy állapítsa meg tulajdonjogát.

A tulajdonjog védelmének további eszközeként említhető az igényper, amelyben a tulajdonos a lefoglalt vagyontárgy foglalás alóli feloldását kérheti, és a tulajdonost az ingatlanon fennálló tulajdonjoga védelmében további, az ingatlan-nyilvántartással kapcsolatos igények (bejegyzési igény, törlési igény, kiigazítási igény) is megilleti.³⁰⁹

3.3.3. A tulajdonjog korlátai

A tulajdonjog a dolog tulajdonosa számára a dolog feletti teljes és kizárólagos jogi hatalmat jelent. Ahogyan azonban ezt korábban már jeleztük, a tulajdonos effajta hatalma nem korlátlan, hanem azt mindig a jogszabályok és a mások jogai által megszabott korlátok között köteles gyakorolni. A tulajdonjog tehát szükségképpen korlátozások alá esik, amelyek egy része fizikai, más része jogi jellegű.³¹⁰ Az egyes korlátozásokat vizsgálva különbséget tehetünk az alapján, hogy az adott korlátozás a tulajdonjog tartalmát képező valamely részjogosítványra vonatkozik, vagy annak háttérében közérdek, illetve magánérdek húzódik meg.

3.3.3.1. A tulajdonjog magánjogi korlátai

A tulajdonjog magánjogi korlátai olyan korlátozó tényezőket jelentenek, amelyek háttérében a magánérdek húzódik meg, azok a tulajdonos személyén kívüli más személyek, alanyi jogosultak érdekeit szolgálják.

A hatályos Ptk. a tulajdonjog korlátait az egyes tulajdonjogi részjogosítványokhoz kapcsolódóan rögzíti.

(a) *Szomszédjogok.* A szomszédjogok azokat a határokat jelölik ki, amelyek között a szomszédok kötelesek túrni az egymás tulajdonosi

³⁰⁸ Ptk. 5:36. § (1) bekezdés

³⁰⁹ PUSZTAHELYI [2019], 76-78. o.

³¹⁰ JUHÁSZ Ágnes: *A tulajdonjog korlátai*, In: Barzó Tímea – Papp Tekla (szerk.): *Civilisztika II. – Dologi jog. Felelősségtan, Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2019, 79-103. o. (a továbbiakban JUHÁSZ [2019]) 79. o.*

érdekkörébe való szükségszerű áthatásokat.³¹¹ A Ptk. a tulajdonjog tárgyát képező dolog használatának általános magánjogi korlátozásaként rögzíti a szomszédjog általános szabályát (*szomszédjogi generálklauzula*). Ennek értelmében a tulajdonos a dolog használata során köteles tartózkodni minden olyan magatartástól, amellyel másokat, különösen a szomszédokat szükségtelenül zavarná, vagy amellyel jogaik gyakorlását veszélyeztetné.³¹² A Ptk. a szükségtelen zavarás tilalmát bár általános jelleggel fogalmazza meg, az általánosan védett személyi körből („mások”) kiemeli a szomszédokat mint olyan sajátos személyi kört, ahol a leggyakoribb az egyes tulajdonjogok találkozása és az ebből eredő viták felmerülése.

A zavaró magatartás szükségtelen jellege eseti jelleggel, az adott tényállás feltárását és a körülmények mérlegelését követően állapítható meg azzal, hogy bizonyos zavaró magatartások éppen szükségességük okán (pl. építkezéssel járó zajhatások) nem esnek a szomszédjogi generálklauzulában megfogalmazott tilalom alá.³¹³

A Ptk. a szükségtelen zavarás tilalmának generálklauzula formájában történő megfogalmazása mellett további, sajátos szomszédjogi tényállásokat is rögzít (*egyes szomszédjogok*). A Ptk. rögzíti például, hogy a tulajdonos nem foszthatja meg a szomszédos épületet a szükséges földtámasztól anélkül, hogy más megfelelő rögzítésről ne gondoskodnék (*földtámasz joga*).³¹⁴

A jogszabály részletesen szabályozza továbbá a szomszédos telek igénybevételeének lehetőségét. A tulajdonos ugyanis – kártalanítás ellenében – köteles a földjére való belépést megengedni, ha ez közérdekű munkálatok elvégzése, állatok befogása, az áthajló ágak gyümölcsének összegyűjtése, az ágak és gyökerek eltávolítása céljából vagy más fontos okból szükséges.³¹⁵ A szomszéd földjére való *belépés joga* tehát korlátozott: az csak a Ptk. szerinti célból vagy más – a normaszövegben nem nevesített – fontos okból lehetséges. A tulajdonos továbbá a szomszédos földet – szintén kártalanítás

³¹¹ SZLADITS Károly (szerk.): Magyar Magánjog. V. kötet Dologi jog, Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1942, 151. o.

³¹² Ptk. 5:23. §. Ehhez lásd: FUGLINSZKY Réka: A szomszédjogi generálklauzula: A Ptk. 5:23. § összehasonlító és gyakorlati elemzése, HVG-ORAC, Budapest, 2019

³¹³ A szükségtelen zavarással kapcsolatosan lásd: SERÁK István: A *szükségtelen zavarás néhány fogalmi kérdése*, In: Magyar Jog, 2009/10. sz., 613-618. o.; SERÁK István: A *jogellenesség jogágilag elkülönült megítéléséről a szükségtelen zavarás tilalmának gyakorlatában*, In: Magyar Jog, 2017/3. sz., 141-151. o.

³¹⁴ Ptk. 5:24. §

³¹⁵ Ptk. 5:25. § (1) bekezdés

ellenében – használhatja, amennyiben ez a földjén való építkezéshez, bontási, átalakítási vagy karbantartási munkálatok elvégzéséhez szükséges.³¹⁶ A szomszédos telek igénybevétele minden esetben a szükségességhez mint mértékhez igazodik.

A Ptk. a szomszédjogi szabályoknak pusztán egy részét tartalmazza, amelyet külön jogszabály, a *szomszédjogok és a tulajdonjog korlátainak különös szabályairól* szóló 2013. évi CLXXIV. törvény (a továbbiakban Tktv.) egészít ki további speciális tényállásokkal.³¹⁷

(b) *A szükséghelyzet.* A Ptk. a tulajdonos túrési kötelezettségét írja elő arra vonatkozóan, hogy másnak életét, testi épségét vagy vagyonát közvetlenül fenyegető és más módon el nem hárítható veszély (szükséghelyzet) a dologát a veszély megszüntetése céljából a szükséges mértékben igénybe vegyék, felhasználják vagy abban kárt okozzanak.³¹⁸ A tulajdonos dologának a veszély elhárítása érdekében történő igénybevétele esetén a tulajdonos – a szomszédjogi szabályoknál ismertetettekhez hasonlóan – követelheti a dolog igénybevételevel okozott károk megtérítését. Ez a szükséghelyzetbe került személy részéről – a károkozás jogszerű voltára tekintettel – kártalanítást jelent, míg indokolatlanul nagy kár okozása esetén a szerződésen kívül okozott károkért való felelősség szabályai szerinti kártérítés követelését teszi lehetővé.³¹⁹

(c) *A túlépítés.* A tulajdonjog magánjogi korlátai körében harmadikként említhető a túlépítés esetköre, amely azt a magatartás jelöli, amikor a tulajdonos földjének határain túl építkezik. A túlépítés jogkövetkezményei a túlépítő tudatállapotának függvényében eltérőek.

A *jóhiszemű túlépítőtől*, vagyis attól, aki nem tudta és kellő körültekintés mellett sem kellett tudnia, hogy földjének határan túlépítkezik, kérhető, hogy

(a) a beépített rész használatáért és a beépítéssel okozott értékcsökkenésért adjon kártalanítást,

(b) a beépített részt vásárolja meg, ha a föld megosztható; vagy

(c) az egész földet vásárolja meg.³²⁰

³¹⁶ Ptk. 5:25. § (1) bekezdés

³¹⁷ A Tktv. rendelkezik például az áthullott termények felszedéséről, valamint az áthajló ágak és átnyúló gyökök levágásáról.

³¹⁸ Ptk. 5:26. § (1) bekezdés

³¹⁹ Ptk. 5:26. § (2) bekezdés

³²⁰ Ptk. 5:28. § (1) bekezdés

A föld akkor megosztható, ha túlépítéssel érintett terület rész leválasztása után mindkét telek megfelel az adott településre vonatkozó helyi építési szabályzat előírásainak (pl. legkisebb telekméret, beépítési százalék, előírt legkisebb telekszélesség).

Az egész föld megvásárlását pedig a szomszéd abban az esetben kérheti, ha (a) a föld fennmaradó része a túlépítés következtében használhatatlanná válik; vagy (b) a földdel kapcsolatos valamely jog vagy foglalkozás gyakorlása a túlépítés következtében lehetetlenné vagy számottevően költségesebbé válik.³²¹

Amennyiben a túlépítő rosszhiszemű volt, vagyis tudta vagy kellő körültekintés mellett tudnia kellett volna, hogy földjének határain túl építkezik, a szomszéd – a jóhiszemű túlépítővel szemben alkalmazható jogkövetkezményeken túl – követelheti, hogy a túlépítő

(a) az épületet bontsa le; vagy

b) a saját földjét és az épületet – a föld és az épület értékének megtérítése ellenében – bocsássa tulajdonába.³²²

A rosszhiszemű túlépítővel azonos megítélés alá esik az a személy is, akinek földje határain túlnyúló építkezése ellen a túlépítés ellen a szomszéd olyan időben tiltakozott, amikor a túlépítőnek az eredeti állapot helyreállítása még nem okozott volna aránytalan károsodást.

Lényeges, hogy a jogkövetkezmények alkalmazását a szomszédos telek tulajdonosa kérheti, azonban a kérelemhez a bíróság nincs kötve, hanem a Ptk. által meghatározott más jogkövetkezményt alkalmazhat. Nem alkalmazhat a bíróság olyan jogkövetkezményt, amelynek alkalmazása ellen mindkét fél tiltakozik.³²³

(d) *Az elidegenítési és terhelési tilalom.* A tulajdonjog magánjogi korlátainak sorában a Ptk. utolsóként, a rendelkezési jog körében elhelyezve említi a tulajdonjog tárgyát képező dolog elidegenítésének és megterhelésének tilalmát, amelyek akár együttesen, akár külön-külön alapíthatók. A tilalom lényege, hogy fennállása alatt a tulajdonos a dologat csak a tilalom jogosultjának hozzájárulásával idegenítheti el (pl. átruházás) vagy terhelheti meg (pl. adhatja biztosítéku).³²⁴

Amennyiben a dolog tulajdonosa dologáról mégis az elidegenítési és terhelési tilalomba ütköző módon rendelkezik, úgy rendelkezése

³²¹ Ptk. 5:28. § (2) bekezdés

³²² Ptk. 5:28. § (1)-(2) bekezdés

³²³ Ptk. 5:28. § (3) bekezdés

³²⁴ Ptk. 5:32. § (1) bekezdés

hatálytalan azzal szemben, akinek jogát a tilalom biztosítja (*relatív hatálytalanság*). A rendelkezés hatályossá válik, amennyiben ahhoz a tilalommal biztosított jog jogosultja – a rendelkezés jogosultjához intézett nyilatkozatával – hozzájárul.³²⁵

3.3.3.2. A tulajdonjog közjogi korlátai

A tulajdon közjogi korlátozásának hátterében – a magánjogi korlátokkal ellentétben – minden esetben a közérdek húzódik meg.

A korlátozások vonatkozhatnak a tulajdonjog megszerzésére, de az is lehetséges, hogy az a tulajdonjog tartalmát képező valamely részjogosítványra vonatkozóan áll fenn.

Egyes dolgokon nem szerezhető tulajdonjog. Ide tartoznak például a birtokba nem vehető dolgok (pl. levegő), amelyen tulajdonjogot senki nem szerezhetsz. Más esetekben a tulajdonjog megszerzésének lehetőségét jogszabály korlátozza (pl. korlátozottan forgalomképes nemzeti vagyon) vagy zárja ki (pl. forgalomképtelen nemzeti vagyon). Végül pedig, a tulajdonjog megszerzésének korlátozását jelenti a tulajdonjog feltételhez kötése is (pl. alanyi kör korlátozása, birtokmaximum előírása, stb.)

A tulajdonjog egyes részjogosítványainak korlátozása szintén számtalan formában megjelenhet, attól függően, hogy az adott korlátozás hátterében milyen közérdek húzódik meg. A jogszabály megtiltja – vagy legalábbis feltételekhez köti – például a lőfegyverek és lőszer tartását, vagy más közbiztonságra veszélyes eszközök (pl. elektromos sokkoló, szigonypuska, stb.) birtoklását. A dolog használata, illetőleg hasznosítása a műemléknek minősülő épületek esetén szintén jogszabály által korlátozott, míg mezőgazdasági ingatlanok (pl. termőföld) esetében a kényszerhasznosítás előírása jelenhet meg korlátozásként a tulajdonos oldalán. A dolog birtoklása és használata mellett a gyakorlatban a rendelkezési jogra vonatkozóan is ismertek olyan korlátozások, amelyek hátterében közérdek húzódik meg. Ilyen lehet például az adott dolog elidegenítése előzetes bejelentésének vagy engedély beszerzésének a kötelezettsége.

Ellenőrző kérdések

1. Milyen szerkezetű jogviszony a tulajdonjogviszony? Ez mit jelent?
2. Hogyan határozza meg a Ptk. a dolog fogalmát?

³²⁵ BODZÁSI Balázs: *Az elidegenítési és terhelési tilalom szabályozása a Ptk.-ban és a megsértése során alkalmazandó jogkövetkezmények*, In: Magyar Jog, 2020/4. sz., 189-198. o.

3. Soroljon fel legalább három szempontot, amely alapján a dolgok csoportosíthatók!
4. Mi az alkotórész?
5. Mi a tartozék?
6. Mit nevezünk növedéknek?
7. Mi a dologösszesség?
8. Mit jelent az „aedificium solo cedit” elve?
9. Milyen esetekben válhat el egymástól a föld és az épület tulajdonjoga?
10. Mit jelent a tulajdonjog a tulajdonos számára?
11. Miért nem korlátlan a tulajdonos hatalma a tulajdona felett?
12. Mi a tulajdonjogi triász három eleme?
13. Lehetséges-e ingatlan tulajdonjogával felhagyni?
14. Mit jelent a „casus nocet domino” elv?
15. Mit nevezünk szomszédjogi generálklauzulának?
16. Milyen esetekben köteles a tulajdonos megengedni a földjére való belépést?
17. Mi a szükséghelyzet fogalma a Ptk. szerint?
18. Mit jelent a túlépítés?
19. Mikor kérheti a szomszéd az egész föld megvásárlását a jóhiszemű túlépítőtől?
20. Milyen többletjogkövetkezmények alkalmazhatók rosszhiszemű túlépítés esetén?
21. Kötve van-e a bíróság a szomszéd által kért jogkövetkezményhez?
22. Milyen jogkövetkezménnyel jár az elidegenítési és terhelési tilalomba ütköző rendelkezés?
23. Mi a fő különbség a magánjogi és a közjogi korlátok között?

3.4. A tulajdonjog megszerzése és megszűnése

3.4.1. A tulajdonjog megszerzésének módozatai

A tulajdonjogviszonyok körében kiemelt jelentőséggel bír annak vizsgálata, hogy miként és milyen jogi tények alapján szerezhető meg a tulajdonjog. A tulajdonszerzés szabályai meghatározzák mindazokat az eseteket, amelyekben egy adott jogalany valamely dolog felett tulajdonjogot szerez, a dologra nézve tulajdonjogviszony jön létre.

A tulajdonszerzés a tulajdonjog keletkezésének, átszállásának vagy megszerzésének jogilag elismert módjait (szerzésmódok) foglalja magában. A polgári jog ebben a körben részletesen szabályozza egyrészt azokat az eseteket, amikor a tulajdonjog a dolgon fennálló korábbi tulajdonjogból származik (**SZÁRMAZÉKOS SZERZÉSMÓDOK**), valamint azokat, amelyek esetén az új tulajdonos tulajdonjoga nem a korábbi tulajdonjogból ered, hanem attól függetlenül jön létre vagy a dolgon tulajdonjog korábban még nem állt fenn (**EREDETI SZERZÉSMÓDOK**).

Megjegyzést érdemel, hogy a szerzésmódok egy része a szerzésmódok fenti, hagyományosnak tekinthető felosztásába nem illeszthető be és a gyakorlatban sokkal fontosabbnak bizonyul annak vizsgálata, hogy az adott szerzésmód a jogszerzőre nézve tehermentes tulajdonjogot keletkeztet-e vagy sem.

A dologi jogok körének zártságához (vö.: zártkörűség elve) hasonlóan a szerzésmódok köre is zárt: tulajdonjog más módon sem keletkeztethet, mint amit törvény szerzésmódként elismer.³²⁶ A Ptk. által – taxatív jelleggel – szabályozott szerzésmódok a következők:

- (a) átruházás,
- (b) hatósági határozat és hatósági árverés,
- (c) kisajátítás,
- (d) elbirtoklás
- (e) tulajdonszerzés terméken, terményen és szaporulaton,
- (f) növedék,
- (g) tulajdonszerzés gazdátlan javakon,
- (h) vadak és halak tulajdonjogának megszerzése,
- (i) találás,
- (j) feldolgozás, átalakítás, egyesülés, vegyülés,
- (k) hozzáépítés, átépítés, beépítés, ráépítés

³²⁶ LENKOVICS Barnabás: *A tulajdonszerzés-módok eredeti, illetve származékos jellege*, In: Polgári Jogi Kodifikáció, 2003/3. sz., 14-29. o.

A tankönyvben nem térünk ki a Ptk.-ban szabályozott összes szerzőismódra, hanem azok köréből – azok gyakorlati súlya, gyakorisága alapján – emelünk ki néhányat és ismertetjük az azokra vonatkozó részletes rendelkezéseket.

3.4.2. Az átruházás

Az átruházás a gazdasági forgalom leggyakoribb tulajdonszerzésre vezető tényállása. Származékos szerzőismód, amellyel ingó és ingatlan dolog tulajdonjoga egyaránt megszerezhető. Átruházás esetén a keletkező új tulajdonjog az előző tulajdonos tulajdonjogából ered, vagyis a tulajdonjogviszonyban jogutódlás áll be.

Az átruházás alapvető feltétele a tulajdonátruházási szándék (*animus*) és az átruházás alapjául szolgáló jogi cím (*titulus*), így például egy érvényes szerződés (pl. adásvételi szerződés, ajándékozási szerződés, stb.) vagy más jogcím megléte.³²⁷

Ingó dolog tulajdonjogának átruházással való megszerzéséhez az átruházásra irányuló szerződésen vagy más jogcímen felül, arra tekintettel, a dolog birtokának átruházása, míg *ingatlan* esetében a tulajdonjog ingatlan-nyilvántartásba való bejegyzése szükséges.³²⁸ Az átruházáson alapuló tulajdonjog bejegyzése konstitutív közhatalmi aktus, a tulajdonjog a bejegyzéssel keletkezik.

Az átruházással történő tulajdonszerzés további feltétele, hogy az átruházó személy rendelkezék tulajdonjoggal. A **NEMO PLUS IURIS** római jogi alapelv értelmében ugyanis senki sem ruházhat át több jogot, mint amivel maga rendelkezik, vagyis *tulajdonjogot csak a dolog tulajdonosától lehet szerezni*.³²⁹

A magyar polgári jog ugyanakkor a *nemo plus iuris* elv alóli kivételként ismeri el azt a helyzetet, amikor valaki kereskedelmi forgalomban, *jóhiszeműen* és *ellenérték fejében* szerez. Ilyenkor a szerző fél az átruházással megszerzi az ingó dolog tulajdonjogát akkor is, ha az átruházó nem volt tulajdonos. Kereskedelmi forgalomban való szerzésnek minősül az, ha a vevő olyan eladótól vásárol, aki az adásvételi szerződést jogszerűen folytatott, üzletszerű gazdasági tevékenysége körében, saját nevében köti meg.³³⁰

Az átruházás fentebb felsorolt feltételei konjunktívak: a tulajdonjog megszerzésére csak akkor kerül sor, ha valamennyi feltétel teljesül.

³²⁷ PETRIK Ferenc: *Dologi ügylet - vagy ügyletegyeség*, In: Polgári Jogi Kodifikáció, 2007/3. sz., 15-19. o.

³²⁸ Ptk. 5:38. § (1)-(2) bekezdés

³²⁹ Ptk. 5:39. § (1) bekezdés

³³⁰ Ptk. 5:39. § (2)-(3) bekezdés

A pénz és az értékpapírok mint rendhagyó dolgok esetén az átruházás feltételei is sajátosan alakulnak. Akire ugyanis pénzt vagy – az értékpapírok átruházására vonatkozó szabályok szerint – értékpapírt ruháznak át, az tulajdonossá válik akkor is, ha az átruházó nem volt tulajdonos.³³¹ Pénz és értékpapír átruházása esetén tehát nem érvényesül a *nemo plus iuris elv*.

3.4.3. Tulajdonszerzés hatósági határozattal és hatósági árveréssel

A hatósági határozat és hatósági árverés útján történő tulajdonszerzés eredeti szerzőismód, amellyel ingó és ingatlan tulajdonjoga egyaránt megszerezhető. A tulajdonjog a korábbi tulajdonos tulajdonjától függetlenül, arra tekintet nélkül jön létre, mivel a jogszerzést *közhatalmi aktus* mint jogi tény alapozza meg.

Az ingó vagy ingatlan dolog határozattal való tulajdonba adása csak abban az esetben eredményez eredeti tulajdonszerzést, ha ez hatósági határozattal történt és a határozat jogszerű volt. A hatósági határozat a közigazgatási szerv egyedi, államilag kikényszeríthető jogi aktusa.

Ingó dolog esetében, aki a dolgot hatósági határozat vagy hatósági árverés útján *jóhiszeműen* szerzi meg, az tulajdonossá válik, tekintet nélkül arra, hogy korábban ki volt a tulajdonos.³³² Jóhiszemű a jogszerző, ha harmadik személynek a dologon fennálló tulajdonjogáról – vagy a dolgot terhelő egyéb jogáról – nem tudott és arról kellő körültekintés mellett sem kellett tudnia.

A tulajdonjog hatósági határozat útján történő megszerzésének további feltétele ingó dolog esetén a dolog birtokának átruházása, míg ingatlan esetén a tulajdonjog ingatlan-nyilvántartásba történő bejegyzése szükséges.³³³ Ettől a szabálytól egyébként a hatósági határozat eltérően is rendelkezhet.

Hatósági határozat eredményeként kerül sor például a tulajdonjog megszerzésére kisajátítás esetén: a *kisajátításról szóló 2007. évi CXXIII. törvény* (a továbbiakban *Kstv.*) 8. § (1) bekezdése kimondja, hogy a kisajátítási határozat jogerőre emelkedésével az ingatlan tulajdonjogának tehermentes megszerzésére kerül sor. Érdemes megjegyezni, hogy a kisajátítást a Ptk. önálló szerzőismódnak tekinti,³³⁴

³³¹ Ptk. 5:40. §

³³² Ptk. 5:41. § (1) bekezdés

³³³ Ptk. 5:41. § (2) bekezdés

³³⁴ Ptk. 5:43. §

amelynek részletszabályait a fentebb említett külön jogszabály tartalmazza.

Hatósági árverés útján szintén mind ingó, mind ingatlan dolog tulajdonjoga megszerezhető. Az árverés ingatlan és ingó dolgok értékesítésének sajátos, versenyeztetésen alapuló módja, ahol a dolog tulajdonjogát a legmagasabb ajánlati árat kínáló személy szerzi meg. Az árverés lehet magánárverés vagy hatósági árverés. Utóbbit valamely hatóságnak minősülő szerv folytatja le (pl. bírósági végrehajtás során lefolytatott árverés, adóvégrehajtás során alkalmazott árverés, stb.). Lényeges, hogy azonban az itt ismertetésre kerülő jogkövetkezmények kizárólag a hatósági árveréshez kapcsolódnak.³³⁵

Hatósági árverés esetén a tulajdonjog megszerzéséhez – a hatósági határozattal történő tulajdonszerzéshez hasonló módon – ingó dolog esetében a dolog birtokának átruházása szükséges, míg ingatlannál a Ptk. a tulajdonjog megszerzésének ingatlan-nyilvántartásba történő bejegyzését írja elő.

A hatósági határozaton vagy hatósági árverés útján történő tulajdonszerzés kapcsán lényeges kérdés, hogy miként alakulnak a dolgon fennálló, harmadik személyeket megillető jogosultságok. A Ptk. 5:41. § (4) bekezdése szerint megszűnnek harmadik személynek a dolgot terhelő jogai, vagyis az ilyen tulajdonszerzés főszabály szerint *tehermentes*. Kivételesen azonban, a harmadik személyt megillető jogosultságok továbbra is fennállnak, amennyiben a jogszerző fél a jogok fennállása tekintetében nem volt jóhiszemű.

3.4.4. Az elbirtoklás

3.4.4.1. Az elbirtoklás fogalma és feltételei

Az elbirtoklás *eredeti szerzősmód*, ahol az elbirtokló – több más feltétel egyidejű fennállása mellett – az idő múlása folytán szerez tulajdonjogot egy valamely más személy tulajdonában álló dolgon, anélkül, hogy tulajdonjoga az előző tulajdonos jogából származna. Jogi jellegét és jogtörténeti fejlődését tekintve tehát az elbirtoklás az elévüléssel rokonítható, az elbirtoklás gyakorlatilag az elévülés jogintézményéből fejlődött ki.³³⁶ A két jogintézmény „rokonságát”

³³⁵ Vö.: MOLNÁR Dániel: *Egy sajátos tulajdonszerzési mód: A hatósági árverés jogtörténetének vázlata, különös tekintettel a magyar vonatkozásokra*, In: Jogelméleti Szemle, 2025/3. sz.

³³⁶ PUSZTAHELYI [2015], 296. o.

igazolják továbbá az elbirtoklási idő folyását érintő körülmények, a nyugvás és a megszakadás esetei, valamint azok joghatása.³³⁷

A Ptk. szerinti tényállás szerint **ELBIRTOKLÁS** útján megszerzi a dolog tulajdonjogát, aki a dolgot ingatlan esetén tizenöt, ingó dolog esetén pedig tíz éven át sajátjaként szakadatlanul birtokolja.³³⁸ Az elbirtoklás feltételei konjunktív jellegűek, a tulajdonjog megszerzéséhez valamennyi feltétel teljesítése szükséges.³³⁹

A következőkben az elbirtoklás fenti tényállás szerinti feltételeit vizsgáljuk részletesen.

- a) A Ptk. által meghatározott idő (elbirtoklási idő) eltelte és szakadatlansága

A Ptk. az elbirtoklási időt ingatlanok esetén 15, míg ingó dolgok esetén 10 évben határozza meg. Lényeges, hogy az említett időszaknak szakadatlanul kell eltelnie, vagyis a birtoklást nem szakíthatja meg a Ptk. által taxatív felsorolt tény vagy körülmény.

A Ptk. szerint megszakad az elbirtoklás, ha

(a) a tulajdonos a dolog kiadása iránti követelését bírósági úton érvényesíti;

(b) a tulajdonos a dologgal kapcsolatban tulajdonosi jogát gyakorolja; vagy

(c) a birtokos a birtokot akaratán kívül elveszti, és azt egy éven belül nem szerzi vissza, vagy egy éven belül nem kéri a bíróságnál, hogy a dolog újabb birtokosa a dolgot adja vissza.³⁴⁰

Az elbirtoklási idő megszakadásán következménye, hogy a birtoklás addig eltelt idejét nem lehet figyelembe venni, hanem az elbirtoklás a megszakadást okozó körülmény elmúltával újból kezdődik.

Az elbirtoklási idő számításával kapcsolatosan szükséges kitérni az elbirtoklási idő nyugvásának esetkörére is. Nyugszik az elévülés, ha a tulajdonos *menthető okból* nincs abban a helyzetben, hogy tulajdonosi jogait gyakorolhassa. Ilyenkor az elbirtoklás az akadály megszűnésétől számított egy évig akkor sem következik be, ha az elbirtoklási idő egyébként már eltelt vagy abból egy évnél kevesebb lenne hátra.³⁴¹

³³⁷ SERÁK István: *Elbirtoklás, elévülés és az elbirtokló vagyoni érdekei*, In: Gazdaság és Jog, 2009/11. sz., 22-25. o.

³³⁸ Ptk. 5:44. § (1) bekezdés

³³⁹ Vö.: MOLNÁR Hella: *Az elbirtoklás*, In: Szeibert Orsolya (szerk.): *„Végül is a jog mellett döntöttem...”*. Az ELTE Állam- és Jogtudományi Kar Polgári Jogi Tanszék oktatóinak Harmathy Attila tiszteletére írt tanulmányai, HVG-ORAC, Budapest, 2025, 129-141. o.

³⁴⁰ Ptk. 5:49. § (1) bekezdés

³⁴¹ Ptk. 5:48. §

Szintén említést érdemel az elbirtoklási idő számításával kapcsolatosan a különböző birtokosok elbirtoklási idejének összeszámítására vonatkozó szabály. A gyakorlatban előfordulhat ugyanis, hogy az elbirtoklási idő alatt a birtokos személye megváltozik, a korábbi birtokos által megkezdett elbirtokló magatartást az új birtokos is folytatja. Ilyen esetben – az elbirtoklás többi feltételének egyidejű fennállása mellett – az új birtokos (jogutód) saját elbirtoklási idejéhez hozzászámíthatja azt az időt, amely jogelődjének birtoklása idején már elbirtoklási időnek minősült.³⁴²

b) Sajátkénti birtoklás

A Ptk. értelmében az elbirtoklás sikerességének (vagyis a tulajdonjog megszerzésének) további feltétele, hogy az elbirtokló a dolgot sajátjaként birtokolja, úgy jár el, mintha tulajdonos lenne.

Sajátjaként birtokol az, aki jóhiszeműen birtokol, azaz a dolgot a sajátjának véli. Sajátjaként birtokolhat ugyanakkor az is, aki bár tudja, hogy a dolog másé, azonban a maga birtoklását véglegesnek tekinti és a dolgot a tulajdonszerzés szándékával birtokolja.

Bár a hatályos jog szerint az elbirtokló jóhiszeműsége nem feltétele a tulajdonjog elbirtoklás útján történő megszerzésének, szükséges azonban, hogy az elbirtokló alapos okkal vélje a sajátjának a dolgot vagy legalábbis birtoklását véglegesnek (szubjektív elem). Másrészt, a sajátkénti birtoklásnak a kívül világ felé is meg kell jelennie (objektív elem).

c) Az elbirtoklás kizártsága

Elbirtoklás útján nem szerezheti meg a dolog tulajdonjogát az, aki bűncselekménnyel vagy egyébként erőszakos vagy alattomos úton jutott a dolog birtokához.

Kizárt továbbá az ingatlan tulajdonjogának elbirtoklás útján történő megszerzése, ha az elbirtoklás feltételei nem az egész földre, pusztán annak egy részére vonatkozóan állnak fenn, és a föld nem osztható meg.³⁴³

(A föld megoszthatóságának kérdését lásd korábban, a túlépítés szabályainál.)

Az elbirtoklás útján történő tulajdonszerzés nem lehetséges abban az esetben sem, ha a birtokos a dolgot valamilyen jogcím alapján

³⁴² Ptk. 5:46. §

³⁴³ Ptk. 5:47. § (1)-(2) bekezdés

birtokolja, hiszen a jogcím fennállása kizárja a sajátként való birtoklást. Végül, nem lehet elbirtokolni a forgalomképtelen dolgokat sem.

3.4.4.2. Az elbirtoklás tárgya

Elbirtoklás útján ingatlan és ingó dolog tulajdonjoga egyaránt megszerezhető. Az elbirtoklás főszabályként az egész dologra nézve keletkeztet tulajdonjogot, azonban a Ptk. elismeri az ingatlan egy részének elbirtokolhatóságát is, feltéve, hogy az elbirtoklás törvényi feltételei csak a föld egy részére állnak fenn és az ingatlan egyébként megosztható.

A Ptk. lehetőséget ad továbbá a dolog tulajdoni hányadának elbirtoklására is.³⁴⁴

3.4.4.3. A jogcímes elbirtoklás

A **JOGCÍMES ELBIRTOKLÁS** az ingatlan tulajdonjoga elbirtoklás útján történő megszerzésének sajátos, privilegizált esete, amelynek segítségével a polgári jog a formai hibában szenvedő szerzés jogi rendezését biztosítja.

Az elbirtoklás ideje a 15 éves elbirtoklási időhöz képest lényegesen rövidebb és a tulajdonjog megszerzése mindössze 5 év elteltével bekövetkezik, ha a birtokos az ingatlan birtokát a tulajdonostól olyan írásbeli szerződéssel szerezte, amelynek alapján a tulajdonjogának ingatlan-nyilvántartási bejegyzését követelhetné, ha a szerződés az ehhez megkívánt alakszerűségi követelményeknek megfelelne, és a birtokos az ellenszolgáltatást teljesítette.³⁴⁵

Az elbirtokló tehát a tulajdonossal kötött érvényes jogügyletből fakadó kötelmi jogcím alapján lép az ingatlan birtokába, azonban a szerződési okirat *alaki okból* nem alkalmas arra, hogy annak alapján az ingatlanügyi hatóság a tulajdonjogot az ingatlan-nyilvántartásba bejegyezze.

3.4.5. A hozzáépítés, a beépítés és a ráépítés

3.4.5.1. A hozzáépítés

A Ptk. az „építéssel szerződmódok” körében elsőként a hozzáépítésről rendelkezik. **HOZZÁÉPÍTÉS** esetén egy adott személy (hozzáépítő) saját anyagával jóhiszeműen egy más személy tulajdonában lévő épülethez (*idegen épület*) épít hozzá úgy, hogy ezzel

³⁴⁴ Ptk. 5:44. § (4) bekezdés

³⁴⁵ Ptk. 5:45. §

az ingatlan értékét jelentősen növeli. Ilyenkor – az építő és az épület tulajdonosa eltérő megállapodásának hiányában – *közös tulajdon keletkezik*.³⁴⁶ A hozzáépítő tulajdonjog-szerzése azonban csak jóhiszeműsége esetén lehetséges. (A rosszhiszemű hozzáépítésre a Ptk. a rosszhiszemű ráépítés szabályait rendeli alkalmazni.)

A tulajdon megszerzése szempontjából feltétel, hogy a hozzáépítés folytán az épület értéke jelentősen növekedjék. Nem feltétel azonban az, hogy a hozzáépített rész értéke a meglévő ingatlan értékét meghaladja. A létrejövő közös tulajdonnál az egyes tulajdoni hányadok mértékét az egész ingatlan és a hozzáépített rész értékének a hozzáépítés befejezésének időpontja szerint meghatározott arányában kell megállapítani.³⁴⁷

Abban az esetben, ha az elvégzett építési munka nem minősül hozzáépítésnek – és ezáltal nem vezet az építkező tulajdonszerzésére –, az építési munka ellenértéke a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint követelhető.³⁴⁸ Az ítélkezési gyakorlat szerint az épület szerkezetét nem érintő karbantartási, korszerűsítési, felújítási és más építési munka nem tekinthető hozzáépítésnek.

3.4.5.2. A beépítés

BEÉPÍTÉSről akkor beszélünk, ha valaki idegen anyag felhasználásával úgy építkezik, hogy a felhasznált anyag a telek alkotórészévé válik.³⁴⁹

A beépítés a (dolog)egyesülés sajátos esete, amelynek eredményeként valamely – más személy tulajdonában álló – ingó dolog („anyag”) a beépítő tulajdonában álló ingatlan („telek” vagy „épület”) részévé válik, vagyis az ingó és az ingatlan között alkotórészi kapcsolat jön létre. Az egyesülő dolgok értéke azonban jelentős mértékben eltér egymástól, minthogy az ingatlan értéke jellemzően meghaladja a beépítésre kerülő anyag értékét. Erre tekintettel a Ptk. úgy rendelkezik, hogy a beépítéssel a beépített anyag a telek vagy az épület tulajdonosává válik.³⁵⁰ A fenti főszabály alól kivételt képez az a helyzet, ha a beépítésre kerülő anyag és a telek / épület tulajdonosa a jogszabályi rendelkezéstől eltérően állapotodnak meg (pl. közös tulajdon létrehozásáról rendelkeznek).

³⁴⁶ Ptk. 5:68. § (1) bekezdés

³⁴⁷ Ptk. 5:68. § (1) bekezdés

³⁴⁸ Ptk. 5:68. § (2) bekezdés

³⁴⁹ Ptk. 5:69. § (1) bekezdés

³⁵⁰ Ptk. 5:69. § (1)-(2) bekezdés

Beépítés esetén a Ptk. nem írja elő a beépítő személy tudatállapotának – jó- vagy rosszhiszeműségének – vizsgálatát, ahogyan azt sem értékeli, hogy a beépítő hogyan – jogszerűen vagy jogellenesen – jutott a beépített anyaghoz, vagy a beépítés mint munka értéke vagy a beépített anyagok értéke hogyan aránylik a föld értékéhez. A beépítő a beépítéssel megszerzi az építkezésre felhasznált anyagok tulajdonát és – bár a Ptk. erre vonatkozóan nem rendelkezik –, a beépítő nyilvánvalóan köteles a beépítés folytán tulajdonába került anyagok értékét a volt tulajdonosnak megtéríteni.

3.4.5.3. A ráépítés

A ráépítés mint szerzőismód – a beépítéshez hasonlóan – a dologegyesülés sajátos, önállósult tényállása,³⁵¹ amelynek eredményeként a ráépítő ingatlan tulajdonjogát szerezhetheti meg.

RÁÉPÍTÉS esetén egy adott személy – saját anyaggal – idegen földre épít anélkül, hogy erre jogosult lenne. (Ráépítésnek csak az építkezés, azaz tartós fennmaradásra szánt, alappal ellátott építmények elhelyezése minősül.)

A ráépítés tényállása esetén vizsgálatot érdemel a ráépítő tudatállapota. Amennyiben a ráépítő *jóhiszemű* volt, úgy az épület tulajdonjogát a földtulajdonos szerzi meg, azonban gazdagodását köteles megfizetni a ráépítőnek. A földtulajdonos azonban bírósághoz is fordulhat és kérheti a bíróságtól, hogy kötelezze a ráépítőt a föld – vagy a föld megoszthatósága esetén a föld megfelelő részének – megvásárlására.³⁵²

A ráépítő szerzi meg azonban a földnek vagy a föld megfelelő részének tulajdonjogát, ha az épület értéke a földnek vagy a föld megfelelő részének értékét lényegesen meghaladja. Ez a ráépítés befejezésének időpontjában irányadó forgalmi érték alapulvételével állapítható meg. Ekkor a ráépítő köteles a földtulajdonosnak a föld, illetve annak megfelelő része forgalmi értékét, valamint az értékcsökkenésért a kártalanítást megfizetni.

A bíróság – szintén a földtulajdonos kérelmére – azt is megállapíthatja, hogy a ráépítő az épület tulajdonjogát szerezte meg. Ilyen esetben a ráépítőt a földre használati jog (földhasználati jog) illeti meg.³⁵³

³⁵¹ KOLOSVÁRY Bálint: *A tulajdonjog módosulása és megszűnése*, In: Szladits Károly (szerk.): Magyar Magánjog. V. kötet Dologi jog, Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1942, 276-281. o., 277. o.

³⁵² Ptk. 5:70. § (1) bekezdés

³⁵³ Ptk. 5:70. § (2) bekezdés

Abban az esetben, ha a ráépítő *rosszhiszemű* volt, vagy ha a földtulajdonos a ráépítés ellen olyan időben tiltakozott, amikor a ráépítőnek az eredeti állapot helyreállítása még nem okozott volna aránytalan károsodást, a Ptk. a túlépítés szabályainak alkalmazásáról rendelkezik. A Ptk. szerint a ráépítő rosszhiszemű, ha az építkezés megkezdése előtt tudta vagy a körülmények alapján tudnia kellett volna, hogy az építés a tulajdonos tulajdonjogát sérti.³⁵⁴

A rosszhiszemű ráépítő főszabályként nem szerez tulajdonjogot. Kivételesen azonban – a rosszhiszemű túlépítőre vonatkozó szabályok megfelelő alkalmazása folytán – a rosszhiszemű ráépítő mégis tulajdonjogot szerezhet, ha a földtulajdonosnak a föld (vagy egy része) ráépítő általi megvásárlására vonatkozó követelésének a bíróság helyt adott. A rosszhiszemű ráépítő a túlépítés szabályai szerint kötelezhető az épület lebontására is.

3.4.6. Tulajdonszerzés gazdátlan javakon

A gazdátlan javak elsajátítása eredeti tulajdonszerzési mód, amellyel kizárólag ingó dolgok tulajdonjoga szerezhető meg. (Ingatlan soha nem válhat gazdátlanná, mivel a Ptk. szerint ingatlan tulajdonjogával felhagyni nem lehet.)

A Ptk. szerint a gazdátlan ingó dolog tulajdonjogát megszerzi az, aki a dolgot a tulajdonszerzés szándékával birtokba veszi.³⁵⁵

Egy adott ingó – emberi uralom alá hajtható – dolog akkor tekintendő *gazdátlannak*, ha azon korábban még senkinek nem állt fenn tulajdonjoga, vagy amelynek birtoklásával a tulajdonos a tulajdonról való lemondás szándékával felhagyott (*derelictio*).³⁵⁶

Lényeges, hogy a dolog birtoklásával való felhagyás szándékos magatartást feltételez: a tulajdonos nem kívánja továbbá dolgot birtokolni. Abban az esetben, ha a tulajdonos a dolog birtoklásával nem szándékosan hagy fel, úgy a dolog nem válik gazdátlanná, így azon a pusztta birtokba vétellel nem szerezhető tulajdonjog, hanem a tulajdonjog megszerzésére legfeljebb – a későbbiekben részletesen is ismertetésre kerülő – találás útján, a törvényi feltételek fennállása esetén van lehetőség.

A gazdátlan javak körébe tartoznak a vadon termő gyümölcsök, gyógynövények, gombák, stb., így ezeken a pusztta birtokbavétellel tulajdonjog szerezhető. Nem tekintendők azonban gazdátlannak a

³⁵⁴ Ptk. 5:71. § (2) bekezdés

³⁵⁵ Ptk. 5:52. § (1) bekezdés

³⁵⁶ Ptk. 5:52. § (2) bekezdés

szabadon élő vadak és a folyóvizekben, valamint természetes tavakban élő halak és más hasznos víziállatok, valamint az elkóborolt állatok. (Előbbiek az állam tulajdonában állnak és tulajdonjoguk megszerzése Ptk. által szabályozott,³⁵⁷ míg az elkóborolt állat sorsát a szomszédjogi szabályok rendezik.)

3.4.7. A találás

A találás eredeti szerzőismód, amellyel – meghatározott feltételek egyidejű fennállása esetén – ingó dolog tulajdonjoga szerezhető meg.

A találásra vonatkozó törvényi rendelkezések részletes ismertetését megelőzően fontos a találás és a gazdátlan javakon történő tulajdonszerzés tényállásának elhatárolása. Amíg utóbbi esetben a tulajdonszerzés tárgyául mindig valamely gazdátlan (uratlan) dolog szolgál, addig a találásnál a dolognak van „gazdája”, van tulajdonosa, aki a dolgot ugyan elhagyta, azonban ahhoz nem kapcsolódott az elhagyás szándéka, vagyis tulajdonjogával a tulajdonos nem kívánt felhagyni. Éppen ezért, míg a gazdátlan jószág esetén a pusztai birtokbavétel elegendő a tulajdonjog megszerzéséhez, addig találásnál a birtokbavétel még nem keletkeztet tulajdonjogot. Az elsődleges cél nem a tulajdonszerzés, hanem a talált dolog tulajdonoshoz való visszajuttatása és a tulajdonjog megszerzésére csak ennek sikertelensége és a Ptk. által meghatározott feltételek teljesülése esetén kerül sor.

A Ptk. szerint, ha valaki *feltehetően más tulajdonában álló, elveszett dolgot* talál, és azt *birtokba veszi*, megszerzi annak tulajdonjogát, ha arra igényt tart *feltéve, hogy*

(a) megtett mindent annak érdekében, hogy a dolgot a tulajdonos visszakaphassa, és

(b) a dolog tulajdonosa vagy az annak átvételre jogosult más személy a találástól számított egy éven belül (élő állat esetén három hónapon belül) a dologért nem jelentkezik.³⁵⁸

A találó akkor tesz meg mindent annak érdekében, hogy a dolgot a tulajdonosa, elvesztője vagy az átvételre jogosult más személy visszakaphassa, ha a találásról ezeket a személyeket haladéktalanul értesíti, vagy pedig a találást a tulajdonos, az elvesztő vagy átvételre jogosult személyének megállapítása szempontjából lényeges és általa ismert körülmények közlésével a hatóságnak az előírt módon bejelenti.

³⁵⁷ Ptk. 5:53. §

³⁵⁸ Ptk. 5:54. § (1) bekezdés

A tulajdonjog találás útján történő megszerzésének további feltétele, hogy a találástól számítva egy év telt el eredménytelenül a tulajdonos felkutatása szempontjából.

Abban az esetben, ha a dolgot többen közösen találják meg (találótársak), őket a találó jogai együttesen, egymás között egyenlő arányban illetik meg és kötelességei egyetemlegesen terhelik.³⁵⁹

A Ptk. a találásra vonatkozó rendelkezések között a találás után követendő eljárás szabályait is rögzíti. A találó köteles a talált dolgot a találástól számított 8 napon belül a dolog elvesztőjének, tulajdonosának, a dolog átvételre jogosult más személynek vagy a találás helye szerint illetékes jegyzőnek átadni. A jegyzőnek való átadáskor a találó köteles nyilatkozni arra nézve, hogy igényt tart-e a dolog tulajdonjogára.³⁶⁰ Bizonyos dolgokat (pl. lőfegyver, lőszer, robbanószer, stb.) ugyanakkor nem a jegyzőnek, hanem a rendőrségnek kell átadni és ezeken találás útján tulajdonjog sem szerezhető.

Abban az esetben, ha a jegyzőnek átadott dolog átvételére jogosult személye megállapítható, a jegyző a dolgot késedelem nélkül átadja a jogosultnak. Ha a jogosult nem állapítható meg, a hatóság a dolgot a beszolgáltatástól számított három hónapon át megőrzi. Amennyiben ezen idő alatt a jogosult nem jelentkezik, úgy a dolgot a találónak kiadják, feltéve, hogy a dolog leadásakor úgy nyilatkozott, hogy a dolog tulajdonjogára igényt tart. Ekkor a találó a neki kiadott dolgot állagának sérelme nélkül használhatja, azonban nem idegenítheti el, nem terhelheti meg, és használatát másnak nem engedheti át, ha pedig a jogosult a találástól számított egy éven belül sem jelentkezik, úgy a találó megszerzi a neki kiadott dolog tulajdonjogát.³⁶¹

Amennyiben a találó a dolog jegyzőnek való leadásakor úgy nyilatkozott, hogy a dolog tulajdonjogára nem tart igényt, és a jogosult a dologért az átadástól számított három hónap alatt nem jelentkezett, a jegyző a talált dolgot értékesíti.³⁶² Ha a talált dolog tulajdonosa, elvesztője vagy az átvételre jogosult más személy az egyéves – élő állat esetén három hónapos – határidőn belül sem jelentkezik, a dolog értékesítéséből befolyt vételár az államot illeti.³⁶³

³⁵⁹ Ptk. 5:54. § (3) bekezdés

³⁶⁰ Ptk. 5:55. § (1)-(2) bekezdés

³⁶¹ Ptk. 5:56-5:57. §

³⁶² Ptk. 5:58. § (1) bekezdés

³⁶³ Ptk. 5:63. §

A Ptk. találásra vonatkozó fenti szabályai csak abban az esetben érvényesülnek, és a találó a törvényi feltételek teljesülése mellett is csak akkor szerezheti meg az adott dolog tulajdonjogát találás útján, ha a dolgot nem a *közönség számára nyitva álló épületben vagy helyiségben*, illetve nem valamely *közforgalmú közlekedési és szállítási vállalat szállítóeszközén* találta. Ez utóbbi esetben ugyanis a dolgot a találó nem a jegyzőnek köteles leadni, hanem *az üzemeltető alkalmazottjának* köteles késelem nélkül átadni és az így talált dolog tulajdonjogára a találó nem tarthat igényt.³⁶⁴

Ezt követően az üzemeltető megállapítja a talált dolog átvételére jogosult személyt és értesíti, jelentkezése esetén pedig a dolgot részére késelem nélkül átadja. Amennyiben az átvételére jogosult személye nem állapítható meg, az üzemeltető a dolgot az átadástól számított három hónapon át megőrzi, vagy – ha a megőrzésre lehetősége nincs –, úgy a dolgot az átadástól számított nyolc napon belül a jegyzőnek átadja. Ha a jogosult a dologért három hónap alatt nem jelentkezik, az üzemeltető vagy a jegyző azt értékesíti.³⁶⁵

A találáson belül sajátos esetkör képez az a helyzet, amikor valaki olyan értékes dolgot talál, amelyet ismeretlen személyek elrejtettek vagy amelynek tulajdonjoga egyébként feledésbe ment (*kinccs*). Ebben az esetben a találó köteles a talált dolgot az államnak felajánlani, amely – amennyiben a dologra igényt tart –, megszerzi annak tulajdonjogát. Ekkor a találót a dolog értékéhez mérten megfelelő díj (*találódíj*) illeti meg. Ha az állam a talált dologra nem tart igényt, annak tulajdonát a találó szerzi meg.³⁶⁶

3.4.8. A tulajdonjog megszűnése

A tulajdonjog megszűnésének rendszerinti módja, ha az adott dolog tulajdonjogát más szerzi meg. Ilyenkor a tulajdonjog megszűnése *relatív jellegű*: a tulajdonjog az adott személy vonatkozásában megszűnik, míg azzal egyidejűleg egy másik személy (vagy személyek) vonatkozásában a dologon új tulajdonjog keletkezik. Ez a keletkezés – a korábban ismertetteknek megfelelően – élők között történhet eredeti vagy származékos szerzősmód útján, vagy a korábbi tulajdonos halála esetén örökléssel az örökös javára.

³⁶⁴ Ptk. 5:59. § (1) bekezdés

³⁶⁵ Ptk. 5:59. § (2)-(4) bekezdés

³⁶⁶ Ptk. 5:64. § (2) bekezdés

Korábban, a tulajdonjogviszony tartalmánál rögzítést nyert, hogy a tulajdonost tulajdonjogánál fogva az adott dologon teljes és kizárólagos hatalom illeti meg, amely magában foglalja azt is, hogy a tulajdonos tulajdonjogával felhagyjon, dolgát a tulajdonjog feladásának szándékával elhagyja (*derelictio*). Ekkor a dolog gazdátlanává válik (a tulajdonjog megszűnése tehát *abszolút jellegű*) és azon pusztán birtokbavétellel bárki tulajdonjogot szerezhet. Lényeges, hogy a dolog tulajdonjogával való felhagyásra a tulajdonosnak csak a jogszabály által meghatározott korlátok között van lehetősége, így ingatlan tulajdonjogával felhagyni nem lehet³⁶⁷ és – az Ávt. korábban hivatkozott szakasza értelmében – az állatok tulajdonjogával való felhagyás is tilalom alá esik. Forgalomképtelen dolgok tulajdonjogával szintén nem lehet felhagyni.

A dolog feletti tulajdonjog megszűnését eredményezi továbbá a dolog megsemmisülése.

Ellenőrző kérdések

1. Mi a különbség az eredeti és a származékos tulajdonszerzés között?
2. Milyen feltételek szükségesek ingó dolog tulajdonjogának átruházással történő megszerzéséhez?
3. Milyen feltételek szükségesek ingatlan tulajdonjogának átruházással történő megszerzéséhez?
4. Mit jelent az, hogy az átruházáson alapuló tulajdonjog ingatlan-nyilvántartási bejegyzése konstitutív hatályú?
5. Mit mond ki a *nemo plus iuris* elv?
6. Milyen kivételt ismer a magyar polgári jog a *nemo plus iuris* elv alól?
7. Miben különbözik a pénz és az értékpapír átruházása a közönséges dolgok átruházásától?
8. Melyek az elbirtoklás törvényi feltételei?
9. Milyen esetekben szakad meg az elbirtoklás?
10. Mi a következménye az elbirtoklás megszakadásának?
11. Mit jelent az elbirtoklási idő nyugvása?
12. Mi a jogcímes elbirtoklás?
13. Mikor nem minősül egy építési tevékenység hozzáépítésnek?
14. Mit jelent a beépítés?
15. Mi történik a beépített anyag tulajdonjogával?
16. Miért tekinthető a beépítés a dologegyesülés sajátos esetének?
17. Mit jelent a ráépítés?

³⁶⁷ Ptk. 5:30. § (2) bekezdés

18. Mikor szerzi meg a ráépítő a föld vagy annak egy része tulajdonjogát?
19. Mi a különbség a gazdátlan és az elveszett dolog között?
20. Mely dolgok tartoznak a gazdátlan javak körébe?
21. Mi a különbség a találás és a gazdátlan javak elsajátítása között?
22. Mennyi időn belül kell a tulajdonosnak jelentkeznie a talált dologért?
23. Mi történik, ha a jogosult három hónapon belül nem jelentkezik?
24. Kit illet a talált dolog értékesítéséből származó vételár, ha egy éven belül senki sem jelentkezik?
25. Mit nevezünk kincsnek?
26. Mi a tulajdonjog megszűnésének leggyakoribb módja?
27. Mit jelent a derelictio?
28. Mi a különbség a tulajdonjog relatív és abszolút megszűnése között?
29. Bármely dolog tulajdonjogával felhagyhat-e a tulajdonos?
30. Milyen jogi következménye van a dolog megsemmisülésének?

3.5. A közös tulajdon

3.5.1. A közös tulajdon fogalma és keletkezése

A **KÖZÖS TULAJDON** olyan jogközösség, amelyben egy adott dolgon fennálló tulajdonjog meghatározott (eszmei) hányadok szerint több személyt illet meg. Kétség esetén a tulajdonostársak tulajdoni hányada egyenlő.³⁶⁸

Közös tulajdon ingó és ingatlan dolgon egyaránt keletkezhet, akár a felek (leendő tulajdonostársak) megállapodása, akár jogszabály előírása alapján. A közös tulajdon leggyakrabban közös szerzéssel (pl. közös vásárlás) vagy öröklés útján jön létre. Sajátos közös tulajdon (házassági vagyonközösség) jön létre a házasságkötéssel is. A Ptk. továbbá több szerzésmód esetén is közös tulajdon létrejöttéről rendelkezik, így például egyesülés és vegyülés esetén³⁶⁹ és a hozzáépítésnél.³⁷⁰

Közös tulajdon esetében a tulajdonosokat *tulajdonostársak*nak nevezzük.

3.5.2. A tulajdonostársak jogviszonyai

A tulajdonostársak jogviszonyain belül különbséget tehetünk a tulajdonostársak egymás közötti (belső) jogviszonyai és a harmadik személyekkel szemben fennálló további (külső) jogviszonyok között.

A tulajdonjog tartalmát képező jogosultságok és kötelezettségek egy része a belső, míg más része a külső jogviszonyban jelenik meg, az alábbiak szerint:

(a) A *dolog birtoklására és használatára* tulajdonostársak mindegyike jogosult, azonban ezeket a jogokat egyik tulajdonostárs sem gyakorolhatja a többiek jogainak és a dologhoz fűződő lényeges jogi érdekeinek sérelmére.³⁷¹

(b) A *dolog hasznai* a tulajdonostársakat tulajdoni hányaduk arányában illetik meg.³⁷²

³⁶⁸ Ptk. 5:73. § (1)-(2) bekezdés

³⁶⁹ Ptk. 5:66. §

³⁷⁰ Ptk. 5:68. § (1) bekezdés

³⁷¹ Ptk. 5:74. §

³⁷² Ptk. 5:75. §

(c) A dologgal kapcsolatos *kiadások* és a közös tulajdoni viszonyból eredő kötelezettségek a tulajdonostársakat tulajdoni hányaduk arányában terhelik.³⁷³

(d) A tulajdonostársakat tulajdoni hányaduk arányában kötelesek viselni a *dologban beállott kárt* is, feltéve, hogy annak megtérítésére más nem kötelezhető.

(e) A közös tulajdon tárgya *állagának megóvásához és fenntartásához feltétlenül szükséges munkálatokat* bármelyik tulajdonostárs jogosult elvégezni.

(f) Az ilyen kiadások ráeső részét mindegyik tulajdonostárs köteles viselni, azonban a kiadások előtt a tulajdonostársakat lehetőség szerint értesíteni kell.

(g) A *közös tulajdon védelmében* (pl. birtokvédelem) bármelyik tulajdonostárs önállóan is felléphet.³⁷⁴

A tulajdonjog tartalmát képező jogok és kötelezettségek köréből kiemelést érdemel a *rendelkezési jog*, amely közös tulajdon esetében sajátos módon érvényesül. A tulajdonostársak ugyanis saját tulajdoni hányadukkal önállóan rendelkezhetnek.³⁷⁵ A rendelkezési joguk pusztán annyiban korlátozott, hogy amennyiben a tulajdoni hányadukat harmadik személy számára (vagyis aki nem tulajdonostárs) értékesíteni kívánja, úgy a tulajdonostárs(ak)at a tulajdoni hányadra vonatkozóan elővásárlási jog illeti meg.³⁷⁶

Az egész dologra nézve a rendelkezési jogot a tulajdonostársak közösen gyakorolhatják: az egész dolog feletti tulajdonjog átruházásához, az egész dolog megterheléséhez vagy az egész dologra kiterjedő kötelezettségvállaláshoz a tulajdonostársak egyhangú határozata szükséges. Hasonlóképpen, egyhangú határozat szükséges a rendes gazdálkodás körét meghaladó kiadásokhoz is,³⁷⁷ míg a közös tulajdont érintő egyéb kérdésekben – ha a tulajdonostársak eltérően nem rendelkeznek –, a tulajdonostársak szótöbbséggel határoznak. A tulajdonostársakat a szavazati jog tulajdoni hányaduk arányában illeti meg.³⁷⁸

³⁷³ Ptk. 5:75. §

³⁷⁴ Ptk. 5:82. §

³⁷⁵ Ptk. 5:80. §

³⁷⁶ Ptk. 5:81. § (1) bekezdés

³⁷⁷ Ptk. 5:78. § (2) bekezdés

³⁷⁸ Ptk. 5:78. § (1) bekezdés

3.5.3. A tulajdonközösség megszűnése és megszüntetése

A közös tulajdon megszűnik minden olyan esetben, amikor maga a tulajdonjog is megszűnik (pl. dolog megsemmisülése, más javára történő tulajdonszerzés, stb.).

A közös tulajdon megszüntetése azokat az esetköröket jelenti, amikor a tulajdonostársak szándéka irányul a közös tulajdoni viszonyok felszámolására. A közös tulajdon megszüntetésére alapvetően a tulajdonostársak megállapodása az irányadó. Abban az esetben, ha a tulajdonostársak nem tudnak megállapodni, a közös tulajdont a bíróság szüntetheti meg.

A közös tulajdon megszüntetését bármelyik tulajdonostárs követelheti. Ez egy alanyi jogosultság, amelyről lemondani nem lehet, a jogról való lemondás semmis.³⁷⁹ A közös tulajdon megszüntetése bármikor kérhető, azonban a bíróság nem rendelheti el a közös tulajdon megszüntetését, ha az *alkalmatlan időre* esik.³⁸⁰ Alkalmatlan az idő a közös tulajdon megszüntetésére, ha például kedvezőtlen a piaci környezet vagy az ingatlan megváltási ára nem áll rendelkezésre.

A Ptk. a közös tulajdon megszüntetésének több módozatát is rögzíti, amelyek az eljáró bíróság számára egyben sorrendiséget is jelent. (A tulajdonostársak ezzel szemben – a törvényi sorrendtől eltérően – a közös tulajdon megszüntetésének bármelyik formájában megállapodhatnak.) Lényeges, hogy a bíróság nem alkalmazhatja a közös tulajdon megszüntetésének olyan módját, amely ellen valamennyi tulajdonostárs tiltakozik.³⁸¹

A közös tulajdon megszüntetésének Ptk. szerinti esetei az alábbiak:

(a) A közös tulajdont elsősorban természetben kell megosztani. Erre akkor van lehetőség, ha a dolog – fizikai és jogi értelemben – megosztható és a megosztás nem eredményezi a dolog jelentős értékcsökkenését, illetve nem gátolja annak rendeltetésszerű használatát. További feltétel, hogy a természetben megosztás nem járhat a tulajdonostársak dologhoz fűződő érdekének súlyos sérelmével. A bíróság a közös tulajdon természetben való megszüntetése során köteles figyelembe venni a felek méltányolható érdekeit.

³⁷⁹ Ptk. 5:83. § (1) bekezdés

³⁸⁰ Ptk. 5:83. § (1) bekezdés

³⁸¹ Ptk. 5:84. § (6) bekezdés

(b) A közös tulajdon tárgyait vagy azok egy részét – ha ez a tulajdonostársak körülményeire tekintettel indokolt – megfelelő ellenérték fejében a bíróság egy vagy több tulajdonostárs tulajdonába adhatja. Ezt nevezzük *magához váltásnak*, amelynek eredményeként a tulajdonostárs ellenérték fejében megszerzi a másik tulajdonostárs (vagy tulajdonostársak) tulajdoni illetőségét.

A közös tulajdon effajta megszüntetéséhez a tulajdonjogot megszerző tulajdonostárs beleegyezése szükséges. E szabály indoka a felek rendelkezési jogának messzemenő tiszteletben tartása: akarata, szándéka ellenére senkit nem lehet tulajdonszerzésre kötelezni. Nem szükséges a tulajdonjogot szerző tulajdonostárs beleegyezése olyankor, ha a bíróság a közös tulajdonban álló ingatlanrészt az abban lakó tulajdonostárs tulajdonába adja, és ez nem sérti a benne lakó méltányos érdekeit.³⁸²

A közös tulajdon megszüntetésének alapjául az ingatlan ítélet meghozatalakor forgalmi értéke szolgál.

(c) Ha a közös tulajdon más módon nem szüntethető meg, vagy a természetbeni megosztás jelentős értékcsökkenéssel járna vagy gátolná a rendeltetésszerű használatot, a közös tulajdon tárgyait értékesíteni kell, és a vételárat kell a tulajdonostársak között megfelelően felosztani. A tulajdonostársakat az elővásárlási jog harmadik személlyel szemben az értékesítés során is megilleti.³⁸³ Az árverés útján való értékesítésnél a legkisebb vételárat a bíróságnak ítéletében kell megállapítania.³⁸⁴

(d) A közös tulajdon megszüntetésének további lehetséges módja a közös tulajdonban álló ingatlan társasházzá alakítása. Ilyen esetben a társasház alapító okiratát a bíróság ítélete pótolja.³⁸⁵ Megjegyzendő, hogy a társasházzá alakításnak a közös tulajdon megszüntetése módozatainak sorrendjében elfoglalt helye a jogszabály által nem tisztázott. Tekintettel azonban arra, hogy a közös tulajdon értékesítés útján történő megszüntetésénél feltétel, hogy „a közös tulajdon más módon nem szüntethető meg”, a társasházzá alakítás a rangsorban vélhetően megelőzi a közös tulajdon értékesítését.

A közös tulajdon megszüntetése esetén kérdést vet az ingatlanban bennlakó tulajdonostárs helyzete. Amennyiben ugyanis a közös tulajdon megszüntetése olyan ingatlant érint, amelyben az egyik tulajdonostárs benne lakik, úgy a bíróság őt az ingatlan elhagyására

³⁸² Ptk. 5:84. § (1) bekezdés

³⁸³ Ptk. 5:84. § (2) bekezdés

³⁸⁴ Ptk. 5:84. § (2) bekezdés

³⁸⁵ Ptk. 5:84. § (5) bekezdés

kötelezheti, vagy – ha az ingatlan elhagyására kötelezés a benne lakó tulajdonostárs méltányos érdekét sérti –, részére a tulajdoni hányadával arányos használati jogot alapít. A használati jog értékcsökkentő hatásának a magához váltás folytán fizetendő ellenértéknek, illetve az árverési vételár felosztási arányának a meghatározásánál történő viselésére az ingatlanban maradó tulajdonostárs köteles.³⁸⁶

3.5.4. A társasháztulajdon

A társasháztulajdon az ingatlanon fennálló tulajdonközösség sajátos formája, amelynek alapján a tulajdonjog az épületingatlan meghatározott önálló részei vonatkozásában mindegyik tulajdonostársat külön, míg az ingatlan egyéb részei vonatkozásában a társasházközösséget illeti meg. A társasházra vonatkozó tulajdonjog tehát kettős: részben eszmei hányadrészek szerint megosztott közös tulajdon, részben a természetben elkülönült épületrész tekintetében önálló külön tulajdon.

A társasházra vonatkozó részletes rendelkezéseket – a Ptk. szabályait kiegészítve – a társasházakra vonatkozó részletes szabályokat a társasházakról szóló 2003. évi CXXXIII. törvény (a továbbiakban Tht.) tartalmazza.

A jogszabályi meghatározás szerint **TÁRSASHÁZ** jön létre, ha az ingatlanon az alapító okiratban meghatározott, műszakilag megosztott, legalább két önálló lakás vagy nem lakás céljára szolgáló helyiség, vagy legalább egy önálló lakás és egy nem lakás céljára szolgáló helyiség a tulajdonostársak külön tulajdonába, a külön tulajdonként meg nem határozott épületrész, épületberendezés, helyiség, illetve lakás viszont a tulajdonostársak közös tulajdonába kerül.³⁸⁷

A társasház alapításához – közokiratba vagy ügyvéd által ellenjegyzett magánokiratba foglalt – alapító okirat, valamint a társasháznak az ingatlan-nyilvántartásba történő bejegyzése szükséges. Társasház azonban – ahogyan korábban már jeleztük – létrejöhet a közös tulajdon megszüntetésével, a közös tulajdon társasházzá való átalakításával. Ilyen esetben az alapító okiratot a bírósági határozat pótolja.

A társasház *relatív jogképességgel* rendelkezik: a társasház tulajdonostársainak közössége az általa viselt közös név alatt az épület fenntartása és a közös tulajdonnal kapcsolatos ügyek intézése során

³⁸⁶ Ptk. 5:84. § (4) bekezdés

³⁸⁷ Ptk. 5:85. § (1) bekezdés

jogokat szerezhethet és kötelezettségeket vállalhat, önállóan perelhet és perelhető, gyakorolja a közös tulajdonnal kapcsolatos tulajdonosi jogokat, viseli a közös tulajdon terheit.³⁸⁸ A perbeli cselekvőképesség a közös képviselőt (az intézőbizottság elnökét) illeti meg.³⁸⁹

Ellenőrző kérdések

1. Mit nevezünk közös tulajdonnak?
2. Milyen módokon jöhet létre közös tulajdon?
3. Hogyan nevezzük a közös tulajdon alanyait?
4. Milyen két jogviszonyt különböztetünk meg a tulajdonostársak jogviszonyaiban?
5. Felléphet-e valamelyik tulajdonostárs önállóan a közös tulajdon védelmében?
6. Milyen jog illeti meg a többi tulajdonostársat, ha valamelyikük a tulajdoni hányadát harmadik személynek kívánja eladni?
7. Milyen esetekben szűnik meg a közös tulajdon?
8. Ki szüntetheti meg a közös tulajdont, ha a tulajdonostársak nem tudnak megegyezni?
9. Alkalmazhat-e a bíróság olyan megszüntetési módot, amely ellen valamennyi tulajdonostárs tiltakozik?
10. Mit jelent a magához váltás?
11. Milyen lehetőségei vannak a bíróságnak a bennlakó tulajdonostárs helyzetének rendezésére?
12. Mi a társasház fogalma?
13. Hogyan jöhet létre társasház?
14. Mit jelent a relatív jogképesség?

³⁸⁸ JÁVORSZKI Olga: *Társasházak – indokolt a jogi személyiség?*, In. Miskolci Jogi Szemle, 2024/3. sz., 120-135. o., 134. o.

³⁸⁹ Tht. 3. § (1) bekezdés

3.6. A korlátozott dologi jogok

3.6.1. A korlátozott dologi jogok fogalma és fajtái

A dologi jog felosztásánál különbséget tettünk a tulajdonjog mint legteljesebb dologi jog és a korlátozott dologi jogok között, mely utóbbiak esetén a dolog feletti hatalom terjedelmét tekintve – a tulajdonjoghoz viszonyítva – korlátozottabb.

KORLÁTOLT DOLOGI JOGOK (önállósult részjogosítványok vagy idegen dologbeli jogok) esetén az adott dologon a tulajdonjog mellett egy másik dologi jogosultság is fennáll, amely korlátozza a tulajdonos részjogosítványainak terjedelmét vagy akár ki is zárhatja az adott részjogosítvány gyakorlásának lehetőségét.

Tartalmuk szerint a korlátozott dologi jogok körén belül az alábbi fajták különböztethetők meg:

(a) *Használati jogok* (állagjogok, szolgalmak) esetén a jogosult a dologot meghatározott terjedelemben használni jogosult. A használati jogok lehetnek (aa) *személyes szolgalmak*, ahol az adott korlátozott dologi jogosultság *egy meghatározott személy számára* biztosít használati jogosultságot (haszonélvezeti jog, a használat joga, a földhasználati jog és az építményi jog), és (ab) *telki szolgalmak*, ahol – a személyes szolgalmakkal szemben – egy adott ingatlan *mindenkori birtokosa számára* biztosítanak használati jogosultságot (pl. átjárási szolgalom, vízvételi szolgalom, pinceszolgalom).

(b) Az értékjogok olyan korlátozott dologi jogok, amelyek jogosultja – meghatározott feltételekkel és körben – a dolog értékére tarthat igényt. A hatályos magyar polgári jog jogintézményei közül a zálogjog³⁹⁰ sorolható ide.

3.6.2. A haszonélvezet és a használat

3.6.2.1. A haszonélvezet

A **HASZONÉLVEZETI JOG** a használati jogok, ezen belül is a személyes szolgalmak közé tartozó korlátozott dologi jogosultság, amelynél fogva a jogosult (haszonélvező) a más személy tulajdonában álló dologot birtokában tarthatja, használhatja, hasznosíthatja és hasznait szedheti.³⁹¹ Haszonélvezet nemcsak dolgokon, hanem

³⁹⁰ Ptk. 5:87-5:144. §

³⁹¹ Ptk. 5:147. § (1) bekezdés

(hasznót hajtó) jogokon is fennállhat. Ekkor a dolgok haszonélvezetének szabályait kell megfelelően alkalmazni.³⁹²

Rendhagyó haszonélvezetről akkor beszélünk, ha a haszonélvezeti jog tárgya nem tartós használatra szolgáló, hanem természetüknél fogva elhasználható dolgokon keletkezik (pl. gazdasági felszerelés, állatállomány, árukészlet, élelmiszer, tüzelőanyag, pénz, stb.) A rendhagyó haszonélvezet tárgyát képező dolgokkal a haszonélvező a rendes gazdálkodás szabályai szerint indokolt mértékben rendelkezhet, azonban az elhasznált dolgokat a haszonélvezet megszűnésekor köteles pótolni.³⁹³

A haszonélvezet keletkezhet szerződéssel vagy jogszabály rendelkezése folytán. Haszonélvezetet szerződéssel kizárólag a tulajdonos alapíthat, mivel a haszonélvezet alapításával a tulajdonos – rendelkezési jogánál fogva – a tulajdonjogból eredő jogosítványainak átruházásáról rendelkezik.

A haszonélvezeti jog keletkezéséhez a szerződés önmagában nem elegendő, hanem a szerződésen (vagy más jogcímen) kívül ingó dolog esetén a dolog birtokának átruházása (átadás), míg ingatlan esetén pedig a haszonélvezeti jog ingatlan-nyilvántartásba való bejegyzése is szükséges.³⁹⁴ Az ingatlanon alapított haszonélvezet az ingatlan-nyilvántartási bejegyzéssel jön létre (konstitutív hatályú bejegyzés).

Jogszabály rendelkezésén alapuló haszonélvezet esetében a jogosultság a törvény erejénél fogva (*ex lege*) létrejön. Ilyen jogosultság például a túlélő házastársat megillető haszonélvezeti jog (özvegyi jog), amely az örökhagyó halálával mint jogosultságot keletkeztető jogi tény útján létrejön és nem szükséges az ingó dolog átadása vagy ingatlan esetén az ingatlan-nyilvántartásba való bejegyzése. Jogszabályon alapuló, ingatlanon fennálló haszonélvezeti jog esetén a Ptk. a jogosultság ingatlan-nyilvántartási bejegyzését szintén előírja ugyan, azonban itt a bejegyzés deklaratív hatállyal bír: elmaradása nem érinti a jogosultság keletkezését, azonban kizárja a jog érvényesíthetőségét a dologtól jóhiszeműen, ellenérték fejében megszerző személlyel szemben.³⁹⁵

Haszonélvezeti jog természetes személy és jogi személy javára egyaránt fennállhat, azonban a jogosultság mindkét esetben korlátozott időre állhat fenn. Előbbi esetben ez legfeljebb a természetes személy

³⁹² Ptk. 5:156. § (1) bekezdés

³⁹³ Ptk. 5:151. § (1)-(2) bekezdés

³⁹⁴ Ptk. 5:146. § (1) bekezdés

³⁹⁵ Ptk. 5:146. § (2) bekezdés

haláláig tart, míg utóbbi esetben a Ptk. a haszonélvezeti jog időtartamát 50 évben maximálja.³⁹⁶

A Ptk. meghatározza a haszonélvező jogait és kötelezettségeit. A haszonélvezőt megilleti a birtoklás, a használat, hasznosítás és hasznok szedésének a joga, amelynek gyakorlása során a rendes gazdálkodás szabályai szerint köteles eljárni.³⁹⁷ A haszonélvező azonban a haszonélvezeti jogot nem ruházhatja át, mindössze átengedheti harmadik személynek a birtoklás, a használat és a hasznok szedése jogának gyakorlását. Olyan esetben, ha az említett jogok átengedése nem ingyenesen, hanem ellenérték fejében történik, úgy arra a haszonélvezőnek csak abban az esetben van lehetősége, ha a tulajdonos a dolog használatára, hasznosítására vagy a dolog hasznainak szedésére – azonos feltételek mellett – nem tart igényt.³⁹⁸

A haszonélvező köteles viselni a dologgal kapcsolatos terheket (kivéve a rendkívüli javítási és helyreállítási munkálatok), és a dolog használatával járó költségek is őt terhelik.³⁹⁹

A kárveszély viselésének kötelezettsége nem a haszonélvezőt, hanem a haszonélvezet tárgyát képező dolog tulajdonosát terheli azzal, hogy a haszonélvezőt tájékoztatási kötelezettség terheli a tulajdonos irányában: a haszonélvező köteles a tulajdonost a dolgot fenyegető veszélyről és a beállott kárról értesíteni. Köteles továbbá tűrni, hogy a tulajdonos a veszély elhárításához vagy a kár következményeinek megszüntetéséhez a szükséges intézkedéseket tegye.⁴⁰⁰

Tekintettel arra, hogy a haszonélvezeti jog idegen dologbeli jog, vagyis a haszonélvező egy más (idegen) személy tulajdonában álló dolog felett gyakorol jogosultságokat, a tulajdonos a tulajdonjogából egyébként fakadó jogait korlátozottan vagy egyáltalán nem gyakorolhatja. Érdekében áll ugyanakkor, hogy a tulajdonában álló dolog állaga ne sérüljön, értéke megmaradjon, ezért a Ptk. különböző jogosultságokat biztosít a tulajdonos számára. A tulajdonos jogosult egyrészről a haszonélvezet gyakorlását (pl. rendes gazdálkodás követelményeinek megfelelő joggyakorlást) ellenőrizni és nem megfelelő használat vagy rongálás esetén azt a haszonélvező felé

³⁹⁶ Ptk. 5:147. § (4)-(5) bekezdés

³⁹⁷ Ptk. 5:149. § (1) bekezdés

³⁹⁸ Ptk. 5:148. § (1)-(2) bekezdés

³⁹⁹ Ptk. 5:149. § (3) bekezdés

⁴⁰⁰ Ptk. 5:149. § (4) bekezdés

jelezni (tiltakozás), ennek eredménytelensége esetén pedig biztosítékot követelni.⁴⁰¹

A haszonélvezet korlátozott időre jöhet létre, így megszűnik, ha letelik annak időtartama. Megszűnik továbbá akkor is, ha a természetes személy jogosult meghal vagy a jogi személy jogosult jogutód nélkül megszűnik. (A haszonélvezeti jog tehát nem öröklhető.) A haszonélvezeti jog megszűnését eredményezi továbbá, ha a haszonélvező megszerzi a dolog tulajdonjogát.⁴⁰²

A haszonélvezet jogügylettel is megszüntethető a jogosult lemondó nyilatkozatával. Ingatlanon vagy más közhiteles nyilvántartásba bejegyzett jogon fennálló haszonélvezet esetén a lemondó nyilatkozatot írásba kell foglalni és a haszonélvezeti jog megszűnéséhez a nyilvántartásból való törlés is szükséges.⁴⁰³

A haszonélvezeti jog megszűnik, ha a haszonélvezet tárgya (vagy annak jelentős része) elpusztul és azt a tulajdonos nem állítja helyre.⁴⁰⁴ A Ptk. szerint ugyanis a tulajdonosnak nem kötelezettsége az elpusztult dolog vagy dologrész helyreállítása,⁴⁰⁵ azonban a haszonélvezeti jog feléled, amennyiben a tulajdonos a dolgot helyreállítja. Ilyenkor a tulajdonos kérheti a haszonélvezeti jog helyreállításra fordított összeggel arányos korlátozását.⁴⁰⁶

Ha a haszonélvezet tárgya helyébe más dolog vagy követelés lép, a haszonélvezet erre terjed ki, azzal, hogy ha a dolog helyébe pénzösszeg vagy követelés lépett, a tulajdonos és a haszonélvező is követelheti ennek az összegnek a dolog helyreállítására vagy pótlására fordítását, ha ez a rendes gazdálkodás követelményeinek megfelel.⁴⁰⁷

3.6.2.2. *A használat*

A **HASZNÁLATI JOG** a haszonélvezeti joghoz képest a jogosult számára korlátozottabb terjedelmű használatot biztosító (személyes) szolgalmi jogosultság. A használat jogánál fogva a természetes személy jogosult a dolgot a saját, valamint vele együtt élő családtagjai szükségleteit meg nem haladó mértékben használhatja és hasznait szedheti. Amennyiben a jogosult jogi személy, az a használat jogánál

⁴⁰¹ Ptk. 5:152. § (1)-(2) bekezdés

⁴⁰² Ptk. 5:154. § (1) bekezdés

⁴⁰³ Ptk. 5:154. § (2) és (4) bekezdés

⁴⁰⁴ Ptk. 5:153. § (3) bekezdés

⁴⁰⁵ Ptk. 5:153. § (1) bekezdés

⁴⁰⁶ Ptk. 5:153. § (2) bekezdés

⁴⁰⁷ Ptk. 5:153. § (3) bekezdés

fogva a dolgot a létesítő okiratában meghatározott céljával és tevékenységével összhangban használhatja és szedheti annak hasznait.⁴⁰⁸

A használati jog terjedelme tehát a haszonélvezeti joghoz képest szűkebb: a használati jog jogosultja a dolog hasznait korlátozottan – a fentebb meghatározottaknak megfelelően, „szükségletehez igazodóan” – szedheti és a jogosultat a hasznosítás joga nem illeti meg. További különbség a két korlátolt dologi jogosultság között, hogy a jogosult a használat jogát másnak nem engedheti át, még ingyenesen sem.

A használatra egyebekben a haszonélvezet szabályait kell alkalmazni.

3.6.3. A közérdekű használat

A **KÖZÉRDEKŰ HASZNÁLATI JOG** gyűjtőfogalom; olyan sajátos használati jellegű jogosultság (szolgálat vagy használati jog), amelynek létesítésére *közérdekből*, kizárólag ingatlanon és kizárólag a jogszabályban feljogosított személyek javára van lehetőség. Közérdekű használati jog alapján tehát a jogosult valamely – jogszabályban meghatározott – közérdekű tevékenység folytatása érdekében a más személy tulajdonában álló ingatlan meghatározott terjedelmű használatára jogosult. Közérdekű használati jog például a vezetékgig, de hasonlóan, jogszabály rendelkezése kötelezi a vasúti pályával szomszédos ingatlan tulajdonosát a gyengeáramú vezetékg, ennek tartószerkezete, jelzőkő, stb. elhelyezésének és a karbantartási vagy javítási munkálatok elvégzésének tűrésére.

Közérdekű használati jog a hatóság határozatával vagy az érintett feleknek a határozatot pótló megállapodásával alapítható és azért a korlátozás mértékének megfelelő kártalanítás jár.⁴⁰⁹

3.6.4. Az építményi jog

Az **ÉPÍTMÉNYI JOG** a használati jogok körébe tartozó vagyoni értékű jogosultság, amely – a többi használati jogosultsággal szemben – forgalomképes, így átruházás és jogutódlás tárgya lehet.⁴¹⁰ A törvényi meghatározás szerint építményi jogánál fogva a jogosult az ingatlanon – vagy annak felszíne alatt – épületet létesíthet, illetve hasznosíthat.

⁴⁰⁸ Ptk. 5:159. § (1) bekezdés

⁴⁰⁹ Ptk. 5:164. § (1) bekezdés

⁴¹⁰ Az építményi jog jogintézményével kapcsolatos kérdések részletes feldolgozását lásd: TÓKEY Balázs: *Az építményi jog mint sajátos vagyontárgy*, In: Magyar Jog, 2025/2. sz., 72-82. o.

Ennek során jogosult az épület építésére vagy építtetésére, és ennek érdekében az ingatlan igénybevétele, jogosult továbbá a felépült vagy az ingatlanon már fennálló épület birtoklására, használatára és hasznainak szedésére.⁴¹¹

Az építményi jog egyidejűleg és együttesen több jogosultat is megillette. Jogaik gyakorlására és kötelezettségeik teljesítésére ekkor a közös tulajdonra vonatkozó szabályok megfelelően irányadók.⁴¹²

Építményi jog írásbeli szerződéssel vagy az ingatlan tulajdonosa által saját javára, egyoldalú nyilatkozattal alapítható, határozott időre, legfeljebb 50 évre. Az építményi jog létrejöttéhez az erre irányuló szerződésen vagy más jogcímen felül az építményi jog jogosult javára történő ingatlan-nyilvántartási bejegyzése is szükséges,⁴¹³ vagyis az építményi jogot a bejegyzés keletkezteti (konstitutív hatály).

Építményi jog az ingatlan egészére vagy annak egy természetben meghatározott részére alapítható.

Az építményi jog akár ingyenesen, akár ellenérték fejében alapítható. Utóbbi esetben a jogosult az építményi jog ellenértékeként az ingatlan mindenkor tulajdonosának egyösszegű vagy időszakonként visszatérő szolgáltatás (ÉPÍTMÉNYBÉR) teljesítésére köteles, amelynek mértékét és esedékességét az építményi jogot alapító szerződésben kell meghatározni.⁴¹⁴

Az építményi jog megszűnhet jogügylettel, ha a felek a megszűnésben megállapodnak, vagy ha a jogosult építményi jogáról írásbeli nyilatkozattal lemond. Ilyenkor a jog megszűnéséhez az építményi jog ingatlan-nyilvántartásból való törlése is szükséges.⁴¹⁵

Megszűnik az építményi jog a szerződésben vagy egyoldalú nyilatkozatban határozott időtartam leteltével. Amennyiben az építményi jogot 50 évnél hosszabb időre alapították, úgy az a megalapításától számított 50 év elteltével megszűnik.⁴¹⁶

Megszűnik továbbá az építményi jog akkor is, ha azt a jogosult 15 éven át nem gyakorolja.⁴¹⁷

Végül, az építményi jog a szerződésben meghatározott idő vagy az 50 év leteltét megelőzően is megszűnhet, ha az építményi jogot a

⁴¹¹ Ptk. 5:159/A. § (1) bekezdés

⁴¹² Ptk. 5:159/A. § (4) bekezdés

⁴¹³ Ptk. 5:159/B. § (1)-(2) bekezdés

⁴¹⁴ Ptk. 5:159/E. § (4) bekezdés

⁴¹⁵ Ptk. 5:159/C. § (3) bekezdés

⁴¹⁶ Ptk. 5:159/C. § (4) bekezdés

⁴¹⁷ Ptk. 5:159/C. § (3) bekezdés

bíróság a tulajdonos keresete alapján – súlyos, a jogosult joggyakorlásának megsértése, vagy az őt terhelő kötelezettségek súlyos megszegése miatt – megszünteti.⁴¹⁸

Az építményi jog fennállására – a haszonélvezet jogához hasonlóan – nem hat ki az épület megsemmisülése. Eltérően azonban a haszonélvezet szabályainál rögzített megszűnési esettel, nem vezet az építményi jog megszűnésére, ha az építményi jogot az ingatlan tulajdonosa vagy az ingatlan tulajdonjogát az építményi jog jogosultja szerzi meg.⁴¹⁹

Az építményi jog megszűnésével kapcsolatos lényeges, rendezésre szoruló kérdést jelent az ingatlanon létesített épület jogi sorsa.

A Ptk. rendelkezése szerint az ingatlannal tartósan egyesített (vagyis alkotórészi kapcsolatban álló) épület továbbra is az ingatlan alkotórésze marad. Kivételt képez e szabály alól az az eset, ha a felek az építményi jogot alapító szerződésben – az épület és a föld elváló tulajdonára vonatkozó szabályok⁴²⁰ szerint – abban állapodtak meg, hogy az épület önálló ingatlanként az építményi jog jogosultjának tulajdonába kerül.

Az ingatlan tulajdonosa az épület értékének megtérítésére – a felek eltérő megállapodása hiányában – nem köteles.⁴²¹

Az önálló ingatlannak nem minősülő, az ingatlanról eltávolítható (tehát az ingatlannal alkotórészi kapcsolatban nem álló) épület esetén az építményi jog jogosultját az elvitel joga illeti meg.⁴²²

3.6.5. A telki szolgálat

A **TELKI SZOLGÁLAT** ingatlanon létesíthető idegen dologbeli jog, amelynél fogva az *ingatlan mindenkori birtokosa* meghatározott célból (pl. átjárás, vízellátás, vízelvezetés, pince létesítése, vezetékoszlopok elhelyezése, épület megtámasztása, az ingatlan mindenkori birtokosa számára előnyös más hasonló cél) más ingatlanát *meghatározott terjedelemben* használhatja, vagy követelheti, hogy a másik ingatlan birtokosa a jogosultságából egyébként folyó valamely magatartástól tartózkodjék.⁴²³

⁴¹⁸ Ptk. 5:159/C. § (5) bekezdés

⁴¹⁹ Ptk. 5:159/C. § (2) bekezdés

⁴²⁰ Ptk. 5:19. §

⁴²¹ Ptk. 5:159/E. § (5)-(6) bekezdés

⁴²² Ptk. 5:159/E. § (7) bekezdés

⁴²³ Ptk. 5:160. § (1) bekezdés

A telki szolgálat csak ingatlanon létesíthető és ahhoz legalább két – jellemzően szomszédos, de legalább egymáshoz közel fekvő – ingatlan szükséges. A telki szolgálat az egyik ingatlan (uralkodó telek) javára előnyöket biztosít, amely a másik ingatlan (szolgáló telek) oldalán teherként, korlátozásként jelentkezik.

Szemben a korábban ismertetett korlátozott dologi jogokkal, amelyek mindegyike egy adott személyhez kötődött (személyes szolgalmak), a telki szolgálat mindig az ingatlanhoz kötődik és jogosultként annak mindenkori birtokosát (pl. tulajdonos, bérlő, az ingatlant egyéb jogcímen birtokló személy stb.) illeti meg. A telki szolgálat önálló forgalom tárgya nem lehet.⁴²⁴

Telki szolgálat létrejöhet a törvény erejénél fogva (*ex lege*). Jogszabály alapján jön például a **SZÜKSÉGBELI ÚT SZOLGALMA**, amely szerint, ha valamely föld nincs összekötve megfelelő közúttal, a szomszédok kötelesek tenni, hogy az ingatlan mindenkori birtokosa földjeiken átjárjon.⁴²⁵ Minthogy a szolgálat a törvény erejénél fogva áll fenn, az a telki szolgálat jogának ingatlan-nyilvántartásba történő bejegyzése nélkül is abszolút (dologi) hatállyal bír.

A telki szolgálat létrejöhet továbbá szerződéssel is, akár ingyenesen, akár ellenérték fejében. Ekkor az ingatlan hasznélvezetének alapítására vonatkozó szabályokat kell megfelelően alkalmazni, vagyis a telki szolgálat létesítéséhez a jogosultság ingatlan-nyilvántartásba való bejegyzése is szükséges. Telki szolgalmat az ingatlan tulajdonosa egyoldalú nyilatkozattal a saját javára is alapíthat.⁴²⁶

A telki szolgalmat bíróság vagy más hatóság határozata is létrehozhatja, és az létrejöhet elbirtoklás útján is. Elbirtoklással az ingatlan birtokosa akkor szerzi meg a telki szolgalmat, ha a másik ingatlan használata ellen annak birtokosa 15 éven át nem tiltakozik. Lényeges, hogy szívésségből vagy visszavonásig engedett jog gyakorlása nem vezet a telki szolgálat elbirtoklására.⁴²⁷

A telki szolgálat gyakorlásával kapcsolatosan fontos megjegyezni, hogy a jogosult a szolgálatmal terhelt ingatlant csak a saját ingatlana használatával kapcsolatos szükségleteinek indokolt mértékéig használhatja, amelyet az ingatlan adottságai, az ingatlanon való gazdálkodás vagy egyéb tevékenység módja és körülményei határoznak meg

⁴²⁴ Ptk. 5:161. § (4) bekezdés

⁴²⁵ Ptk. 5:160. § (2) bekezdés

⁴²⁶ Ptk. 5:161. § (1)-(2) bekezdés

⁴²⁷ Ptk. 5:161. § (3) bekezdés

A Ptk. rögzíti, hogy az ingatlan használata nem vezethet mások, különösen a szolgálommal terhelt dolog használója jogainak szükségtelen sérelmére. Olyan esetben pedig, amikor a telki szolgálom gyakorlása valamely berendezés vagy felszerelés használatával jár, a fenntartás költségei a szolgálom jogosultját és kötelezettjét – eltérő megállapodás hiányában – olyan arányban terhelik, amilyen arányban a berendezést vagy felszerelést használják.⁴²⁸

A telki szolgálom megszűnésére vezet, ha az ingatlan mindenkori birtokosa ingatlanának rendeltetésszerű használatához a telki szolgálom már nem szükséges. Ekkor a telki szolgálmat a bíróság szünteti meg. Ha a telki szolgálom szükséges ugyan a mindenkori birtokos ingatlanának rendeltetésszerű használatához, azonban elegendő annak módosított tartalommal való fenntartása, a bíróság a telki szolgálmat – időben vagy terjedelmét tekintve – módosíthatja. Hasonlóképpen, ha a telki szolgálom a mindenkori birtokos ingatlanának rendeltetésszerű használatához átmenetileg nem szükséges, a bíróság a telki szolgálmi jogot nem szünteti meg, pusztán annak gyakorlását függeszti fel.⁴²⁹

A telki szolgálom a törvény erejénél fogva megszűnik, ha a jogosult a telki szolgálmi jogot – bár ez módjában állt –, 15 éven át nem gyakorolta vagy eltúrte, hogy gyakorlásában akadályozzák.⁴³⁰

A telki szolgálom megszüntethető jogügylet útján is, a felek – vagyis az uralkodó telek és a szolgáló telek tulajdonosainak – megállapodásával, vagy az uralkodó telek tulajdonosának a szolgáló telek tulajdonosához intézett írásbeli lemondó nyilatkozatával. A telki szolgálom megszűnéséhez a lemondó nyilatkozaton felül a szolgálmi jog ingatlan-nyilvántartásból való törlése szükséges.⁴³¹

3.6.6. A zálogjog

A **ZÁLOGJOG** az *értékjogok* körébe tartozó korlátolt dologi jogosultság, valamely tárgy vagyoni értékéhez való jog.⁴³² A törvényi meghatározás szerint zálogjoga alapján a zálogjogosult a követelésének biztosítására szolgáló vagyontárgyból (zálogtárgy) más követeléseket megelőző sorrendben kielégítést kereshet, ha a

⁴²⁸ Ptk. 5:162. § (1)-(2) bekezdés

⁴²⁹ Ptk. 5:163. § (1) bekezdés

⁴³⁰ Ptk. 5:163. § (2) bekezdés

⁴³¹ Ptk. 5:163. § (3) bekezdés

⁴³² DEZSŐ Gyula: *Fejezetek a zálogjogtan köréből*, Franklin-Társulat Nyomdája, Budapest, 1928

biztosított követelés kötelezettje nem teljesít.⁴³³ A zálogjog *biztosítéki célú jogintézmény*, amely *megegyeztet* a *jogosult helyzetét* arra az esetre, ha a kötelezett az esedékességkor nem teljesítené a szolgáltatást.⁴³⁴ A zálogjog járulékos jellegű jogintézmény: szinte minden esetben valamely követeléshez kapcsolódik, érvényes főkötelezettséget feltételez.

Zálogjog akkor jön létre, ha (a) a zálogjogosult és a zálogkötelezett megalapítja a zálogjogot, és (b) a zálogkötelezett rendelkezési joggal bír a zálogtárgy fölött.⁴³⁵ A zálogjog megalapítása *kétkomponensű ügylet*, amelyhez szükséges a zálogszerződés megkötése, és erre tekintettel a zálogjog megfelelő nyilvántartásba való bejegyzése (jelzálogjog) vagy a zálogtárgy birtokának a zálogjogosult részére történő átruházása (kézizálogjog).⁴³⁶

A **ZÁLOGSZERZŐDÉS** a zálogkötelezett és a zálogjogosult mint jogalanyok közötti szerződés, amelyben zálogjognak meghatározott zálogtárgyon és – ha a Ptk. eltérően nem rendelkezik –, meghatározott követelés biztosítása céljából való alapításában állapodnak meg.⁴³⁷ A zálogszerződést írásba kell foglalni.⁴³⁸

Lényeges, hogy a zálogszerződés a zálogjogot önmagában még nem hozza létre, hanem ahhoz egy további aktus – kézizálog esetén birtokátruházás, jelzálog esetén pedig a nyilvántartásba való bejegyzés – is szükséges. A jelzálogot ingatlan esetén az ingatlan-nyilvántartásba, míg ingó dolog, jog és követelés esetén a hitelbiztosítéki nyilvántartásba, vagy más közhiteles nyilvántartásba (lajstrom) kell bejegyezni.⁴³⁹ A zálogszerződésnek kötelező tartalmi elemét képezi a biztosított követelés és a biztosíték tárgyának meghatározása. Előbbit a feleknek azonosításra alkalmas módon (pl. jogviszonyra utalás és az összeg meghatározása) kell meghatározniuk.⁴⁴⁰ A Ptk. szerint zálogjog tárgya bármely vagyontárgy lehet azzal, hogy kézizálog tárgyat csak ingó dolog képezheti.⁴⁴¹

⁴³³ Ptk. 5:86. § (1) bekezdés

⁴³⁴ LESZKOVEN [2017], 209. o., valamint GÁRDOS István: *A zálogjog mint dologi biztosíték az új Ptk.-ban*, In: Jogtudományi Közlöny, 2014/1. sz., 1-11. o.

⁴³⁵ Ptk. 5:87. §

⁴³⁶ Ptk. 5:88. §

⁴³⁷ Ptk. 5:89. § (1) bekezdés

⁴³⁸ Ptk. 5:89. § (6) bekezdés

⁴³⁹ Ptk. 5:93. § (1)-(2) bekezdés

⁴⁴⁰ Ptk. 5:89. § (5) bekezdés

⁴⁴¹ Ptk. 5:101. § (1)-(2) bekezdés

Zálogjog nemcsak zálogszerződés, hanem jogszabály rendelkezése alapján is létrejöhet (TÖRVÉNYES ZÁLOGJOG). Ilyen esetben a jogszabályi rendelkezés pótolja a felek zálogszerződésbe foglalt akaratát.⁴⁴² Törvényes zálogjoggal a Ptk. egyes szerződésekre vonatkozó szabályanyagában számtalan helyen találkozhatunk, így például törvényes zálogjog jön létre a vállalkozó javára a megrendelő vagyontárgyain a vállalkozói díj és a költségek biztosítása érdekében.⁴⁴³

A zálogjoggal kapcsolatosan szükséges kitérni a zálogszerződés alanyait megillető jogokra és kötelezettségekre. *Kézizálogjog* mint idegen dologbeli jog esetén a zálogjogosultat megilleti a birtoklás joga, amelyhez a dolog épségben tartásának, megőrzésének kötelezettsége kapcsolódik.⁴⁴⁴ A zálogtárgy állagát és használatát a zálogkötelezett (a zálogtárgy tulajdonosa) vagy a személyes kötelezett jogosult ellenőrizni.⁴⁴⁵

Jelzálogjog esetén a zálogtárgy birtoklásához való jog nem illeti meg a zálogjogosultat, hanem az a zálogjog megalapítását követően is a zálogkötelezettet illeti meg, a használat és a hasznosítás jogával együtt. Lényeges, hogy a zálogkötelezett a zálogtárgyat rendeltetésszerűen köteles használni és szintén kötelezettsége a zálogtárgy épségben való megőrzése.⁴⁴⁶ A zálogjogosult a zálogtárgy állagát és használatát ellenőrizheti.⁴⁴⁷

A kézizálog esetén a zálogkötelezett, jelzálog esetén pedig a zálogjogosultat megillető ellenőrzési jogosultság célja a zálogfedezet megóvása, annak biztosítása, hogy a jogosult a kötelezett nem teljesítése esetén a zálogtárgy értékéből kielégítést nyerjen.

A biztosított követelés esedékességekor, amennyiben a kötelezett a teljesítést elmulasztja, a zálogjogosult számára megnyílik a *zálogtárgyból való kielégítés joga*, amelynek gyakorlása – a zálogjogosult választása szerint – bírósági végrehajtás útján vagy bírósági végrehajtáson kívül történhet.⁴⁴⁸ Utóbbi esetben – a zálogjogosult választása szerint – lehetséges (a) a zálogtárgy zálogjogosult általi értékesítése, (b) a zálogtárgy tulajdonjogának a zálogjogosult által történő megszerzése, vagy (c) az elzálogosított jog

⁴⁴² Ptk. 5:92. §

⁴⁴³ Ptk. 6:246. §

⁴⁴⁴ Ptk. 5:106. § (1) bekezdés

⁴⁴⁵ Ptk. 5:107. § (1) bekezdés

⁴⁴⁶ Ptk. 5:108. § (1) bekezdés

⁴⁴⁷ Ptk. 5:109. § (1) bekezdés

⁴⁴⁸ Ptk. 5:126. § (1) és (3) bekezdés

vagy követelés érvényesítése. A zálogjogosult a kielégítési jog érvényesítésének választott módjáról másokra térhet át.⁴⁴⁹ Lényeges, hogy a zálogtárgy tulajdonjogának zálogjogosult általi megszerzésére csak a kielégítési jog megnyíltát követően van lehetőség: semmis az olyan megállapodás, amely szerint a zálogjogosult kielégítési joga megnyílásakor megszerzi a zálogtárgy tulajdonját (*lex commissoria tilalma*).⁴⁵⁰

A zálogjog megszűnik, ha

(a) a zálogjogosult lemond a zálogjogáról és a zálogtárgyat visszaadja a zálogkötelezettnek, vagy ha a jelzálogjogot törlik a megfelelő nyilvántartásból,

(b) a zálogjog tárgyául szolgáló dolog elpusztul, a zálogjog tárgyául szolgáló követelés vagy jog megszűnik anélkül, hogy más vagyontárgy lépne a helyébe,

(c) a kézizálogjog jogosultja elveszíti a zálogtárgy birtokát, kivéve, ha késelem nélkül birtokvédelmi eljárást vagy birtokpert indított,

(d) megszűnik a zálogjoggal biztosított követelés, illetve minden olyan jogviszony, amely alapján a jövőben zálogjoggal biztosított követelés keletkezhet,

(e) a zálogjoggal biztosított követelés elévül (ez azonban a követelést biztosító kézizálogból való kielégítést nem akadályozza), valamint

(f) a zálogjogosult a kielégítési jogát gyakorolva a zálogtárgyat értékesíti vagy a zálogtárgy tulajdonját megszerzi.⁴⁵¹

Ellenőrző kérdések

1. Mit nevezünk korlátolt dologi jognak?
2. Milyen két fő csoportba sorolhatók a korlátolt dologi jogok?
3. Mi a különbség személyes szolgáalom és telki szolgáalom között?
4. Van-e olyan korlátolt dologi jog, amely átruházható?
5. Haszonélvezeti jogánál fogva milyen jogok illetik meg a haszonélvezőt?
6. Mit jelent a rendhagyó haszonélvezet?
7. Mi szükséges az ingatlanon alapított haszonélvezet létrejöttéhez?
8. Mi az özvegyi jog?
9. Mennyi ideig állhat fenn haszonélvezeti jog jogi személy javára?

⁴⁴⁹ Ptk. 5:127. § (1)-(2) bekezdés

⁴⁵⁰ Ptk. 5:136. §

⁴⁵¹ Ptk. 5:142. § (1) bekezdés

10. Melyek a használati jog tartalmát képező jogosultságok?
11. Miben különbözik a használati jog a haszonélvezettől?
12. Mi a közérdekű használati jog célja?
13. Mi az építményi jog?
14. Mire jogosít az építményi jog?
15. Mi az építménybér?
16. Mi a telki szolgalmat lényege?
17. Mi az uralkodó telek?
18. Mit jelent a szükségbeli út szolgalmat?
19. Hány évnyi nem gyakorlás után szűnik meg a telki szolgalmat?
20. Mely jogok körébe tartozik a zálogjog?
21. Mi a zálogjog elsődleges célja?
22. Milyen két feltétel szükséges a zálogjog létrejöttéhez?
23. Mi a zálogszerződés?
24. Milyen alaki követelmény vonatkozik a zálogszerződésre?
25. Milyen vagyontárgyak lehetnek zálogjog tárgyai?
26. Mi a törvényes zálogjog?
27. Mikor nyílik meg a zálogjogosult kielégítési joga?
28. Milyen módon gyakorolható a kielégítési jog?
29. Mit jelent a lex commissoria tilalma?
30. Soroljon fel legalább három megszűnési okot a zálogjogra vonatkozóan!

IV. ÖRÖKLÉSI JOG

4.1. Az öröklés mint jogutódlás. Az öröklési jog alapfogalmai

Az **ÖRÖKLÉS** az ember vagyonában halál esetén bekövetkező *egyetemes jogutódlás*, amelynek eredményeként az örökös mint jogutód az örökhagyó mint jogelőd helyébe lép annak jogai és kötelezettségei (aktív és passzív vagyona) tekintetében. Öröklés esetén tehát az ember halálával *hagyatéka*, mint egész száll át az örökösökre.⁴⁵² A több együtt öröklő örököst együttesen *örököstársaknak* nevezzük. A **HAGYATÉK** az örökhagyóról halála esetén jogutódaira átszálló egész (aktív és passzív) vagyona, vagyontárgyainak, valamint polgári jogi jellegű vagyoni jogainak és kötelezettségeinek összessége.⁴⁵³

A magyar öröklési jogban az ún. **IPSO IURE ÖRÖKLÉS** elve érvényesül. Ennek értelmében az öröklés folytán, amely az örökhagyó halálával nyílik meg,⁴⁵⁴ az örökös a törvény erejénél fogva, minden külön jogcselekmény nélkül szerzi meg az örökséget, részéről az örökség megszerzéséhez nincs szükség semmilyen további nyilatkozatra (pl. elfogadó nyilatkozat) vagy más jogcselekményre.⁴⁵⁵ Ahhoz azonban, hogy a vagyonban bekövetkező jogutódlás megállapítást nyerhessen, szükséges a hagyatéki vagyontárgyak felmérése (feltározása) és annak meghatározott eljárási rendben, a *hagyatéki eljárás* keretében történő átadása.⁴⁵⁶

⁴⁵² Ptk. 7:1. §

⁴⁵³ A hagyaték ugyanakkor nem azonos az örökhagyó vagyonával, minthogy vannak öröklés útján át nem szálló jogok és kötelezettségek is, amelyek nem tartoznak a hagyatékba. Az effajta, a hagyatékba nem tartozó jogok és kötelezettségek átszállása nem az öröklési jog, hanem kötelmi jogi vagy közjogi szabályok útján történik. L. TELEGDY Gergely: *Gyakorlati észrevételek egy elméleti problémához – A hagyatékból kivont vagyoni elemek*, In: FORVM, 2022/1. sz., 175-193. o., 180. o.

Az utóbbi néhány évben egyre komolyabb kérdésként merült fel a digitális vagyontárgyak örökhagyó vagyonában való megjelenése, amelynek kezelése egyelőre jogilag még vitatott. Vö.: PARTI Tamás: *Digitális hagyaték? De miről is beszélünk? avagy digitális javak az öröklésben*, In: Közjegyzők Közlönye, 2023/2. sz., 20-29. o.; JUHÁSZ Ágnes: „Pillantás a jövőbe” – *A digitális vagyontárgyak öröklésének lehetőségei és kihívásai*, In: Fontes Iuris, 2024/3-4. sz., 17-26. o.

⁴⁵⁴ Ptk. 7:87. § (1) bekezdés

⁴⁵⁵ Ptk. 7:87. § (2) bekezdés

⁴⁵⁶ Az eljárás szabályait a hagyatéki eljárásról szóló 2010. évi XXXVIII. törvény (Htv.) tartalmazza.

Az öröklés *jogcíme* a magyar jogban kétféle lehet: a Ptk. elsődleges öröklési jogcímként ismeri el a *végintézkedésen alapuló öröklést*. Ez azt jelenti, hogy amennyiben az örökhagyó után végintézkedés maradt, úgy az öröklés rendjét ez határozza meg. (A végintézkedés – amint ezt a későbbiekben részletesen ismertetjük –, gyűjtőfogalom, amely a végrendelet, az öröklési szerződés és a halál esetére szóló ajándékozás kategóriáit fedi le.) Ehhez képest másodlagosan érvényesülő jogcím a *törvényes öröklés*, amelyre abban az esetben kerülhet sor, ha az örökhagyó végintézkedést nem tett vagy a végintézkedés érvénytelen vagy hatálytalan. Nem kizárt az sem, hogy a két öröklési jogcím egymás mellett érvényesül. Ez olyankor lehetséges, ha az örökhagyó tett ugyan végintézkedést, amely érvényes és hatályos, azonban a végintézkedés a hagyatéknak csak egy adott részére vonatkozik, azt nem meríti ki teljesen. Ekkor a hagyatéknak végintézkedéssel nem érintett részének öröklésére törvényes öröklés alapján kerül sor.

Az öröklés kapcsán érdemes rögzíteni az ún. különös jogutódlás eseteit is. Ekkor a végrendeletben meghatározott juttatást öröklés jogcímén szerzi meg az örökös. A **HAGYOMÁNY** a hagyatéknak meglevő valamely vagyontárgynak meghatározott személy részére juttatása, feltéve, hogy az ilyen részesedés nem minősül öröklésnek. Ezt nevezzük *dologi hagyománynak*. Hagyománynak minősül az is, amikor az örökhagyó örökösét arra kötelezi, hogy a hagyományosnak vagyoni szolgáltatást teljesítsen. Ez a *kötelmi hagyomány*.⁴⁵⁷

MEGHAGYÁSról akkor beszélünk, ha az örökhagyó a hagyatéknak részesülő személyt harmadik személy javára teljesítendő kötelezettséggel terheli. Ekkor a követelésre a végrendeletben megjelölt személy jogosulttá válik.⁴⁵⁸

Ellenőrző kérdések

1. Mit jelent az öröklés a polgári jogban?
2. Milyen jogutódlásnak minősül az öröklés?
3. Mit nevezünk hagyatéknak?
4. Mit jelent az ipso iure öröklés elve?
5. A magyar jogban milyen jogcímen lehet örökölni? Melyik az elsődleges öröklési jogcím?
6. Előfordulhat-e, hogy a végintézkedésen alapuló és a törvényes öröklés egyszerre érvényesül?

⁴⁵⁷ Ptk. 7:31. § (1)-(2) bekezdés

⁴⁵⁸ Ptk. 7:33. § (1) bekezdés

7. Mi a hagyomány?
8. Mi a meghagyás?

4.2. A kiesési okok rendszere

Az örökléssel kapcsolatosan vizsgálatot érdemel az, hogy esetlegesen fennáll-e valamely olyan ok, amelyre tekintettel az örökös *nem örökölhet*. Az ún. *kiesési okokat* a Ptk. kimerítő (taxatív) jellegű felsorolásként a következők szerint sorolja fel.

Kiesik az öröklésből, aki

- a) nem éli túl az örökhagyót,
- b) aki az öröklésre érdemtelen,
- c) akit az örökhagyó az öröklésből kizárt,
- d) akit az örökhagyó az öröklésből kitagadott,
- e) aki lemondott az öröklésről,
- f) aki az örökséget visszautasította.⁴⁵⁹

Kiesik továbbá az öröklésből – és erre tekintettel nem örökölhet – a házastárs, ha az öröklés megnyílásakor a házastársak között életközösség nem állott fenn, és az eset körülményeiből nyilvánvaló, hogy az életközösség visszaállítására nem volt kilátás.⁴⁶⁰

Az örökös örökhagyót megelőző halála esetén a Ptk. speciális szabályt rögzít arra vonatkozóan, ha az örökhagyó örökösei közös balesetben vagy más hasonló közös veszélyhelyzetben veszítik életüket. Ekkor az elhunyt személyek az egymás után történő öröklés tekintetében kiesettnek tekintendők a halál beálltának sorrendjétől függetlenül.⁴⁶¹

Az örökös öröklésből való kiesését eredményezi az **ÉRDEMTELENSÉG**. A Ptk. szerint érdemtelen az öröklésre,

- aki az örökhagyó életére tört (pl. örökhagyó életének szándékos kioltása vagy annak megkísérlése),
- aki szándékos eljárásával az örökhagyó végakaratainak szabad nyilvánítását megakadályozta (pl. kényszerítés), a végakarát érvényesítését megghiúsította vagy ezek valamelyikét megkísérelte,
- aki a *hagyatékban való részesülés céljából* az örökhagyó után törvényes öröklésre jogosult vagy az örökhagyó végintézkedésében részesített személy életére tört.⁴⁶²

⁴⁵⁹ Ptk. 7:4. § (1)-(2) bekezdés

⁴⁶⁰ Ptk. 7:62. § (1) bekezdés

⁴⁶¹ Ptk. 7:4. § (1) bekezdés

⁴⁶² Ptk. 7:6. § (1) bekezdés

Az érdemteleniséget a bíróság hivatalból (*ex officio*) nem veheti figyelembe, hanem arra az eljárás során hivatkozni kell. Az érdemteleniségre az hivatkozhat, aki ezáltal maga örökölné vagy kötelezettség alól vagy tehertől mentesülné.⁴⁶³

Az érdemteleniséget a bíróság hivatalból veszi figyelembe – vagyis arra nem kell hivatkozni akkor, ha az érdemteleniséget az örökhagyó végrendeletében kitagadási okként nevesíti. (Erről a későbbiekben, a kitagadás szabályainak ismertetésekor szólnak részletesen.) Nem vehető azonban figyelembe az érdemteleniség, ha az érdemteleniségre vezető fentebb felsorolt magatartást az örökhagyó vagy az, aki ellen irányult, megbocsátotta.⁴⁶⁴

Az érdemteleniség relatív kiesési ok, amennyiben az csak az érdemtelen személy öröklésből való kiesését eredményezi. Lényeges azonban, hogy az érdemteleniség folytán az örökös a bármely jogcímen neki járó örökrésztől esik, vagyis a kötelesrészhez sem juthat hozzá.

Az *öröklésről való lemondás* a törvényes öröklésre jogosult és az örökhagyó között megkötött írásbeli szerződés, amelyben az örökös részben vagy egészben lemond az öröklésről.⁴⁶⁵

A lemondás megvalósulhat ingyenesen vagy ellenérték fejében, és az is lehetséges, hogy az örökös a lemondást valamilyen feltételhez köti vagy más személy (pl. leszármazó) javára mond le az öröklésről.

A lemondás főszabály szerint relatív kiesési ok, amely a lemondó személy leszármazóira nem hat ki. Abszolút hatályú azonban a lemondás, ha a felek (az örökhagyó és az örökös) megállapodása kifejezetten így szól vagy ha a lemondás a kötelesrészt elérő kielégítés ellenében történt.⁴⁶⁶

Ahogy fentebb már említést nyert, a lemondás vonatkozhat az örökös leendő örökségének egészére vagy annak egy részére (részleges lemondás). A felek eltérő megállapodása hiányában az öröklésről való lemondás a kötelesrésztől való lemondást is jelenti, nem jelenti azonban a lemondást arról, ami a lemondóra más öröklési jogcímen hárul.⁴⁶⁷

Az öröklésről való lemondástól szükséges elhatárolni az *örökség visszautasításának* esetét. Az örökös az öröklés megnyílása után az

⁴⁶³ Ptk. 7:6. § (3) bekezdés

⁴⁶⁴ Ptk. 7:6. § (2) bekezdés

⁴⁶⁵ Ptk. 7:7. § (1) bekezdés

⁴⁶⁶ Ptk. 7:8. § (1) bekezdés

⁴⁶⁷ Ptk. 7:9. § (1) bekezdés

örökséget visszautasíthatja.⁴⁶⁸ Minthogy a Ptk. szerint az örökség visszautasítására az öröklés megnyílása után kerülhet sor (és az öröklés az örökhagyó halálával nyílik meg), a visszautasításnál a szerződéses forma kizárt, a visszautasítás az örökös egyoldalú jognyilatkozata formájában valósulhat meg.

Visszautasítás esetén – az öröklésről való lemondás esetétől eltérően – az örökösnek nincs lehetősége pusztán öröksége egy részéről rendelkezni, részleges visszautasításnak nincs helye. A visszautasítás tehát főszabályként az örökös egész örökrészére kiterjed. Kivételt képez e főszabály alól a mezőgazdasági termelés célját szolgáló föld, a hozzá tartozó berendezési, felszerelési tárgyak, az állatállomány és a munkaeszközök. Ez utóbbiak öröklését ugyanis az örökös külön is visszautasíthatja, amennyiben nem foglalkozik hivatásszerűen mezőgazdasági termeléssel.⁴⁶⁹ További kivétel a főszabály alól, ha az örökös végintézkedés és törvényes öröklés jogcímén is örököl. Ekkor az örökös az egyik jogcímén megszerzett örökrész önálló visszautasítására is jogosult.⁴⁷⁰

Az örökség visszautasítása relatív kiesési ok, nem terjed ki az örökös leszármazóira.

	LEMONDÁS	VISSZAUTASÍTÁS
a hagyaték megnyílása	előtt	után
a jognyilatkozat	kétoldalú: szerződés az örökhagyóval	egyoldalú
alakszerűség	csak írásban	szóban is
részlegesen	korlátozás nélkül lehetséges	csak kivételesen lehetséges
a leszármazókra kihat- e	kivételesen igen	soha
meghatározott személy javára	lehetséges	nem lehetséges

Az örökhagyó örökösét az öröklésből *kizárhatja* vagy *kitagadhatja*. Előbbi esetben az örökhagyó azt, aki törvényes örököse vagy azzá válhat, más személynek örökössé nevezésével (mellőzés) vagy

⁴⁶⁸ Ptk. 7:89. §

⁴⁶⁹ Ptk. 7:89. § (2) bekezdés. Vö.: MESZLÉNYI András: *Gyakorlati problémák az örökség visszautasítása körében*, In: Magyar Jog, 2023/5. sz., 261-271. o., valamint HORNYÁK Zsófia: *A mezőgazdasági földek öröklése*, Bíbor Kiadó, Miskolc, 2019

⁴⁷⁰ Ptk. 7:89. § (3) bekezdés

végrendeletben tett kifejezett nyilatkozattal kizárhatja a törvényes öröklésből. A kizárást nem kell indokolni.⁴⁷¹ A kizárás relatív kiesési ok, amely által az örökhagyó törvényes örökösét örökrésztől megfosztja és így azt pusztán a kötelesrész illeti meg.

Az örökös kitagadására – a kizárással szemben – az örökhagyónak csak a Ptk.-ban kimerítő jelleggel (taxative) felsorolt okokra⁴⁷² való hivatkozással van lehetősége. Tekintettel arra, hogy az örökös kitagadására – amely az örökös kötelesrésztől való megfosztását is jelenti –, érvényesen az örökhagyó végintézkedésében kerül sor, a kitagadás alapjául szolgáló okokat részletesen a végrendeletre vonatkozó rendelkezések körében mutatjuk be.

Lényeges, hogy a Ptk.-ban meghatározott, fentebb ismertetett kiesési okok általános jellegűek: azok bármely örökös öröklésből való kiesésére vezetnek. A Ptk. ugyanakkor a házastárs törvényes öröklésére vonatkozó szabályok körében a házastársra vonatkozóan egy további kiesési okot is rögzít. Nem örökölhet ugyanis az örökhagyó házastársa, ha az öröklés megnyílásakor a házastársak között az életközösség nem állt fenn, és az eset körülményeiből nyilvánvaló, hogy az életközösség visszaállítására már nem volt kilátás.⁴⁷³ Az említett kiesési ok fennállása – a későbbiekben, a törvényes öröklés rendjénél ismertetésre kerülő szabályok alapján – a bejegyzett élettárs öröklésből való kiesését is eredményezi.

Ellenőrző kérdések

1. Sorolja fel az öröklésből való kiesés Ptk. által meghatározott eseteit!
2. Mikor értelmetlen az örökös az öröklésre?
3. Mi a különbség kizárás és kitagadás között?
4. Mi a különbség az öröklésről való lemondás és az örökség visszautasítása között?
5. Az általános kiesési okok mellett milyen további sajátos ok eredményezheti a házastárs törvényes öröklésből való kiesését?
6. Mi az öröklésből való kiesés jogkövetkezménye?

⁴⁷¹ Ptk. 7:29. § (1) bekezdés

⁴⁷² Ptk. 7:78. §

⁴⁷³ Ptk. 7:62. § (1) bekezdés

4.3. A végintézkedésen alapuló öröklés

A végintézkedés az öröklés elsődleges jogcíme a magyar jogban. A Ptk. rögzíti a *végintézkedés szabadságát*, kimondva, hogy az örökhagyó a halála esetére vagyonáról vagy annak egy részéről végintézkedéssel szabadon rendelkezhet.⁴⁷⁴ A **VÉGINTÉZKEDÉS** gyűjtőfogalom, összefoglaló megnevezése mindazoknak a jogilag megengedett formáknak, amelyekben az örökhagyó vagyonáról vagy annak egy részéről halála esetére rendelkezhet. A végintézkedési nyilatkozat az egyik legszemélyesebb jognyilatkozat, ahol képviseletnek nincs helye, az *kizárólag személyesen* tehető meg.⁴⁷⁵

A magyar öröklési jog szerint a végintézkedés lehet

- végrendelet,
- öröklési szerződés, vagy
- halál esetére szóló ajándékozás.

Ahhoz, hogy valaki halála esetére ténylegesen rendelkezessen, akaratát végintézkedés formájában kifejezhesse, *végintézkedési képességgel* kell rendelkeznie. A végintézkedési képesség a cselekvőképességhez igazodik: a teljesen cselekvőképes személy korlátozás nélkül tehet végintézkedést, míg a korlátozottan cselekvőképes személyek bár tehetnek végintézkedést, azonban erre csak szigorúbb alaki feltételek mellett van lehetőségük. Minthogy a cselekvőképtelen személyek jognyilatkozatot nem tehetnek, a végintézkedés esetén pedig nincs helye képviseletnek, az említett személyeknek végintézkedési képesség hiányában nincs lehetőségük végintézkedés tételére.

4.3.1. A végrendelet fogalma és fajtái

A **VÉGRENDELET** az örökhagyó egyoldalú jognyilatkozata, amelyben vagyonáról vagy annak egy részéről rendelkezik halála esetére. Ahhoz, hogy egy adott okiratot végrendeletnek tekinthessünk, meg kell felelnie legalább a következő két feltételnek (minimumfeltételek):

- az okirat az örökhagyó halála esetére szóló vagyoni rendelkezést kell, hogy tartalmazzon, és
- külsőleg az örökhagyótól származónak mutatkozzék.⁴⁷⁶

⁴⁷⁴ Ptk. 7:10. §

⁴⁷⁵ Ptk. 7:11. §

⁴⁷⁶ Ptk. 7:12. §

A feltételeknek egyidejűleg teljesülniük kell (konjunktív feltételek). Ellenkező esetben az okirat nem tekinthető végrendeletnek.

A végrendeletnek a magyar jog három formáját ismeri el. Ezek a *közzévégrendelet*, az *írásbeli magánvégrendelet* és a *szóbeli végrendelet*. Ez utóbbi megtétele kivételes jellegű, feltételekhez kötött.

A **KÖZZÉVÉGRENDELET** a végrendelet közjegyző előtt tett formája, amelynek alaki érvényességére a közjegyzői okiratok érvényességére vonatkozó szabályokat kell alkalmazni.⁴⁷⁷

Közzévégrendeletet bárki tehet, azonban vannak olyan személyek, akik végrendeletet csak ebben a formában tehetnek érvényesen. Ilyen a korlátozottan cselekvőképes kiskorú és a cselekvőképességében vagyoni jognyilatkozatai tekintetében részlegesen korlátozott nagykorú személy. Az ő esetükben a végrendelet érvényességéhez a törvényes képviselő hozzájárulása és a gyámhatóság jóváhagyása nem szükséges.⁴⁷⁸

Az említett két személyi kör mellett írásban szintén csak közzévégrendelet formájában végrendelkezhetsz személyesen a vak, írástudatlan, vagy olvasásra, nevének aláírására képtelen állapotban lévő személy.⁴⁷⁹

Lényeges rendelkezés, hogy érvényesen nem lehet közzévégrendeletet tenni olyan személy előtt, aki a végrendelkezőnek, a végrendelkező házastársának, élettársának hozzátartozója, gyámja vagy gondnoka. Érvénytelen továbbá az a juttatás, amely a közzévégrendelet tételében közreműködő személy, valamint ennek hozzátartozója, gyámoltja vagy gondnokoltja javára szól.⁴⁸⁰

Az **ÍRÁSBELI MAGÁNVEGRENDELET** az örökhagyó vagyonáról vagy vagyona egy részéről halála esetére szóló, *magánokiratba foglalt rendelkezése*. A magyar polgári jogban az írásbeli magánvégrendeletnek három formája ismert. A *holográf végrendelet* az, amelyet az örökhagyó az elejétől a végéig sajátkezűleg írt és aláírt.⁴⁸¹

A más által írt végrendeletet *allográf végrendeletnek* nevezzük. Az ilyen végrendelet esetén szükséges, hogy azt az örökhagyó két tanú együttes jelenlétében aláírja, vagy ha azt már korábban aláírta, akkor az aláírást két tanú előtt, azok együttes jelenlétében magáénak ismerje

⁴⁷⁷ Ptk. 7:14. § (1) bekezdés

⁴⁷⁸ Ptk. 7:14. § (4) bekezdés

⁴⁷⁹ Ptk. 7:14. § (5) bekezdés

⁴⁸⁰ Ptk. 7:14. § (2)-(3) bekezdés

⁴⁸¹ Ptk. 7:17. § (1) bekezdés, a) pont

el, és a végrendeletet mindkét esetben a tanúk is aláírják e minőségük feltüntetésével.⁴⁸²

Az írásbeli magánvégrendelet harmadik típusa a *közjegyzőnél letett végrendelet*, amely az örökhagyó olyan – akár holográf, akár allográf – végrendelete, amelyet közjegyzőnél nyílt vagy zárt iratként, végrendeletként feltüntetve *személyesen* letétbe helyez.⁴⁸³ A végrendelkezőnek az iratot tehát minden esetben személyesen és azzal a kijelentéssel kell átadnia, hogy az okirat az ő végrendeletét tartalmazza. A letétről jegyzőkönyv készül és a közjegyző a letét tényét köteles bevezetni a Végrendeletek Országos Nyilvántartásába az okirat elkészítését vagy a letétbe helyezést követő 72 órán belül.⁴⁸⁴

A Ptk. az írásbeli magánvégrendelet kapcsán több feltételt is rögzít, amelyek általános érvényességi feltételét képezik az írásbeli magánvégrendelet mindhárom fajtájának. Ezek a következők:

(a) Végrendeletet csak olyan nyelven lehet érvényesen tenni, amelyet a végrendelkező ért, és amelyen sajátkezűleg írt végrendelet esetén írni, más által írt végrendelet esetén olvasni tud.⁴⁸⁵

(b) A végrendeletben használt írásjeleknek meg kell felelniük a közönséges írás követelményének, ezért érvénytelen az ettől eltérő egyéb jel- vagy számjegyírással készült magánvégrendelet, és külön is nevesítetten az az eset, ha a végrendeletet gyorsírással írják.⁴⁸⁶

(c) A végrendelet készítésének idejének az okirattól ki kell tűnnie.⁴⁸⁷

(d) Több különálló lapból álló végrendelet esetén minden egyes lapot folyamatos sorszámozással kell ellátni és allográf végrendelet esetén további feltétel, hogy mind a végrendelkező, mind pedig a tanúk minden egyes lapot aláírjanak.

Az allográf végrendelettel kapcsolatosan fontos kitérni a tanúkra vonatkozó szabályokra.

A tanúkra vonatkozóan a Ptk. követelményként rögzíti, hogy

(a) képesnek kell lenniük a végrendelkező személyazonosságának tanúsítására,

(b) cselekvőképességnek, és

⁴⁸² Ptk. 7:17. § (1) bekezdés, b) pont

⁴⁸³ Ptk. 7:17. § (1) bekezdés, c) pont

⁴⁸⁴ BERKI Dávid Zuárd: *A végrendelet közjegyzői letétbe helyezésének és visszavételének gyakorlati problémái*, In: Fontes Iuris, 2021/1. sz., 29-38. o., 33. o.

⁴⁸⁵ Ptk. 7:15. §

⁴⁸⁶ Ptk. 7:16. § (2)-(3) bekezdés

⁴⁸⁷ Ptk. 7:17. § (1) bekezdés

(c) írástudóknak kell lenniük.⁴⁸⁸

Az írásbeli magánvégrendelet érvényességének nem feltétele, hogy a tanú a végrendelet tartalmát ismerje, vagy tudjon arról, hogy végrendelet tételénél működött közre,⁴⁸⁹ hanem a tanúval szembeni követelményrendszerben a hangsúly azon van, hogy a tanú a végrendelkező személyének azonosítására legyen képes.

A Ptk. nem zárja ki, hogy a végrendelkező írásbeli magánvégrendeletében a tanút vagy a végrendelkezésnél közreműködő személyt (pl. a végrendelet megfogalmazója, szerkesztője, leírója), vagy ezek hozzátartozóját is juttatásban részesítse. Az ilyen juttatás azonban csak abban az esetben érvényes, ha a végrendeletnek ezt a részét az örökhagyó sajátkezüleg írta és aláírta, vagy ha a végrendelet megalkotásában az érintett tanún kívül még két tanú vett részt.⁴⁹⁰

A **SZÓBELI VÉGRENDELET** a végrendelet tételének kivételes formája. Szóbeli végrendeletet az tehet, aki életét fenyegető olyan rendkívüli helyzetben van, amely írásbeli végrendelet tételét nem teszi lehetővé.⁴⁹¹ A szóbeli végrendelet megtételének tehát két konjunktív feltétele van. Az egyik az életet fenyegető rendkívüli helyzet fennállása, amelyet kívülről ható ok (pl. árvíz, tűzvész, robbanás, stb.) vagy belső, élettani ok (pl. szívinfarktus, tüdőembólia, stb.) egyaránt okozhat. A másik feltétel a végrendelkező személy írásbeli végrendelet megtételére való képtelensége.

A szóbeli végrendelet csak abban az esetben érvényes, ha a végrendelkező két tanú együttes jelenlétében, a tanúk által értett nyelven végakarátát egész terjedelmében szóban – vagy jelnyelvet használó végrendelkező esetén jelnyelven – előadja, és egyidejűleg kijelenti, hogy szóbeli nyilatkozata az ő végrendelete.⁴⁹²

A tanúknak a végakarát előadásakor *folyamatosan és együttesen* jelen kell lenniük, és szemben az írásbeli magánvégrendelet tanúival, tudniuk kell, hogy szóbeli végrendelet tételénél működnek közre. A szóbeli végrendelet tanúival szemben támasztott elvárások

⁴⁸⁸ Ptk. 7:18. § (1) bekezdés

⁴⁸⁹ Ptk. 7:18. § (2) bekezdés

⁴⁹⁰ Ptk. 7:19. § (1)-(2) bekezdés. Ehhez lásd: LESZKOVEN László: *A tanú vagy más közreműködő javára szóló végrendeleti juttatás érvénytelensége, különös tekintettel az öröklési szerződésekre*, In: Publicationes Universitatis Miskolcensis Sectio Juridica et Politica, Tomus XL/2 (2022), 250-259. o. (a továbbiakban LESZKOVEN [2022])

⁴⁹¹ Ptk. 7:20. §

⁴⁹² Ptk. 7:21. §

szigorúbbak, mint a magánvégrendelet tanúival szembeni elvárások, hiszen nem pusztán a végrendeletkező személyazonosságát kell tanúsítaniuk, hanem a végrendelet tartalmáról is számot kell adniuk, hiszen ők maguk a végrendelet „örzői”.

4.3.2. A végrendelet érvénytelenségének és hatálytalanságának okai és jogkövetkezményei

Ahhoz, hogy az örökhagyó által megtett végrendelet alkalmas legyen a kívánt joghatás kiváltására, szükséges az is, hogy ne álljon fenn olyan ok, amely a végrendelet érvénytelenségére vagy hatálytalanságára vezetne. *Érvénytelenség* esetén a végrendelet valamely hibában szenved, melynek folytán a célzott joghatást nem tudja kiváltani. *Hatálytalanság* esetén a végrendelet ugyan érvényes, azonban a végrendelet megtételét követően áll be valamely olyan ok, hiba, amely megakadályozza a végrendelet hatályosulását és a célzott joghatás kiváltását. Különbség tehát, hogy míg az érvénytelenséget a végrendelet megtételekor fennálló ok eredményezi, addig a hatálytalanság oka mindig utólagosan, a végrendelet megtételét követően áll be.

A végrendelet érvénytelenségének, illetve hatálytalanságának megállapítására minden esetben *megtámadó nyilatkozat* alapján van lehetőség, amelyben meg kell jelölni az érvénytelenség vagy hatálytalanság okát. A végrendelet megtagadására a jogosult, aki a végrendelet érvénytelensége vagy hatálytalansága folytán maga örökölné, vagy a végrendelet folytán őt terhelő kötelezettségtől vagy más tehertől mentesülne.⁴⁹³

A megtámadás joga az öröklés megnyílásától számított öt év alatt évül el. Megszűnik továbbá az öröklés joga, ha arról a jogosult – az öröklés megnyíltát követően – lemond. Lemondásnak minősül a végrendelet érvényesként vagy hatályosként való elismerése is.⁴⁹⁴

A végrendelet érvénytelensége relatív hatállyal bír: a sikeres megtámadás pusztán a megtámadásban érvényesített okból és csak a megtámadó személy javára teszi érvénytelenné a végrendeletet.

A végrendelet érvénytelensége különböző okokból állhat elő, amelyek eredhetnek (a) a végrendeletkezői képesség hiányából, (b) a végrendeleti akarat kinyilvánításának hibájából, (c) a végrendeleti akarat fogyatékosága miatt, valamint (d) a végrendelet tartalmi hibájából.

⁴⁹³ Ptk. 7:37. § (1)-(2) bekezdés

⁴⁹⁴ Ptk. 7:37. § (4)-(5) bekezdés

(a) A végrendelezési képesség hibái

A végrendelet érvénytelenségét eredményezi, ha a végrendelező személy végrendelezési képessége hiányzik. Ennek megfelelően érvénytelen a cselekvőképtelen személy által tett végrendelet.

Szintén érvénytelenségre vezet, ha a végrendeletet tevő személy végintézkedési képessége – cselekvőképességének korlátozottága (pl. gondnokság alatt állás) folytán – korlátozott és nem a rá vonatkozó alaki szabályoknak megfelelő végrendeleti formában (közvégrendelet) tesz végrendeletet. A gondnokság alatt álló személy végrendelete érvényes, ha a végrendelezés idején a gondnokság alá helyezés oka a már megszűnt.⁴⁹⁵

A végrendelezési képesség hibája miatt érvénytelen továbbá a vak, az írástudatlan, vagy az olvasásra, illetve nevének aláírására képtelen állapotban lévő személy által tett írásbeli magánvégrendelet, minthogy a felsorolt személyek érvényesen kizárólag közvégrendeletet tehetnek.

(b) A végrendeleti akarat kinyilvánításának hibái

A végrendeleti akarat kinyilvánításának hibáját képezi – és erre tekintettel érvénytelen a végrendelet –, ha azt (a) nem a jogszabály által előírt, megfelelő végrendeleti formában tették, (b) a végrendelet megtételére nem személyesen került sor, vagy (c) két vagy több személy ugyanabban az okiratban végrendelezett (**KÖZÖS VÉGRENDELET**). A közös végrendelet főszabálykénti érvénytelensége⁴⁹⁶ alól kivételt képez a házastársaknak az életközösség fennállása alatt készített, ugyanabba az okiratba foglalt írásbeli végrendelete, ha az megfelel a Ptk. által meghatározott feltételeknek.

Holográf végrendelet esetén az okiratot az egyik végrendelező elejétől végig maga írja és aláírja, a másik végrendelező pedig ugyanabban az okiratban sajátkezűleg írt nyilatkozatban kijelenti, hogy az okirat az ő végakarátát is magában foglalja, és nyilatkozatát aláírja. Allográf végrendelet esetén a végrendelezők egymás és a tanúk együttes jelenlétében írják alá az okiratot, vagy mindkét végrendelező egymás és a tanúk együttes jelenlétében külön nyilatkozik arról, hogy az okiraton szereplő aláírás a sajátja. Érvényes továbbá a házastársak közös végrendelete, ha azt közvégrendeleti formában tették meg.⁴⁹⁷

⁴⁹⁵ Ptk. 7:39. §

⁴⁹⁶ Ptk. 7:23. § (1) bekezdés

⁴⁹⁷ Ptk. 7:23. § (2) bekezdés

(c) A végrendeleti akarat fogyatékosága

A végrendeleti akarat fogyatékosága miatt érvénytelen a végrendeleti rendelkezés, ha (a) az örökhagyó tévedett nyilatkozata tartalmában vagy ilyen tartalmú nyilatkozatot egyáltalán nem akart tenni (pl. tréfából, színlelve vagy fizikai kényszer hatására tette). Érvénytelenséget eredményez, ha (b) az örökhagyót az adott rendelkezés megtételére téves feltevés vagy utóbb megghiúsult várakozás indította, valamint ha (c) az örökhagyót az intézkedésre jogellenes fenyegetéssel vagy tisztességtelen befolyással bírták rá⁴⁹⁸, feltéve minden esetben, hogy az örökhagyó a rendelkezést egyébként nem tette volna meg.⁴⁹⁹

A fenti esetekben azonban az érvénytelen rendelkezés mégis érvényes lesz, ha azt az örökhagyó utóbb a végrendeletre megszabott alakban jóváhagyja.⁵⁰⁰

(d) A végrendelet tartalmi hibái

A végrendelet érvénytelenségét eredményező tartalmi hibát jelent, ha a végrendelkező **UTÓÖRÖKÖST**, vagyis olyan személyt nevez meg örökösként, aki az örökségben vagy annak egy részében valamely eseménytől vagy időponttól kezdve felváltja az addigi örököst.⁵⁰¹ Az ilyen rendelkezés a Ptk. szerinti kivételekkel⁵⁰² érvényes lehet.⁵⁰³

Az utóörökös személyét fontos elhatárolni a **HELYETTES ÖRÖKÖSTŐL**. Ez utóbbi az örökhagyó által az örökös öröklésből való kiesése esetére nevezett más személyt jelent.⁵⁰⁴ A helyettes örökös nevezése – az utóörökös nevezésével szemben – nem érvénytelen végrendeleti rendelkezés.

⁴⁹⁸ Tisztességtelen befolyásolásnak minősül az olyan meg nem engedett – aktív vagy passzív – magatartás (pl. hízélgés, testi vagy szellemi gyengeség kihasználása), amely a társadalom erkölcsi megítélése szerint alkalmas arra, hogy az örökhagyót a tények helyes értékelésén alapuló, valóságos végrendelkezési akaratától eltérő végintézkedés tételére készítse. L. PUSZTAHELYI Réka: *A végrendelkező akaratának tisztességtelen befolyásolása*, In: Jogtudományi Közlöny, 2021/9. sz., 397-408. o., 401. o.

⁴⁹⁹ Ptk. 7:40. § (1) bekezdés

⁵⁰⁰ Ptk. 7:40. § (2) bekezdés

⁵⁰¹ Ptk. 7:28. § (1) bekezdés

⁵⁰² Ptk. 7:28. § (2)-(4) bekezdés

⁵⁰³ Vö.: SZILI Zoltán – SZILI Emese: *Gondolatok az elő- és az utóörökös jogállásáról*, In: Közjegyzők Közlönye, 2022/2. sz., 37-61. o.

⁵⁰⁴ Ptk. 7:27. § (1) bekezdés

Szintén érvénytelen az a végrendeleti rendelkezés, amely nyilvánvalóan jóerkölcsbe ütközik, valamint érthetetlen, lehetetlen vagy ellentmondó feltételt tartalmaz.⁵⁰⁵

Amennyiben a végrendelező a végrendeleti részesítést jogellenes felfüggesztő feltételhez köti, úgy a végrendeleti részesítés érvénytelen, míg a jogellenes bontó feltételt figyelmen kívül kell hagyni.⁵⁰⁶

A végrendelet hatályossága és hatálytalansága – amint arra fentebb utaltunk –, kizárólag csak érvényesen megtett végrendelet esetén vizsgálendő. A végrendelet hatálytalan szintén különböző okok folytán állhat elő.

Hatálytalanná válik a végrendelet annak visszavonásával, amely történhet akár *kifejezett nyilatkozattal*, akár *hallgatólagosan*, új végrendelet megtételével, amely folytán a korábbi végrendeletet visszavontnak, vagyis hatálytalannak kell tekinteni.

A visszavonásra – a Ptk. eltérő rendelkezése hiányában – a végrendelet tételére vonatkozó szabályokat kell alkalmazni,⁵⁰⁷ így az örökhagyónak a visszavonás időpontjában is rendelkeznie kell végintézkedési képességgel és a visszavonó nyilatkozat megtételére az annak megfelelő végrendelet alakszerűségi és egyéb érvényességi követelményeinek betartásával kell történnie.

Az írásbeli magánvégrendelet hatálytalanná válik akkor is, ha azt a végrendelezési képességgel rendelkező örökhagyó – vagy az ő beleegyezésével más személy – megsemmisíti (pl. elégeti, széttepi, stb.). Amennyiben az írásbeli magánvégrendelet az örökhagyó birtokában maradt, azonban az nem került elő, úgy ellenkező bizonyításáig vélelmezni kell, hogy azt az örökhagyó megsemmisítette.⁵⁰⁸ Nem veszíti ugyanakkor hatályát a közvégrendelet és az írásbeli magánvégrendelet, ha a végrendelezést tartalmazó okirat a végrendelező akaratán kívül álló okból semmisül meg (pl. lakástűz) vagy vész el, kivéve akkor, ha az örökhagyó a végrendelet megsemmisülésébe belenyugodott.⁵⁰⁹

Ahogy fentebb jeleztük, két vagy több személy közös okiratba foglalt végrendelete (pl. házastársak közös végrendelete) a Ptk. szerinti feltételekkel érvényes lehet. Hatálytalanná válik azonban a közös végrendelet, ha a végrendelet megtétele után a házastársak között az életközösség megszakadt, és az az öröklés megnyílásáig nem állott

⁵⁰⁵ Ptk. 7:38. § (1) bekezdés

⁵⁰⁶ Ptk. 7:38. § (2) bekezdés

⁵⁰⁷ Ptk. 7:41. § (1) bekezdés

⁵⁰⁸ Ptk. 7:42. § (1) bekezdés

⁵⁰⁹ Ptk. 7:42. § (2) bekezdés

helyre.⁵¹⁰ Lényeges, hogy a felek közötti életközösség helyreállításának kilátása figyelmen kívül marad: a végrendelet hatálytalansága akkor is megállapítható, ha a házasság felbontására nem került sor.

Szintén hatálytalanná válik a közös végrendelet, ha annak megtételét követően a végrendelezőknek vagy egyiküknek gyermeke születik, kivéve, ha a végrendelet eltérően rendelkezik. Ugyanez a hatása az örökbefogadásnak is.⁵¹¹

A közjegyzőnél letett magánvégrendelet hatályát veszti, ha azt a végrendelező visszaveszi⁵¹², míg a szóbeli végrendelet hatálytalanságára vezet, ha az örökhagyó a szóbeli végrendelezés feltételéül szolgáló helyzet megszűnése után megszakítás nélkül harminc napon át nehézség nélkül alkothatott volna írásbeli végrendeletet.⁵¹³

A végrendelet érvénytelensége és hatálytalansága esetén lényeges kérdés, hogy az adott végrendeleti rendelkezés érvénytelensége vagy hatálytalansága kihat-e a végrendelet többi rendelkezésére. A Ptk. szerint *főszabály a részleges érvénytelenség, illetve részleges hatálytalanság*, vagyis az érvénytelen vagy hatálytalan végrendeleti rendelkezésen túl a többi rendelkezés érvényes vagy hatályos marad, amennyiben az örökhagyó eltérően nem rendelkezik, és a végrendelet részleges fennmaradása nem ellentétes az örökhagyó feltehető akaratával.⁵¹⁴

⁵¹⁰ Ptk. 7:43. § (1) bekezdés

⁵¹¹ Ptk. 7:43. § (2) bekezdés

⁵¹² Ptk. 7:44. §. A közjegyzőnél – végrendeletként megőrzésre kerülő – letett és onnan visszavett végrendeletek sorsát, a letétel és visszavétel jogintézményét a közjegyzőkről szóló 1991. évi XLI. törvény (Kjtv.) tartalmazza. A kérdéshez kapcsolódóan lásd: LESZKOVEN László: *Gondolatok a közjegyzőnél letett végrendeletek visszavételéről*, In: Magyar Jog, 2018/11. sz., 625-632. o.

⁵¹³ Ptk. 7:45. §

⁵¹⁴ Ptk. 7:47. §

4.3.3. A kötelesrész és a kitagadás

A **KÖTELESRÉS**Z az örökhagyó végintézkedési szabadságának törvényben szabályozott korlátja, az örökhagyó legközelebbi hozzátartozói javára. Az örökhagyó leszármazóját, szülőjét, illetve házastársát törvény alapján megillető minimum részesedés az örökhagyó vagyona terhére, amelynek feltétele, hogy a leszármazó, szülő vagy házastárs a hagyaték megnyílásakor az örökhagyó törvényes örököse vagy végintézkedés hiányában az lenne.⁵¹⁵

A Ptk. felfogásában a kötelesrész követelés, az örökhagyó halálával keletkező kötelmi igény, amelynek lényege, hogy a kötelesrészre jogosult nem válik az örökhagyó jogutódjává, hanem hagyatéki hitelezőként az örökösökkel szemben keletkezik pénzkövetelésre irányuló igénye. A kötelesrész iránti igény öt év alatt évül el.⁵¹⁶

A Ptk. szerint kötelesrészre jogosult a leszármazó, a szülő és a házastárs (bejegyzett élettárs). Nem jár azonban kötelesrész annak, akit az örökhagyó végintézkedésében érvényesen kitagadott.⁵¹⁷ A kitagadás az örökhagyó végintézkedésében tett nyilatkozata, amellyel a kötelesrészre jogosultat valamely, a törvényben meghatározott és a végintézkedésben kifejezetten megjelölt okból megfosztja a kötelesrészétől. A kitagadás tehát az öröklésből való kiesési ok, amely csak abban az esetben érvényes, ha az örökhagyó a végintézkedésben a kitagadás okát kifejezetten megjelöli. Az érvényes kitagadás következménye, hogy a kötelesrészre jogosult a kötelesrészre kiterjedően is kiesik az öröklésből. *Relatív jellegű*, vagyis a kitagadás a kitagadott személy leszármazójára nem hat ki.

A Ptk. szerint a kötelesrészre jogosult kitagadásának van helye, ha

- (a) az örökhagyó után öröklésre érdemtelen lenne,
- (b) az örökhagyó sérelmére bűncselekményt követett el,
- (c) az örökhagyó egyenesági rokonának, házastársának vagy élettársának életére tört vagy sérelmükre egyéb súlyos bűncselekményt követett el,
- (d) az örökhagyó irányában fennálló törvényes tartási kötelezettségét súlyosan megsértette,
- (e) erkölcstelen életmódot folytat,
- (f) akit végrehajtandó szabadságvesztésre ítélték és büntetését még nem töltötte ki,

⁵¹⁵ Ptk. 7:75. §

⁵¹⁶ Ptk. 7:76. §

⁵¹⁷ Ptk. 7:77. §

(g) a tőle elvárható segítséget nem nyújtotta, amikor az örökhagyónak szüksége lett volna rá.⁵¹⁸

A fenti, (a)-(g) pontokban felsorolt kitagadási okok általános jellegűek: bármely kötelesrészre jogosulttal szemben megalapozhatják az örökrészből (ideértve a kötelesrészt is) való kirekesztést. Emellett azonban a Ptk. speciális, egy-egy adott személyi körre vonatkozóan további kitagadási okokat is rögzít, az alábbiak szerint:

(a) a nagykorú leszármazót az örökhagyó a vele szemben tanúsított durva hálátlanság miatt is kitagadhatja,

(b) a szülőt az örökhagyó a sérelmére elkövetett olyan magatartás miatt is kitagadhatja, amely a szülői felügyeleti jog megszüntetésére ad alapot, és

(c) házastársát (bejegyzett élettársát) az örökhagyó házastársi köteleességét durván sértő magatartása miatt kitagadhatja.⁵¹⁹

Lényeges, hogy a kitagadás érvénytelen, amennyiben a kitagadás okát az örökhagyó még a végintézkedése megtételét megelőzően megbocsátotta. Ekkor az örökös igényt tarthat a kötelesrészre. Abban az esetben, ha az örökhagyó a kitagadás okát a végintézkedése megtételét követően bocsátotta meg, a kitagadás a végintézkedés visszavonása nélkül hatálytalanná válik.⁵²⁰

A kötelesrész kapcsán fontos kitérni arra, hogy miként számítható ki a kötelesrészre jogosultat megillető kötelesrész mértéke. A Ptk. rendelkezése szerint kötelesrész címén a kötelesrészre jogosultat annak harmada illeti meg, ami neki – a kötelesrész alapja szerint számítva – mint törvényes örökösnek jutna.⁵²¹ A kötelesrész mértékének fenti kiszámításához szükséges a kötelesrész alapjának meghatározása.

A *kötelesrész alapja* a hagyaték tiszta értéke, megnövelve az örökhagyó által élők között bárkinek juttatott ingyenes adományok juttatáskori tiszta értékével.⁵²² A bíróságtól azonban kérhető a körülmények figyelembevételével vett más érték megállapítása is, amennyiben az ingyenes adománynak a juttatáskori értéken való

⁵¹⁸ Ptk. 7:78. § (1) bekezdés. A kitagadási okokhoz kapcsolódóan lásd: MAKÁCS Adrienn: *Néhány észrevétel a kötelesrész alapjának szabályozásához és a kitagadás okaihoz*, In: Közjegyzők Közlönye, 2025/1. sz., 22-42. o., 32-40. o.

⁵¹⁹ Ptk. 7:78. § (2)-(4) bekezdés

⁵²⁰ Ptk. 7:79. § (1)-(2) bekezdés

⁵²¹ Ptk. 7:82. §

⁵²² Ptk. 7:80. § (1) bekezdés

számításba vétele súlyosan méltánytalan lenne.⁵²³ A körülmények figyelembevételén alapuló más érték meghatározása azonban nem hivatalból történik, hanem annak a félnek a kérelmére, aki számára a juttatáskori értéken való elszámolás súlyosan méltánytalan.

A szerződés megkötésétől számított két éven belül megnyílt öröklés esetén a kötelesrész alapjához hozzá kell továbbá számítani az öröklési, tartási, életjáradéki vagy gondozási szerződéssel elidegenített vagyon értékének a ténylegesen nyújtott tartás, életjáradék, illetve gondozás értékével nem fedezett részét. Ilyenkor az átruházott vagyon, a nyújtott tartás és a gondozás értékét, valamint az életjáradék összegét az öröklés megnyílásának időpontjában számított értéken kell figyelembe venni.⁵²⁴

A Ptk. a kötelesrész alapjának meghatározásánál bizonyos adományokat kiemel a hozzászámítandó adományok köréből. *Nem tartozik ugyanis a kötelesrész alapjához*

(a) az örökhagyó által a halálát megelőző tíz évnél régebben bárkinek juttatott ingyenes adomány értéke,

(b) az olyan ingyenes adomány értéke, amelyet az örökhagyó a kötelesrészre jogosultságot létrehozó kapcsolat keletkezését (pl. házasságkötés, gyermek örökbefogadása, gyermek fogamzása) megelőzően juttatott,

(c) a szokásos mértéket meg nem haladó ingyenes adomány értéke,

(d) a házastárs (bejegyzett élettárs) vagy az élettárs, továbbá a leszármazó részére nyújtott tartás értéke,

(e) az arra rászoruló más személynek ingyenesen nyújtott tartás értéke a létfenntartáshoz szükséges mértékben.⁵²⁵

Nem lehet továbbá a jogosult saját kötelesrészének alapjához hozzászámítani azt az ingyenes adományt, amelynek betudását az örökhagyó elengedte.⁵²⁶ A **BETUDÁS** a kötelesrészre jogosult(ak)at terhelő beszámítási kötelezettség: a kötelesrészbe be kell számítani mindazt, amit jogosult a hagyatékból bármilyen jogcímen (örökség, hagyomány, meghagyás) kapott, továbbá az örökhagyótól élők között kapott ingyenes adomány értékét, ezeket azonban csak akkor, ha a kötelesrész alapjához is hozzá kell számítani. A betudás folytán a kötelesrészre jogosult – a tételesen meghatározott kivételektől

⁵²³ Ptk. 7:80. § (2) bekezdés

⁵²⁴ Ptk. 7:80. § (4) bekezdés

⁵²⁵ Ptk. 7:81. § (1) bekezdés

⁵²⁶ Ptk. 7:81. § (3) bekezdés

eltekinve – mindössze a betudásra kerülő érték és a kötelesrész közötti különbözetre (többletre) tarthat igényt.⁵²⁷

A betudás kötelezettsége akkor is fennáll, ha a kötelesrészre jogosult leszármazó az öröklésből kiesett. Ilyenkor a kiesett kötelesrészre leszármazójának kötelesrészébe kell betudni mindannak az ingyenes adománynak az értékét, amelyet ő és a kiesett felmenő kapott. Amennyiben a kiesett kötelesrészre jogosultnak több leszármazója van, a kiesett felmenő által kapott adományokat a hagyatékban való részesedésük arányában kell betudni.⁵²⁸

Az örökhagyó a betudást – kifejezett nyilatkozással – elengedheti. A betudás elengedése azonban más jogosult kötelesrészét nem sértheti.⁵²⁹ A betudás elengedése tehát a kötelesrész alapjának kiszámítása szempontjából relatív hatállyal bír: csak annak a jogosultnak a kötelesrésze szempontjából hatályos, akivel szemben az örökhagyó a betudást elengedte. Más kötelesrészre jogosultak esetében a kötelesrész alapjának meghatározásánál az ilyen igényt is számításba kell venni.

A kötelesrész kielégítéséért (azaz kiadásáért vagy kiegészítéséért) elsősorban a hagyatékban részesülő személyek felelnek. A kötelesrész hagyatékából ki nem elégíthető részéért azonban – tekintet nélkül adományaik időbeli sorrendjére – felelnek mindazok, akik az örökhagyó által a halálát megelőző tíz éven belül adományban részesültek. Nem felel a kötelesrészért az, aki a juttatástól önhibáján kívül esett el.⁵³⁰

⁵²⁷ Ptk. 7:83. § (1) bekezdés

⁵²⁸ Ptk. 7:83. § (2) bekezdés

⁵²⁹ Ptk. 7:83. § (3) bekezdés

⁵³⁰ Ptk. 7:84. § (1) és (3) bekezdés

4.3.4. A végintézkedések további formái: az öröklési szerződés és a halál esetére szóló ajándékozás

4.3.4.1. Az öröklési szerződés

Az **ÖRÖKLÉSI SZERZŐDÉS** a végrendelet mellett a másik legfontosabb végintézkedési forma, amelyben az örökhagyó a vele szerződő felet a *magának*, illetve a *szerződésben meghatározott harmadik személynek* nyújtandó tartás, életjáradék, illetve gondozás ellenében – vagyona, annak egy meghatározott része vagy meghatározott vagyontárgyak tekintetében – örökösévé nevezi, míg a másik fél kötelezettséget vállal a tartás, életjáradék, illetve gondozás teljesítésére.⁵³¹

Az öröklési szerződés olyan kétarcú – Leszkoven László megfogalmazásában „kétlaki” – jogintézmény⁵³², amely tartalmát tekintve tartási vagy életjáradéki szerződés, mely tartalom azonban végintézkedés formájában jelenik meg. Az öröklési szerződés tehát öröklési jogi és kötelmi jogi sajátosságokkal egyaránt bír. Végintézkedési forma, minthogy abban az örökhagyó vagyonáról halála esetére rendelkezik. Éppen ezért alapvető feltétel, hogy az örökhagyó az öröklési szerződés megkötésekor rendelkezzen végintézkedési képességgel. Az öröklési szerződés érvényességére egyebekben az írásbeli végrendeletre vonatkozó szabályokat kell alkalmazni azzal az eltéréssel, hogy a szerződésnek akkor is a más által írt végrendelet alaki érvényességi feltételeinek kell megfelelnie, ha az valamelyik fél saját kézírásával készült.⁵³³ Amennyiben az örökhagyó korlátozottan cselekvőképes kiskorú vagy a cselekvőképességében vagyoni jognyilatkozatai tekintetében részlegesen korlátozott nagykorú személy, úgy az öröklési szerződés érvényességéhez a törvényes képviselő hozzájárulása és a gyámhatóság jóváhagyása szükséges.⁵³⁴

Ahogy fentebb írtuk, az öröklési szerződés kétarcú jogintézmény: a végintézkedési természettel egyidejűleg szerződés, amelynek módosítására, megszüntetésére és megszűnésére a tartási és az életjáradéki szerződésre vonatkozó szabályokat kell alkalmazni.⁵³⁵

⁵³¹ Ptk. 7:48. § (1) bekezdés

⁵³² LESZKOVEN [2022], 251. o.

⁵³³ Ptk. 7:49. § (1) bekezdés

⁵³⁴ Ptk. 7:49. § (2) bekezdés

⁵³⁵ Ptk. 7:52. § (1) bekezdés

4.3.4.2. A halál esetére szóló ajándékozás

HALÁL ESETÉRE SZÓLÓ AJÁNDÉKOZÁSról akkor beszélünk, ha az ajándékozás azzal a feltétellel történt, hogy a megajándékozott az ajándékozót túléli. Ekkor a szerződésre az ajándékozás szabályait kell alkalmazni azzal, hogy a szerződés alaki követelményeire az öröklési szerződés alaki követelményei irányadók.⁵³⁶

A halál esetére szóló ajándékozás csak olyan juttatásra nézve érvényes, amely végrendelet esetében dologi hagyománynak minősülne.⁵³⁷

Ellenőrző kérdések

1. Mit jelent a végintézkedés szabadságának elve?
2. Milyen formái vannak a végintézkedésnek a magyar jogban?
3. Mit értünk végintézkedési képesség alatt?
4. Mi a végrendelet?
5. Melyek a végrendelet minimumfeltételei?
6. Milyen végrendeleti formákat ismer a magyar jog?
7. Mi jellemzi a közvégrendeletet?
8. Mi a holográf végrendelet?
9. Mi az allográf végrendelet?
10. Milyen követelményeknek kell megfelelniük az allográf végrendelet tanúinak?
11. Milyen feltételek együttes fennállása szükséges a szóbeli végrendelethez?
12. Miben különbözik a szóbeli végrendelet tanúinak szerepe az írásbeli magánvégrendelet tanúinak szerepétől?
13. Mi a különbség a végrendelet érvénytelensége és hatálytalansága között?
14. Ki jogosult a végrendelet megtámadására?
15. Milyen esetek vezethetnek a végrendeletkezési képesség hiánya miatti érvénytelenséghez?
16. Melyek a végrendeleti akarat kinyilvánításának hibái?
17. Milyen feltételekkel lehet érvényes a házastársak közös végrendelete?
18. Mit jelent a végrendeleti akarat fogyatékosága?
19. Mit jelent az utóörökös nevezése?

⁵³⁶ Ptk. 7:53. § (1) bekezdés

⁵³⁷ Ptk. 7:53. § (2) bekezdés

20. Mi a különbség az utóörökös és a helyettes örökös között?
21. Milyen tartalmi hibák vezethetnek a végrendelet érvénytelenségéhez?
22. Milyen módokon vonható vissza egy végrendelet?
23. Mikor válik hatálytalanná az írásbeli magánvégrendelet?
24. Mikor veszti hatályát a szóbeli végrendelet?
25. Milyen feltételek mellett maradhat fenn a végrendelet többi rendelkezése egyes rendelkezések érvénytelensége vagy hatálytalansága esetén?

4.4. A törvényes öröklés rendje

Ahogy a jelen tankönyv öröklési jogi fejezetének bevezetésében már rögzítést nyert, a magyar jogban a *törvényes öröklés jogcíme másodlagos*. Az örökség akkor száll át törvényes öröklés alapján az örökösökre, ha az örökhagyó érvényesen végintézkedést nem tett vagy végintézkedése a hagyatékot nem meríti ki teljes egészében. A törvényes öröklés az örökhagyó vélelmezett végakarata, szemben a végintézkedési örökléssel, mely az örökhagyó kifejezett akarata. (Vékás Lajos)

A törvényes öröklés rendjében törvényes örökösökként jelennek meg az örökhagyó rokonai. Itt szükséges tisztázni két alapvető fogalmat, így az egyenesági rokonság és az oldalági rokonság kifejezést. *Egyenesági rokonság* áll fenn azok között, akik közül az egyik a másiktól származik.⁵³⁸ Ennek megfelelően egyenesági rokonok az örökhagyó *leszármazói* vagy más néven *lemenői* (pl. gyermek, unoka) és *felmenői*. A Ptk. meghatározása szerint *oldalági rokonok* azok, akik nem egyenesági rokonok, viszont legalább egy közös felmenő rokonuk van.⁵³⁹

A Ptk. elsődlegesen az egyenesági rokonok öröklését ismeri el és az oldalági rokonok (pl. testvér, unokahúg, nagybácsi, stb.) öröklésére csak a felmenők öröklése esetén van lehetőség.

A törvényes örökösök között megjelenik továbbá az örökhagyó *házastársa*, aki – a szó jogi értelmében – *nem az örökhagyó rokona*. Öröklési joga az örökhagyóval való közeli hozzátartozói kapcsolatán alapul. A magyar öröklési jogban a *bejegyzett élettárs* a házastárssal azonos módon örököl. *A bejegyzett élettársi kapcsolatról, az ezzel összefüggő, valamint az élettársi viszony igazolásának megkönnyítéséhez szükséges egyes törvények módosításáról szóló 2009. évi XXIX. törvény* (a továbbiakban *Bét.*) 3. § (1) bekezdésének c) pontja kimondja ugyanis, hogy az özvegyre vonatkozó szabályokat az elhunyt bejegyzett élettárs túlélő bejegyzett élettársára is megfelelően alkalmazni kell, vagyis a jogalkotó a bejegyzett élettársakat az öröklés tekintetében a házastársakkal egyenjogúvá teszi.⁵⁴⁰

A hatályos magyar öröklési jogban az *élettárs nem törvényes örökös*, öröklési jogát a Ptk. nem ismeri el. Az élettársa az örökhagyó

⁵³⁸ Ptk. 4:96. § (1) bekezdés

⁵³⁹ Ptk. 4:96. § (2) bekezdés

⁵⁴⁰ KÖRÖS Kinga: *A házastársi, a bejegyzett és a "de facto" élettársi öröklésjogi jogviszony a hatályos magyar jogban – különös tekintettel a túlélő élettárs törvényes öröklésének vizsgálatára*, In: Magyar Jog, 2019/5. sz., 287-298. o., 296. o.

után csak abban az esetben örököl, ha az örökhagyó végintézkedés útján hagyatéki juttatásban részesíti.

A Ptk. a törvényes öröklés rendjét az örökhagyó halála után felmerülő élethelyzeteket figyelembe véve, több szinten szabályozza. A jogalkotó alapvetően abból – az esetek többségében helyes – feltevésből indul ki, hogy az örökhagyót túlélik annak leszármazói. Erre tekintettel a jogalkotó elsődlegesen a leszármazók törvényes öröklésének szabályait rögzíti. A Ptk. külön foglalkozik ugyanakkor a házastárs (és a vonatkozó rendelkezések megfelelő alkalmazásával a bejegyzett élettárs) meglehetősen bonyolult öröklési jogi helyzetével. Harmadsorban, a Ptk. rendezi azt a helyzetet is, amikor az örökhagyó leszármazók és házastárs (vagy bejegyzett élettárs) hátrahagyása nélkül hunyt el.

A továbbiakban a törvényes öröklés fentebb jelzett esetekre külön-külön kerülnek részletesen ismertetésre.

4.4.1. A leszármazók törvényes öröklése

A törvényes öröklés rendjében elsődleges helyet foglal el az örökhagyó gyermeke, elsősorban ő a törvényes örökös. Több gyermek esetén a gyermekek fejenként egyenlő részben örökölnék, a kiesett gyermek (vagy távolabbi leszármazó) helyén pedig egymás közt egyenlő részekben a kiesett személy gyermekei örökölnék.⁵⁴¹ Ez utóbbi szabályt nevezzük a *helyettesítés elvének*.

Arra az esetre, ha több leszármazó közösen örököl, a Ptk. a törvényes öröklés kiegészítő rendjeként az **OSZTRÁLYRABOCSÁTÁS** kötelezettségét írja elő. Ennek értelmében mindegyik örököstárs köteles a hagyaték értékéhez hozzászámítani annak az *ingyenes adománynak* az értékét, amelyben őt az *örökhagyó életében részesítette*, feltéve, hogy a *hozzászámítást az örökhagyó kikötötte*, vagy a körülményekből arra lehet következtetni, hogy a juttatást a hozzászámítás kötelezettségével adta.⁵⁴²

Az osztályrabocsátási kötelezettség a közösen öröklő leszármazókat akkor is terheli, ha a törvényes örökrészüknek megfelelő hányadot örökhagyó végintézkedése alapján örökölik. Kivételt képez azonban az osztályrabocsátás kötelezettsége alól a *szokásos mértékű ingyenes adomány* és a *tartásra rászorult leszármazó részére nyújtott tartás*. Ezeket ugyanis még abban az esetben sem kell az örökösöknek

⁵⁴¹ Ptk. 7:55. § (1)-(3) bekezdés

⁵⁴² Ptk. 7:56. § (1) bekezdés

osztályra bocsátania, ha az örökhagyó ezt egyébként kifejezetten kikötötte.⁵⁴³

Az osztályrabocsátás a gyakorlatban azt jelenti, hogy az ingyenes (és az örökhagyó által beszámítani rendelt) adományban részesített leszármazó a hagyatékból az ingyenes adomány értékével csökkentett részt kap, az örökrész nagysága tehát az adomány értékének beszámítása által korrigálásra kerül.

A hagyatéknak egyes leszármazókra jutó részét úgy kell számítani, hogy a hagyatéknak és az osztályrabocsátott ingyenes adományok tiszta értékét össze kell adni, és ezt kell arányosan elosztani az örökösök között úgy, hogy ebből le kell vonni az érintett örökös által osztályrabocsátott értéket. A levonandó érték megállapításánál az adomány *juttatáskori értékét* kell számításba venni.⁵⁴⁴

Ha az örökös által osztályra bocsátott érték eléri vagy meghaladja az örökrészenek az osztályra bocsátott értékek figyelembevételével kiszámított értékét (*túladományozás*), őt a felosztásra kerülő hagyatéki vagyonból kielégítettnek kell tekinteni, de a többletet visszatéríteni nem köteles. Ebben az esetben a hagyatéknak a többi örökös között a hagyatékban nem részesülő örökösnek és az ő ingyenes adományának figyelmen kívül hagyásával kell felosztani.⁵⁴⁵

4.4.2. A házastárs törvényes öröklése

A Ptk. a házastárs törvényes öröklését több szinten rendezi.⁵⁴⁶ Öröklésének alapvető feltétele, hogy az örökhagyó halálának pillanatában az örökhagyóval érvényes házasságban állt és közöttük fennállt a házassági életközösség. Érdemes visszautalni arra, hogy a házassági életközösség fennállásának hiánya – és az életközösség visszaállításának reménytelensége – a házastárs öröklésből való kiesését eredményezi.⁵⁴⁷

Olyan esetekben, amikor az örökhagyónak *vannak leszármazó örökösei*, a házastársat az örökhagyóval közösen lakott lakáson és a hozzá tartozó berendezési és felszerelési tárgyakon *holtig tartó*

⁵⁴³ Ptk. 7:56. § (1) bekezdés

⁵⁴⁴ Ptk. 7:57. § (1)-(2) bekezdés

⁵⁴⁵ Ptk. 7:57. § (4) bekezdés

⁵⁴⁶ Erről lásd részletesen: VISEGRÁDI ÁGNES: *A házastárs öröklési jogi helyzete az új Polgári Törvénykönyvben*, In: Közjegyzők Közlönye, 2015/3. sz., 59-69. o.

⁵⁴⁷ Ptk. 7:62. §

haszonélvezeti jog illeti meg és egy gyermekrész a hagyaték többi részéből.⁵⁴⁸ A túlélő házastárs ekkor tehát *állagörökös* is lesz.

Lényeges rendelkezés, hogy a túlélő házastárs holtig tartó haszonélvezeti joga nem korlátozható, és a leszármazók nem igényelhetik annak megváltását sem. Van lehetőség azonban arra, hogy a leszármazók és a házastárs az osztályos egyezségben⁵⁴⁹ úgy állapodjanak meg, hogy a házastársnak a gyermekrész helyett az egész hagyatékra kiterjedő holtig tartó haszonélvezeti jogot biztosítanak.⁵⁵⁰

A leszármazókkal szemben a házastársat megilleti a *megváltási igény*: a házastárs haszonélvezeti jogának megváltását – a jövőre nézve – bármikor igényelheti a haszonélvezeti jog megváltását. A haszonélvezeti jog megváltásának azonban minden esetben a házastárs és a leszármazó(k) méltányos érdekeinek figyelembevételével kell megtörténnie. A megváltásra kerülő vagyonból a házastársat – akár természetben, akár pénzben – egy gyermekrész illeti meg.⁵⁵¹

Abban az esetben, ha *leszármazó nincs vagy nem örökölhet*, az örökhagyó házastársa öröklő az örökhagyóval közösen lakott lakást és a hozzá tartozó berendezési és felszerelési tárgyakat. A közösen lakott lakáson és a hozzá tartozó berendezésen és felszerelésen felüli hagyatékból a túlélő házastárs fele részt örököl, míg a hagyaték másik felét fejenként egyenlő arányban az örökhagyó szülei öröklő. Amennyiben az öröklésből valamelyik szülő kiesik, helyén a másik szülő és az örökhagyó házastársa örököl fejenként egyenlő arányban.⁵⁵²

Amennyiben *az örökhagyó után leszármazók és felmenők sem maradtak*, vagy azok nem örökölhetnek, az örökhagyó házastársa egyedül örököl.⁵⁵³

⁵⁴⁸ Ptk. 7:58. § (1) bekezdés

⁵⁴⁹ Ptk. 7:93. §

⁵⁵⁰ Ptk. 7:58. § (3) bekezdés

⁵⁵¹ Ptk. 7:59. § (1)-(2) bekezdés

⁵⁵² Ptk. 7:60. § (1)-(2) bekezdés

⁵⁵³ Ptk. 7:61. §

4.4.3. Felmenők és oldalági rokonok öröklése

A felmenők és az oldalági rokonok öröklésének alapját az ún. **PARENTÉLA** képezi. A parentéla (felmenői csoport) az azonos fokú felmenőket és az összes leszármazóinak összességét jelenti. A parentéláris öröklés általános alapelve, hogy a közelebbi parentéla kizárja a távolabbit: addig nem kerülhet sor a következő parentélába tartozók öröklésére, amíg a korábbi parentélában egyetlen örökös is van.

A felmenők és oldalági rokonok öröklésében *a szülői parentéla öröklése az elsődleges*. Ha az örökhagyó után sem leszármazó, sem pedig házastárs nincs vagy az nem örökökölhet, az örökhagyó szülői örökökölnek fejenként egyenlő részben, az öröklésből kiesett szülő helyén pedig ennek leszármazói (az örökhagyó testvérei, unokahúgai és unokaöccsei) úgy örökökölnek, mint a gyermek helyén annak leszármazói. Abban az esetben, ha a kiesett szülőnek leszármazója nincs vagy nem örökökölhet, egyedül a másik szülő vagy annak leszármazói örökökölnek.⁵⁵⁴

Ha leszármazó, házastárs, szülő és szülőtől leszármazó nincs vagy nem örökökölhet, a nagyszülői parentélára kerül a sor: törvényes örökösök egyenlő részekben az örökhagyó nagyszülői lesznek. Az öröklésből kiesett nagyszülő helyén ennek leszármazói (az örökhagyó nagynénjei, nagybátyjai, illetve unokatestvérei) örökökölnek ugyanúgy, mint a kieső szülő helyén ennek leszármazói. Ha a kiesett nagyszülőnek leszármazója nincs vagy nem örökökölhet, helyette nagyszülőpárja, ha pedig ő is kiesett, úgy helyette leszármazója örökököl. Amennyiben valamelyik nagyszülőpár kiesett, és helyükön leszármazó nincs vagy nem örökökölhet, az egész hagyatékot a másik nagyszülőpár vagy az ő leszármazójuk örökököl.⁵⁵⁵

A Ptk. a szülői és a nagyszülői parentéla mellett lehetővé teszi a dédszülői parentéla öröklését is. Abban az esetben, ha sem nagyszülő, sem nagyszülőtől leszármazó nincs vagy nem örökökölhet, törvényes örökösök fejenként egyenlő részekben az örökhagyó dédszülői lesznek, az öröklésből kiesett dédszülő helyén pedig ennek leszármazói örökökölnek ugyanúgy, mint a kieső nagyszülő helyén ennek leszármazói. Amennyiben a kiesett dédszülőnek leszármazója nincs vagy nem örökökölhet, helyette dédszülőpárja, ha pedig ő is kiesett, helyette leszármazója örökököl. Ha valamelyik dédszülőpár kiesett, és

⁵⁵⁴ Ptk. 7:63. § (1)-(3) bekezdés

⁵⁵⁵ Ptk. 7:64. § (1)-(4) bekezdés

helyükön leszármazó nincs vagy nem örökölhét, az egész hagyatékot fejenként egyenlő részekben a többi dédszülőpár öröklí.⁵⁵⁶

Ha dédszülő és dédszülőttől leszármazó nincs vagy nem örökölhét, törvényes örökösök fejenként egyenlő részekben az örökhagyó távolabbi felmenői.⁵⁵⁷ A távolabbi felmenők egy öröklési csoportot alkotnak, amelyben az egyenesági felmenők egymás mellett, egymás közt fejenként egyenlő arányban örökölnék. Itt a közelebbi felmenő már nem zárja ki a távolabbit és a távolabbi felmenők leszármazói nem örökölhétnek, vagyis itt a helyettesítés elve nem érvényesül.

4.4.4. Az ági öröklés

Az **ÁGI ÖRÖKLÉS** a törvényes öröklés sajátos, kiegészítő jellegű esete: ági öröklésre csak akkor kerülhet sor, ha az örökhagyónak a törvényes örökösök között nincs leszármazója.⁵⁵⁸ Az ág öröklés alapvető célja, hogy a leszármazó nélkül elhalálozott örökhagyó hagyatékában szereplő, rá valamely felmenőjéről ingyenesen – ajándékozás vagy öröklés útján – hárult vagyont (ági vagyont) ne örökölhétse az örökhagyó házastársa, hanem az ilyen vagyon maradjon azon az ágon és addig, amelyről és ahonnan az eredt.

Az ági vagyon körébe tartoznak azok a vagyontárgyak, amelyeket az örökhagyó a testvérétől vagy a testvér leszármazójától örökölt vagy ajándékba kapott, és amelyek már a testvér vagyonában is ági vagyonnak minősültek.⁵⁵⁹

Összefoglalva tehát, az ági vagyonba tartoznak mindazok a vagyontárgyak, amelyek az örökhagyó valamely felmenőjétől közvetlenül vagy – a testvér vagy testvér leszármazója útján – közvetve, de ingyenesen kerültek az örökhagyó hagyatékába. A vagyontárgy ági jellegét a közjegyző vagy a bíróság hivatalból nem veheti figyelembe, hanem erre annak kell hivatkoznia és bizonyítania kell a vagyontárgy ági jellegét, aki ági öröklés címén öröklési igényt támaszt.

Lényeges, hogy bizonyos vagyontárgyakat – esetleges ági jellegük ellenére – a jogalkotó kivon az ági öröklés szabályai alól. Nem terjednek ki például az ági öröklés szabályai a szokásos mértékű ajándék tárgyára és azokra a vagyontárgyakra sem, amelyek az örökhagyó halálakor már nincsenek meg. Ági öröklés alá esnek azonban mindazok

⁵⁵⁶ Ptk. 7:65. § (1)-(4) bekezdés

⁵⁵⁷ Ptk. 7:66. §

⁵⁵⁸ Ptk. 7:76. § (1) bekezdés

⁵⁵⁹ Ptk. 7:76. § (2) bekezdés

a vagyontárgyak, amelyek az ági vagyontárgy helyébe léptek vagy azokat az örökhagyó az ági vagyon értékén vásárolta.⁵⁶⁰

Az ági vagyonban való öröklés rendjének az alapelve, *hogy az ági vagyontárgy visszaszáll arra az ágra, amelyről eredt*, azonban csak addig a fokig, ahonnan az adott vagyontárgy eredt. Ennek megfelelően a szülő öröklő azokat a vagyontárgyakat, amelyek róla vagy felmenőjéről hárultak az örökhagyóra. Az öröklés rendjében itt is a helyettesítés elve érvényesül: a kieső szülő helyén leszármazói a törvényes öröklés általános szabályai szerint örökölnék. Ha sem az ági vagyontárgyak öröklésére jogosult szülő, sem szülői leszármazó nincs, a nagyszülő, ha pedig nagyszülő sincs, úgy az örökhagyó távolabbi felmenője öröklő azt a vagyontárgyat, amely róla vagy felmenőjétől hárult az örökhagyóra.⁵⁶¹ Az ági öröklés rendjében tehát a parentéláris rendszer a szülői parentélával lezárul, így az ági vagyontárgyra az oldalági rokonok közül csak a szülőktől leszármazók (a testvér vagy annak leszármazói) tarthatnak igényt, a nagyszülői leszármazók (pl. nagybácsi, nagynéni) már nem.

Abban az esetben, ha a fentiek alapján nincsen ági öröklésre jogosult személy, akkor az ági vagyon az egyéb vagyontárgyakkal azonos módon kezelendő.⁵⁶²

Ahogy fentebb rögzítést nyert, az ági öröklés alapvető célja, hogy a leszármazók hiányában a házastárs örököljön meg az örökhagyó után olyan vagyontárgyakat, amelyek megszerzésében egyébként nem működött közre. Ennek ellenére, a jogalkotó a túlélő házastársat sem zárja ki teljes mértékben az ági öröklésből: noha a házastárs az ági vagyonba tartozó vagyontárgyak tulajdonjogát öröklés útján nem szerezheti meg, azonban *holtig tartó haszonélvezeti jog illeti meg az ági vagyontárgyat*.⁵⁶³

A házastárs törvényes öröklésénél rögzített haszonélvezeti jog szabályaihoz képest lényeges eltérés, hogy az ági vagyonon fennálló haszonélvezeti jog megváltását a házastárs és az ági örökös egyaránt igényelheti. További szabály azonban, hogy az örökhagyóval közösen lakott lakáson és a hozzá tartozó berendezési és felszerelési tárgyakon fennálló haszonélvezeti jog megváltása a házastárssal szemben nem

⁵⁶⁰ Ptk. 7:70. § (1)-(2) bekezdés

⁵⁶¹ Ptk. 7:68. § (1)-(2) bekezdés

⁵⁶² Ptk. 7:68. § (3) bekezdés

⁵⁶³ Ptk. 7:69. § (1) bekezdés

igényelhető.⁵⁶⁴ Ezen vagyontárgyakat a Ptk. kivonja az ági vagyon alól és kimondja, hogy ezekre ági öröklési igényt nem lehet támasztani.⁵⁶⁵

4.4.5. Az örökbefogadással kapcsolatos öröklési jogi szabályok

A Ptk. a törvényes öröklésre vonatkozó szabályok között külön rendelkezéseket tartalmaz az örökbefogadással kapcsolatosan.

Az öröklési jog a vér szerinti gyermek és az örökbe fogadott gyermek, illetve a vér szerinti szülő és az örökbefogadó szülő jogállása között nem tesz különbséget: az örökbefogadás fennállása alatt az örökbefogadott az örökbe fogadó szülő és annak rokonai után az örökbefogadó szülő vér szerinti leszármazójaként örököl⁵⁶⁶ míg az örökbefogadott után – leszármazó és házastárs hiányában – az örökbe fogadó szülő és annak rokonai a törvényes öröklés szabályai szerint örökölnék, szintén azzal a feltétellel, hogy az örökbefogadás az örökhagyó halálának pillanatában fennállt.

Bár az örökbefogadott gyermek státusza – az öröklést is ideértve – a vér szerinti gyermekével azonos, annyiban mégis sajátos, hogy a vér szerinti rokonaival való kapcsolata sem szűnik meg teljesen. Az örökbefogadás nem érinti ugyanis az örökbefogadott törvényes öröklési jogát vér szerinti rokonai után, ha az örökbefogadás az örökbefogadott egyeneságbeli felmenő rokona, testvére vagy egyeneságbeli felmenő rokonának más leszármazója által történt.⁵⁶⁷

Másrészt, abban az esetben, ha az örökbefogadott után sem leszármazói, házastársa, örökbefogadó szülői és azok rokonai sem örökölnék, az örökbefogadott vér szerinti rokonai a törvényes öröklés szabályai szerint törvényes örökösök lesznek, feltéve, hogy az örökbefogadás az örökbefogadott egyeneságbeli felmenő rokona, testvére vagy egyeneságbeli felmenő rokonának más leszármazója által történt.⁵⁶⁸

Az örökbefogadottnak tehát csak azokkal a vér szerinti rokonaival marad fenn az öröklési jogi kapcsolata, akik egyben örökbe fogadó szülők vagy annak rokonai.

⁵⁶⁴ Ptk. 7:69. § (2) bekezdés

⁵⁶⁵ Ptk. 7:70. § (3) bekezdés

⁵⁶⁶ Ptk. 7:72. § (1) bekezdés

⁵⁶⁷ Ptk. 7:72. § (2) bekezdés

⁵⁶⁸ Ptk. 7:73. § (2) bekezdés

4.4.6. Az állam és az önkormányzat mint törvényes örökös

Abban az esetben, ha az örökhagyó végintézkedés hátrahagyása nélkül hal meg és más törvényes örököse nincs (vagyis nem maradt leszármazója vagy házastársa, nincsenek felmenői és a harmadik (dédszülői) parentéla keretei között öröklésre jogosult oldalági rokonai, és a települési önkormányzat mint törvényes örökös az örökséget visszautasítja), úgy *szükségképpen az állam örököl*. Az állam mint szükségképpen törvényes örökös a hagyatékot sem részben, sem egészben nem utasíthatja vissza.⁵⁶⁹

2023 óta a Ptk. az állam öröklése mellett a települési önkormányzat örökléséről is rendelkezik. A jogszabály értelmében az örökhagyó tulajdonát képező belföldi ingatlan esetében más örökös hiányában – ide nem értve azt az esetet, ha az örökhagyónak az örökség visszautasítása folytán nincs más örököse –, *az ingatlan fekvése szerinti települési önkormányzat* a törvényes örökös. Az ingatlan mellett a települési önkormányzat örököli az ingatlanon található mindazon ingó dolgokat is, amelyek az örökhagyó halálakor annak tulajdonában álltak.⁵⁷⁰

Az önkormányzat – az állammal ellentétben – jogosult az örökséget visszautasítani. Ilyenkor a vagyon – a fentebb leírt szabálynak megfelelően – az államra száll.⁵⁷¹

Ellenőrző kérdések

1. Mikor kerül sor törvényes öröklésre?
2. Mit jelent az, hogy a törvényes öröklés jogcíme másodlagos?
3. Kik minősülnek törvényes örökösnek?
4. Mit jelent az egyenesági rokonság és mit az oldalági rokonság?
5. Kik az elsődleges törvényes örökösök és hogyan örökölnek, ha többen vannak?
6. Mit jelent a helyettesítés elve?
7. Mi az osztályrabocsátás?
8. Mely adományok nem tartoznak osztályrabocsátás alá?
9. Mi történik, ha az osztályra bocsátott érték eléri vagy meghaladja az örökrészt?

⁵⁶⁹ Ptk. 7:74. § (1)-(2) bekezdés

⁵⁷⁰ Ptk. 7:74. § (3)-(4) bekezdés

⁵⁷¹ Az állam és az önkormányzat törvényes örökléséhez kapcsolódóan lásd: KASUBA Róbert: *Az önkormányzat mint (szükségszerű) törvényes örökös öröklésének néhány kérdése egyes európai országokkal összevetésben*, In: Családi jog, 2024/2. sz., 32-38. o.

10. Milyen feltételekkel örököl a házastárs?
11. Mikor esik ki a házastárs az öröklésből?
12. Hogyan örököl a házastárs, ha vannak leszármazók?
13. Mit örököl a házastárs, ha nincs leszármazó?
14. Mi a parentéla?
15. Mi az ági öröklés célja?
16. Mikor kerülhet sor ági öröklésre?
17. Mit nevezünk ági vagyonnak?
18. Hogyan örököl az örökbefogadott az örökbefogadó szülő után?
19. Hogyan örökölnék az örökbefogadó szülők az örökbefogadott után?
20. Mely vér szerinti rokonokkal marad fenn az öröklési kapcsolat?
21. Mikor örököl az állam?
22. Miért nevezik az államot szükségképpen törvényes örökösnek?
23. Milyen esetben örököl a települési önkormányzat?
24. Melyik önkormányzat válik örökössé?
25. Mi a különbség az állam és az önkormányzat öröklése között?

4.5. A hagyatéki tartozások és kielégítésük rendje. Felelősség a hagyatéki tartozásokért

4.5.1. A hagyatéki tartozások és kielégítésük rendje

Az örökléssel a hagyaték mint – jogokat és kötelezettségeket magában foglaló – eszmei egész száll át az örökösre vagy örökösökre (*egyetemes jogutódlás*). A hagyaték részét képező „passzív elemeket” a Ptk. **HAGYATÉKI TARTOZÁSOK** megnevezés alatt, taxatív felsorolás formájában rögzíti. Ez azt jelenti, hogy felsorolásban nem szereplő egyéb tartozások nem minősülnek hagyatéki tartozásnak, így kielégítésükért az örököst felelősség nem terheli.

A Ptk. szerint a hagyatéki tartozások a következők:

- (a) az örökhagyó illő eltemetésének költségei,
- (b) a hagyaték megszerzésével, biztosításával és kezelésével járó szükséges költségek (ún. hagyatéki költségek), valamint a hagyatéki eljárás költségei (pl. közjegyzői munkadíj),
- (c) az örökhagyó tartozásai (pl. hitel- és kölcsönviszonyokon alapuló tartozások),
- (d) a kötelesrészen alapuló kötelezettségek, valamint
- (e) a hagyományon és a meghagyáson alapuló kötelezettségek.⁵⁷²

A hagyatéki tartozások fenti felsorolása egyúttal meghatározza azok kielégítésének sorrendjét is. A sorrendben előbb álló csoportba eső tartozások ugyanis a kielégítés alkalmával megelőzik a hátrább álló csoportba soroltakat, és abban a csoportban, amelyben valamennyi tartozás teljes kielégítésére nincs lehetőség, a kielégítésnek a követelések arányában van helye.⁵⁷³

4.5.2. Felelősség a hagyatéki tartozásokért

Az örökös az örökhagyó egyetemes jogutódja, akire az örökhagyó halálának pillanatában a hagyaték mint egész átszáll. Ennek megfelelően a hagyatéki tartozások kielégítéséért is az örököst, több örökös esetén az ún. *örököstársakat* terheli felelősség.

A Ptk. szerint az örökös hagyatéki tartozásokéért fennálló felelőssége alapvetően korlátozott, az főszabályként a hagyatékhoz igazodik.⁵⁷⁴ Az örökös a hagyatéki tartozásokért elsődlegesen a

⁵⁷² Ptk. 7:94. § (1) bekezdés

⁵⁷³ Ptk. 7:95. § (1)-(2) bekezdés

⁵⁷⁴ L. BODZÁSI Balázs: *Korlátozott felelősség a magánjogban, különös tekintettel az örökösök felelősségére*, In: Közjegyzők Közlönye, 2025/4. sz., 16-25. o.

hagyaték tárgyaival és azok hasznaival felel a hitelezők irányában (CUM VIRIBUS FELELŐSSÉG). Abban az esetben azonban, ha a hagyaték tárgyai vagy hasznai a követelés érvényesítésekor már nincsenek az örökös birtokában, az örökös öröksége erejéig egyéb vagyonával is felel. (PRO VIRIBUS FELELŐSSÉG)⁵⁷⁵

Az örökös hagyatéki tartozásokért való felelőssége korlátozottságának főszabálya alól kivételt képeznek a hagyatéki költségek és a hagyatéki eljárás költségei, amelyekért az örökös saját vagyonával is felel.⁵⁷⁶

A felelősség korlátozottsága örököstársak esetében is hasonlóképpen fennáll, azzal, hogy felelősségük – a hagyatéki osztály (vagyis a hagyaték felosztása) előtt és azt követően is – *egyetemleges*.⁵⁷⁷ Ez azt jelenti, hogy a hagyatéki hitelezői igény bármely örököstárssal szemben érvényesíthető, a hagyatéki hitelezők bármelyik örököstől követelhetik az egész tartozás kielégítését. Abban az esetben, ha valamelyik örökös a hitelezői igényt teljes mértékben kielégítette, úgy valamennyi örökös kötelezettsége megszűnik. Ez esetben az örökös megtérítési igényt támaszthat a többi örököstárssal szemben.⁵⁷⁸

Bár a Ptk. a hagyatéki tartozások rögzítésével egyúttal a kielégítés sorrendjét is meghatározza, lehetőség van arra, hogy a tartozásokat a kielégítési sorrend megtartása nélkül elégítsék ki, egészen addig, amíg a hagyaték – az örökhagyó által élők között ingyenesen vállalt, valamint a hagyományon és meghagyáson alapuló kötelezettségeket figyelmen kívül hagyva – a hagyatéki tartozásokat teljes mértékben fedezi.⁵⁷⁹ Amennyiben az örökös a hagyatéki tartozások kielégítésének sorrendjére vonatkozó törvényi szabályt felróhatóan megszegi, és ennek folytán kielégítetlen hitelezői követelés marad, úgy az örökös a magatartása miatt kielégítetlenül maradt hitelezővel szemben egész vagyonával felel.⁵⁸⁰

⁵⁷⁵ Ptk. 7:96. § (1) bekezdés

⁵⁷⁶ Ptk. 7:96. § (3) bekezdés

⁵⁷⁷ Ptk. 7:97. § (1) bekezdés

⁵⁷⁸ VISEGRÁDI Ágnes: *Az örökös felelőssége a hagyatéki tartozásokért*, In: Magyar Jog, 2015/7-8. sz., 424-431. o.

⁵⁷⁹ Ptk. 7:98. § (1) bekezdés

⁵⁸⁰ Ptk. 7:98. § (3) bekezdés

Ellenőrző kérdések

1. Sorolja fel a hagyatéki tartozásokat a Ptk. szerinti sorrendben!
2. Mit foglalnak magukba a hagyatéki költségek?
3. Miért fontos a hagyatéki tartozások kielégítési sorrendje?
4. Hogyan történik a kielégítés, ha egy adott csoportba tartozó valamennyi követelés teljes kifizetésére nincs elegendő vagyon?
5. Mit jelent a cum viribus felelősség?
6. Mit jelent a pro viribus felelősség?
7. Milyen kivételt állapít meg a törvény az örökös korlátozott felelőssége alól?
8. Hogyan alakul az örököstársak felelőssége a hagyatéki tartozásokért?
9. Milyen feltételek mellett térhet el az örökös a törvényi kielégítési sorrendtől?
10. Mi a jogkövetkezménye annak, ha az örökös felróható módon megsérti a kielégítési sorrendet?

FELHASZNÁLT IRODALOM

ASZTALOS László: *A polgári jogi szankció*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1966

ASZTALOS László: *Polgári jogi alaptan (A polgári jog elméletéhez)*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1987

BÁRDOS Péter: *A sérelemdíj elméleti alapjai*, Kártérítési és Biztosítási Jog, 2024/4. sz.

BARZÓ Tímea – BÍRÓ György – JUHÁSZ Ágnes – LENKOVICS Barnabás – PUSZTAHELYI Réka: *Általános tanok és személyek joga*, Novotni Alapítvány, Miskolc, 2014

BARZÓ Tímea – JUHÁSZ Ágnes – PUSZTAHELYI Réka – SÁPI Edit: *Öröklési jog*, Novotni Alapítvány, Miskolc, 2016

BARZÓ Tímea – PAPP, Tekla (szerk.): *Civilisztika I. Általános tanok – Személyek joga – Szellemi alkotások joga*, Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2018 (BARZÓ et al. [2018])

BARZÓ Tímea – PAPP Tekla (szerk.): *Civilisztika II. – Dologi jog. Felelősségtan*, Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2019 (BARZÓ et al. [2019])

BENKE József: *Bevezetés a magyar magánjog általános elveibe*, HVG-ORAC, Budapest, 2019

BERECZKI Ildikó: *Gondnokság és más támogatási formák*, In: Magyar Jog, 2016/12. sz., 708-715. o.

BERKI Dávid Zuárd: *A végrendelet közjegyzői letétbe helyezésének és visszavételének gyakorlati problémái*, In: Fontes Iuris, 2021/1. sz, 29-38. o.

BÍRÓ György – LENKOVICS Barnabás: *Általános tanok*, Novotni Alapítvány, Miskolc, 2017

BLUTMAN László: *Tényközlések kontra vélemények: az elhatárolás problémái*, In: Magyar Jog, 2023/5. sz., 283-293. o.

BODZÁSI Balázs: *Az elidegenítési és terhelési tilalom szabályozása a Ptk.-ban és a megsértése során alkalmazandó jogkövetkezmények*, In: Magyar Jog, 2020/4. sz., 189-198. o.

BODZÁSI Balázs: *Korlátolt felelősség a magánjogban, különös tekintettel az örökösök felelősségére*, In: Közjegyzők Közlönye, 2025/4. sz., 16-25. o.

CSEHI Zoltán (szerk.): *Az új Polgári Törvénykönyv magyarázata. Kommentár a 2013. évi V. törvényhez*, Menedzser Praxis, Budapest, 2014

EÖRSI Gyula: *Joggal való visszaélés- rendeltetésszerű joggyakorlás*, In: Állam- és Jogtudomány, 1963/3 sz., 287-318. o.

DEZSŐ Gyula: *Fejezetek a zálogjogtan köréből*, Franklin-Társulat Nyomdája, Budapest, 1928

FÁBIÁN Ferenc: *Közérdek és magánjog*, In: Glossa Iuridica, 2017/1-2. sz., 73-95. o.

FÓNYINÉ Kazareczki Andrea – TOLNAI Ildikó: *Ingatlanjog I.*, Wolters Kluwer, Budapest, 2019

FUGLINSZKY Réka: *A szomszédjogi generálklauzula*, HVG-ORAC, Budapest, 2018

GÁRDOS István: *A vagyontárgy és a vagyon fogalma a Ptk.-ban*, In: Gazdaság és Jog, 2018/11. sz., 3-10. o.

GÁRDOS István: *A zálogjog mint dologi biztosíték az új Ptk.-ban*, In: Jogtudományi Közlöny, 2014/1. sz., 1-11. o.

GÁRDOS-OROSZ Fruzsina: *Az új polgári jogi gyűlöletbeszéd-szabályozásról*, In: Fundamentum, 2013/4. sz., 21-37. o.

GÖRÖG Márta: *A jogi személy személyi értéke*, In: Jogtudományi Közlöny, 2011/11. sz., 569-574. o.

HALÁSZ Csenge: *A sharenting személyiségi jogi kérdései*, In: In Medias Res, 2025/1. sz., 166-175. o.

HALÁSZ Csenge: *Pillanatkép a közéleti szereplők személyiségi jogvédelméről*, In: Publicationes Universitatis Miskolcensis, Sectio Juridica et Politica, Tomus XXXIX/1 (2021), 64-78. o.

HAVASI Bálint: *Halál és eltűnés*, In: Közjegyzők közlönye, 2011/6. sz., 61-63. o.

HORNYÁK Zsófia: *A mezőgazdasági földek öröklése*, Bíbor Kiadó, Miskolc, 2019

JÁVORSZKI Olga: *Társasházak – indokolt a jogi személyiség?*, In: Miskolci Jogi Szemle, 2024/3. sz., 120-135. o.

JUHÁSZ Ágnes – LESZKOVEN László – PUSZTAHELYI Réka: *Dologi jog*, Novotni Alapítvány, Miskolc, 2017

JUHÁSZ Ágnes: *Hagyományos magánjogi megoldások – 21. századi kihívások*, In: Tibor, János Karlovitz (szerk.) *What will our Future be Like? : 2 essays in German, 7 in English, 30 in Hungarian language* (Német, angol és magyar nyelvű esszék), Sozial und Wirtschafts Forschungsgruppe, Grosspeterdorf, 2023, 222-234 .o. (JUHÁSZ [2023])

JUHÁSZ Ágnes: „Pillantás a jövőbe” – *A digitális vagyontárgyak öröklésének lehetőségei és kihívásai*, In: *Fontes Iuris*, 2024/3-4. sz., 17-26. o. (JUHÁSZ [2024])

KAPRINAY Zsófia: *A civil szervezet mint új fogalmi kategória és annak lehetséges megközelítései*, In: *Miskolci jogi Szemle*, 2015/1. sz., 94-111. o.

KASUBA Róbert: *Az önkormányzat mint (szükségszerű) törvényes örökös öröklésének néhány kérdése egyes európai országokkal összevetésben*, In: *Családi jog*, 2024/2. sz., 32-38. o.

KISS Tibor: *Funkcionális vagy fizikai kapcsolat – Az alkotórész fogalmának megközelítési irányai*, In: *Magyar Jog*, 2021/12. sz., 705-713. o.

KOLTAY András: *Az „általános személyiségi jog” nyomában – kísérlet a méltóság, becsület, jóhírnév fogalmi elhatárolására*, In: *Magyar Jog*, 2017/10. sz., 602-612. o.,

KÖHIDI Ákos: *A virtuális valóság pszeudoreáliáinak polgári jogi vizsgálata*, In: *In Medias Res*, 2022/2. sz., 55-66. o

KÖRÖS András: *A cselekvőképességet korlátozó gondnokság alá helyezés új szabályrendszere a Kúria gyakorlatában*, In: *Családi Jog*, 2019/4. sz., 47-55. o.

KÖRÖS Kinga: *A házastársi, a bejegyzett és a "de facto" élettársi öröklésjogi jogviszony a hatályos magyar jogban – különös tekintettel a túlélő élettárs törvényes öröklésének vizsgálatára*, In: *Magyar Jog*, 2019/5. sz., 287-298. o.

KRISTON Edit: *Sharenting – Gondolatok a magyar szabályozásról*, In: Glavanits Judit – Szabó Tamás (szerk.): *Kiszolgáltató csoportok a digitális világban: A digitalizáció jogalkotói és jogalkalmazói kihívásai*, Universitas-Győr Nonprofit Kft., Győr, 2024, 69-78. o.

LÁBADY Tamás: *A magyar magánjog (polgári jog) általános része*, Dialóg Campus Kiadó, Budapest – Pécs, 2010

LÁBADY Tamás: *Sérelemdíj versus nem vagyoni kártérítés*, In: *Állam és Jogtudomány*, 2016/1. sz., 40-45. o.

LÉNÁRDNÉ dr. Maletics Borbála: *A természetes személy tag személyiségi jogai és a gazdasági társaság személyhez fűződő jogai közötti összefüggésekről*, In: *Gazdaság és Jog*, 2023/5-6. sz., 22-28. o.

LÉNÁRDNÉ Maletics Borbála – NOCHTA Tibor: *Az állatok magánjogi státuszhelyzetéről*, In: *Magyar Jog*, 2022/5. sz., 313-316. o.

LENKOVICS Barnabás: *A tulajdonszerzés-módok eredeti, illetve származékos jellege*, In: *Polgári Jogi Kodifikáció*, 2003/3. sz., 14-29. o.

LENKOVICS Barnabás: *Dologi jog*, Eötvös József Könyvkiadó, Budapest, 2001

LESZKOVEN László: *A tanú vagy más közreműködő javára szóló végrendeleti juttatás érvénytelensége, különös tekintettel az öröklési szerződésekre*, In: *Publicationes Universitatis Miskolcensis Sectio Juridica et Politica*, Tomus XL/2 (2022), 250-259. o. (LESZKOVEN [2022a])

LESZKOVEN László: *Becsülettel, emberséggel... – A jóhiszeműség és tisztesség elve és annak „elágazásai” a kötelemszerű magatartás körében*, In: *Gazdaság és Jog*, 2022/9-10. sz., 5-10. o., (LESZKOVEN [2022b])

LESZKOVEN László: *Gondolatok a közjegyzőnél letett végrendeletek visszavételéről*, In: *Magyar Jog*, 2018/11. sz., 625-632. o. (LESZKOVEN [2018])

MAKÁCS Adrienn: *Néhány észrevétel a kötelesrész alapjának szabályozásához és a kitagadás okaihoz*, In: *Közjegyzők Közlönye*, 2025/1. sz., 22-42. o.

MENYHÁRD Attila: *A dologi jog szabályozásának sarokpontjai a Polgári Törvénykönyvben*, In: *Jogtudományi közlöny*, 2013/11. sz., 517-528. o.

MESZLÉNYI András: *Gyakorlati problémák az örökség visszautasítása körében*, In: *Magyar Jog*, 2023/5. sz., 261-271. o.

MICZÁN Péter: *A magáncélú alapítványról*, In: *Gazdaság és Jog*, 2018/6. sz., 14-20. o.

MOLNÁR Dániel: *Egy sajátos tulajdonszerzési mód: A hatósági árverés jogtörténetének vázlata, különös tekintettel a magyar vonatkozásokra*, In: *Jogelméleti Szemle*, 2025/3. sz.

MOLNÁR Hella: *Az elbirtoklás*, In: Szeibert Orsolya (szerk.): *„Végül is a jog mellett döntöttem...”*: Az ELTE Állam- és Jogtudományi Kar Polgári Jogi Tanszék oktatóinak Harmathy Attila tiszteletére írt tanulmányai, HVG-ORAC, Budapest, 2025, 129-141. o.

NAGY Adrienn – TÓTH Csaba: *Új irányok a joggyakorlat egységességének biztosításában: a korlátozott precedensrendszer bevezetése Magyarországon*, In: Publicationes Universitatis Miskolcensis, Sectio Juridica et Politica, Tomus XLII/1 (2024), 110-120. o.

NAGY Csilla: *A befogott és a talált állatok jogi sorsa*, In: Jegyző, 2021/5. sz., 12-15. o.

NOCHTA Tibor: *A jogi személy létesítésének magánjogi és közjogi feltételeiről*, In: Gazdaság és Jog, 2017/10. sz., 3-6. o.,

NOCHTA Tibor: *A személyiségi jogok magánjogi szankciós védeltségéről*, In: Magyar Jog, 2018/1. sz., 1-8. o.

OROSZ Árpád: *A szóbeli végrendelet mint a végintézkedések kivételes formája*, In: Közjegyzők Közlönye, 2016/4. sz., 59-67. o.

PAPP Tekla: *Vázlatos áttekintés a jogi személyről az új Polgári Törvénykönyv apropóján*, In: Pro Publico Bono, 2014/2. sz., 150-159. o.

PARTI Tamás: *Digitális hagyaték? De miről is beszélünk? avagy digitális javak az öröklésben*, In: Közjegyzők Közlönye, 2023/2. sz., 20-29. o.

PETRIK Ferenc: *A személyiségi jogok az új Polgári Törvénykönyvben*, In: Magyar Jog, 2004/5. sz., 257-271. o., 264-265. o.

PETRIK Ferenc: *Dologi ügylet - vagy ügyletegység*, In: Polgári Jogi Kodifikáció, 2007/3. sz., 15-19. o.

POMEISL András József: *A méhmagzat jogállása a Ptk.-ban*, In: Ius, Aequum, Salutare, 2025/1. sz., 85-120. o.

PUSZTAHELYI Réka: *A magánjogi elévülés*, Novotni Alapítvány, Miskolc, 2015 (PUSZTAHELYI [2015])

PUSZTAHELYI Réka: *A tulajdonjogviszony*, In: Barzó Tímea – Papp Tekla (szerk.): Civilisztika II. – Dologi jog. Felelősségtan, Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2019, 51-78. o. (PUSZTAHELYI [2019])

PUSZTAHELYI Réka: *A végrendelkező akaratának tisztességtelen befolyásolása*, In: Jogtudományi Közlöny, 2021/9. sz., 397-408. o. (PUSZTAHELYI [2021])

PUSZTAHELYI Réka: *Az elévülési szabályok megváltoztathatósága: a magánautonómia határai*, In: Állam- és Jogtudomány, 2024/1. sz., 38-61. o., (PUSZTAHELYI [2024])

PUSZTAHELYI Réka: *Gondolatok az elévülés alá nem tartozó igényekről*, In: Publicationes Universitatis Miskolcensis Sectio Juridica et Politica, Tomus XXX/2. (2012), 555–568. o. (PUSZTAHELYI [2012])

PUSZTAHELYI Réka: *Új ingatlan nyilvántartási jog*, Miskolci Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar Miskolc, 2025

SÁNDOR István: *Az alapítvány és a vagyonkezelés aktuális kérdései*, In: Magyar Jog, 2025/12. sz., 807-812. o.

SÁRÁNDI Imre: *Visszaélés a joggal*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1965

SÁRKÖZY Tamás: *Az új Ptk. egyesületekre és alapítványokra vonatkozó rendelkezéseiről*, In: Gazdaság és Jog, 2013/2. sz., 12-15. o.

SCHLOSSER Annamária: *Kegyeleti jog*, Wolters Kluwer, Budapest, 2026

SCHULTZ Márton: *Gondolatok a személyiségi jogok generálklauzulájáról és az emberi méltóságról*, In: Magyar Jog, 2016/12. sz., 685-697. o.

SERÁK István: *A jogellenesség jogágilag elkülönült megítéléséről a szükségtelen zavarás tilalmának gyakorlatában*, In: Magyar Jog, 2017/3. sz., 141-151. o.

SERÁK István: *A szükségtelen zavarás néhány fogalmi kérdése*, In: Magyar Jog, 2009/10. sz., 613-618. o.

SERÁK István: *Elbirtoklás, elévülés és az elbirtokló vagyoni érdekei*, In: Gazdaság és Jog, 2009/11. sz., 22-25. o.

SZALMA József: *A generálklauzulák és a joghézag az európai és a magyar magánjogban*, In: Jogelméleti Szemle, 2020/2. sz.

SZILI Zoltán – SZILI Emese: *Gondolatok az elő- és az utóörökös jogállásáról*, In: Közjegyzők Közlönye, 2022/2. sz., 37-61. o.

SZLADITS Károly (szerk.): *Magyar Magánjog. V. kötet Dologi jog*, Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1942

SZŐKE Gergely László: *Gondolatok a hazai titokvédelmi szabályozás rendszeréről*, In: JURA, 2018/2. sz., 241-257. o.

TATTAY Levente: *A közszereplők magánjogi személyiségvédelme*, In: Magyar Jog, 2006/4. sz., 228-236. o.

TELEGDY Gergely: *Gyakorlati észrevételek egy elméleti problémához – A hagyatékból kivont vagyoni elemek*, In: FORVM, 2022/1. sz., 175-193. o.

TERCSÁK Tamás: *A joggal való visszaélés*, HVG-ORAC, Budapest, 2018

TŐKEY Balázs: *Az építményi jog mint sajátos vagyontárgy*, In: Magyar Jog, 2025/2. sz., 72-82. o.

TÖRÖK Tamás: *A jogi személy törvényes és szervezeti képvisellete*, In: Gazdaság és Jog, 2019/5. sz., 11-17. o.

VARGA Csaba: *Vélelem és fikció mint a jogtechnika eszközei*, In: Állam- és Jogtudomány, 1995/3-4. sz., 271-301. o.

VILÁGHY Miklós – EÖRSI Gyula: *A magyar polgári jog I-II.*, Tankönyvkiadó, Budapest 1962

VISEGRÁDI Ágnes: *Az örökös felelőssége a hagyatéki tartozásokért*, In: Magyar Jog, 2015/7-8. sz., 424-431. o.

ZLINSZKY János: *Elvárhatóság a magánjogban*, In: Polgári Jogi Kodifikáció, 2003/4. sz., 27-29. o.,